

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ÜÇ ARKADAŞIN ZOR GÜNLERİ MAKSİM GORKİ

g GÜNCE
YAYINLARI

1945

1945

MAKSİM GORKİ

ÜÇ ARKADAŞIN ZOR GÜNLERİ

TÜRKÇESİ:
Hikmet Gojuk

GÜNCE YAYINLARI

P.K. 1337 SİRKEÇİ - İSTANBUL
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://trantey.org>

I

Kerhenetz ormanının bir başından diğer başına kadar bir çok ıssız mezarlar dağınık bir şekilde yer almıştır. Uzun yıllar önce ölenlerin, bu zamanlarda geçerli olan din ve tarikat adamlarının kemikleri bu mezarlarda çürümüşler. Bu ölümler arasında Antippa diye adlandırılan biri üzerine Kerzhenetz bölgesi halkı şu aşağıdaki hikâyeyi anlatır.

* * *

Merhametsiz zengin bir köylü olan Antippa Lunyev bu dünyanın acılı günlerini elli yaşına kadar tattıktan sonra, birdenbire derin düşüncelere daldı ve ailesini bırakarak ormanın yolunu tuttu. Burada dar ve derin bir kayalık çukurun kenarında, içinde sekiz yıl yaz kış demeden yaşadı, ister arkadaş olsun, ister kralın adamları olsun, kimsenin içeri girmesine izin vermezdi. Arada sırada ormanda yolunu kaybeden kimseler Antippa'nın hüccresine geldikleri zaman, onu kapı önünde diz çökmüş bir durumda dua ederken görürlerdi. Korkulacak bir manzara teşkil ederdi. Oruç tutmaktan, dua etmekten kurumuş ve sararıp solmuştu. Aynı zamanda tabiat gelişimi içinde yaşayan hayvanlar gibi vücudu kıllarla kaplanmıştı. Gözleri ne zaman bir insana takılsa, hemen ayağa

kalkar ve hafifçe eğilirdi. Ormandan çıkmak için yol sorulduğu zaman, Antippa hiç bir kelime söylemeden patikayı eli ile işaret eder, toprağa doğru bir kez daha eğilir, sonra hücreesine çekilir ve kapısını içerden kilitlerdi. Bu sekiz sene esnasında onu gören çok kimse olmuştu ama hiçbirisi sesini duymamıştı. Karısı ve çocukları ziyarete gelirlerdi; Antippa onların getirdikleri yiyecekleri, giyecekleri kabul eder ve bütün diğer insanlara yaptığı gibi onlara da hafifçe eğilerek selâm verirdi ve bir tek kelime bile mırıldanmazdı.

Antippa bütün ölenlerin hücreleri yıktırıldığı sene öldü ve ölümü şu şekilde oldu.

Ormana bir polis memuru ve adamları gelerek Antippa'yı dizlerinin üzerine çökmüş bir halde, sessizce dua ederken gördüler.

— Hey, buraya bak! diye polis bağırdı. Çık dışarı! Hücreni yıkacağız.

Fakat Antippa onu duymamıştı.

Polis olanca gücü ile seslendiği halde bir kelime bile cevap vermemişti. Böylece adamlarına Antippa'yı dışarı çıkarmaları için emir verdi. Fakat yaşlı adamın hararetli bir şekilde etrafındakilerin varlığından haberi olmayarak dua ettiğini görünce bu direniş karşısında şaşırarak polis şefine itaat etmeği reddettiler. Nihayet polis şefi kulübeyi yıkmaları için tekrar emir verdi. Böylece adamlar yaşlı adama bir zarar gelmemesine dikkat ederek çatıyı sökmeğe başladılar. Tahtalar başının üzerinden yere atılıyor ve yerde parçalanıyordu. Korkunç darbe sesleri ormanın içine yayılıyor, tedirgin olan kuşlar havada kulübenin üzerinde daireler çizerek uçuşuyorlar ve ağaçların yapraklarını titretiyorlardı. Yaşlı adam ise hiçbir şey görmemiş, duymamış gibi dua etmeye

devam ediyordu. İşçiler duvarların kütüklerini sökmeğe başlamışlardı, fakat Antippa hâlâ orada hareketsiz duruyordu. Son kütükte söküldüğü zaman polis şefi yaşlı adamın yanına gelip onu saçından tutarak yakaladı.

— Allahım bunları affet! diye Antippa alçak bir sesle bakışlarını göğe doğru çevirerek fısıldadı. Sonra yere yüzünün üzerine düşerek son nefesini verdi.

* * *

Bu olay olduğu zaman Antippa'nın büyük oğlu Yakov yirmiüç, küçük oğlu Trenty ise onsekiz yaşında idi. Kuvvetli ve yakışıklı bir delikanlı olan Yakov, Zırzop diye takma bir isimle ün salmıştı. Babasının ölümüne kadar da bölgede en asi ve uslanmaz bir genç olarak tanınmıştı. Annesi, komşular ve hatta köyün büyükleri dahil herkes ondan şikâyetçi idi. Kendisini yalnızlığa mahkûm etmişler, toplum içinde dövmüşler, fakat bunlardan hiçbirisi asiliğine gem vurmamıştı ve gittikçe de bu köyde kunduz kadar çalışkan olan Raskolniki'ler arasında yaşaması daha güçleşmişti. Halk herhangi bir yeniliğe karşı nefret duyuyordu; köhne yaşantılarına candan bağlı kişilerdi.

Yakov tütün kullanır, votka içer ve yabancı memleketlerin kumaşlarından yapılmış elbiseler giyerdi. Ayinlere katılmazdı, köyün büyükleri onu azarladıkları ve babasını gözünün önüne getirmesini söyledikleri zaman, Yakov sadece onlarla alay ederdi.

— Bekleyin iyi köylüler, derdi, Her şeyin zamanı var. Günahlarım iyice biriktiği zaman ben de

tövbe edeceğim. Ama o zaman henüz gelmiş değil. Babamı benimle karşılaştırmayın. O elli sene günah dolu bir hayat geçirdi ve sadece sekiz sene kadar tövbekâr oldu. Benim günahlarım yeni yumurtadan çıkmış kuşun tüyleri kadar beyaz, kuzgunun tüyleri gibi kapkara olunca bu genç kanımın da tövbekâr olma zamanı gelmiş olacak.

Köylüler ona:

— Yobaz! derlerdi. Yakov'dan hem korkarlar hem de nefret ederlerdi.

Antippa'nın ölümünden iki sene kadar sonra Yakov evlendi. Doğduğu köyde hiç kimse ona kızını vermezdi. Böylece düğün masrafını karşılamak için babasının arı kovanlarını sattı ve çok uzaklardaki bir köyden eş olarak öksüz bir kız aldı. Sessiz, kendi halinde, kambur olan ağabeyi Terenty, Yakov'un bu hayatına itiraz edecek hiç bir hareketle bulunmuyordu. Hasta olan annesi zamanın çoğunu sobalı odadaki ranzasında yatmakla geçiriyordu. Buradan aşağıya Yakov'a boğuk sesi ile bağırır, onu tehdit edercesine korkutmaya çalışırdı.

— Pis herif! Hiç olmazsa kendine kıyma! Yaptıklarını biraz olsun düşün!

— Merak etme anne. Babam cennette benim yerime duacı olur, diye Yakov cevap verirdi.

Aşağı yukarı bir sene kadar Yakov karısı ile birlikte sessiz ve sakin yaşadı. Hatta çalışmaya bile başladı. Ama bir müddet sonra içindeki hayvanî tabiatı tekrar benliğini yendi, evden uzaklaşıp aylarca uzaklarda kalmağa başladı. Eve pis, aç ve yorgun dönüyordu. Bu arada annesi de öldü. Cenaze ziyafetinde saroş olan Yakov köyün büyüklerinden olan eski bir düşmanım yumrukladı ve ordudaki hapse atıldı.

cezası bittiğinde evine, saçları kökünden kazınmış, asık suratla ve hınç dolu bir halde geldi. Şimdi köylüler ondan her zamankinden çok daha fazla nefret ediyorlar ve bu nefretleri ailesinin fertleri arasında yayılıyordu. Bilhassa çocukluğundan beri gençlerin alaylarına hedef olmuş olan uysal ve kambur Terenty'e bile bu nefret bulaşmıştı. Yakov'a haydut ve hapishane kuşu diyorlar, Terenty'i de sakat ve büyüücü diye çağırıyorlardı. Terenty bu şakaları, küfürleri sükûnetle kabul ediyordu. Halbuki Yakov tehditler savuruyordu:

— Hele bekleyin! diyordu, göstereceğim size!

* * *

Köyde korkunç bir yangın çıktığı zaman, Yakov kırk yaşlarındaydı. Yangını çıkardığı gerekçeyle Sibirya'ya sürüldü.

Terenty, yangın sırasında aklını oynatan Yakov'un karısına ve gürbüz, ağır başlı, siyah gözlü, on yaşında olan oğlu Ilya'ya bakmakla vazifelendirilmişti. Ilya ne zaman kapıdan dışarı çıksa küçük çocuklar onu takip ederler, arkasından taş atarlar ve büyükler bile ona şu şekilde seslenirlerdi:

— Seni küçük şeytan. İnşallah kuruyup gidersin, kürek mahkûmunun oğlu!

Sakatlığı nedeniyle iş yapmaktan yoksun olan Terenty yangından önce katran, iplik, iğne bir takım önemsiz şeyler satardı. Çünkü köyün yarısını mahfetmiş olan yangın, Lünyevlerin kulubesi ile Terenty'nin stok mallarından yakmıştı. Böylece dünyada elinde kalan tek şey atı ve kırk üç rublesi idi. Burada artık hiç bir zaman hayatım kazanamayacağımı anladı, çünkü köylülerin düşmanlığı çok artmış-

tı. Bu bakımdan ağabeyinin karısına bakması için kimsesiz bir kadına ayda bir buçuk ruble vermeyi kararlaştırdı. Kendine eski bir araba aldı, içine yeğeni bindirdi ve bölgedeki en büyük kasabaya doğru yola koyuldu. Petrukha Filimonov adında bir meyhanede barmen olarak çalışan uzak akrabasından yardım isteyecekti.

* * *

Terenty evinin henüz dumanı tüten enkazının arasından, karanlıkta bir hırsız gibi kaçtı. Araba ile giderken büyük siyah gözleri ile arada bir geriye bakmaktan kendini alamıyordu. At yavaş yavaş gidiyor, giderken ağaç kökleri ve taşların üzerinden geçtiği için araba sarsılıyordu. Çok geçmeden de arkada, samanların üzerinde uyuyan Ilya çocukluğun verdiği derin uykuya dalıverdi.

Gece yarısı ise tüyleri diken diken eden bir kurdun ulumasına benzeyen bir sesle Ilya uyandı. Parlak bir gece idi ve araba ormanın kenarında duruyordu. At ıslak otları yerken burun delikleri kocaman açılıp soluk alıyordu. Tarlaların ortasında ise ormandan sürülerek çıkarılmışa benzeyen bir tek çam ağacı duruyordu. Ilya'nın keskin gözleri endişeli bir şekilde amcasını aradı. Sessizlik içinde atın ayağını yere vurması ile çıkan sestten iyice irkildi, hem o acayip ses kulaklarında yankılar yapmıştı bu yüzden bütün vücudu korku ile sarsıldı.

— Amca... diye hafifçe seslendi.

— Ee? diye Terenty cevap verdi. Bu anda o acayip uluma sesi de aniden kaybolmuştu.

— Neredesin?

— Buradayım, uyumana bak.

Ilya karanlıkta kökü çıkmış bir kütüğü andıran amcasının siyah gölgesine baktı. Ağaçların dibinde yüksekçe bir toprak yığınının üzerinde oturuyordu.

— Korkuyorum, dedi Ilya.

— Neden korkuyorsun, burada bizden başka kimse yok.

— Biri uluyordu.

— Sen hayal etmişsindir.

— Şerefim üzerine hayır!

— Belki de çok uzaklarda bir kurttur. Hadi uyu artık.

Fakat Ilya uyuyamadı. Sessizlik dehşet verici idi ve uluma sesi hâlâ kulaklarında idi. Etrafım dikkatle araştırdı. Amcası ormanın ta derinliklerinde bulunan beş kubbeli beyaz bir kiliseye doğru bakıyordu. Kubbelerin üzerinde gökte ise büyük yuvarlak bir ay parlıyordu. Çocuk bunun Romodanovsky kilisesi olduğunu biliyordu. Arkasındaki üçbin beşyüz kadem ötedeki köyleri Kitezhnaya bir çukurluğun kenarında, ormanın ortasında yer alıyordu.

— Çok uzaklaşmadık diye Ilya dalgın dalgın söylendi.

— Ne? diye amcası cevap verdi.

— Yolumuza devam etsek iyi olur diyorum. Oradan biri gelebilir.

Ilya köye doğru bakarak durumun önemini kavramışcasına başını salladı.

— Bir dakikaya kadar gideceğiz, diye amcası mırıldandı.

Herşey yine sessizliğe bürünmüştü. Ilya arabanın çamurluğuna yaslandı ve amcasının baktığı yöne doğru bakmağa başladı. Köy, ormanının derin koyu gölgeli karanlığı içinde seçilmez bir hale gelmişti. Fakat Ilya köyü bütün kulübeleri, insanları ve

hatta yolun ortasında kuyunun bitişindeki yaşlı sğt ağacını bile gördüğünü zannediyordu. Babası yırtık gömleği ile, elleri ve ayakları iplerle bağlı olarak sğtn altında yatıyordu. Kolları arkasına bağlanmıştı ve çıplak göğsü öne doğru eğikti. Başı sğtn gövdesi ile birleşmişe benziyordu. l gibi hareketsiz yatıyor, etrafına toplanmış olan Rus köylülerine hayretle açılmış gözlerle bakıyordu. Etrafında bunlar oldukça büyük bir kitle teşkil etmişti ve hepsi ona bağırıp küfür ediyorlardı. Bu hatıra çocuğu kederlendirmiş, boğazı düğümlenmişti. Ağlamak üzere olduğunu hisseti, fakat amcasını rahatsız etmekten korkarak gözyaşlarını tutabilmek için bütün kaslarını gerdi.

Birden hafif bir uluma sesi yine başlamıştı. nce uzun bir i çekiş oldu, sonra bu iniltiye dönüştü ve nihayet gayet açık bir uluma halini aldı:

— U - u - u - u - u!...

ocuk, korkudan tir tir titredi, sonra kaskatı ke-sildi. Ses yankılar yaparak daha da yükseldi.

— Amca! Sen mi uluyorsun? diye Ilya bağır-dı.

Terenty ne cevap verdi, ne de kıpırdadı. ocuk arabadan atladı, ona doğru koştu ayaklarına kapan-dı, ağlamağa başladı. Hıkırıkları arasında amcası-nın şöyle dediğini işitiyordu.

— Bizi sıkıştırdılar. Allahım şimdi nereye gide-ceğiz?

— Ben büyüyünceye kadar bekle, onlara göste-receğim! diye ocuk gözyaşlarını tutmaya çalışa-rak konuştu.

Ağladıktan sonra uyuklamaya başlamıştı. Am-cası onu kollarına alarak arabaya koydu, sonra yeri-

ne oturdu. Uluma tekrar başlamıştı. Bu, yavru köpeğin ulumasına benzeyen net ve sürekli bir sestti.

* * *

...İlyâ kasabaya girişini çok iyi hatırlıyordu. Sabahleyin, geniş ve bulanık bir nehrin ayırdığı karşı tarafı yeşil ve kırmızı damlı evleri görmek için erkenden kalktı. Evler, yamaç boyunca biçimsiz bir şekilde zorlukla tırmanmış gibiydiler ve tepeye erişenler ise kendilerini dümdüz bir sıra teşkil edecek halde dizmişler, gururla nehri seyrediyor gibiydiler. Damların üzerinden ta göklere erişen kiliselerin altın renkli kuleleri ve haçları yükseliyordu. Güneş henüz doğmaya başlamıştı. Meyilli ışıkları evlerin pencere-lerinin camlarından aksediyordu ve bütün kasaba altın renkle alev almış gibiydi.

— Ayyy! Şuna bak! diye delikanlı bağırdı, sonra bu şahane manzarayı kendinden geçerek seyre koyuldu. Ama çok geçmeden aklına kafasını kurcalayan bir düşünce geldi. Burada nerede yaşayacaklardı? Kendisi kaba ve karmakarışık saçlı, eski, yıkanmaktan boyu çekmiş pantolonlaydı. Amcasın gelince, o da beceriksiz ve kamburdu. Altın gibi parlayan şu zengin, temiz ve muhteşem kasabaya girmelerine müsaade edecekler miydi? Bütün bu fikirleri kendileri fakir oldukları için aklına getiriyordu. Nehrin kenarında arabaları ile bekleyen fakirlerin kasabaya girmelerine nasıl izin vereceklerdi? Amcası izin istemeye gitmiş olmalıydı.

İlyâ kalbi burkularak amcasını görebilmek için etrafını araştırdı. Civarlarında bir sürü araba daha birikmişti. Bazıları tahtadan süt fıçıları ile diğerleri ise patates çuvalları, hıyar, soğan, çilek, künes hay

vanlarıyla doluydu. Rus köylüleri ve onların karıları, ya arabalarda oturuyorlar, veyahut da dışarda, ayakta bekliyorlardı. Bunlar İlya'nın alışageldiği insanlara benzemiyordu. Konuşurken her kelimeyi yüksek sesle ve net olarak konuşuyorlardı. Üzerlerinde parlak renkli kumaştan elbiseler vardı. Bu kumaşlar İlya'nın görmeğe alıştığı mavi çuval bezinden değil, ama kırmızı pamuklu kumaşlardandı. Hemen hemen hepsinin ayağında çizmeler vardı. İlya arabada oturup bu canlı, parlak manzaraya bakarken, kendisinin de böyle çizme ve kırmızı pamuklu elbise giyeceği günü hâyâl etti.

Uzaktaki Rus köylülerinin arasından amcası Terenty'e gözü ilişti. Kumun üzerinde sıkı adımlarla ilerliyordu. Başını geriye doğru atmış, yüzünde neşeli bir ifade vardı. Aralarında hayli uzaklık olmasına rağmen İlya'ya gülümsedi ve bir şey göstermek için avucunu açtı:

— Allah bizimle İlya, dedi. Hiç üzülmeden Petrukha'yı buldum. Al şimdilik bunu ye, dedi ve İlya'ya bisküvi uzattı.

Saygı ve sevgi dolu gözlerle oğlan bunu aldı, gömleğinin içine attı:

— Kasabaya hiç kimseyi sokmuyorlar mı? diye endişeli bir şekilde sordu.

— Arabalı vapur gelir gelmez müsaade edecekler.

— Bizi de alacaklar mı?

— Tabi.

— Oh! diye İlya kalbi ferahhyarak içini çekti. Bende bizi içeri sokmayacaklarını sanıyordum. Nerede yatıp kalkacağız?

— Bilmiyorum.

— Şu büyük kırmızı evde kalmak isterdim.

— Onlar kıslalar. Askerler yaşarlar.

— Öyle ise şuradakinde kalalım - gördün mü? Yukarda kenarda.

— Demek sen ondan hoşlandın? Bizim için fazla yüksekte.

— Hiç korkmam, diye Ilya ikna etmeğe çalıştı. Tırnamabilirdik.

— Budala çocuk, diye Terenty içini çekti, sonra tekrar uzaklaştı.

Kasabanın nihayetinde bakkalın bitişiğindeki büyük gri evde yaşamaya başladılar. Dört duvarının sayısız miktarda barakaları ve üzerlerine eklenmiş ilâveleri vardı. Bunların bir kısmı yeni, diğerleri evin kendi rengi gibi kirli - griydi. Bütün pencereleri ve kapıları çarpık ve bütün tahtaları çatlıktı. Barakalar, parmaklıklar, bahçe kapıları sallanıyor, birbirlerinin üzerlerine yaslanıyorlar, böylece bir yığın çilrük kereste kitlesini andırıyorlardı. Pencerelerin camları senelerin verdiği yaşla bulanıklaşmıştı. Bina'nın cephesinin bazı kırımları dışarı doğru kabarmış, ev sahibine benzemişti.

Ev sahibi de yaşlı ve gri saçlıydı. Pelte gibi yüzündeki gözleri, evinin pencereleri gibi bulanıktı.

O dışarı fırlamış karnını taşıması kendisine zor geliyormuş gibi yürürken kalın bir sopa ile vücudunu destekliyordu. Evinde bir de birahanesi bulunuyordu.

Ilya bu eve ilk geldiği zaman her yerine tırmanmış, herşeyi kontrol etmişti. Kapasitesine hayret etmişti. İçeriye o kadar çok insan dolmuştu, ki, Ilya burada sanki bütün Kitezhnaya köyünden daha fazla insan olduğunu sanıyordu. Her zaman dolu olan birahane her iki katı da işgal ediyordu. Bazı sarhoş kadınlar tavan arasında kalıyorlardı. İçlerinden bas sesli, siyah saçlı, takma adı Matitza olan kocaman

yaratık, kendisine sinirli siyah gözleri ile baktığı zaman İlya'nın üstünde heyecan, yaratıyordu. Zemin katı, ayakkabı tamircisi Perfishka ve kötürüm karısı ile yedi yaşındaki kızları; eskici Büyük baba Yeremei; erkek tipli ağzı kalabalık Polorotaya adındaki bir dilenci kadın ve son derece çekingen, az konuşan Makar Stepanich işgal ediyordu. Bahçenin köşesinde içinde sabahtan akşama kadar ateş yanan bir demircinin dükkânı vardı. Burada araba tekerlekleri çemberlenir, atlar nallanırdı.

Uzun boylu esmer tenli olan nalbant Savel çekicini var kuvvetiyle indirdikçe neşesiz fakat gür bir sesle şarkılar söylerdi. Bazen, kısa boylu, şişman, güzel saç ve mavi gözlü olan karısı, kocasının yanına gelir, çalışırken seyrederek. Başında daima beyaz bir şalı olurdu; bu beyaz başı nalbantın karanlık dükkânında görmek birbirine tezat şeylerdi. Karısının gülüşü berraktı ve bazen Savel buna çekiş sesleri ile yankılar yaparak katılırdı. Çünkü daha çok ona kükreyerek cevap verirdi.

Bu eski evin her yarığında bir insan bulmak mümkündü. Sabahın erken saatlerinden gecenin geç vakitlerine kadar tıpkı bir sıvının eski paslı çaydanlıkta kaynayıp köpürdemesi gibi ev gürültü ve haykırımlarla hafif hafif sallanırdı. Akşamları bütün halk yarıklarından dışarı sürünerek çıkarlar, bahçede kapının yanındaki tahta sıralar üzerinde oturlardı. Ayakkabı tamircisi Perfishka, akordiyon çalar, Savel şarkı mırıldanır ve Matitza eğer içmişse kimsenin anlayamayacağı kelimelerle hem şarkı söyler, hem de acı acı ağlardı.

Bahçenin diğer bir köşesinde ise bütün çocuklar Büyükbaba Yeremei'nin etrafında halka olurlardı.

— Bize bir hikâye anlat Büyükbaba! diye onu ikna ederler, Lütfen, oh lütfen! diye yalvarırlardı.

Yaşlı adam bir an onlara yaralı ve hassas gözlerle bakar, pörsük yanaklarından kararmış yaşlar akarken, başının üzerindeki eski şapkasına vurarak yüksek, titrek ve yorgun bir sesle anlatmaya başlardı:

— Bir ülkedeki krallığın birinde ebeveynleri belli olmayan, Allah korkusundan yoksun bir çocuk doğmuş. Bunun ebeveynleri günahları yüzünden her şeyi gören Allah tarafından cezalandırılmış...

Dişsiz ağzını açıp kaparken, Büyükbaba Yemei'nin uzun gri sakalı ve başı sarsılırdı. Gözlerinden ise birbiri ardınca yaşlar dökülürdü.

— Bu oğlan daha sonra kötü ve cesur biri olmuş diye devam ederdi. Ne Allahımıza, ne İsa'ya inanır, ne de Kutsal Meryem anamızı severmiş; Kilisenin önünden başını bile çevirmeden gidermiş ve hiç bir zaman da babasını, annesini dinlemezmiş...

Çocuklar yaşlı adamın ince sesini can kulağı ile dinlerler ve bir kelime bile söylemeden onun yüzüne bakarlardı. Fakat içlerinden hiçbirisi Petrukha'nın oğlu Yakov kadar dikkatle dinlemezdi. Kendisi sivri burunlu çelimsiz, ince boynunun taşıdığı büyük bir kafası olan bir çocuktü. Koşarken başı tıpkı kökünden çıkacakmış gibi iki yana sallanırdı. Gözleri büyük ve huzursuzdu. Bir şeyin üzerine sabit bir şekilde bakmaktan korkarcasına neslelerin üzerinde tedirgin dolaşırdı. Ve bakışları gerçekten bir yere takıldığı zaman gözleri öyle bir dışarı fırlarkı, bu ona aptal bir görünüş kazandırırđı. Kansıız ve temiz yüzü, iyi elbisesi ile diğer çocuklardan ayrılırdı. İlyan onunla çabucak arkadaş oldu.

— Sizin köyünüzde çok büyücü var mı? diye Yakov Ilya'nın ilk geldiği gün, arkadaş olur olmaz sordu.

— Çok az diye Ilya cevap verdi. Bizim komşumuz büyücüydü.

— Kırmızı saçlı mıydı?

— Hayır, gri saçları vardı. Hepsi öyledir zaten.

— Gri saçlılar o kadar kötü olmazlar. İyi kalplidirler. Fakat kırmızı saçlılar - uff! - kan emerler!

Yaşlı bir ıhlamur ağacının altındaki çalılıkların kenarında oturuyorlardı, yanlarında ise çöp yığını vardı. Burası bahçenin en sıcak, en çekici köşesiydi. Dar bir girişi vardı. Bu sessiz köşede gökyüzü ve evin üç pencereleli duvarı hariç hiç bir şey görünmezdi; bu pencerelerin ikisi ise zaten örülüydü. Ihlamurun dallarında serçeler cıvıldaşır ve aşağıda ağacın kökleri üzerinde çocuklar alçak sesle konuşurlardı.

Bu evde geçirdiği ilk günler içinde Ilya bir sürü sesler ve yüzler içinde sağır ve kör olmaktan korkmuştu. Şaşkınlığından nerede ise aklını oynatacaktı. Birahane de Terenty amcasının bulaşık yıkadığı masanın yanında saatlerce oturur terleyen amcasına, insanların girişlerine çıkışlarına bakar, onların yemek yemelerini, içmelerini, bağırmalarını, şarkı söylemelerini, öpüşmelerini, kavga etmelerini ve dumanlı havanın içinde mecnunlar gibi kaynaşmalarını seyrederdi.

— Çık dışarı diye amcası bardakları yıkarken başını salladı. Burada işin ne? Mal sahibi seni yakalamadan çık dışarı. Seni haşlar, karışmam.

— Ayyy! Ilya'nın en çok sevdiği sözcüktü. Dışarı çıkarken bir taraftan da kendi kendine bağırıyor-

du, başı kalabalığın verdiği sersemlikle dönüyordu. Bahçenin bir köşesinde Savel demir dövüyor, bir taraftan da çırağına dil uzatıyordu; zemin katın penceresinden ayakkabı tamircisi Perfishka'nın şarkı söyleyen neşeli sesi duyuluyordu, tavan arasından ise sarhoş kadınların birbirlerine bağırdıkları, işitiliyordu. Demircinin oğlu Pavel'de bahçede bacaklarının arasına bir sopa geçirmiş at gibi koşuyor, bir taraftan da sinirli sinirli bağıırıyordu:

— Çüş! Allahın belası beygir!

Yuvarlak, afacan yüzü kurumla sıvanmış alnında bir şiş vardı. Üzerindeki gömleği yırtılmış ve gürbüz vücudunun gamzelerini meydana çıkarıyordu. Pavel evdeki en yaramaz çocuktı. Daha şimdiden garip Ilya'ya iki kere dayak atmıştı ve Ilya ağlayarak amcasına koşarken o sadece omuzlarını silkip:

— Ne yapalım. Tahammül etmeye çalış. demişti.

— Ben ona gösteririm! diye Ilya gözyaşları içinde bağırdı.

— Sakın ha! diye amcası onu yatıştırdı. Böyle bir şeyi yapmayı bile aklından geçirme!

— Öyle ise o niçin yapıyor?

— O mu? O buralı. Sen değilsin.

Ilya, Pavel'e hesaplaşacağını söyleyerek tehditler savurdu ve bunlar amcasını o kadar kızdırdı ki, âdeti olmadığı halde Ilya'ya bağırdı. Böylece Ilya, oradaki çocuklarla kendini aynı seviyede tutmaması gerektiğini anlamıştı. Pavel'den nefret ettiği için Yakov'la daha sıkı dost oldu.

Yakov ağırbaşlı, ufak bir oğlandı. Hiçbir zaman kavga etmez ve nadiren sesini yükseltirdi. Oyunlarda yer almak istemezdi, buna rağmen meydanlarda zengin çocuklarının oynadıkları oyunları tarif etmek-

ten hoşlanırdı. Yakov'un dost olduğu diğerk kişi ayak- kabı tamircisi Perfishka'nın yedi yaşındaki kızı Mas- ha idi. Bu zayıf, kirli yüzlü, siyah bukleli bir kızdı, sabahdan akşama kadar bahçede oradan oraya koş- tuğu görölürdü. Annesi bile her zaman orada zemin katın girişinde otururdu Uzun boyluydu ve ensesin- den uzun, kalın bir saç örgüsü sallanırdı. Daima başı önünde birşeyler dikerdi. Kızının ne yaptığını görmek için başını kaldırdığında İlya onunla gözgöze geldi. Cesede benzeyen pis, mavi gölgeli bir yüzü vardı. Si- yah ve kibar gözleri aynı zamanda hareketsizdi. Hiç kimse ile konuşmazdı. Kızını bile işaretle çağırırdı, fakat bazı önemli anlarda boğuk ve kısık bir sesle:

— Masha! diye seslenirdi.

İlya önceleri onu sevmiştii ama iki seneden beri yürüyemediğini ve kısa zamanda öleceğini duyunca korkmaya başladı.

Bir gün İlya yanından geçerken onu kolundan tutarak çekti, titreyerek:

— Masha'ya iyi davran ne olursun dedi. Zor- la konuşuyordu, nefesi çok acayip bir şekilde ke- sik kesik çıkıyordu. Ona iyi davran, sevgili çocuk dedikten sonra İlya'nın yüzüne mahzun mahzun ba- karak kolunu bıraktı. O günden sonra İlya ve Yakov ayakkabı tamircisinin kızına son derece dikkat et- meye başladılar. Her türlü tehlikeden korumaya ça- lıştılar. İlya bir büyüğün kendisinden ilk defa ricada bulunduğunu görünce şaşmıştı, çünkü büyükler kü- çüklere dayak atar, onlara emir vermekten başka bir şey yapmazlardı. Arabacı Makar, arabasını yıkerken çocuklardan biri yanına yaklaşacak olsa tekmeler ve yüzlerine elindeki ıslak paçavra ile vururdu. Savel ise merakını yenemeyip te dükkânına gelenlere kömür torbalarını savururdu. Perfishka da pencerenin önün-

de durup ışığa mani olanlara elinde o anda ne bulursan fırlatırdı. Bazen büyükler yapacak hiç bir işleri bulunmayınca da çocukları döverlerdi. Fakat Büyükbaba Yeremei onları hiç bir zaman hırpalamazdı.

Ilya çok geçmeden köydeki hayatın kasabada-
kinden iyi olduğunu düşünmeğe başladı. Köyde insan istediği yere dolaşmağa gidebiliyordu. Fakat burada amcası onun bahçeden dışarı çıkmasına izin vermiyordu. Köy daha sakindi, daha boştu, insanları ise hep bildiği işlerle meşgul olurlardı. Burada ise neyi seçmişlerse onu yapıyorlardı. Ama günlük ekmekleri için gene de başkalarına muhtaçtılar. Hemen hemen de yarı yarıya açtılar.

Bir gün akşam yemek sırasında Terenty derin bir şekilde içini çekti:

— Sonbahar geliyor Ilya dedi, İçimizin kazıntısını her zamankinden çok daha fazla hissedeceğiz. Ah! Sonra gözleri kasesindeki lahana çorbasına daldı. Çocuk da düşünceye dalmıştı. Terenty'nin bulaşık yıkadığı aynı masada yemek yiyorlardı. Petrukha senin Yakov'la birlikte okula gitmek mecburiyetinde olduğunu söylüyor. Bunu ben de biliyorum. İnsan burada okumadan hiçbir şekilde başarılı olamaz. Fakat eğer okula gideceksen ayakkabı ve elbise almamız lâzım. Ah, sevgili Allahım. Tek ümidimiz sensin!

Amcasının iç çekişleri ve bakışlarındaki melankoli Ilya'nın telâşlanmasına sebep olmuştu.

— Buradan gidelim diye hafifçe fısıldadı.

— Nereye? diye kambur bitkin bir şekilde sordu.

— Ormana giderdik! diye Ilya birden canlandı. Büyükbabamın seneler boyunca ormanda yalnız

yaşadığını sen söylemiştin hatırladın mı? Hem biz iki kişiyiz. Ağaçtan ev yapar, tilki ve tavşan avlardık. Sen silâhla avlardın, ben de tuzak kurardım. Şerefim üzerine yemin ediyorum ki, kuş yakalardım. Çilek ve mantar toplardık. Hadi gidelim, olur mu?

Amcası ona sevgi ile baktı:

— Peki kurtlardan, ayılardan ne haber? diye gülümsedi.

— Senin silâhın olacak. diye İlya neşeli bir şekilde söyledi. Büyüdüğüm zaman vahşi hayvanlardan korkmayacağım. Kendi elimle öldüreceğim. Şimdi bile onlardan korkmuyorum. Bu şekilde yaşanmaz - küçüğüm ama bu kadarını görebiliyorum. Burada köydekinden daha zor yaşıyor. Demirci kafana indirdiği zaman bütün gün ağarıyor.

— Zavallı dilenci seni diyerek Terenty kaşığı bıraktı, telâşla uzaklaştı.

O akşam üzeri İlya bahçede dolaşmaktan bıktığı zaman amcasının masasının dibinde yere oturdu. Uyuklamaya başlarken Terenty'nin Büyükbaba Yeremei ile konuştuğunu duydu. Yeremei birahaneye çay içmek için gelmişti. Dilenci, kamburla dostluk kurmuştu ve genellikle onun masasının yanındaki bir yere otururdu.

— Aldırma diye Yeremei'nin konuştuğunu duydu. Önemli olan tek şey var, o da Allah. Hepimiz Allahın kullarıyız. Kutsal Kitapta böyle yazılı. Şundan emin ol ki, Allah senin ıstırap çektiğini görüyor. Meleğini çağırıp "Aşağı in, habercini ve alçak gönüllü Terenty'nin hayatını kolaylaştır" diyeceği gün gelecektir.

— Allaha inanıyorum Büyükbaba. Başka ne yapabilirim ki? diye Trenty hafifçe sordu.

— Ben de İlya'nın okula gitmesi için para top-

layacağım. diye Yeremei, barmen Petruhha'nın kızdığı zamanlar söylediği gibi konuştu. Sana ödünç vereceğim. Zengin olduğunda bana ödersin.

— Büyükbaba! diye Terenty soludu.

— Birşey değil, sesini çıkarma. Ve şimdilik senin çocuğu bana ver. Burası ona göre değil. Bulacağım şeylerde bana yardımı olabilir - meselâ kemik veya paçavra bulduğum zaman eğilmeme lüzum kalmaz.

— Allah seni mükâfatlandırır! diye kambur neşeli bir sesle bağırdı.

— Allah beni mükâfatlandırır, ben de seni, sen de çocuğu mükâfatlandırırın. O da Allahını mükâfatlandırır, bu tekerlek böyle döner. Hiç kimsenin hiç kimseye borcu yoktur. Ah, kardeşim çok yaşadım, çok şeyler gördüm ama iyi Allahımızdan başka görülecek değerli şey yoktur. Her şey O'ndan gelir, her şey O'na gider - O'nun ve tekrar O'na.

Ilya bu mırıltılarla uykuya daldı. Ertesi sabah erkenden Büyükbaba Yeremei onu uyandırdı:

— Benimle gezintiye çıkar mısın? Haydi hayat dolu Ilya!

* * *

Ilya dilenci Yeremei'nin nazik himayesinde bulunmaktan memnundu. Her sabah erkenden yaşlı adam onu uyandırıyor ve beraber, paçavra, kemik, kâğıt, eski demir, deri parçaları toplamaya çıkıyorlardı.

Kasaba büyüktü ve sayısız ilgi çekici şeyler vardı. İlk günlerde Ilya evleri ve insanları tetkik etmekle çok meşguldü. Herşeyi merak ediyor, yaşlı adamın cevap yetiştiremediği bir çok şey soruyordu. Ye-

remei başı önünde evden eve dolaşıyor, elindeki demir çubukla yerleri araştırıyor, arada bir de devamlı akan gözünü paçavra haline gelmiş elbisenin kolu veyahutta kirli torbasının ucu ile siliyordu. Bu arada da monoton bir sesle ufak yardımcısına her şeyi açıklamaya çalışıyordu:

— Bu ev tüccar Pchelin, Savva Petrovich'in evi. Zengindir.

— Büyükbaba dedi Ilya İnsanlar nasıl zengin olur?

— Almlarının teri ile; yani çalışarak zengin olurlar. Bütün gün bütün gece çalışırlar, para biriktirirler ve kâfi derecede biriktirince kendilerine ev, at, eşya bütün her çeşit şey alırlar. Aldıkları hep yenidir. Rahat etmek, işlerini yaptırmak için hizmetkâr tutarlar. Namuslu bir işin meyvasını toplamakta işte buna denir. Fakat günah işleyerek zengin olan başkaları da vardır. Bu tüccar Pchelin'in gençliğinde adam öldürdüğünü söylerler. Belki de bu sadece kıskançlıktan söyleniyor, belki de gerçektir, bilmiyorum. Pchelin hain bir kimsedir ve bakışlarında korku gizlidir. Hep etrafını araştırır ve saklanmak ister. Ama herşeye rağmen onun için söyledikleri belki de yalandır. Birden zengin olan kimse için böyle dedikodular olur. Şans! Gerçeği bilen yalnız Allah'tır. Biz birşey bilmiyoruz. Biz sadece kullarız. Kullar Allahın tohumlarıdır. Tohum, yavrum. İşte bütün insanlar budur. Allah bizi dünyanın her tarafına dağıtır ve "Üreyin kullarım - göreyim bakayım neler olacaksınız" der. Doğrudur oğlum. İşte bu ev de Sabaneyev Mitry Pavlovich'in evidir. O Pchelin'den daha zengindir. Buna hüküm vermek Allah varken bize düşmez ama görülmemiş derecede hain bir insandır. Köyümüzün iyi bir insanıydı ve nasıl hırsızlık etti

bilsen! Nerede ise sırtımızın derisini bile çalacaktı. Allah Mitry Pavlovick'e tahammül ediyordu ama sonunda sabrı tükendi. Önce sağır oldu, sonra bu Mitry Pavlovich'in atları öldü, geçenlerde de kızı kaçtı.

İlya yaşlı adamın her kelimesini dinlerken, evi dikkatle tetkik ediyordu.

— İçeri bir kez olsun bakabilseydim! diye arada bir soluyordu.

— Bakacaksın. Çok çalış ve büyüdüğün zaman her şeyi göreceksin. Belki sende zengin olursun. Mühim olan yaşamak. Meselâ beni örnek al. O kadar çok yaşadım ve o kadar çok şey gördüm ki, bakmaktan gözlerim yoruldu. Görüyorsun değil mi? Bu yaşları bir türlü kurutamıyorum bu yüzden de çok zayıfladım ve yoruldum. Herşey göz yaşlarımla birlikte akıp gidiyor.

İlya yaşlı adamın Allahtan sevgi ve inançla bahsetmesinden çok hoşlanmıştı. Güzel sözleri çocuğun içinde ilerde olacaklara ait parlak bir ümidin doğmasına sebep olmuştu ve bu da onu daha neşeli, ilk geldiği zamankinin tersine daha çocuksu yapmıştı.

Çöp yığınlarını karıştırması için yaşlı adama istekli bir şekilde yardım ediyordu. Döküntüleri karıştırmanın verdiği bir özellik vardı, değerli bir şey bulunduğu zaman yaşlı adamın yüzündeki tebessümle yeterince mutlu oluyordu. İlya bir gün büyük gümüş bir kaşık buldu. Bunun için yaşlı adam ona kek aldı. Bir defasında da içinde bir ruble olan çamurlu bir cüzdan buldu. Bazen beraber bıçaklar, çatallar, cıvatalar, vidalar buluyorlardı. Hatta bir kere İlya kasabanın çöpünün döküldüğü çukurda ağır bir pirinçten şamdan bulmuştu. Yaşlı adam, İlya'nın her kıymetli bir şey keşfetmesinden sonra ona ufak bir hediye alıyordu.

— Bak Büyük baba! diye İlya neşe içinde bağırdı. Ayyy! Gördün mü!

— Bağırma. Bağırma... diye yaşlı adam söylenirdi. Huzursuz bir şekilde etrafına bakmırdı.

Bulunan fevkalâde bir şey onu daima korkuturdu ve çocuğun elinden telâşla kapıp kocaman torbasına atardı.

— Çeneni tutmasını öğren diye kızarak söylenirdi.

İlya'ya daha ufak bir torba ile metal uçlu demir-sopa verdi. İlya bu iş aletlerinden gurur duydu. Kendi torbasına. kutular, kırık oyuncaklar, kırılmış top-
rak eşyalar atıyordu; yürürken bunların ses çıkar-
masına ve sırtında ağırlığını duymaktan hoşlanıyor-
du. Büyükbaba Yeremei ona neyi seçeceğini öğret-
mişti.

— Bunu ve şunu seç, eve getir çocuklara ver. Onlar bundan zevk duyarlar. İnsanları sevindirmek çok iyidir. Allah bizden bunu yapmamızı ister. Herkes mesut olmak sevdasındadır, bu dünyada ise mesut olabilmek çok zordur. O kadar çok insan yaşamasına rağmen bu zevk o kadar azdır ki, bazı insanlar bir yudumunu bile tadamadan ölüp giderler! Bir yudum bile tatmak kısmet olmaz - düşün bir kere!

İlya kasabanın çöplüğünde dolaşp alt üst etmeyi ev ev dolaşmaktan daha çok seviyordu. Çöplükte birkaç dilenciden başka kimse olmazdı, böylece bekçi tarafından kovalanmak tehlikesi de yoktu.

Çöplüğü iki saat kadar araştırdıktan sonra Yercemei muhakkak şöyle derdi:

— Artık yeter İlya. Biraz dinlenip bir şeyler yiyelim.

Böylece gömleğinin içinden bir parça ekmek alır, haç çıkartır, sonra ikiye bölerdi. Bunu yedikten son-

ra çukurun kenarına uzanırlar ve yarım saat kadar dinlenirlerdi. Çukurun aşağısı nehirle neticelenirdi, bunu yattıkları yerden görebiliyorlardı. Geniş ve gümüşümsü bir mavilik içinde akar giderdi. İlyâ seyrederken üzerinde akıp gitmeyi o kadar çok isterdi ki! Nehrin karşı kıyısında, üzerinde gri kulelere benzeyen ot yığınları ile dolu çayırılık arazi uzanıyordu. Çok uzaklarda dünyanın ucuna yakın yerde ise gökle yeri siyah orman ayırıyordu. ayırlar derin bir sessizlik içinde uyuyorlardı, insana oradaki hava daha güzel, daha saf ve rüzgâr daha hafifmiş gibi geliyordu. Burası ise çürüyen çöplerin kokusu ile ağırlaşmıştı, İlyâ'nın göğsünü eziyor, burnunu kaşındırıyor ve Büyükbaba Yeremei'ninkiler gibi gözlerini sulandırıyordu.

Sırt üstü yatarak gökmavisi kubbeye baktı. Her yeri birdi, zirvesi yoktu. Üzerine bir baygınlık ve keder çökmüştü. Usundan birtakım bulanık düşünceler geçiyordu. Oralarda yükseklerde maviliklerin içinde konturları olmayan muazzam bir varlık uçuyormuş gibi hayal kuruyordu.

Kendisi, Büyükbaba Yeremei ve arkalarında bütün dünyanın bu varlığa doğru aktığını düşünüyordu. Kalbine tatlı, sessiz bir neşe yayılmıştı.

Akşam eve döndüğü zaman bahçeye girerken üzerinde bütün gün çalışmış ve yorulmuş çocuklarla uğraşamayacak bir büyük insan havası takınıyordu. Ağırbaşlı duruşu ve sırtındaki torba ile diğerk çocuklar üzerinde saygı uyandırıyordu.

Büyükbaba Yeremei ocuklara gülümser ve muhakkak onlara şaka yapardı.

— İşte sırtında yükleri ile develer geliyor. İlyâ git yıkan, sonra birahaneye gel çay içeriz. derdi.

Ilya zemin katın girişine doğru giderken arkasından çekingen çekingen torbasına dokunan çocuklara karşı caka satıyordu. Fakat Pavel şüphesiz kendi aklına koyduğunu yapardı.

— Evet çöpçü, göster bakalım ne getirdin! diye alay ederek bağırdı.

— Bekle diye Ilya onun lâfım keserdi. Çayımı içtikten sonra gösteririm.

Birahane de ise amcası onu tatlı bir tebessümle karşıladı:

— Demek iş adamı evine geldi? Kalın kafalı küçük enerjik yavru! Yorgun musun?

Amcasının kendisine iş adamı demesi Ilya'yı memnun ediyordu ama ona böyle diyen yalnız amcası değildi. Bir gün Pavel her zamanki gibi yaramazlık yaparken Savel onu yakaladı ve başını dizlerinin arasmda sıkıştırarak iple dövdü.

— Yeter artık yaptıkların, seni küçük maymun, yeter artık diye bağırdı. Al sana... Al sana... Al sana!... Senin yaşındaki diğer çocuklar kendi ekmeleklerini kazanıyorlar, fakat senin bütün yaptığın mideni doldurmak, elbiselerini eskitmek.

Pavel var kuvveti ile bağılıyor, tekmeler atıyor ve kıvranıyordu ama ip hiç acımadan etlerine iniyordu. Ilya, düşmanının vahşi bir şekilde haykırıışlarını duymakta garip bir tatminlik duydu. Demircinin söylediklerinden Kendisinin Pavel'den daha iyi olduğu anlamını çıkarmıştı. Ama nedense oyun arkadaşına acıdı.

— Yapma Savel Amca! diye birden bağırdı.

Demirci Ilya'ya dönmeden önce çocuğa son bir defa daha indirdi, sonra ona tasdik edencesine söyledi:

— Sen karışma. Onu ne diye korumaya çalış-

yorsun? Yoksa sen de mi dayak istiyorsun? Sonra oğlunu bir kenara savurarak dükkânından dışarı çıktı. Pavel ayağa kalktı ve bahçenin karanlık bir köşesine doğru sendeleyerek gitmeğe başladı. Kalbi iyilik hisleri ile dolu olan Ilya onu takip etti. Pavel köşeye büzülerek oturdu. Başını bahçenin parmaklığına dayadı, ellerini kalçasına dayayarak var gücü ile ağlamaya başladı. Ilya yeniden düşmanını teskin edecek bir şeyler söylemek istiyordu ama ağzından çıkan sadece şu kelimeler oldu:

— Acıyor mu?

— Defol!...

Bu şekilde reddedilmek hoş değildi.

— Sen daima başkalarını pataklarsın; işte şimdi haline bak... diye büyüklük taslar bir şekilde başladı, ama daha lâfını bitirmesine kalmadan Pavel Ilya'nın üzerine atılarak onu yere devirdi. Çileden çıkan Ilya ile diğeri top gibi yerde yuvarlanmağa başladılar. Pavel ısırtıyor ve tırmalıyordu, Ilya ise onun saçından yakalıyarak kafasını yere vurmağa başladı. Nihayet bir ara Pavel tövbe diye bağırdı.

— Bırak beni!

— Gördün mü bak! diye Ilya galip bir tavır ile ayağa kalktı. Senden daha kuvvetliyim. Bir daha sakın bana dokunma.

Böyle diyerek uzaklaştı, kolu ile kanayan yüzünü siliyordu. Demirci bahçenin ortasında duruyordu. Ilya onu gördüğü zaman bir an korktu, oğlunu dövdüğü için Savel'in kendisine dayak atacağını sandı. Fakat demirci sadece omuzlarını silkerek konuştu:

— Neye bakıyorsun? Beni hiç görmedin mi? Defol!

O akşam Savel Ilya'yı kapının dışında yakaladı ve teşvik edercesine başına hafifçe dokundu:

-- İşler nasıl çöpçü? diye donuk bir şekilde gülümsedi.

Ilya neşeli neşeli güldü. İşte saadet buydu. Bahçedeki en kuvvetli ve en dehşet saçan kimse olan, herkes tarafından korkulan, sayılan adam şimdi onunla şakalaşıyordu. Savel demir gibi parmakları ile Ilya'nın omuzundan yakaladı ve saadetini şu kelimelerle arttırdı.

— Hah, ha! Çok kuvvetlisin! Kolay kolay hayatta yıpranmazsın! Büyüdüğün zaman seni yanımda çalıştırırım.

Ilya demircinin kocaman bacağını yakalayarak sımsıkı sarıldı. Savel küçük çocuğun kalbinden geçenleri okumuş olacak ki ağır elini başının üzerine koydu, bir an durakladıktan sonra kederle söylendi:

— Zavallı küçük yetim. Hadi bırak beni.

O akşam herzamanki vazifesini yerine getiren Ilya mesuttu. Bu vazife, gün esnasında toplanan hediyeleri ayırmaktı. Oyun arkadaşları yerlerde oturmuşlar, aç gözlerini kirli torbaya dikmişlerdi. Ilya pamuklu bez parçasını, kullanılmaktan eskimiş taha asker oyuncağı, boş bir ayakkabı boya kutusunu, saç yağı tenekesini ve sapsız, kırık bir çaydanlığı çıkardı.

— Bu benim! Hayır benim diye istekli bir şekilde bağrışıyorlardı. Küçük kirli eller bu kıymetli eşyalar için uzanıyordu.

— Bekleyin! Patlamayın! diye Ilya emir verdi. Herşeye birden saldırırsanız tadı kalmaz Evet dükkân açıldı. Bir parça pamuklu bez almak kim istemez? En iyi cins kumaş. Elli kapık. Sen al Masha.

— Ben onun için alıyorum diye Yakov cebinden böyle şeyler için sakladığı bir porselen parçasını çıkardı satıcının avucuna koydu.

— Hayır bunda eğlenceli bir taraf yok diye-
rek Ilya geri verdi. Benimle pazarlık etmelisin. Hiç
etmiyorsun. Böyle alınır mı?

— Unutum diye Yakov özür diledi.

Böylece pazarlık başladı. Alıcı ve satıcı kendi
işlerine dalmışken Pavel gözüne kestirdiği şeyleri
aşırıya başladı.

— Bak ne aldım diyerek koşa oynaya bağır-
dı. Bak ne ne aldım! Hiç biriniz ben alırken görmediniz!
Aptallar! Körler!

Onun bu şekildeki hareketleri diğerlerini deli
etti. Aralarında ufak olanları bağır-
dı. Yakov ve I-
lya'da onu bahçede kovaladılar ama yakalayamadılar.
Zaten çok seyrek tutabilirlerdi, hem onun bu hırsız-
lığına alıştıkları için başka bir şey ummuyorlardı.
Hepsi ondan nefret ediyor, oyun oynamıyorlardı.
Pavel çekingen davranıyordu amma daima birisine
zarar vermek için fırsat kolluyordu.

Yakov ayakkabı tamircisinin küçük, kıvrıcık
saçlı kızına bir dadı kadar ihtimam ediyordu. Kız
onun bu hizmetlerini vazifesiymiş gibi kabul ediyor,
onu sık sık vuruyor ve tırmalıyordu. Bu tepkileri
Yakov'a sevgi duymasından ileri geliyordu. Yakov
Ilya ile her zamankinden daha çok dost olmuştu.
Her zaman Yakov ona tuhaf hayallerini anlatıyordu:

...Sanki çok param varmış - Büyük torba dolu-
su rubleler! Ve ben bu torbayı ormanda sürükleye-
rek götürüyorum. Birden bıçaklı hırsızlar çıkıyor!
Öyle korkuyorum ki, koşmağa başlıyorum ve birden
torbanın içinde kıpırdayan bir şey hissediyorum. Fır-
latıp atıyorum içinden ne çıkıyor biliyor musun? -
Sayamayacağın kadar çok kuş - Pırr Pırr uçuyor-
lar! Sonra beni yakalayıp havaya - çok, çok uzak-
lara göğe uçuyorlar...

Yakov burasında sustu, yüzünde aptalca bir ifade belirmişti.

— Sonra? diye Ilya ısrar etti. Sonunu öğrenmek istiyordu.

— İyiliğim için uçtum diye Yakov hülyalı bir şekilde ilâve etti.

— Nereye?

— İyiliğim için.

— Aman sende! diye Ilya hayal kırıklığı içinde konuştu. Nereye gittiğini bile hatırlamıyorsun!

Birahaneden Büyükbaba Yeremei çıkmıştı, elini gözlerine siper ederek etrafa bakındı

— Ilya! Burada mısın? Yatma zamanı geldi! diye seslendi.

Ilya yaşlı adamın emrini dinledi ve yerine getirdi. Sonra yatak olarak kullandığı bir torba samanın üzerine uzandı. Bu torbanın üzerinde uyurken gördüğü rüyalar tatlı, eskicilik yaparak geçirdiği hayat hoştu. Fakat o da uzun sürmeyecekti.

* * *

Büyükbaba Yeremei Ilya'ya çizme, palto ve kepe olarak onu okula yolladı. Ilya korku ve merakla yola çıktı; asık suratla yaralanmış, gözleri yaşlarla dolu bir halde geri döndü. Çocuklar onu Büyükbaba Yeremei'nin yardımcısı olarak hemen tanımışlar ve bağırarak karşılamışlardı:

— Eskici! Kokmuş çöpçü!

Bazıları onu çimdiklemiş, bazıları dillerini çıkarmışlardı. İçlerinden biri ise yanına gelerek onu koklamış, sonra yüzünü ekşiterek geri dönmüştü.

— Öfff, ne koku! diye bağırmıştı.

— Niçin beni rahatsız ediyorlar? diye İlya amcasına sordu. Çöp toplamak ayıp mı?

— Hayır evlâdım. dedi Terenty. Bakışlarını yeğenin sorulu gözlerinden aksi yöne çevirerek başım okşadı.

— Sadece seninle oyun oynuyorlar. Onlara sakın aldırma - bir müddet sonra alışırın!

— Ve benim botlarımla; paltomla da eğleniyorlar. Bunların benim olmadığını, çöplerin arasından aldığımı söylüyorlar.

Büyükbaba Yeremei de rahatlatıcı şeyler söylüyordu:

— Sabır oğlum dedi. Gözleri neşe içinde ışılıyordu. Allah seninle beraber. Ondan başka hiç kimseye aldırma.

Yaşlı adam sanki Allahın bütün düşüncelerini biliyor, O'nun bütün niyetlerini anlıyordu. Allaha karşı bütün bir inancı ve sevgisi vardı. Kelimeleri ile çocuğun incinen gururunu yavaş yavaş tamir etti. Fakat ertesi gün de İlya yenilenen bir kederle geldi. İlya kendisini bir iş adamı olarak görmeye alışmıştı. Önemli bir kişiydi. Demirci Savel bile kendisine karşı iyi davranırken bu okul çocukları niçin alay ediyorlardı. Böyle bir şeye alışkın değildi. Okula karşı bu hareketler nefretini arttırmıştı, hergün kalbinin içine doğru biraz daha yayılıyordu. Okula devam etmek gittikçe acı veren bir vazife olmuştu. Öğretmen ise İlya'nın yaşamını hemen öğrenmiş ve onu sınıfta diğerlerine örnek olarak göstermeğe başlamıştı. Bu, talebelerin İlya'dan daha çok nefret etmelerini sağlamıştı. Nerede oturursa otursun arkasında talebeler onunla alay ederler, hep onu göz önünde bulundururlardı. Daima eğlenecek bir yönünü ararlardı.

Yakov da aynı okula gidiyordu ve o da çocuklara alay konuşuydu. Kendisine "Koyun" diye sesleniyorlardı. Unutkan ve tembel olduğu için devamlı cezalandırılıyordu ama onun buna aldırmadığı görülüyordu. Zaten etrafında olup bitenlerin pek farkında değildi. Hem evde, hem de okulda ayrı bir hayat yaşıyordu. İlya'ya bazen tuhaf sorular sorarak onu şaşırtıyordu.

— İlya, diyordu. Bu kadar küçük gözlerle insanlar nasıl olup da herşeyi görebiliyorlar? Koca bir kasabayı görebiliyorlar. Veya şu caddeyi düşün - koca şey nasıl olup da senin gözüne girebiliyor?

Önceleri İlya bu gibi sorulara çok dikkat ediyordu, fakat canını sıktığı anlar çabuk geldi, kendi kalbinde olan şeylerden dikkatini başka yöne çekiyordu. Bu gibi olaylar çoktu, nihayet bir müddet sonra çocuk gördüğü şeyleri takdir etmeyi öğrendi.

— Öğretmen mi, hıh! O ne yapacağını bilmiyor diye İlya bir gün Yeremei'ye sırtarak söyledi. Dün dükkâncı Malafeyev'in oğlu bir camı kırdı ve öğretmenin bütün yaptığı sadece ona ufak bir nasihat vermek oldu. Bugün ise kendi parası ile camı taktırtıyor.

— Gördün mü ne kadar iyi kalpliymiş, dedi Yeremei.

— İyi kalpli mi! diye İlya dudak büktü. Vanka Klucharev camı kırdığı zaman öğle yemeğini yedirmeden göndertti, babasını çağırttı. Camın kırık kapık ettiğini söyledi. Bu arada Vanka'nın babası bir güzel oğlunu patakladı.

— Bu gibi şeyleri görememezlikten gel İlya diye yaşlı adam gözlerini kırıştırtarak huzursuzlan-

dı. Kendi kendine bunun üzerine bir vazife olmadığını söyle. Kimin haklı, kimin haksız olduğunu bulmak Allahın işi. Biz hiç bir şey bilmeyiz. Ama O her şeyin ölçüsünü bilir. Bu dünyada yaşadığım müddetçe ne gibi haksızlıklar gördüm. Bir damla bile adalet bulamadım. Buna rağmen de seksen yaşında olmama rağmen hâlâ yaşıyorum ve adaletin bir gün bir yerde bana sürtünmüş olduğundan eminim. Ama hiç görmedim, hiç bir zaman lezzetini anlayamadım.

— Anlayacak ne var? diye İlyâ sordu. Eğer bundan aldığım kırk kapağı öbüründen de alsan işte adaleti bulmuş olursun.

Fakat yaşlı adam aynı fikrde değildi. O insanların haklı olan adaleti görmekten yoksun olduklarını ve bunu birbirlerine geçirmekten aciz oldukları fikrini savunuyordu. Sadece Allah doğru olarak hüküm verebilirdi. İlyâ dikkatle dinliyordu, ama yî'zî git-tikçe asılıyor ve gözleri bulanıyordu.

— Allah ne zaman bunu gösterecek? diye yaşlı adama birden sordu.

— Kimse bilmez. Vakit geldiği zaman o bulutların içinden çıkıp aşağıya inecek ve yaşayanlarla ölenleri yargılayacak. Ama bunun vaktini kimse bilmez. Benimle bir gün akşam duasına gel oğlum.

Böylece ertesi Cumartesi İlyâ, Büyükbaba Yere-me-i ile kiliseye gitti. Orada iki kapının arasında dilencilerin içinde durdular. Caddeye açılan kapı ne zaman açılrsa İlyâ soğuk bir cereyanla karşılaşılıyordu. Ayakları donuyordu, onun için arada bir taş yere hızla basıyor, ısınmağa çalışılıyordu. Cam kapının arkasından bir sürü mumun titrek altın gibi ışıldadığını görüyordu. Papazın pelerini, ibadet edenleri ve putları aydınlatılıyordu.

Burada, kilisede insanlar, dışarıda olduklarından

daha iyi huylu ve mutlu görünüyorlardı. Hatta mumların altın gibi, ışığının tesiri ile karanlık ve donuk şekilleri daha güzel bile görünüyordu. Kilisenin içine açılan ara kapı ne zaman açılrsa kulağına ilâhinin tatlı nağmeleri geliyordu. Bu sesle çocuk yıkanıyor ve o bundan zevk alıyordu. Dua eden Büyükbaba Yeremei'nin yanında durup dinlemek çok hoştu.

Bir sürü güzel nağmeler kilisenin içinde dalgalanıp yayılıyordu. İlyâ tatlı sesleri duyabilmek için kapının tekrar açılmasını istiyordu. Okuldaki en mas-kara ve alaycı Grisha Bubnov'un ve her zaman kavgaya etmeğe hazır olan kuvvetli Fedya Dolganov'un koroda ilâhi söylediklerini biliyordu, ama şu anda onlardan ne nefret ediyor ne de iğreniyordu. Birazcık kıskanıyordu. Kendi de orada, koroda olmayı son derece arzu ediyordu. Herkesin görebilceği; o yüksek yerde olmak çok muhteşem olmalıydı! Kiliseden çıktığı zaman kendisini daha iyi bir çocuk olarak gördü. Bubnov'la Dolganov'la ve bütün kaba çocuklarla barışmaya hazırdı.

Fakat Pazartesi günü okuldan eve herzamankinden daha incinmiş ve asık suratla döndü.

Her toplumda, ister iyi, ister kötü olsun muhakkak kendini toplum dışında hisseden biri vardır. Bir insanın alay konusu olması için muhakkak ya çirkin bir burnu veyahut da patlak bir zekâsı olması gerekmez. Alay etmek için birini seçmek insanların sadece kendini eğlendirmek için ellerinde olmadan kapıldıkları bir kapristir. Bu toplumda da seçilen İlyâ Lunyev'di. Eğer bu anlarda birşeyler belirmeseydi, onun okula olan ilgisi silinir ve bu macera da göz yaşı ile biterdi.

Herşey evinin kapısının dışında heyecanlı bir

kalabalığı görmekle başlamıştı. İlyâ o gün Yakov'la birlikte okuldan eve dönüyordu.

— Bak! diye bağırды. Gene bir kavga olmalı. Hadi koşup bakalım.

İleri atıldılar ve bahçede yabancıların bağırıp çağırıştıklarını gördüler:

— Polis çağırın! Bağlayın onu!

Demircinin önünde keşif bir kalabalık vardı. Çocuklar itekaka yollarını buldular ve ortaya gelince hemen çekildiler. Karın içinde bir kadın yüzükoyun yatıyordu. Ensesi kanla kaplanmıştı. Başının etrafında ise kara karışmış koyu renk kan vardı. Yanında beyaz buruşuk bir şal ve demircinin maşası duruyordu. Nalbant dükkânının önünde ise Savel kamburunu çıkarmış, kadının ileri uzanmış karı avuçlayan ellerine bakıyordu. Demirci kaşlarını çatmıştı. yüzünün bütün kanı çekilmişti. Dişlerini o kadar çok sıkmıştı ki, çenesinin iki yanında birer yumruk gibi şişkinlik görünüyordu. Sağ eliyle kapının tokmağını tutmuş, parmaklarını sıkıp duruyordu. Eli hariç her yeri tamamen hareketsizdi.

Halk ona sükûnetle bakıyordu. Halbuki bahçe kapısının dışında çok gürültü vardı. Büyükbaba Yere mei terli ve traşsız bir halde kalabalığın içinden geçti:

— Al biraz iç Savel, diye titreyen eli ile bir kâse su uzattı.

— Ona su değil, ip lâzım! diye kalabalığın içinden biri mırıldandı.

Savel sol eli ile kâseyi alarak uzun müddet su içti. Hepsini bitirince kâsenin içine baktı ve kısık bir sesle konuştu:

— Ona ihtar ettim, “Yapma kahpe” dedim. “Yaparsan seni öldürürüm” dedim. Affettim. Tek-

rar tekrar affettim. Ama o dinlemedi. İşte bak ne oldu. Pavel artık yetim kaldı. Büyükbaba o sana teslim. Sen Allahın sevgili kulusun.

— Ah ben mi! diye Büyükbaba titreyen elini demircinin omuzuna koydu.

— Alçak! Bir de Allahın adını ağzına alıyor! diye kalabalıktan aynı ses duyuldu.

Bunun üzerine demirci kaşlarını kaldırdı:

— Burada işin ne? diye kükredi. Çık dışarı!

Kelimeleri kalabalığın üzerine bir kırbaç gibi inmişti. Demirci kalktı ve ölü olan karısına doğru yürüdü ama aniden yerinde dönerek dindik bir şekilde dükkâna girdi. Herkes onun örsün üzerine oturup ileri geri sallandığını gördü. Elleriyle başını tutuyordu. İlya demirciye acımişti. Bahçede bir aşağı, bir yukarı dolaşp rüyadaymış gibi kendinden geçmiş bir halde msan guruplarına dalıp çıkıyordu. İnsanların seslerini duyuyor fakat ne dediklerini anlamıyordu.

Polis gelerek kalabalığı yardı, sonra demirciyi alıp götürdü.

— Hoşça kal! Büyükbaba, diye Saval bahçe kapısından çıkarken söylendi.

— Güle güle Savel İvanick, güle güle iyi adam, diye Yeremei çabucak ve yüksek sesle arkasından giderek seslendi.

Ondan başka hiç kimse demirciye güle güle dememişti.

Bahçede sadece ufak kümeler halinde insanlar kalmıştı. Bunlar ölü kadının cesedine göz ucu ile bakıyorlardı. İçlerinden biri yüzüne kömür torbasını örttü. Dişlerinin arasında pipo bulunan bir polis demirci dükkânının kapısında oturuyordu. Piposundan biraz duman çekti sonra yere tükürerek dalgın dal-

gın Büyükbaba Yeremei'nin anlattıklarını dinlemeye koyuldu.

— Kadını öldürenin onun mu olduğunu sanıyorsun? diye Yeremei alçak ve esrarengiz bir tonla sordu. Kadını öldüren o değil - bir nevi gizli kuvvet. Bir insan diğerini öldüremez. Bunu yaparken demirci kendisinde değildi.

Olan hadisenin esrarengiz tarafını dinleyenlere anlatırken Yeremei öksürdü ve ellerni göğsüne bastırdı. Sonra sanki bir şeyi kovarmış gibi ellerini salladı.

— Maşayı atan kocasıydı - yoksa şeytan değildi diye polis yere tükürerek sakın bir şekilde devam etti.

— Peki ama onu buna zorlayan ne idi? diye yaşlı adam bağırdı. «Bunu görmeniz lâzım - kim onu teşvik etti?

— Buraya bak, bu adam seni neyin oluyor? Oğlun mu? diye polis sordu.

— Oh, hayır!

— Akraban mı?

— Şüphesiz değil. Hiç akrabam yoktur.

— Öyleyse ondan sana ne?

— Ah, Allahım!

— Sana şunu söylüyeyim diye polis inatçı bir şekilde azarladı. Seni böyle maymun gibi konuşturan yaşının tesiri... Defolup gitsen iyi olur.

Polis ağzının bir kenarından kalın bir duman üfledikten sonra sırtını yaşlı adama çevirdi. Lâkin Yeremei titrek tiz sesi ile devam etti, bir taraftan da eliyle hareketler yapıyordu.

Rengi uçmuş, gözleri kocaman açılmış olan İlyâ içinde Makar, Perfishk, Matitza ve tavan arasından bazı kadınların bulunduğu topluluğa katıldı.

— Evlenmeden evvel düşük bir kadınmış çocuklar, diye kadınlardan biri söyleniyordu. Belki de Pavel demircinin oğlu değildir. Bakkal Malafeyev'in evinde kalan öğretmenindir.

— O kendini öldürenin mi? diye Perfishka sordu.

— Evet, ta kendisi. Kadın önce onunla başlamıştı.

Perfishka'nın kötürüm karısı yukarıya emekleyerek çıktı ve zemin katın girişindeki, paçavralara sarınarak oturduğu yerine yerleşti. Kucağında duran elleri hareketsizdi, siyah gözleri göğе dikilmiş dudakları sımsıkı kapanmış ve ağzının kenarları aşağıya doğru sarkmıştı. İlya'nın bakışları kadının gözleri ile elinin arasında gidip geliyordu. Birden Perfishka'nın karısını Allahı gördüğünü sandı.

Çok geçmeden bahçedeki diğer çocuklar da zemin katın girişinde birikmişlerdi. Paltolarının içinde sıkıca sarınmış olarak merdivenin basamaklarına oturdular ve Savel'in oğlu hadiseyi anlatırken put gibi durdular. Pavel'in yüzünün rengi kaçmıştı. Kurnaz gözlerinde huzursuzluk ifadesi vardı. Kendisini günün kahramanı olarak görüyordu; bundan önce insanlar hiç bir zaman ona bu kadar aldırış etmemişlerdi. Çünkü bu ana kadar hikâyesini defalarca zaten anlatmıştı, şimdi ise kayıtsız, hatta isteksizlik içindeydi.

— Annem üç gün gittiği zamandan beri babam dişini sıkı ve o günden beridir de deli gibi kükrüyordu. Hep benim saçımdan tutup çekiyordu. Bir şeyin yaklaştığını sezmiştim. Sonra annem eve döndü. Kapı kapalı idi ve bizde dükkânda idik. Ben körüğün yanında duruyordum. Annemin geldiğini gördüm. Kapıdan bize seslendi, "Anahtarı verin" dedi. Babam maşayı alarak arkasından gitti. Yavaşça ke-

di gibi üzerine atılacakmışcasına gidiyordu. Gözlerimi kapadım, çok korkunçtu. “Kaç anne!” diye bağır-
mak istedim ama olmadı. Gözlerimi açtığım zaman
babam hâlâ arkasından gidiyordu. Gözlerindeki deh-
şeti görmeliydiniz! Annem gerilemeğe başlamıştı,
sonra arkasını dönüp kaçmağa kalktı, fakat...

Pavel’in yüzü aniden allak bullak olmuş ve ince
vücudu titremişti. Derin bir nefes aldı, sonra yavaş
yavaş devam etti:

— İşte tam bu esnada babam onu yakalamış-
tı. Ah!...

Çocuklar kıpırdanmaya başlamışlardı.

— Annem ellerini kaldırdı ve tıpkı göle atlar
gibi yere düştü.

Pavel bu esnada yerden bir yonca parçası aldı,
dikkatle inceledikten sonra çocukların başlarına doğ-
ru attı. Onlar ise kıpırdamadan oturuyor, Pavel’in
devam etmesini bekliyorlardı. Ama o başını öne eğ-
miş, hiç sesini çıkarmıyordu.

— Öldürünceye kadar dövdü mü? diye Mas-
ha ince titrek bir sesle sordu.

— Aptal diye Pavel başını kaldırmadan ko-
nuştı.

Yakov Masha’ya sarıldı ve onu kendine doğru
çekti. İlya ise Pavel’e biraz daha sokuldu:

— Ona acıyor musun? diye sordu.

— Sana ne? diye Pavel kızgın bir şekilde ce-
vap verdi.

Herkes sükûnetle ona bakıyordu.

— Sokak kadınıydı, diye Masha atıldı ama
Yakov onu derhal susturdu:

— Öyle bir koca ile her kadın aynı yola düşer!
Her zaman pis ve şikâyetçidir. İnsanı öldürecek ka-

dar korkunç bir hali var. Kadıncağz ise Perfishka gibi neşeli ve parlak bir kadındı.

Pavel ona bir an baktı, sonra büyük bir edâ ile ağır ağır sözüne devam etti:

— Bir defasında ona; “Anne kendine dikkat et, yoksa seni öldürür” demiştim. Ama o bana aldırmadı. Sadece babama söylememi tembih eder ve çenemi kapamam için bana hediyeler getirirdi. Gezdiği adam ise bana beş kapık para verirdi. Ona ne zaman annemden haber götürsem bana beş kapık verirdi. İyi huylu idi. Aynı zamanda korkunç bir şekilde kuvvetli idi. Kocaman da bıyığı vardı.

— Kılıcı? diye Masha sordu.

— Görmeliydiniz! diye Pavel haykırdı, gururla, iftihar ederek devam etti. Bir defa kınından çekip çıkarmıştım. Öyle ağırdı ki...

— Şimdi sende Ilya gibi yetim oldun, diye Yakov alay etti.

— Ne olur yani? diye yetim bildirdi. Ben onun gibi eskicilik mi yapacağım sanki? Bunu aklınıza getirmeyin!

— Bunu demek istemedim.

— Şimdi ne istersem yapacağım. diye Pavel övündü, başım kaldırarak etrafına bakındı. Ben yetim değilim, sadece... Sadece... Kendi başıma yaşayacağım. Babam okula gitmemi istemezdi. Şimdi artık hapishanede olduğu için okula da gideceğim, hem sizden de iyi çalışacağım!

— Okula gitmek için elbise nereden bulacaksınız? diye Ilya alaylı bir şekilde güldü. Bizim okula böyle baldırı çıplakları almazlar.

— Elbise mi? Dükkânı satarım.

Bütün çocuklar bakışlarını ona doğru çevirdiler Ilya'ya yenildiğini hissettiriyorlardı. Son kelimelerin

biraktığı tesirden haberdar olan Pavel her zaman-
kinden daha gururlandı:

— Kendime bir de at alacağım - canlı bir at -
Okula at sırtında gideceğim.

Bu fikir üzerine çok neşelenen Pavel gülümsedi.

— Artık seni pataklayacak kimse yok diye
Masha kıskanç bir şekilde söylendi.

— Hiç böyle sanma, bu işi yapacak biri bulu-
nur, diye Ilya tasdik etti.

Pavel ona ters bir şekilde baktı, sonra atıldı:

— Bu kim olacak, sen mi Hadi bir dene de gö-
relim.

Yakov tekrar sözlerini kesti:

— Çok komik çocuklar, dedi. Kadıncağыз da-
ha biraz evvel aramızda dolaşıyor, konuşuyor, bir
şeyler yapıyordu, sonra kafasına maşa ile vurulunca
birden yok oldu. Şimdi nerede?

Diğer üç çocuk Yakov'un gittikçe büyüyen yü-
zünden fırlayacakmış gibi olan gözlerine baktılar.

— Evet, dedi Ilya Ben de bunu düşünüyör-
dum.

— Onun öldüğünü söylüyorlar ama bu ne de-
mek?

— Ruhu uçup gitti, diye Pavel açıkladı.

— Göğ, diye Masha başını göğ kaldırarak
baktı. Yakov'a biraz daha sokuldu. O esnada yıl-
dızlarda belirmeğe başlamışlardı. İçlerinden çok par-
lak olan bir tanesi, dünyaya daha yakınmış ve gözü-
nü kırpmadan soğuk bir şekilde dünyaya bakıyor-
muş gibi görünüyordu. Masha'nın sözünü dinleyen
çocuklar gözlerini kaldırdılar. Pavel'de göğ bir göz
attı, sonra ayağa kalkarak telâşla uzaklaştı.

Ilya derin derin düşünerek gözlerinde endişe ile

bakıyordu. Yakov'un kocaman gözleri bir şeyler araştırıyormuşcasına iki yana bakıyordu.

— Yakov diye arkadaşı başını öne eğerek konuşt.

— Evet?

— Hep düşünüyorum... diye Ilya başladı ama hemen susuverdi.

— Neyi? diye Yakov hafifçe sordu.

— Onu nasıl öldürdüler... Şimdi herkes bir sürü gürültü yaparak konuşup duruyor... Kimse ağlamıyor... Kimse üzgün değil...

— Yeremei ağladı

— O hep ağlar. Ya Pavel - Masal anlatıyormuş gibi olayı anlattı.

— Aldırmamaya çalışıyor. Ama üzgün, halini belli etmek istemiyor. Bu yüzden de kaçtı, bahse girerim ki şimdi ağlıyordur.

Bir müddet birbirlerine sarılmış bir halde oturdular. Masha Yakov'un dizinde uykuya daldı, yüzü hâlâ göğe çevriliydi.

— Korktun mu? diye Yakov sordu.

— Evet, diye Ilya fısıldadı.

— Ruh u bizi korkutmak için gelecek.

— Evet. Masha'da uyudu.

— Onu evine götürmeliyiz, ama ben kımıldamaya korkuyorum.

— Ben de seninle giderim.

Yakov kızın başını omuzuna dayadı, sonra zayıf vücuduna sarılarak ayağa kalkmağa çalıştı.

— Bekle Ilya önce ben gideyim, diye fısıldadı.

Yükünün ağırlığı ile yürümeğe çalışıyordu. Ilya arkadaşını o kadar yakınından takip ediyordu ki, burnu arada bir onun ensesine değiyordu. Ilya görünmez bir varlığın kendisini takip ettiğini sanıyor,

ensesinde adeta soğuk nefesini duyuyordu. Her an kendisini yakalayabiliyordu.

— Acele et, diye arkadaşının arkasına dokundu.

Bundan kısa bir müddet sonra Büyükbaba Yere-meî'nin sıhhati bozulmağa başladı. Eski toplamaya gideceği yerde evde oturuyor veya bahçede dolaşıp karanlık köşesinde yatağında yatıyordu. Bahar geliyordu, güneş açtığı zaman yaşlı adam hemen yatağında doğrulup ısınmağa çalışıyordu. Artık çocuklara arasıra hikâyeye anlatıyordu, anlattıkları ise o kadar enteresan olmuyordu. Öksürüğü hep sözünü kesiyor. Göğsünün ta derinliklerinden bir şey çıkmak istiyormuş gibi boğuk iniltieler duyuluyordu. Hikâyeleri her şeyden çok seven Masha bu öksürüklere sinirleniyordu.

— Oh, sus diyordu Masha.

— Bekle diye yaşlı adam soluyordu. Biraz sonra geçer...

sonra geçer...»

Ama geçmiyordu. Gittikçe beter oluyor, yaşlı adamın bir deri bir kemik kalmış vücudu sarsılıyor. Bazen çocuklar hikâyenin sonunu beklemeden gidiyorlar, yaşlı adam da arkalarından ıstırap dolu bir ifadeyle bakakalıyordu.

Ilya barmen Petrukha ile amcası Terenty'nin yaşlı adamın hastalığı için endişelendiklerini görüyordu. Günde defalarca Petrukha birahanenin arkasına gider, Büyükbaba Yeremei'ye bakardı.

— Ne haber Büyükbaba? der, sonra İyi misin? diye göz göze gelince sorardı.

Gülbüz olan Petrukha pembe pamuklu gömleği ile dolaşır, ellerini kocaman pantolounun geniş ceplerine sokardı. Pantolounun paçalarını ise parlak çizmelerinin içine sıkıştırırdı. Cebinden daima bozuk

para şıkırtıları duyulurdu. Tepesinde pek saç yoktu ama yuvarlak ensesinde kıvrıkcık bukleleri vardı, arada bir onları geri iterdi. İlyâ ondan hiç hoşlanmazdı ama şimdi bu hoşnutsuzluğu artmıştı. Petrukha'nın Büyükbaba Yeremei'den hoşlanmadığını biliyordu. bir kere onun amcası Terenty'e şöyle dediğini duydu:

— Gözünü ondan ayırma Terenty. O çok cimridir. O yastığının altında epey miktar para olduğuna dair bahse girerim' Elimizden kaçmasın. O yaşlı köpekte yaşayacak fazla can kalmadı; sen onunla epey dolsun, hem kimsesi de yok. Kafam kullan!

Büyükbaba Yeremei hâlâ akşamlarını birahane Terenty'e Alah ve dînyanın nimetleri hakkında konuşmakla geçiriyordu. Kasabadaki hayat kamburu iyice çirkinleştirmişti. Bulaşık yıkamaktan sıırıslıklam olmuş gibi bir hali vardı. Gözleri bulanıklaşmış ve korkunç bir görünüşü olmuştu. Vücudu birahenenin sıcağı içinde erimiş benziyordu. Kirli gömleği kamburunun üzerinde toplanıyor, sırtını meydana koyuyordu. İnsanlarla konuşurken bir yandan gömleğini çekiyor, kamburunu saklıyormuş gibi görünüyordu.

Büyükbaba Yeremei ne zaman bahçede otursa, Terenty dışarı çıkar, bir elini gözüne siper edip diğeri ile de sakalını çekiştirerek yaşlı adama bakardı.

— Bir şey istiyor musun Büyükbaba Yeremei? diye suçlu suçlu sorardı.

— Hiç bir şey istemiyorum... Hiç birşey...

Bunun üzerine kambar sıska bacaklarının üzerinde döner, birahaneye girerdi.

— Artık hiç bir zaman iyileşmiyeceğim diye Yeremei her gün daha fazla tekrarlamaya başlamıştı. Vaktimin geldiği çok açık.

Bir gün zemin katındaki deliğine yatmak için giderken her zamankinden daha fena bir öksürük tutmuştu.

— Henüz çok erken Allahım, diye mırıldandı. Henüz işimi bitirmedim. Senelerdir... Kilise için biriktirdiğim para... İnsanların mabedlere ihtiyaçları var. Bizim gibi günahkârları islâh etmeye yararlar. Ama henüz bu kadar para biriktiremedim. Ah, Allahım. Etrafımda uçan bir şeyler var... Yakalayacak galiba. İlyâ unutma param var, Ama kimseye söyleme olur mu?

İlyâ büyük bir sır sakladığının farkında idi. Hem adamın etrafında uçanın ne olduğunu pek iyi biliyordu.

Birkaç gün sonra, bir öğleden sonra İlyâ köşede okul elbisesini çıkarırken, Yeremei'nin hırıltılar çıkartıp inlediğini duydu.

— Kışt... Kışt... Defol! diye yaşlı adam solu-
du.

Çocuk çekingen bir tavırla kapıyı itti. Kilitli idi. İçerden yaşlı adamın endişeli sesi duyuluyordu.

— Kışt... Acı bana Allahım! Acı bana!

İlyâ gözünü kapıdaki bir çatlağa dayadı ve yaşlı adamın sırt üstü yatmış, elini kolunu salladığını gördü.

— Büyükbaba, diye dehşet içinde bağırdı.

— Petrukha... Dikkat... O Allahın - O'nun için. Mabedi için. Ah-h şu uçan şey yok mu! Allahım seninim beni koru... Yaşlı adama acı... acı...

İlyâ korkudan titriyordu, ama gözünü yaşlı adamın titrek ve havada sallanan elinden alamıyordu. Çarpık parmağı ile birisini tehdit eder gibiydi.

— Dikkat et! Allahım! Dikkat et!

Yaşlı adamın vücudu birden düğüm halini aldı,

sonra yatağın içinde oturdu, beyaz sakalı rüzgâr-daymış gibi sallanıyordu. Kollarını iki yana uzattıktan sonra itilircesine yere düştü.

Ilya haykırdı ve dışarı koştu.

Nefes nefese birahaneye giderek:

— Öldü! diye bağırdı.

Terenty korku ile soludu, sonra tezgâhın arkasında duran Petrukha'ya baktı:

— Ruhü şâd olsun, diye barın sahibi üzgün bir sesle konuştu. İyi adamdı. Gidip bir bakayım. Sen burada kal Ilya, bir şey lâzım olursa beni çağırırısın. Sen de göz kulak oluver Yakov.

Petrukha telâşlanmadan gitti, topuklarını yere sert sert basıyordu. Kapı ardından kapanır kapanmaz çocuklar onun kambura dönüp:

— Gel, gel aptal! dediğini duydular.

Ilya çok fena korkmuştu. Ama bu onu etrafında olanlardan gözünü ayırmasına mani olmuyordu.

— Ölürlen gördün mü? diye Yakov barın arkasından seslendi.

Ilya ona baktı:

— Oraya ne diye gidiyorlar? diye Yakov'un sorusuna aldırmadan sordu.

— Bakmak için - Haber vermek için gelmedin mi?

Ilya sımsıkı gözlerini kapadı:

— Onu nasıl itti!

— Kim kimi itti? diye Yakov çenesini ileri doğru uzatarak merakla sordu.

— Büyükbaba şeytanı diye Ilya biraz durakladıktan sonra cevap verdi.

— Şeytanı gördün mü? diye Yakov sordu ve koşarak yanına geldi.

Ilya cevap vermeden tekrar gözlerini kapadı.

— Korktun mu? diye Yakov İlya'nın kolundan tutarak sarstı.

— Bekle! diye İlya birden bağırdı. Bir dakika şimdi gelirim - Babana söyleme emi.

Şüphesini yenemiyerek bir çırpıda zemin kata indi ve bir fare gibi emekliyerek kapıdaki yarığa uzandı, Yaşlı adam halen hayattaydı. Yerde yatmış boğuk boğuk nefes alıyordu. Ayağının dibinde duran iki figür belli oluyordu.

Karanlıkta iki vücut birbirine karışmış büyük-şekilsiz bir hal almıştı. Nihayet İlya amcasının yaşlı adamın yanına diz çöktüğünü ve telâşla yastığı diktiğini fark edebildi. İpliğin kumaşın içinden çekilirken çıkardığı sesi gayet açık olarak duyabiliyordu. Petrukha ise Terenty'nin arkasında duruyor ve üzerine doğru eğiliyordu.

— Çabuk ol diye fısıldadı. Sana iğne ve ipliği hazır bulundur demiştim. Burada iplik bulmamız iyi oldu!

Petrukha'nın fısıldayışı, ölen adamın iç çekişleri, ipliğin sesi ve pencerenin dışında akan suların bir deliğe dolması, tarif edilmez bir tek mırıltı halini almıştı ve bu çocuğun hislerini dondurmuydu. Sessizce duvardan çekildi ve zemin kattan çıktı. Gözlerinin önünde kocaman kırmızı bir leke vızıldıyarak tekerlek gibi dönüyordu. Merdivenlerden çıkarken parmaklığı sıkıca tutundu, ayaklarını zorlukla kaldırıbiliyordu. Birahänenin kapısına yaklaşınca durdu, hafif hafif ağladı. Yakov'un etrafında zıplayıp bir şeyler dediğinin farkında değildi. Sonra sırtında birisinin ittiğini hissetti Perfishka konuşuyordu.

— Ne oldu? - Kim? Nasıl olmuş - öldü mü? Ah şeytan! İlya'yı bir daha dürttükten sonra ayakkabı

tamircisi merdivenleri sarsan bir süratle aşağıya indi:

— Ah-hh! diye son basamağa gelince haykırdı.

Ilya amcasının ve Petrukha'nın merdivenden çıktıklarını gördü. Kendisini ağlarken görmelerini istemiyordu ama bir türlü göz yaşlarını tutmağa muvaffak olamıyordu.

— Ayıp sana! diye Perfishka bağırdı.

Terenty yeğenine pek bakmadan yanından geçti, fakat Petrukha durdu ve elini Ilya'nın omuzuna koydu.

— Ağlıyor musun? dedi. Haklısın - Bu demek ki sen şerefli bir çocuksun ve yapılan iyilikleri unutmuyorsun. Yaşlı adam sana iyi davranırdı. Sonra Ilya'yı bir kenara iterek ilâve etti, Ama bir daha seni kapı önlerinde bulmayayım.

Ilya gömleğinin kolu ile yüzünü sildi, etrafına bakındı. Petrukha yine barda tezgâhın arkasında duruyor, dalgalı saçlarını arkaya itiyordu. Önünde ise dudaklarında budalaca bir tebessümle Perfishka duruyordu. Tebessümüne rağmen yüzünde poker oyununda son kapağını kaybeden bir insanın ifadesi vardı.

— Ne düşünüyorsun, Perfishka? diye Petrukha kaşlarını kaldırarak sordu.

— Sus! parası yok mu? diye Perfishka sordu.

— Niçin olsun? diye barmen sun'i bir şekilde konuştu.

— Allah belasını versin! diye tamirci ayağını yere vurarak bağırdı.

— Demek hiç koklatmayacaksın ha? Peki ben de istemiyorum. Sana neşe ve saadetler dilerim. Pyotr Yakiminich!

— Ne sayıklıyorsunuz? diye Petrukha istifini bozmadan sordu.

— Oh, mühim değil. Sadece benim aptallığım.

— Galiba hakkını istiyorsun. Bunu mu ima etmeye çalışıyordun? Heh-heh!

— Ha-ha! diye ayakkabı tamircisinin çınlayan kahkahası duyuldu.

Ilya zihninden bir şeyi atmak istercesine başını salladı, sonra uzaklaştı.

O gece kendi yatağında uyuyamadı; bu sebeple birahanede Terenty'nin bulaşıkları yıkadığı masanın altında yattı. Kambur onu yatırdıktan sonra masaları silmeye başladı. Tezgâhın üzerindeki lâmba çaydanlıkların şişman karınlarını, raftaki şişeleri aydınlatıyordu.

Birahane ise karanlıktı. Dışarda hafif hafif esen bir rüzgârla birlikte yağmur yağıyordu. Kocaman bir kirpiye benzeyen Terenty masaları temizlerken boyuna içini çekiyordu. Lâmbanın yanına her yaklaştığında yerde kocaman gölge belirliyordu. Ilya bunun Büyükbaba Yereme'inin Terenty'e şöyle söylemek için gelen ruhu diye hayalinden geçiriyordu:

— Kışt... Kışt!

Çocuk üşümüş, korkmuştu. İçerdeki pis koku ile tıkanmıştı. Bugün cumartesi idi ve henüz ovulan tahtalardan çürük kokusu yükseliyordu. Amcasına, hem de gelip yanına yatması için seslenmek istiyordu ama içindeki ıstırap ve küskünlük hissi bunu önlüyordu. Devamlı bir şekilde beyaz sakallı kambur Büyükbaba Yeremei'nin hayalini görüyor, onun kendisine şu şekilde hitap ettiğini duyuyordu:

— Her şey Allahın elinde, korkma.

Nihayet İlya daha fazla dayanamadı:

— Gel buraya ve yat! diye kişnedi.

Kambur şaşırmişti ve birden cevap veremedi.

— Bir dakika, bir dakika diye nihayet zayıf bir sesle konuşabildi. Sonra masadan masaya daha hızlı bir şekilde koşuşmağa başladı. İlya o anda amcasının da korkmuş olduğunu anladı. “Oh olsun” diye kendi kendine söylendi.

Yağmur monoton bir şekilde pencerenin camına vuruyor, lâmbanın ışığı titriyor, şişeler ve çaydanlıklar hafif ışıktaki sırtıyorlardı. İlya koyun derisini kafasının üzerine kadar çekti, nefesini tutarak yattı. Birden yanındakinin kıpırdandığını hissetti. Terenty dizlerinin üzerine kalkmış, başını önüne eğmişti.

— Sevgili Allahım diye fısıldıyordu. Sevgili Allahım...

Bu fısıldama İlya'ya Büyükbaba Yeremei'nin boğuk boğuk nefes alışını hatırlatmıştı. Odanın karanlığı ile ürktü, yattığı yer deniz gibi alçalıp yükseliyor, rüzgâr bacadan içeri doluyordu.

— Dua etme! diye İlya yüksek sesle haykırdı.

— Aman Allahım! diye kambur kısık sesle söylendi. Allahaşkma uyu artık.

— Dua etme diye çocuk ısrarla tekrarlardı.

— Peki peki, etmiyeceğim.

Karanlık ve rutubet İlya'nın üzerine iyice çökmüştü. Nefes alamıyordu. İçinde karmakarışık hisler; korku, Büyükbaba Yeremei'ye acıması, amcasına karşı kızgınlığı içinde tezat teşkilediyordu. Bir Bir müddet döndü, durdu, sonra oturarak homurdandı:

— Nen var? diye amcası dehşet içinde fısıldadı, İlya'yı tuttu. İlya onu itti.

— Oh Allahım! Saklanabilecek bir yer bulabilseydim! diye ağlamaklı bir halde dehşet ve ümitsizlik içinde soludu. Ah bir bulabilseydim! Gözyaşları birden boşandı. Pis havayı derin bir şekilde içine çektikten sonra hıçkırarak hıçkırarak yastığa kapandı.

Bu olaydan sonra çocuk tamamen değişti. Eski- den sadece okulda arkadaşlarından uzak dururdu. Zaten bunlarla arkadaş olmak arzusunu duymazdı. Şimdi ise herkesten uzak duruyor, yaşına göre çok fazla ağır başlı davranıyordu. Yüzünde soğuk bir anlam vardı ve dudakları sımsıkı kapalıydı. Büyü- kleri yüzünde alaycı bir ifade ile son derece dikkatle dinliyordu. Büyükbaba Yeremei'nin öldüğü gün gör- düğü şeylerin hatırasından kendini kurtaramamıştı. Petrukha ve amcasının suçlarına ortak olduğu fikrin- den bir türlü uzaklaşamıyordu. Belki de ölürken so- yulduğunu gören adam soyanın kendisi olduğunu san- mıştı. Bu fikir onda belli belirsiz büyümeğe başla- mıştı, etrafındakilere karşı şüpheli davranıyordu. Başkalarının kötülüklerini bulmaktan zevk duymaya başlamıştı. Böylelikle kendi suçu azalıyordu sanki.

Buna rağmen kötü olan pek çok şey buluyor- du. Evde, herkes Petrukha'ya dolandırıcı diyor, kay- bolan eşyaların onun tarafından çalındığını söylü- yorlar, buna rağmen karşılaşınca başlarını eğerek selâmlıyorlar. Pyotr Yakimich diye saygılı bir şekilde hitap ediyorlardı. Yaşlı kadın Matitza'ya çirkin bir isim takmışlardı. İçip sarhoş olduğu zaman onu itip kakıyorlar; hatta bir gün sarhoş bir halde mutfa- ğın penceresinin altında sızıp kalmışken ahçı bir ko- va pis su bile dökmüştü. Buna rağmen hepsi kadının hizmetini kabul ediyorlar, mukabilinde onu hafifçe tokatlayıp küfür ediyorlardı. Perfishka daima ona kötürüm olan karısını yıkaması için rica edi-

yor, Petrukha tatilden önce ona bir kapık bile vermeden birahaneyi temizlettiriyordu; Terenty'de kadının diktiği gömlekleri kabul ediyordu. Zavallı herkes için çalışıyor ve bunu hiç şikâyetle bulunmadan iyi bir şekilde yapıyordu. Hastalara ve çocuklara bakmaya bayılıyordu.

Ilya evdeki en çalışkan adam Perfishka'nın pek ciddiye alınmadığını görüyordu. Yalnız çakırkeyif olup da akordiyonunu alıp birahane'de oturduğu zaman veyahut ta bahçede komik şarkılar söyleyerek akordiyon çalarken ona önem veriyorlardı. Hiç kimse onun ne kadar büyük bir merhametle kötürüm karısını zemin katın girişine taşıdığını veya küçük kızını öpüp severek şakalar yaparak yatağına yatırdığının farkında değildi. Hiç kimse onun kızına yemek yapmasını veya oda temizlemesini öğretirken güldüğünü, onunla şakalaştığını, görmüyordu.

* * *

Demirci hapse götürüldüğü zaman ayakkabı tamircisi oğlu için en çok ihtimam gösteren kimse oldu. Derhal Pavel'i yanına aldı. Çocuk mumlu ipliği büyüküyor, yerleri süpürüyor, su getiriyor ve ekmek, soğan almağa çarşıya gidiyordu. Herkes demircinin pazar günü ve tatillerde içtiğini görüyor ama hiç kimse ertesi gün ayıldığı zaman karısına şöyle dediğini duymuyordu:

— Özür dilerim Dünya. Sen benim içmek istediğimi mi sanıyorsun? Sarhoş olarak doğduğum için değil, sadece değişiklik olsun diye içiyorum. Bütün hafta oturup ömür tüketiyorum. Yoruluyorum. Bu yüzden de hafta sonu biraz içiyorum.

— Sana kızdığımı mı sanıyorsun? Aman Allahım! Sana acıyorum! Karısı boğazından boğuk ve hırıltılı bir ses çıkardı. Senin nasıl çalıştığını görmediğimi mi sanıyorsun? Allah beni sana yük olsun diye yaratmış, Bir ölseydim. Seni bir hürriyetine kavuştursaydım!.

— Bu şekilde konuşma Böyle şeyler söylemene müsaade edemem - Sana sadece dilim kötü söylüyor, kalbim değil. Bir gün buradan çıkıp başka bir caddeye taşınacağız, o zaman herşey değişecek. Pencereleler, kapılar ne istersen olacak. Pencere caddeye bakacak. Ben de kâğıttan bir çizme yapıp ticaret işareti olarak pencereye yapıştıracağım. Sürü-sürü halk gelecek! Herşey değişecek! Ateşi besleyip, körükleri körükleyin, dövdüğümüz para sadık dostlarımız!

Perfishka'mın Ilya'dan sakladığı hiç birşeyi yoktu. Ayakkabı tamircisinin binbir güçlükle hayatını kazandığını biliyordu. Buna rağmen her zaman neşeliydi ve akordiyonu çok iyi çalardı. Bu yüzden Ilya ona hayrandı.

Öbür taraftan Petrukha sabahtan akşama kadar tezgâhın arkasında dama oyunu oynar, çay içer, garsonları azarlardı. Yeremei'nin ölümünden kısa bir zaman sonra çalışması için Terenty'i bara koymuştu. Kendisi ise bahçede ıslık çalar, dolaşırdı, evi dört bir yanından kontrol eder, yumrukları ile duvarların sağlamlığını araştırırdı.

* * *

Ilya kasvet verici, kötü olan bir çok şey görüyordu. Bunları gördükçe de etrafındakilerden daha çok

nefret etmeğe başlamıştı. Bu intibalarını bir başkasına anlatmak istiyordu ama bu insan amcası olamazdı. Yeremei'nin ölümünden beri aralarına kuvvetli, fakat görünmeyen bir set çekilmişti. Bu, İlya'nın amcasıyla eskisi gibi arkadaşlık kurmasına mani oluyordu. Yakov'un da kendisine birşey açıklamıyacağından şüphe yoktu. Çünkü Yakov'da kendisinden farklı bir hayat yaşıyordu.

Yakov bile eskiciyi arıyordu. Üzüntülü bir şekilde sık sık ondan bahsediyordu:

— Hayat şimdi çok donuk! Büyükbaba Yeremei sağ olsaydı bize hikâye anlatırdı. İyi hikâye gibi dünyada hiçbir şey yoktur.

Bir gün İlya'ya esrarengiz bir tavırla şöyle dedi:

— Sana birşey göstereyim mi? Önce kimseye söylemeyeceğine dair yemin et. Eğer söylersem Allah beni ebediyyen kahretsin de.

İlya yemini tekrarladı, sonra Yakov'un arkasından o da bahçenin köşesindeki ıhlamur ağacının dibine gitti, tahtayı kaldırıp ağacın kovuğuna yerleştikten sonra da tahta kapağı kapadılar. Oyuğa iyi uysun diye deliğin kenarları biraz yontulmuştu. İçeride ise paçavralar, tenekeler - ufak piringten bir şamdanla haç duruyordu.

— Nasıl beğendin mi? diye Yakov tahtayı yerine yerleştirirken sordu.

— Ne için yaptın?

— İbadet yeri dedi Yakov. Geceleri kimse yokken buraya gelip dua ediyorum.

İlya bu fikirleri beğenmişti ama tehlikeli olduğunu düşünüyordu.

— Ya eğer birisi ışığı görürse? Baban seni dö-
ver.

— Gece kim görür? Herkes uykuda, herşey
sessiz. Ben çok küçüğüm gündüz dua ettiğim zaman
Allah duymuyor ama gece edersem beni duyar değil
mi?

— Bilmiyorum, belki de, diye İlya arkadaşının
solgun yüzüne bakarak söyledi.

— Benimle gelir dua eder misin? diye Yakov
sordu.

— Ne için dua edeceksin?

— Allaha beni zekî yapmasım ve istediğim her
şeyi vermesi için dua edeceğim. Ya sen?

— Ben de.

Fakat Yakov biraz düşündükten sonra:

— Özel bir şey için dua etmek istememiştim.
Sadece dua edeceğim. Ne gerektiğini Allah bilir. Ne
verirse versin.

Böylece her gece dua etmeye karar verdiler.
Yatmaya giderken gece yarısı kalkacaklarına dair
birbirlerine söz verdiler. Fakat ne o gece, ne ertesi
gece, ne de ondan sonraki geceler uyanmadılar. İl-
ya'nın aklına birçok yeni fikirler gelmişti, mabedi ta-
mamen unutmuştu.

Yakov'un mabedini yaptığı ağacın üzerine Pa-
vel kuş tutmak için tuzak kurmuştu. Pavel'in yeni
hayatı oldukça güçlüklerle doluydu. Zayıflamış, ren-
gi solmuştu. Perfishka'ya o kadar çok iş yapıyordu
ki, bahçede oynayacak vakti yoktu. Arkadaşları onu
sadece Pazar günleri ayakkabıcı sarhoşken görüyor-
lardı. Pavel onlara okuldan neler öğrendiklerini so-
ruyor ve arkadaşlarının kendisine fazla büyüterek

anlattıkları şeyler karşısında kıskançlıkla kaslarını çatmaktan kendini alamıyordu.

— Kibirlenmenize lüzum yok. Ben de okula gideceğim.

— Perfishka sana izin vermez.

— Kaçacağım diye Pavel kararlı bir şekilde cevap verdi.

Ve hakikaten de birkaç gün sonra ayakkabı tamircisi gülerek bildirdi:

— Benim çırak olacak küçük kaçtı, küçük şeytan!

Yağmurlu bir gündü, Ilya önce kapıdaki hırpani Perfishka'ya sonra da gri, asık yüzlü gökyüzüne baktı, kalbi Pavel için acı ile doldu. Çatının altında durarak evi seyrediyordu. Toprağın içine gömülüyor ve çöküyor gibi bir hali vardı. Yağmurdan şişmiş kirşler eskisinden daha fazla dışarı doğru şişmişti. Sanki senelerdir evin içinde biriken kirler duvarları zorluyordu. Ev sefaletle, sarhoşların haykırırları ile ve bütün hayatı boyunca emdiği acı şarkılarla doymuştu. İçindeki sayısız oturan kişilerin ayakları ile tahtaların üzerinde o kadar tepinilmişti ki, artık evin tahammül edecek hali kalmamış, yavaşça bel vermeğe başlamıştı. Şikâyetçi bakışlarını pencereye çevirerek gözlerini dünyaya dikmişti.

— Evet diye ayakkabıcı içini çekti. Çok geçmeden kabuklar patlar, tohumlar çıkmaya başlarlar. Bizim gibi kiracılar da telâşla dört bir yana atılırlar ve içine girecek yeni bir delik ararlar. Bir dahaki seneye daha başka şekilde yaşayacağız. Herşey değişecek - pencereler, kapılar, hatta bizi ısıran tahtakuruları bile değişecek. Ne kadar geç olursa o kadar iyi - Buradan artık bıktım.

Lâkin ayakkabı tamircisinin hayalleri gerçekleşmedi. Ev çökmedi ama barmen Petrukha tarafından satın alındı. Alındıktan sonra iki gün eski keresteleri yerine sokmak ve tamir etmekle geçirdiler. Sonra tuğlalar ve tahtalar getirtilerek yapı iskelesi kuruldu, bunu takip eden iki ay zarfında ev çekiç darbeleri altında sarsıldı ve homurdandı. Testere ile kesildi ve yarıldı, içine çiviler sokuldu, çürük tahtalar acı acı feryat ederek söküldü, yerlerine yenileri kondu.

Yeni bir kanat ilâvesi ile genişleyen eve daha sonra rüzgâra karşı korunmak üzere tahta çakıldı. Şimdi alçak ve geniş olarak yerden yukarı doğru dimdik duruyordu, sanki yeni yeni kökler salmıştı. Petrukha mavi üzerine altın yaldızlı harflerle bir levha koydurdu:

PYOTR YAKİMİCH FİLİMONOV'UN DOSTLARININ MESUT YUVASI

— Fakat içi hâlâ çürük diye Perfishka söylendi.

Ilya aynı fikirde olduğunu belli edercesine gü-lümsedi. Yeniden tamir edilen evin, gözboyasından başka bir şey olmadığını biliyordu. Şimdi başka yer-lerde değişik şeyleri gören Pavel'e aklı gitti. Ilya'da ayakkabıcı gibi yeni kapıları, yeni pencereleri, yeni ayakkabıcı gibi yeni kapıları, yeni pencereleri, yeni insanları düşünüyordu.

Evdeki hayat, eskisinden daha kötü olmuştu. Bahçedeki ıhlamur ağacı kesilmiş ve o sıcak yuva-nın yerine yeni bir oda inşa edilmişti. Çocukların otu-rup konuşmayı sevdikleri diğer yerler kaybolmuştu. Şimdi en elverişli toplantı yeri bir zamanlar demir-cinin bulunduğu yonga ve kereste yığınının arkasın-daydı. Fakat burada oturmak çok korkuluydu. Ço-cuklar çöplerin altında Savel'in karısının kanlı başı ile yattığını hâyâl ediyorlardı.

Petrukha, Terenty Amca'yı barın arkasındaki ufak bir odaya koymuştu. Yeşil duvar kâğıdı ile kap-lı ince bölmeden tütün kokusu, birahanedeki sesler ve votka kokusu sızıyordu. Oda temiz ve kuruydu. Fakat zemin katındakilerden çok daha fenaydı, çün-kü bir tek penceresi kulilbenin gri duvarına bakıyor-du. Duvar güneşin içeri girmesine engel oluyor, yıl-

dızlar, gökyüzü görünmüyordu. Halbuki zemin katta insan pencerenin önünde biraz eğilince bütün bunları görebilirdi.

Terenty Amca üzerinde mor renkte bir gömlek ve onun üzerine de kılıf gibi geçmiş olan dar bir ceketle sabahtan akşama kadar barda tezgâhın arkasında bekliyordu. Bağırانları ikaz ediyor, sahibinin malını bekleyen köpek gibi onlara bakıyordu. İlya'ya gri yünden bir ceket, çizme, palto ve kep aldı. İlya bunları giydiği zaman yaşlı eskiciyi hatırlamadan edememişti. Amcası ile pekaz konuşuyor, günleri ağır monoton bir şekilde geçip gidiyordu.

Eskisinden daha sık bir zamanlar yaşadığı köyünü anmaya başlamıştı; hayatın orada daha iyi olduğuna her zamankinden daha çok inanmıştı. Kerzhenetz Ormanını ve Trenty Amcasının, göçüp giden Antippa hakkında anlattığı hikâyeleri hatırlıyordu. Antippa'yı düşünürken Pavel aklına geliyordu. Şimdi kimbilir nerede idi? Belki o da ormana gitmiş mağarada yaşıyordu. Orman rüzgârın uğultusu, kurtların ulumaları ile doluydu. Bunlar dehşet verici olmalarına rağmen güzel seslerdi. Kışın hava iyi olduğu zaman ağaçlar gümüş gibi parlardı, karın gıcirtısından başka bir şey duyulmazdı. Adım atmayıp kıpırdamadan durunca da insan kendi kalbinin atışlarından başka bir şey duymazdı.

Kasabada işe gece bile gürültü ve karışıklık vardı. İnsanlar şarkı söylüyorlar, bağırıyorlar, çağırıyorlar; arabalar yollarda takır takır gidiyor, evlerin pencerelerinin camlarını bile sarsıyordu. Okul çocukları daima bir yaramazlık peşindeydiler; büyükler de hep küfür etmek, kavga etmek ve içip içip sarhoş olmakla meşguldüler. Güvenilecek bir kişi bile yoktu. Ya Petrukha gibi dolandırıcılar, ya Savel gibi barbarlar ve

yahutta varlığı yokluğu bir gibi olan Perfishka, Terenty Amca ve Matitza gibiler vardı. İlya en çok ayakkabı tamircisi tarafından dövülüyordu.

Bir sabah okula gitmek için hazırlanırken Perfishka birahaneye saçı başı karmakarışık, uykusuz bir gece geçirmiş halde geldi. Bir kelime bile söylemeden barda durdu ve Terenty'e baktı. Sol gözü yarı kapamktı ve arada bir kırpyordu. Alt dudağı ise aşağıya doğru komik bir şekilde büküktü. Terenty Acıyla ona bakarak gülümsedi, ayakkabıcıya üç kapiklik para kadar votka doldurdu. Bu onun her zamanki gibi sabah porsiyonuydu. Perfishka titreyen elleri ile bardağı aldı, içindekini ağzına boşalttı ama her zaman ki gibi küfür edip homurdanmadı. Barmene sol gözü ile tekrar baktı. Sağ gözü ise hiç bir şey görmüyormuş gibiydi.

— Gözüne ne oldu? diye Terenty sordu.

Perfishka gözünü oğuşturdu, ellerine baktı, sonra yüksek ve net bir sesle:

— İyi karım, Avdotya Petrovna öldü dedi.

· Trenty hemen haç çıkardı.

— Ruhu şâd olsun diye mırıldandı.

— Ha? diye Perfishka ona bakarak sordu.

— Ruhu şâd olsun dedim.

— Yaa... Öldü. Sonra ayakkabıcı topuklarının üzerinde sert bir şekilde dönerek dışarı çıktı.

— Acayip adam diye Terenty başını salladı.

İlya da ayakkabıcının acayip olduğunu biliyordu. Okula giderken zemin kata inerek cesedi görmek istedi. Oda karanlık ve insanlarla doluydu. Tavan arasındaki kadınlar köşedeki yatağın etrafına oturmuşlar, alçak sesle konuşuyorlardı. Matitza Masha'nın üzerinde bir elbiseyi prova ediyordu.

— Kolları mı gerginlik yapıyor? diye sordu.

— Evet diye Masha kollarını iki yana açarak ağlayan bir sesle cevap verdi.

Ayakkabıcı oturmuş kızını seyrediyordu. Sol gözü hâlâ seyiriyordu. İlyâ bu dünyadan gitmiş olan beyaz şiş yüze bakarken bir zamanlar simsiyah bakan gözlerin şimdi ebediyyen kapanmış olduğunu düşündü. Üzülmüş ve korkmuş bir halde dışarı çıktı.

Fakat okuldan eve döndüğünde birahaneye girdiği zaman, Perfishka'nın akordiyon çalıp dinç bir şekilde şarkı söylediğini gördü:

**Haşin sözlerden kırıldı
Sevgilim kalbim burkuldu
Oh bilsen niye burkuldu?
Bilmem gerek o kırıldı.**

— Bırr-r! Oradaki kadınlar beni dışarı attılar. "Defol" diye bağırdılar. "Defol canavar, sarhoş, hayvan burunlu!" Aldırmıyorum. Tahammül edebiliyorum. Lânetleyin, dövün beni - hepsi bir - Bütün arzum biraz hayatı tatmak. En azından bir parça tatmak! Allah belâsını versin! Herkes zaten bunu istiyor dostlarım. Hepimiz aynı - Vanya, Manya - Hepimiz aynı.

**Kim ağlıyor, kim inliyor?
Boş yere iç çekiş niye?
Konuşma, şikâyet etme
Çiğne bir ekmek kabuğu
Duracaktır bu inleme.**

Perfishka'nın yüzü gülüyordu; İlyâ onu korku ve hoşnutsuzluk içinde seyretti. Karısının ölümünde böyle davranan ayakkabıcıyı Allah muhakkak cezalandıracaktı. Perfishka ertesi günde sarhoştı, cena-

zenin arkasından sendeleyerek bakıyor, gözlerini kır-
pıştırıp sırtıyordu. Herkes onu azarlıyordu, hatta
birisi ensesine bile vurdu.

— Ay! Şuna bak! diye Ilya, Yakov'a o gü-
nün akşamı söylendi. Şu Perfishka denilen şeyta-
nın teki.

— Ne olursa olsun dedi Yakov.

Bir müddettir Ilya, Yakov'daki değişikliğin far-
kındaydı. Oyun oynamak yerine evde oturmayı ter-
cih ediyordu. Önceleri arkadaşının, okuldaki kendi
başarısını kıskandığını sanıyor, bu yüzden onun içe-
de ders çalıştığını düşünüyordu.

Fakat Yakov'un durumu iyi olacağı yerde daha
kötü olmağa başlamıştı. Unutkanlığından ve basit
şeyleri anlamadığından dolayı öğretmen onu boyuna
azarlıyordu. Ilya Yakov'un Perfishka'ya olan davra-
nışlarından dolayı pek şaşırılmış değildi. Çünkü arka-
daşı evin içinde olup bitenle ilgili değildi. Ama bu
değişikliğin sebebini çok merak ediyordu.

Bir gün ona:

— Nen var? diye sordu. Artık benimle arka-
daşlık etmek istemiyor musun?

— Arkadaşın olmak istememek mi? diye Ya-
kov şaşırarak bağırdı; sonra çabucak ilâve etti, Eve
git - lütfen, ben bir dakikaya kadar gelirim. Sana ne
göstereceğim!

Arkasını dönerek koştu, Ilya'da merakтан pat-
layacak bir halde odasına gitti. Biraz sonra Yakov
içeri koştu, arkasından kapıyı kilitledi, pencerenin ya-
nına giderek gömleğinin içine sakladığı kırmızı bir
kitabı çıkardı.

— Gel buraya diye Terenty'nin yatağına otu-
rarak Ilya'ya hafifçe seslendi. Kitabı açarak dizine
koydu, eğilerek okumaya başladı.

— “Cesur şövalye uzakta... Gök kadar yüksek bir dağ gördü.” diye okudu. “Ve ortasında da demir bir kapı vardı. Şövalyenin per-va-sız kalbi cesaretle doldu. Mızrağını çekti, atını mahmuzladı ileri... İleri... Haykırarak atıldı; kapıya bütün kuvveti ile saldırdı. Gökğürültüsüne benzeyen bir sesle demir kapı binlerce parçaya ayrıldı. Dumanlar alevler... Dağın içinden fışkırdı ve yerleri inleten kayalar bulundukları yerden düşüren bir ses haykırdı; “Demek nihayet geldin deli seyyah! Ölüm ve ben seni uzun zamandır bekliyorduk!” Dumandan gözü yanan yiğit şövalye...”

— Kimmiş bu? diye hayretle arkadaşım dinleyen İlya sordu.

— Şövalye...

— Şövalye nedir?

— Şövalye at üstünde gezer... Elinse mızrağı vardır... Cesur Raoul... Bir ejderha şövalyenin sevdiği kızı kaçırdı... Güzel Louisa'yı. Peki ama çene ni kapa da dinle diye Yakov sabırsız bir şekilde bağırdı.

— Peki. Bir dakika - ejder nedir?

— Çelik pençeli... Üç kafalı... Ağzından alev çıkan... Kanatlı bir yılan.

— Ay! diye İlya gözlerini şaşkınca açtı. Ona... haddini bildirir değil mi?

İki çocuk kendilerini nefessiz bırakan, meraklandıran, endişelendiren kitabın üzerine aynı hisler altında tek bir zevkle eğildiler. İkisi de korkunç canavarların, yiğit şövalyelerin kılıçlarının altında öldüğü sihirli yeni bir dünya hayal ediyorlardı. Buradaki donuk ve sıkıntılı hayatla oradakinin ilgisi yoktu. Oradaki dünyada sarhoşlar veyahutta külhanbeyleri yoktu. Tuğladan ve tahtadan evlerin yerine pırıl pı-

rıl parlayan altından saraylar vardı. Kuleleri göklerle değiyordu. Çocuklar muhteşem bir hâyâl âlemine dalmışlardı. Bu esnada bölmenin diğer yanında akordiyon çalıyor ve ayakkabıcı Perfishka şarkı söylüyordu.

Ölüm beni sardığında
Şeytan beni bulduğunda
Henüz yaşarken ona gideceğim
Dost olup onunla konuşacağım.

— Devam et! Allah şen insanları sever!

Akordiyon ayakkabıcının ortalığı yırtan sesine erişmek için mücadele ediyordu.

Soğuktan sararmış zavallı fakir
Yaşlı olan görülür hakir?
Çok geçmeden ölecek, cehenneme gidecek
Orada ısınp mesut olarak kalacak.

Söylediği her cümle büyük bir kahkaha ve alkışla karşılanıyordu.

Seslerin fırtınasından ince bir duvarla ayrılan küçük odada iki çocuk kitabın üzerine eğilmişlerdi, biri hafifçe fısıldadı:

— “Sonra şövalye canavarı demir gibi kuvvetli kolları ile sardı, canavar acısından gökleri inleyen sesler çıkardı...”

Şövalye ve ejderha adlı hikâyeden başka içinde ‘Ölüme Doğru, Yiğit Prens Franzil ve Güzel Kraliçe Rentzivena’ gibi hikâyeler vardı.

Şövalyeler ve Prensesler Ilya’nın usunu şimdi o kadar doldurmuştu ki, son zamanlarda bunu gerçeğe sığdırmaya çalışıyordu. Arkadaşlar kasadan on kapık aşırıp kitap almaya devam ettiler. Yashka

Smertenskynin maceralarını öğrendiler ve Tatar Şövalye Yapancha'ya hayran kaldılar. Gittikçe etraflarındaki çirkin hayattan kendilerini çektiler ve kötü kaderlerinin zincirlerini daima yenen kahramanların hayatlarına dalarak mesut oldular.

Bir gün Perfishka karakola çağrıldı. Endişe ile gitti ama döndüğünde neşeliydi. Yanında elinden sımsıkı tuttuğu Pavel Grachov vardı. Pavel'in gözleri eskisinden daha keskinleşmişti ama son derece zayıftı, meydan okur hali kaybolmuştu. Ayakkabıcı onu birahaneye soktu.

— İşte, bakın Pavel Grechov, Penza Kasabasından henüz döndü. Seyahati yürüyerek yaptı diye sol gözünü kırparak söylendi. Gençler nasıl oluyor bakın. Saadetin kendilerine gelmesi için ranzada yatıp beklemiyorlar, bunun yerine arka ayaklarının üzerinde ayağa kalkıp fırlayıp gidiyorlar.

Pavel bir elini paçavra haline gelmiş olan pantolonunun cebine sokmuştu, diğerini ise ayakkabıcının elinden kurtarmak istiyordu. Arada bir gözünün ucu ile ona bakıyordu. İçlerinden biri ayakkabıcıya dayak atmasını söylüyordu.

— Niçin? diye Perfishka ciddi bir şekilde sordu. Nereye isterse gitsin. Belkide cidden mutluluğu bulur.

— Aç olmalı dedi Terenty. Al Pavel diyerek ona bir dilim ekmek uzattı.

Çocuk sakın bir tavırla bunu aldı ve kapıya doğru gitti.

— Fiff! diye ayakkabıcı arkasından ıslık çaldı. Güle güle tatlı yaratık.

Bu manzarayı kapıdan kontrol eden Ilya Pavel'e işaret etti. Pavel biraz tereddüt ettikten sonra ona

doğru gitti. Odaya girmeden önce etrafına şüpheli bakındı.

— Ne istiyorsun? diye saygısız bir şekilde sordu.

— Merhaba.

— Merhaba.

— Otur.

— Niye?

— Bir şey yok, konuşalım dedim.

İlyâ Pavel'in kısa cevaplarından dolayı şaşırmıştı İlyâ ona nerelere gittiğini, neler gördüğünü sormak istiyordu. Pavel ise sandalyeye oturdu ve ekmeği kemirmeğe başladı. Sonra sorguya kendisi başladı:

— Okul bitti mi?

— Hayır henüz değil. Bahara.

— Ben bitirdim bile.

— Bitirdin mi? İlyâ'nın bu sorusunda şüphe vardı.

— Fazla uzun sürmedi.

— Nerede çalıştın.

— Hapishanede. Mahkûmlar bana öğretiler.

İlyâ ona biraz daha yaklaştı:

— Orası çok fena mıydı? diye İlyâ arkadaşının solgun yüzüne bakarak sordu.

— Oh, hayır. Bir çok kasabanın hapishanesine girdim. Ben orada kibarlarla dost oldum. Hapishanede de kibarlar var. Değişik dillerde konuşuyorlar. Onların hücrelerini süpürdüm. Çok neşeliydiler ve hapiste olduklarına hiç aldırıyorlardı.

— Hırsızlar mı?

— Esaslı hırsızlar diye Pavel gururla söylendi.

İlyâ gözüünü kırptı merakı artmıştı.

— Ruslar mı? diye sordu.

— Yahudiler de vardı. Dünyadaki en iyi insanlar mahkûmlar. Neler yapmışlar ki! Sağdan, soldan, herkesten çalmışlar. Ama yakalanmışlar, bu da Sibiryaya demek!

— Hapishanede nasıl okudun?

— Çok basit. Sadece, “Bana okuyup yazmasını öğretin” dedim. Ve onlar da bana öğrettiler.

— Okuyup yazmayı da mı?

— Pek iyi yazamıyorum ama sizin kadar okurum. Bir sürü kitap okudum.

— Yakovla ben de kitap okuyoruz dedi Ilya.

Okudukları kitapların isimlerini sayarlarken birbirlerinin sözlerini kesiyorlardı. Nihayet biraz sonra Pavel durdu ve içini çekti:

— Galiba siz benden daha çok okumuşsunuz dedi. Ben daha ziyade şiir okudum. Orada bir sürü kitap vardı ama içlerinde en iyi olanları şiir kitaplarıydı.

Bu sırada içeri Yakov girdi; gözleri hayretten yuvalarından fırladı ve gülmeye başladı.

— Koyun, dedi Pavel, Neye gülüyorsun?

— Neredeydin?

— Senin hiç bir zaman gidemiyeceğin bir yerdeydim.

— Ne dersin? diye Ilya Yakov’a sordu. O da kitap okuyormuş.

— Öyle mi?... diyen Yakov’da aniden dostça bir ifade belirmişti. Üç çocuk oturdu ve sohbe başladı. Bir birleri ile ilgisi olmayan şeyleri anlatmaya başladılar Her sözlerinde mübalâğa vardı.

— Size gördüklerimin yarısım bile anlatamam! diye Pavel heyecanla övündü. Bir defasında iki gün

yemek yemedim. Kırıntı bile bulamadım. Geceyi de ormanda yalnız başıma geçirdim.

— Git de bir dene bakalım. Sonra anlarsın. Bazı köpekler nerede ise beni çiğneyip yutacaklardı. Bu olay Kazan'da oldu. Orada büyük br şairin heykeli var. Zaten şair olduğu için heykelini koymuşlar. Ne kadar büyük olduğunu görmeliydiniz! Ayaklarının uzunluğu bu kadar. Ve eli senin kafan kadar Yakov. Ben de şiir yazacağım. Biraz yazmasını da öğrendim zaten.

Birden kasıldı ve ayaklarını yatağın altına çekti, gözlerini bir noktaya dikerek kaşlarını mühim bir şey söyleyecekmiş gibi çattı, sonra çabucak okudu:

«Yoldan gelen insanlar
Güzel giyinmiş, gürbüz
Birinden para iste
Vermeyecektir sana yüz.»

Bitirdiği zaman çocuklara baktı, sonra yavaşça başını eğdi. Boş bir sessizlik olmuştu.

— Sen buna şiir mi diyorsun? diye İlya nihayet söyleyebildi.

— Ahengi duymadın mı? diye kızgın bir şekilde söylendi.

— Tabii şiir diye Yakov hemen atıldı. Sen de hep kusur bulursun İlya.

— Bir şeyler daha yarattım diye Pavel istekli bir şekilde Yakov'a döndü yeni kıtayı aynı süratle okudu:

«Hava soğuk, gökyüzü gri
Güz geldi tepeden içeri
Benimse taş ve topraktan başka örteceğim yok.
Paçavradan başka kemiklerimi örtecek yok.»

— İşte! diye Yakov gözlerini kocaman açarak haykırdı.

— İşte şiir buna derler diye Ilya da Yakov gibi aynı hayranlığı gösterdi.

Pavel'in yanaklarına hafif bir pembelik gelmişti. Duman kaçmış gibi gözlerini oğuşturmağa başladı.

— Uzun şiirler yazacağım diye övündü. O kadar zor değil. Göl görünce üzerindeki “erkek ördeği” düşünüyorsun, tarla görünce “ürünü” hatırlıyorsun. Kelimeler kendi kendine dökülüyor.

— Şimdi ne yapacaksın? diye Ilya ona sordu.

Pavel gözünü kırptı, etrafına bakındı, bir müddet sustu; sonra alçak sesle tereddüt ederek şöyle dedi:

— Biri olmazsa diğerini yapacağım.

Bir saniye sonra kararlı bir şekilde ilâve etti:

— Çok geçmeden gene kaçacağım.

Bundan sonra ayakkabıcı ile yaşadı ve her akşam çocuklar onu görmeye gittiler. Terenty'nin ufak odasından çok, zemin katı daha sessiz ve sakindi, Perfishka arasına gelirdi. Elindeki her şeyi satmış, içkiye vermişti. Geceleri de diğer ayakkabı tamircileri için ufak tefek işler yapıyordu. Hiç iş olmayan günlerde birahanede oturuyordu. Kolunun altında eski akordiyonu ile yarı çıplak bir halde, ayakkabısız etrafta dolaşırdı. Akordiyon da artık kendisine benzemişti. İçindeki neşeli bir kısmı âletin içine yerleşmişti ve ikisi birbirlerine benziyorlardı. Her ikisinde de şamatacı nağmeler ve sesler vardı. İşçiler aralarında Perfishka'ya şuh tıngırtıların yorulmak bilmeyen ustası diyorlardı. Etrafta ise onu kabul etmeyen bir tek esnaf bile yoktu. Çalışan halkın durgun hayatına

sarkıları ve komik hikâyeleriyle parlaklık getirmesi yönünden seviliyordu.

Ne zaman birkaç kapık kazansa yarısını kızına verirdi. Bu onun kızının rahatını temin etmek için yaptığı en büyük yardımdı. Kızının boyu uzamıştı ve omuzlarından aşağıya siyah bukleli saçları dökülüyordu, gözleri daha büyümüş ve daha anlamlı olmuştu. Zarıflığı ve çevikliğiyle zemin katın en verimli ev kadını olmuştu. Yongaları toplar, ateş yakardı, hiç yoktan ortaya çorba çıkartırdı. Öğleye kadar eteklerini beline toplamış, asık yüzle, terlemiş ve kendini işine vermiş bir halde koşuşup dururdu. Yemek hazır olunca, odasını toplar, yıkanır, elbisesini değiştirir, sonra pencerenin önündeki masasının başına geçip çamaşırlarını tamir ederdi.

Matitza sık sık onu görmeye gider, çay, şeker, çörek götürürdü. Bir defasında Masha'ya hediye olmak üzere mavi elbise bile yapmıştı. Masha orta yaşlı bir ev kadını gibi hareket ediyordu. Ufak teneke- den semaverlerini yakar ve ikisi enfes, sıcak çaylarını yudumlar- ken, dedikodu yapıp Perfishka'yı çekiş- tirirlerdi. Matitza Perfishka'yı gaddarca azarlıyordu. Masha onu yüksek ince fakat kibar bir tavırla onaylıyordu. Ama babasından bahsederken hep aşağıdan almağa, bilhassa dikkat ediyordu.

— Midesi kurusun! diye Matitza kaşlarını çatarak gürlledi. Koca ayyaş bakılacak küçük bir kızla bırakıldığını unuttu mu? Domuz suratlı moruk ben olsam onun kafasını böcek gibi ezerim!

— O benim kendime bakabilecek kadar büyük olduğumu biliyor dedi Masha.

Oh Allahım, Allahım! diye Matitza içini çekti. Şu dünyanın haline bak - Bu kıza ne olacak? Bir zamanlar benimde senin gibi kızım vardı. Onu Khorol

kasabasında evde bıraktım. O kadar uzakta ki, şimdi gitmeye kalksam dünyada bulamam. Şu insan vücuduna neler oluyor! O kadar uzun müddet yaşadığın halde evinin bile nerede olduğunu unutuyorsun!

Masha bu inek gözlü, kalın sesli kadını dinlemekten pek hoşlanıyordu. Üzerindeki hiç hoş olmayan votka kokusuna rağmen onun kucağına oturur, başını kocaman göğsüne dayar, muntazam dudaklarını öperdi Matitza Masha'yı görmeğe sabahları gelirdi ve akşamları da çocuklar onu ziyaret ederlerdi. Elllerinde hiç kitapları olmazsa iskambil oynarlardı. Ama bu çok nadir olurdu. Masha dinlemekten çok hoşlanıyordu, hikâyenin heyecanlı yerine gelince bağarmaktan kendini alamazdı.

Yakov Masha'ya karşı gittikçe daha fazla ihtimam etmeğe başlamıştı. Ona daima çay, şeker, et, ekmek ve gazyağı dolu bira şişeleri getiriyordu. Sık sık kitapların üzerinden artan parayı ona veriyordu. Bu artık gelenek halini aldığı için hiç farkında olmadan yapıyordu. Masha da hiç farkında olmadan alıyordu.

— Yakov derdi. Hiç kömürüm kalmadı.

Vakit geçirmeden Yakov ya kömür, ya da para getirirdi.

Para getirdiği zaman ona şöyle derdi:

— Al sana para, git de al. Bu sefer çalamadım.

Ilya'da onların bu ilişkilerine alışmıştı, cidden orada bulunan hiç kimsenin aklına başka bir şey gelmiyordu. Bazen Yakov'un ricasına karşı Ilya mutfaktan bir şey aşırır ve ayakkabıcının odasına getirirdi. Kendisi gibi annesiz olan, ince siyah uzun saçlı küçük kızdan o da hoşlanıyordu. Onun sanki büyükmüş gibi herşeyi kendi kendine yapabilmesine ve

yalnız başına yaşamasına hayrandı. Gülmesinden hoşlandığı için her zaman onu eğlendirmeye çalışırdı Bunda muvaffak olamazsa kızar ve onu takma isimlerle çağırırdı.

— Koyun saçlı, kara suratlı! derdi.

— Kıtık kafalı, basık suratlı! diye Masha gözlerini kısarak cevap verirdi.

Böylece birbirini takip eden kelimelerden sonra hakikaten kavga etmeye başladılar. Masha çok çabuk kızar ve İlya'nın yüzünü tirmalamak için üzerine atılırdı. Ama İlya daima kaçır ve neşe ile gülerdi.

Bir defasında iskambil oynarlarken İlya onu hile yaparken yakalamıştı.

— Yakov'un sevgilisi! diye kızgın bir şekilde ona bağırdı, arkasından da anlamını yeni öğrendiği pis bir sıfatı ilâve etti. Yakov'da yanında oturuyordu. Önce o güldü ama Masha'nın yüzünün değişip gözlerinde yaşların biriktiğini görünce bembeyaz oldu ve sustu. Birden kendi de yerinden fırlayarak İlya'nın üzerine atıldı ve burnuna yumruk indirdi, saçından tutarak yerde sürükledi. Bütün bunlar o kadar ani olmuştu ki, İlya kendini savunacak zaman bulamadı. Acı ve kızgınlıkla körleşen İlya yerinden fırladı ve boğa gibi başını eğerek Yakov'un üzerine doğru bağırarak saldırdı. Ama Yakov o esnada masada oturmuş, başını kollarının arasına alarak ağlamıştı. Masha'da yanında durmuş ona doğru eğiliyordu.

— Onunla konuşma diye göz yaşları içinde Yakov'u ikna etmeye çalışıyordu. O bir hayvan! Hepsi birbirlerine benziyorlar - babası kürek mahkûmu, amcası da kambur. Onun da kamburu çıkacak. Pis herif seni! Kutup ayısı! Gel de benimle kavga et bakalım! Gözlerini oyarım! Hadi gel!

Ama o gitmedi. İncitmek istemediği Yakov'u ağlarken görmekle kederlenmişti. Kızla kavga etmekten utanıyordu. Ama o Yakov'la kavga etmek için çok arzuluydu, bunu biliyordu. Bir kelime bile söylemeden döndü ve zemin kattan dışarı çıktı. Bir müddet üzgün üzgün bahçede aşağı yukarı dolaştı. Nihayet Perfishka'nın penceresine gitti, eğilerek içeri baktı. Yakov ve Masha tekrar kağıt oynamaya başlamışlardı. Masha elindeki kartlarla yüzünü kapamış, gülüyor görünüyordu. Yakov ise kartlarını inceliyordu. Nihayet önce birine, sonra diğerine şüpheli şüpheli dokundu. Bu manzara Ilya'yı son derece yalnızlığa sevk etmişti. Bahçede bir iki defa daha tur attıktan sonra pişman olmuş bir halde zemin katın merdivenlerinden indi.

— Gene oynuyayım diye masaya gitti.

Kalbi atıyor, yanakları yanıyordu, gözlerini yere indirmiş bir halde konuşuyordu. Ne Masha ne de Yakov bir kelime bile söylemiyorlardı.

— Bir daha kavga etmiyeceğim - namusum üzerine yemin ederim ki bir daha yapmıyacağım diyen Ilya masadakilere bir göz attı.

— Peki otur öyleyse dedi Masha. Seni kam-bur seni!

— Mankafa! diye Yakov şiddetle söylendi. Artık kilçük değilsin - ne dediğini bilmen lâzım.

— Peki ama sen de bana neler yaptın diye Ilya yakındı.

— Hak etmiştin diye Masha inatçı bir tavırla atıldı.

Öyle olsun. Deli değilim. Suç benim diye Ilya kabul etti. Yakov'a çarpık bir şekilde gülümsedi.

— Bir daha sakın delirme emi?

— Peki İşte kartları böl.

— Deli şeytan! dedi Masha. Bundan sonra da herşey sona erdi.

Bir dakika sonra İlya kartlarına bakarak ciddi bir şekilde kaşlarını çatıyordu. Masha'nın elini zorlamak için hep onun sağına otururdu, ama Masha çok marifetli bir oyuncuydu. Hep kaybeden umumiyetle Yakov oluyordu.

— İşte aptal! diye Masha sevgi ile bağırıyordu. Yine kaybettin!

— Şu kartların canı cehenneme! Bıktım bunlardan, hadi okuyalım!

Ortaya siyah lekeli bir sayfası kıvrılmış bir kitap çıkarttılar ve sabredilen ıstırapları, kahraman şövalyelerin hikâyelerini sevgi ile okuyorlardı.

Pavel Grancov, onların bu hayatlarını çok etkilemişti.

— Sizi şeytanlar iyi vakit geçiriyorsunuz diye bir defasında çok gezmiş, çok görmüş bir insan edasında söylemişti. Yakov ve Masha'ya bakarak güldü. Fakat ciddiyetini bırakmadan devam etti, Bu günlerde herhâlde...

— Aptal! diye Masha hafifçe gülümsedi ve sonra hepsi kahkahalar attılar.

Kitabı bitirip okumaktan yoruldukları zaman Pavel onlara maceralarını anlatıyor ve onlar da kitap okuyormuşçasma bunları dinlemekten zevk duyuyorlardı.

— Pasaportsuz hiç bir yere gidemeyeceğimi anlayınca hilebazlık yapmaya başladım. Polis gördüğüm zaman, bir yere bir haber götürüyormuş gibi hızlı yürüyordum veyahutta yolda gördüğüm yaşlı bir adamın yanına sokuluyor, onu kendi sahibim, babam gibi gösteriyorum. Polis de o zaman bana şöyle bir bakıyor, fakat hiç sesini çıkartmıyordu.

Köyler en iyisi idi. Çünkü orada ne polis, ne de böyle bir tehlike vardı, sadece kadınlar ve çocuklar vardı. Erkekler ekseriya tarlalarda oluyorlardı. Bana "Kimsin sen?" "Dilenci", "Kimin var?" "Kimsem yok" "Nereden geliyorsun" diye sorarlar "Kasabadan" diye cevap verirdim. Hepsi bu kadar. Yiyecek ve içecek bir sürü şey verirlerdi. Orada ne istersem yapardım ama bu hiç bir şeyi değiştirmezdi. Etrafta tarla ve ormandan başka bir şey yoktu. İnsanın beraber uçmasını isteyen tarla kuşları vardı. Benim bütün arzum karnımın doymasıydı. Sonra dünyanın diğer ucuna kadar yürüyebilirdim. Bu tıpkı birisinin beni yanında sürüklemesine, annemin beni kucağında taşımasına benziyordu Fakat çok acıktığım da olurdu! İçimde herşeyin kuruduğunu hissederdim. Toprak veya pislik yiyecek kadar olurdum. Başım dönerdi. Fakat nihayet dişlerim bir ekmeğe geçince oh bu ne büyük zevk verirdi! Gece gündüz devamlı yemek yiyecek gibi olurdum. Mükemmel! Herşeye rağmen hapishaneye konduğum zaman memnundum. Önceleri korkmuştum ama sonradan alıştım. Polisten son derece korkuyordum, beni yakaladığı zaman dövüp çukura atacak sanırdım. Ama sadece arkamdan gelir, ensemden yakalardı. Bu bir defa altın saatler dolu bir vitrine bakarken olmuştu. Yakalanmıştım. O zaman ne kadar bağırmıştım! Lâkin o ise bana sadece "Sen kimsin? Nereden geliyorsun?" diye sormuştu. Ben de anlattım. Anlatmasam bile zaten herşeyi bulurlardı. Böylece beni karakola götürmüştü. Orada bir çok değişik tipler var. "Nereye gidiyorsun?" diye bana sordular. "Seyyahım" dedim. Öyle güldüler ki! Sonra beni hapse attılar. Orada benimle alay ettiler. Kibarlara iş yapardım. Ah ne herifti onlar! Ah!

Kibarlardan bahsederken hep nidalar çıkartıyordu. Önce onu epeyce dövmüşlerdi ama bu teferuat hatırasında kaybolmuştu.

Bir ay kadar sonra Pavel yine kayboldu. Perfishka onun epey uzakta kasabanın nihayetinde bir matbaada çalıştığını öğrendi. Bunu öğrenen Ilya kıskaç bir şekilde içini çekti:

— Galiba senle ikimiz burada ömrümüz boyunca çürüyüp kalacağız diye Yakov'a söylendi.

Kısa bir müddet sonra Ilya Pavel'ı özledi ama sonraları bir kere daha o mükemmel ve tuhaf hâyâl âlemine daldı. O ve Yakov gene kitap okumaya başlamışlardı. Ilya uyuma ve uyanma arasında olan bir insan gibi ortalıkta dolaşmağa başladı.

Bir sabah amcası onu sarsarak uyandırdı:

— Çabuk yıkan! dedi.

— Niçin? Nereye gidiyorum? diye uykulu bir sesle sordu.

— Çalışmaya. Allaha şükür ,artık sen de işe başladın! Bir balıkçının yanında çalışataksın.

Ilya'nın kalbi önceden çok sıkışmıştı. Birden bu kadar alıştığı ve iyi bildiği evden uzaklaşmayı hiç istemedi. Bu arzusu tamamen yok olmuştu. Bir zamanlar nefret ettiği bu oda şimdi mükemmel bir şekilde temiz ve aydınlık görünüyordu. Elbisesini bile giyecek enerjisi olmaksızın yatağının kenarına çöktü ve yere bakmağa başladı. O sırada soluk soluğa Yakov geldi. Saçı başı karma karışık.

— Hadi, acele et! Babam seni bekliyor diye arkadaşına bakarak söyledi. Bir gün döner misin?

— Tabî.

— Unutma, Hadi git Masha ile vedalaş.

— Niçin Tamamen gitmiyorum ki diye Ilya kızgın bir şekilde söylendi.

Masha kendi kendine gelmişti. Kapıya geldiğinde durdu ve İlya'ya baktı.

— Demek gidiyorsun? diye kederle söylendi. İlya hırsla ceketini giyiyor, içinden küfür ediyordu. Masha ve Yakov içlerini çektiler.

— Muhakkak geleceksin değil mi? diye Yakov sordu.

— Oh, kapa çeneni diye İlya homurdandı.

— Dükkânda çalışacağın için kendini çok büyük görüyorsun değil mi? dedi Masha.

— Seni küçük budala diye İlya mırıldandı.

Bir kaç dakika sonra caddede Petrukha'nın yanında gidiyordu. Petrukha'nın üzerinde pardesü vardı. Ayaklarında ise vıcık vıcık ses çıkaran çizmeler vardı.

— Seni Kirill Ivanovich Strogany'nin yanında çalışmaya götürüyorum. Herkesin saygı duyduğu bir adam. diye ağır ağır konuştu. Merhametinden ve iyi işlerinden dolayı madalya kazandı. Belediye Meclisinde üye. Belki de Belediye Reisi bile seçilir. Eğer iyi ve sadık davranırsan sana dünyanın her yerinde yardımı dokunur. Sen ciddi bir gençsin. Vakit kaybetme. Onun için bir insanı hayatta muvaffak etmek, tükürmek kadar kolaydır.

İlya onu dinlerken hâyâlinde Strogany'nin resmini çiziyordu. Her nedense Büyükbaba Yeremei'ye muhakkak benzemeliydi. İyi kalpli ve dost bir insan olmalıydı. Lâkin balıkçı dükkânına girdiği zaman, uzun boylu, büyük karınlı bir adamla karşılaştı. Kasa'nın arkasında duruyordu. Kafasında bir tek saç teli bile yoktu, gözlerinden çenesine kadar yüzü sık ve kızıl renkte sakalla kaplıydı. Kaşları dahi kalm ve kırmızıydı. Yeşil gözleri etrafına kızgın bir şekilde bakıyordu.

— Önünde eğil diye Petrukha Ilya'yı uyardı. Ilya şaşkınlık içinde başını öne eğdi.

— İsmi nedir? diye gürleyen bir sesduydu. Evet Ilya gözünü dört aç. Artık bu dünyada ben, yani efendinden başka kimse yok. Ne arkadaşın, ne de bir akraban var. Bundan sonra ben hem senin annemim, hem de babanım ve bu da seninle yapacağım ilk ve son konuşmam olacak.

Ilya etrafına gizlice bir göz attı. Muazzam bir kılıç balığı ve mersin balığı buzun üzerinde kocaman sepetlerin içinde yatıyordu. Kurumuş turna ve sazan balıkları rafların üzerine istif edilmişti. Her tarafta parlayan tenekeler göze çarpıyordu. Dükkân ufak ve havasızdı, balık salamurası kokuyordu. Canlı balıklardan - mersin morino, tatlı su levreği, sazan balığı yerdeki tahta olukların içindeki suda yüzüyorlardı. Bu esnada ufak bir balık diğerini iterek yere bir parça su sıçrattı. Ilya buna üzüldü.

İçerdeki tezgâhtarlardan yuvarlak gözlü, şişman kısa boylu, çengel burunlu, baykuşa benzeyen satıcılardan biri Ilya'ya ölü balıkları sudan çıkarmasını söyledi. Çocuk kollarını sıvadı ve gelişi güzel suya elini soktu.

— Aptal kafalarından yakala! diye tezgâhtar bağırdı.

Bazen Ilya parmaklarının arasından kaçan canlı balıkların da tutmak hatasında bulunuyordu. Balık yakalandığını anlayınca çılgın gibi çırpınıyor ve başını oluğun kenarına vuruyordu.

Bir defasında Ilya parmağını balığın solungacına kaptırmış ve hemen ağzına sokarak yarasını emmeğe başlamıştı.

— Çek elini ağzından! diye sahibi kükremişti. Bu hadiseden sonra Ilya'ya küçük bir balta ve-

rilmiş, zemin kata buz kesmek için gönderilmişti. Yukarıdaki tahta oluklara uyması için çok muntazam kesilmesi gerekiyordu. Buzu keserken parçalar yüzüne geliyor, veya yakasının içinden giriyordu. Zemin kat son derece soğuk ve karanlıktı. Tavan ise o kadar alçaktı ki, Ilya baltayı havaya kaldırdığı zaman dikkatli olmadığı takdirde tavanı deleceğinden korkuyordu Birkaç dakika sonra ter içinde yukarı çıktı.

— Sürahiye kırdım diye sahibine söyledi.

Strogany ona sessizce bir an baktı:

— Bu seferlik affettim dedi. Affettim çünkü bana söyledin. Lâkin bir dahaki sefere kulağını бүkerim dedi.

Ilya'nın hayatı bu monoton daire içinde hareketsiz bir şekilde, vidanın büyük bir makine içinde dönmesi gibi devam ediyordu. Sabahleyin saat beşte kalkıyor ve bütün dükkân halkının, efendisinin, onun ailesinin ve satıcının çizmelerini parlatıyordu. Sonra dükkâna gidip yerleri süpürüyor, masaların üzerini, teraziyi siliyordu. Dükkân açıldığı zaman da müşterilere bakıyor ve paketlerini arabaya kadar taşıyordu. Gün ortasında ise eve yemeğe gidiyordu. Yemekten sonra yapacak hiç bir işi olmadığı için kapıda duruyor, kalabalık çarşayı seyredip dünyada ne kadar insan olduğunu, ne kadar balık, et, sebze yediklerini düşünüyordu.

Bir keresinde:

— Mihail Igatich diye baykuş yüzlü tezgâhtara seslendi.

— Evet?

— İnsanlar bütün balıkların ve bütün sığırların etlerini bitirdikten sonra ne yiyecekler?

— Budala! diye satıcı cevap verdi.

Bir kere de tezgâhın üzerinde duran gazeteyi almış ve kapıda okumaya başlamıştı. Bu sırada satıcı onu elinden kaptı ve burnuna hafifçe vurdu.

— Kimden izin aldın? Budala! dedi.

Dükkânın sahibinin önünde hürmetle eğilen fakat arkasından ona kırmızı saçlı sahtekâr diyen bu satıcıdan İlya bütün kalbiyle nefret ediyordu. Cumar-tesi günleri ve tatillerden önceki günlerde mal sahibi kiliseye gitmek için dükkândan erken çıkar, bunun üzerine de bu satıcının karısı veya kız kardeşi dükkâna gelirler o da onlara taze balık ve havyar verir, eve gönderirdi. Dilencileri aptal yerine koymaktan zevk alırdı, bunların çoğu yaşlıydı ve İlya'ya Büyükbaba Yeremei'yi hatırlatıyordu. Ne zaman yaşlı bir adam dükkâna gelip sadaka istese satıcı hemen ufak bir balığı kaptığı gibi alır, açılan avuca o kadar hızlı fırlatırdı ki, balığın solungaçları etini kanatırdı. Dilendi acı ile elini çekince tezgâhtar onunla sert bir şekilde alay ederdi.

— İstemiyor musun? Az, değil mi? Defol!

Bir gün yaşlı dilenci bir kadın kurumuş turna balığını alarak paçavralarının içine sokmuştu. Bunu tezgâhtar görünce kadını yakasından tutarak balığı aldı ve eliyle kafasından hızla itti, sağ eliyle de bir yumruk attı. Kadın ne bağırdı, ne de ağladı. Sadece başı önünde yürüyüp çıktı. İlya ise kadının burnundan kan aktığını gördü.

— Sana gösteririm diye tezgâhtar kadının arkasından seslendi. Sonra diğer tezgâhtar Karp'i dönerek ilâve etti:

— Dilencilere hiç tahammülüm yok. Hepsi parazit. Boğazlarına kadar tok oldukları halde dilenmeye devam ederler. İyi yaşıyorlar. Halk onlara "İsa'nın küçük kardeşleri" diyor. Ben de İsa ile olan

akrabalıgımı bilmek isterdim - yoksa hiç bir bağım yok mu? Bütün hayatım boyunca güneşte kalmış solucan gibi kıvrandım durdum, bunun karşılığında ne elde ettim dersin? Hiçbir şey. Sadece huzursuzluk, sefalet ve bedbinlik.

Karp, dindar bir adamdı. Daima kiliseden, koroda ilâhi söyleyenlerden, piskaposun vazifelerinden bahsederdi. Her Cumartesi ise ayine geç kalacağından korkardı. Aynı zamanda el çabukluğundan çok zevk duyardı ve kasabaya ne zaman sihirbaz gelse, Karp muhakkak onun marifetlerini görmeye giderdi. Uzun boylu, ince, çevik bir adamdı. Dükkân müşterilerle dolu olduğu zamanlar aralarında yılan gibi oraya buraya kayardı. Herkese güler, iyi muamele eder ve arada bir de aferin almak istercesine mal sahibine kaçamak bir şekilde bakardı. Mal sahibi İlyay'ı küçük görmesine rağmen, İlya onu seviyordu, Strogany sabahtan akşama kadar kasanın başında durur ve içine para atardı İlya, onun bunu gayet serin kanlılıkla, aç gözlülük etmeden yaptığını görür ve bundan sevinç duyardı. Aynı zamanda Strogany'nin kendisine tezgâhtara olduğundan daha ki-bar davrandığının farkındaydı. Bir defasında işte geçici bir durgunluk olduğunda İlya kapıya giderek başını öne eğmişti Stogany seslendi:

— Hey İlya - uyuyor musun?»

— Hayır.

— Niçin her zaman bu kadar sessizsin?

— Bilmiyorum.

— Sıkıldın mı?

— Oldukça.

— Haklısın. Ben de senin kadarken sıkılırdım.

Dokuz yaşımdan otuz iki yaşma kadar başka insanlar hesabına çalışmaktan sıkılırdım. Lâkin şu son yir-

mi üç senedir başkalarını benim yanımda çalıştırmaktan sıkılıyorum. Bundan sonra da elden ne gelir anlamında başını salladı.

Strogany'nın kendisiyle bu şekilde iki ilç defa konuşmasından sonra Ilya böyle zengin ve şöhretli kimselerin içlerinde yaşayacak o kadar kocaman deniz havalı evleri varken niçin böyle iğrenç koku ile dolu pis dükkânda bütün vakitlerini geçirdiklerini merak etmeğe başlamıştı. Strogany'nin evi tuhaftı, içerisi çok sade ve en zengin şeylerle döşenmişti. Karısı ve üç kızından başka kimsesi olmamasına rağmen, aşçı, arabacı, hizmetçiyle doluydu.

Hepsi alçak sesle konuşurlar, kocaman bahçede dolaşırlarken açıkça kalmaktan korkarcasına bahçenin parmaklıklarını sımsıkı kucaklardı. Ilya bu sessiz ve büyük evi Petrukha'nınki ile mukayese ederken nedense Petrukha'nın kirli, gürültülü, eski evini tercih ettiğini hayretle anlardı. Tüccara bütün vaktimi niçin bu gürültülü ve karışıklık içinde geçirdiğini sormayı çok istiyordu.

Karp'ın dışarda ve Mikhail'in kilerde, düşkünlere verilmek üzere kokmuş balıkları ayırdığı bir zamanda Strogany Ilya ile konuşmaya başladı. Çocuk şöyle dedi:

— Dükkândan niçin vazgeçmiyorsunuz Kiril İvanovich? Zenginsiniz ve içinde yaşayacak güzel bir eviniz var. Niçin bu kokulu yerde vaktinizi geçiriyorsunuz?

Strogany kalın kırmızı kaşlarını oynattıktan sonra tezgâhın üzerine eğildi ve çocuğa baktı.

— Evet diye Ilya sözünü bitirdikten sonra sordu. Söylemek istediğin hepsi bu kadar mı?

— Evet dedi Ilya rahatsız bir şekilde.

— Gel buraya.

Ilya yanına gitti. Tüccar onun çenesinden tutarak yüzünü kaldırdı ve gözlerini kısarak baktı:

— Bunu sana birışı mi öğretti, yoksa kendin mi akıl ettin?

— Ben akıl ettim.

— Çok iyi, eğer doğruyu söylüyorsan tabii. Lâkin sana bir diyeceğim var; bir daha sakın efendinle konuşmaya cesaret etme. Unutma emi. Hadi şimdi işinin başına dön.

Karp içeri girdiği zaman hiç sebepsiz yere tezgâhtara söylenerek, gözünün ucu ile Ilya'ya baktı:

— İnsan hayatının sonuna kadar çalışmalı. Bunu bilmeyen aptaldır. İnsan çalışmadan yaşayamaz. Bir işe kendini vermeyenin hiç bir değeri yoktur.

— Çok doğru, Kirill Ivanovich, dedi tezgâhtar, sonra kendisini oyalamak için telâşla dükkânın içinde gözünü gezdirdi. Ilya Strogany'e bakarken düşünceye daldı. Bu insanlarla yaşamak gittikçe daha çok yorucu oluyordu. Günler birbiri ardınca uzun gri ipin görünmeyen bir çileden boşalması gibi geçiyordu. Çocuk ise bunun hiç bir zaman bitmeyeceğini seziyor, bütün hayatı boyunca burada kalıp kapıdan çarşının gürültüsünü dinleyeceğini sanıyordu: Fakat zihni bütün gördüğü ve okuduğu şeylerle canlanmış, hayatının pasifliği karşısında felce uğramıştı. O daima çalışıyordu. Bazen bu sessiz ve ciddi çocuk etrafındaki insanları seyretmekten o kadar bıkıyordu ki, gözlerini kapayıp, kendisinin çok uzaklara gönderilmiş olduğunu hâyâl ediyordu. Pavel Grachov'un bile gitmediği yerlere gitmek ve bir daha bu can sıkıcı dayanılmaz yere dönmek istiyordu.

Pazar günleri kiliseye gönderiliyordu. Oradan daima ruhunu ılık ve hoş kokulu suyla yıkanmış

gibi hissederek dönüyordu. Altı ayda sadece iki kere amcasını görmesine izin verilmişti. Orada herşeyi aşağı yukarı aynı buldu Kambur biraz daha zayıflamış, Petrukha'nın sesi ise eskisinden daha çok yükselmiş ve yüzü pembe iken kırmızı olmuştu. Hepsi bu kadardı. Yakov babasının kendisine rahat vermediğinden şikâyetçiydi.

— Daima bir şeyi tutturuyor. “Evimde kitap faresi istemiyorum, bir işe başla” diyor. Lâkin biraha neye alışamıyorsan suç benim mi? Gürültü, bağırış, çağırış, insan kendi düşündüğünü bile işitemiyor. Bana kilisede iş bulmasını söyledim. Orada gürültü olmaz.

Yakov kederli bir şekilde gözünü kırptı. Alnının ince derisi, babasının çıplak kafası gibi parlıyordu.

— Hâlâ kitap okuyor musun? diye Ilya sordu.

— Tabi. **Bu hayattaki tek eğlencem.** İnsan kitap okurken başka dünyada yaşamış gibi oluyor, bitirdiğinde de kuleden düşmüş gibi oluyorsun.

Ilya arkadaşının yüzünü tetkik etti.

— Ne kadar büyümüşsün! dedi. Masha nerede?

— Düşkünler evine dinlenmeye gitti. Artık ona eskisi kadar yardım edemiyorum - babasının gözü bende. Perfishka mütemadiyen rahatsız ediyor. Bu yüzden Masha düşkünler evine kendi gitmeye başladı. Ona çorba ve öteberi veriyorlar. Matitza ona elinden geldiği kadar yardım ediyor. Masha artık sıkıntıda.

— Sizde kasvetli bir hayat yaşıyorsunuz demek. diye Ilya eğlendi.

— Geldiğin yerde de hayat kasvetli mi?

— Onun gibi bir şey. Hiç olmazsa sizde kitap var. Bizdeki tek kitap “El Çabukluğu ve En Son

Marifetler” adında. Tezgâhtarlardan biri bunu bavulunda kilitli bulunduruyor. Okumaya hiç fırsat bulamadım - bana vermiyor Yaşlı cimri - Hayat sana ve bana alçakça oyunlar oynamakta devam ediyor Yakov.

— Haklısın kardeş.

Biraz daha konuşup ayrıldılar. İkisi de bazı şeyleri farketmişlerdi.

Bunu takip eden bir kaç hafta da hiç değişmeden devam etti, sonra kader acıyarak Ilya’ya gülmüştü. İşin çok faal olduğu bir sabah mal sahibi telâşla kasanın içinde bir şeyler arıyordu. Kan tepesine sıçramış ve boynundaki damarlar şişmişti.

— Ilya diye seslendi. Yere bak - On rublelik banknot var mı?

Ilya efendisine bir an baktı, sonra yerleri aramağa koyuldu:

— Hayır diye sakın bir şekilde cevap verdi.

— Doğru dürüst bak diyorum! diye Strogany gök gürültüsünü andıran sesi ile bağırdı.

— Baktım.

— Seni inatçı hayvan seni diye efendisi tehdit etti.

Bütün müşteriler dükkândan çıktıktan sonra Ilya’ya seslendi, tombul eli ile kulağından yakalıyarak sarsmaya başladı:

— Sana ara denilince arayacaksın! Ara denilince arayacaksın! diye boğuk sesle tekrarladı.

Ilya iki elini adamın karnına dayayarak kendini hızla kurtardı:

— Ne diye beni sarsıyorsun? diye hırçın bir şekilde bağırdı. Bütün vücudu inatla titriyordu. Mikhaıl İgnatich parayı çaldı. Yeleğinin sol cebinde.

Baykuş yüzlü tezgâhtar önce hayretten dona

kaldı. Sonra yüzü allak-bullak oldu. Birden İlyâ'nın başına vurdu ve çocuk bir köşeye çekilerek ağlamaya başladı.

— Dur! Ne yapıyorsun? diye tüccarın sesini hayal meyal duydu. Ver parayı!

— Yalan söylüyor diye tezgâhtar kışnedi.

— Dikkat et yoksa bunu kafana yersin!

— Benim param. Yemin ederim.

— Kapa çeneni!

Her şey sessizleşti. Mal sahibinin içerde hesap tahtasına bir şeyler kayıt ettiğini duydular. İlyâ iki eli ile başını tutarak yerde oturuyor ve tezgâhtara bakıyordu. Karşı köşede duran tezgâhtarın ise gözlerinden ateş fışkırıyordu.

— Seni sinsi domuz seni. Ne yaptığını beğendin mi?

İlyâ başını öne eğdi ve sustu.

— İyi bir sopa atayım da gör bakalım.

Böylece çocuğa doğru yürüdü. Yuvarlak, hain gözlerini İlyâ'ya dikmişti. İlyâ'da yerinden fırladı ve tezgâhın üzerinde duran ince, uzun bıçağı kaptı.

— Gel dedi.

Tezgâhtar durdu ve çocuğu bir an dikkatle süzdü.

— Ah, kürek mahkûmunun dölü dedi.

— Hadi gel, gelsene diye çocuk ona doğru adım atarak tekrarladı. Gözlerinin önünde eşyalar dönüyor ve içinde onu teşvik eden bir kuvvetin yükseldiğini hissediyordu.

— Koy bıçağı yerine diye Strogany'nın sesi duyuldu.

İlyâ bir an sustu, kırmızı sakallıya baktı. Lâkin itaat etmedi.

— Hadi, koy o bıçağı yerine diye mal sahibi bir kere daha ve yumuşak sesle tekrarladı.

Ilya bıçağı tezgâhın üzerine koydu, yüksek sesle inleyerek yerine oturdu. Başı dönüyor, kulağı acıyordu. Göğsündeki ve midesindeki acı yüzünden zorlukla nefes alabiliyordu.

— İşte paran; yağmacı Mikhail.

— Fakat!...

— Polis çağırmadan çık dışarı.

— Peki gideceğim, fakat o çocuğa ve bıçağa dikkat et - heh, heh!

— Defol!

Dükkân bir kere daha sessizliğe bürünmüştü. Ilya yüzünden bir şeyler yürüyormuş zannederek eli ile yüzünü sıvazladı. Kasanın arkasında mal sahibi ona dikkatle bakıyordu. Ayağa kalktı ve kapıdaki yerine gitti.

— Bekle dedi Strogany. O bıçakla onu bıçaklar mıydın?

— Evet diye çocuk kısa ve kesin bir şekilde cevap verdi.

— Hı. Baban niçin tevkif edilmişti? Cinayet suçundan mı?

— Köyde yangın çıkardığı için.

— O kadar fena değilmiş.

Karp içeri girdi ve kapının yanındaki sandalyeye oturdu, caddeye bakmağa başladı.

— Karp benim iyi dostum diye Strogany alaylı bir tavırla konuştu. Mikhail'e torbasını verdim.

— Siz daha iyi bilirsiniz Kiril. Ivanovich,

— Biraz para çaldı. Ne dersin?

— Allah, Allah, Demeyin! diye Karp atıldı.

Strogany'nin kırmızı sakalı gülmesi ile sarsıldı ve kasanın arkasında iki yana sallandı.

— Ah Karp, ah! Seni dolandırıcı seni!

Birden sustu ve derin bir nefes aldı. Sonra ciddi bir şekilde devam etti:

— İnsanlık - Hepiniz yaşamak istiyorsunuz. Bunun için de yemeniz lâzım Bana şunu söyleyin, İlya Mikhail'in uzun zamandır çaldığını biliyor muydun?

— Evet.

— Neden daha önceden haber vermedin? Korktun mu?

— Hayır korkmadım.

— Başka bir deyişle bunu da sadece kızgınlık anına rastladığı için mı söyledin demek istiyorsun?

— Evet diye İlya doğru bir şekilde cevap verdi.

— Şuna bak! diye mal sahibi bağırdı.

Bir müddet kırmızı sakalını oğuşturdu ve İlyaya hiç bir şey demeden baktı.

— Senden ne haber İlya - sen çalar mısın?

— Hayır.

— İnanıyorum sana. Sen çalmazsın. Karp'tan ne haber? Karp bak buraya - o çalıyor mu, İlya?

— Evet.

Karp hayretle çocuğa bir an baktı, sonra başım çevirdi. Mal sahibi kaşlarını çattı ve tekrar sakalını oğuşturmaya başladı. İlya etrafında dönen tuhaf şeylerin farkında ve bunun nasıl neticeleneceğini bekliyordu. Kokulu havada sinekler uçuyor ve canlı balıklar suyun içinde oynuyorlardı.

— Karp! diye tüccar kapıdan dışarısını seyreden tezgâhtara seslendi.

— Ne var? diye Karp mal sahibine doğru gitti, yüzüne hayretle baktı.

— Ne dediğini işittin mi? diye Strogany gülererek sordu.

— Evet.

— Öyleyse?

— Elimden birşey gelmez. diye Karp omuz silkeledi.

— Elimden birşey gelmez demekle neyi kastediyorsun?

— Sadece dediğimi, Kirill Ivanovich. Ben kendi değerini bilen bir insanım Kirill Ivanovch ve bir çocuğun sözlerinden alınmam. Kendiniz görüyorsunuz Kirill Ivanovich çocuk henüz ufak, herşeyi çabucak kavrayamıyor. O bir...

— Mevzu değiştirmeye çalışma. Söylediği doğru muydu?

— Doğru olan nedir Kirill Ivanovcih? diye Karp omuzlarını tekrar silketti ve başını bir yana eğdi. Eğer istiyorsanız kelimelerini gerçek olarak kabul edin. Bunda haklısınız.

Karp içini çekti ve nefes aldı.

— Kendi dükkâmmda herşeyi yapmak elimdedir. diye mal sahibi karşılık verdi. Demek çocuk aptal diyorsun, öyle mi?

— Çok aptal diye Karp söylendi.

— Korkarım bunda yanılıyorsun diye Strogany boş bir ifade ile cevap verdi. Sonra birden katılırcasına gülmeye başladı. Onun gelip bu şekilde hepimizin suçunu bulmasını düşünüyorum. Hah ha! “Karp çalıyor mu?” “Evet” Hah ha!

Ilya mal sahibinin gülmesi ile hıncını almış, sevinmişti. Karp’a şeytani bir nazarla baktı, Strogany’e minnettarlık duydu. Karp’da kendi kendine güldü.

— Heh - heh! diye tiz sesi ile atıldı.

— Dükkânı kapat! dedi Stogany.

Ilya öğle yemeğine giderken Karp başını sallayıp ona şöyle dedi:

— Oh, sen ne aptalsın! Ne kutsal aptalsın! Ne diye yaptın sanki? Sahibinin gözüne girmek için mi? Mankafa! Mikhail'e torbasını verdittiğin için sana bütün kalbimle teşekkür ederim. Lâkin benira için söylediklerini hiç affetmiyeceğim. Aptal maskara. Hem de benim yüzüme karşı! Oh, hayır, bunu hiç bir zaman affetmiyeceğim! Demek bana hiç saygın yok.

Ilya apışıp kaldı. Karp hiddetini başka bir şekilde çıkartmayı düşündü. Ilya eve gitmeye korkuyordu. Çünkü çıktığı anda tezgâhtarın arkasından geleceğini sanıyordu. Lâkin Karp'ın sözlerinde kızgınlıktan ziyade küçük görme vardı, tehditleri ise Ilya'yı korkutmamıştı. O akşam mal sahibi çocuğu evine çağırdı.

— Aha! dedi. Karp kıskanç bir tavırla - Hadi koş, koş!

Ilya'nın içeri girmesine müsaade ettikleri zaman onu yukarı çıkardılar ve o da kendisini kocaman bir odanın ortasında buldu. Yuvarlak bir masanın üzerinde ağır bir lâmba sallanıyordu. Masanın etrafında mal sahibi, karısı ve üç kızı oturuyorlardı. Kızların herbiri birbirinden birer karış daha küçüktü, hepsinin saçları kıızıl ve yüzleri uzundu. Solgun ciltleri çilliydi. Ilya odaya girdiği zaman hepsi birbirine sokuldu ve üç çift korkulu gözlerini diktiler.

— İşte dedi Strogany.

— Evet diye karısı arkasına yaslandı Ilya'yı ilk defa görüyormuş gibi baktı. Strogany hafifçe güldü, sakalım oğuşturdu ve parmakları ile masaya vurdu.

— Evet Ilya! diye tesirli bir şekilde konuştu.

Artık sana ihtiyacım olmadığını söylemek için çağırdım. Yani bohçanı toplayıp gidebilirsin.

Ilya afalladı ve ağzı açık kaldı; sonra topuklarının üzerinde dönerek kapıya doğru gitti.

— Bekle dedi tüccar elini kaldırarak. Bekle sonra hafifçe ellerini masanın üzerine indirdi. Seni başka şey için de çağırdım. Ağır ağır ve net olarak konuşuyordu. Oh, evet! Sana bir ders vermek istedim. Sana niçin ihtiyacım olmadığını açıklamak istiyorum. Bana zarar vermedin-sözünün eri bir çocuksun, tembe' değilsin; namuslu ve iyi huylusun. Bunlar senin elinde birer maharettir. Ama bunlara rağmen sana ihtiyacım yok. Niçin mi? işte mesele burada.

Ilya aptallaşmıştı. İşte efendisi hem onu övüyor, hemde kovuyordu. Bu iki şeyi birbiriyle bağdaştıramıyordu. Gurur ve nefret içindeydi. Efendisinin ne yaptığının farkında olmadığını düşünüyordu. Çocuk ileriye doğru bir adım attı.

— Beni bıçaktan ötürü mü yolluyorsunuz? diye sordu.

— Aman Allahım! diye mal sahibinin karısı korku içinde bağırdı. Ne cesur çocuk! Allahım!

— Evet diye tüccar gülümsedi ve eli ile Ilya'yı işaret etti. Çok cesursun ve atılgansın. Hepsi bu. Tezgâhtarlar daha uysal olmalıdırlar. Böyleleri efendisine bağlı olur. Onun ekmeği, beyni herşeyi olur. Sen ise kimseye kul, köle olamazsın. Meselâ bir insanın yüzüne karşı hırsız diyebiliyorsun. Bu fena; işbilmezlik. Eğer bu kadar namuslu isen gel bana gizlice söyle. Herşeye karar verecek benim. Amir benim. Ama sen "hırsız" diye atılıyorsun. Bu kadar telâşlı olma. İçerdekilerin üçte biri doğru olursa bana ne? Bence hepsi bir. Bu bir nevi hesap. Eğer biri namuslu, diğer dokuzu hilekârsa hiç biri

iyi sayılmaz, namuslusu da kötü sayılır. Fakat yedisi namuslu ve ilçü hilekârsa senin tarafın kazanır. Anladın mı? Çoğunlukta olanlar haklı olanlardır. Namusa bu gözle bakman lâzım.

Strogany terini elinin tersi ile sildi:

— Ve bir de bıçak meselesi var...

— Oh, Allahım diye karısı haykırdı ve kızlar kıkırdadı.

— Bu bir fermanıdır; Bıçağı alan bıçakla ölür. İşte bunun için sana ihtiyacım yok. Hepsi bu kadar. Al yarım ruble, güle güle Yola koyul. Unutma bana bir zararın olmadı, ne de benim sana. Yarım ruble ile seni mükâfatlandırdım bile, Seninle de büyük bir insanmışın gibi konuştum. Belki de sana hakikaten acıyorum. Ama ne yazık ki, işe uygun değilsin. Dingil çivisi mile uymazsa onu atmaktan başka çare yoktur. Hadi güle güle .

Mesele Ilya'ya çok basit görünüyordu: Mal sahibi Karp'ı göndermeye ve tezgâhtarsız kalmaya cesareti olmadığı için kendisini gönderiyordu. Bunu hissedince kalbi hafifledi. Efendisi demek çok iyi ve dürüst bir adamdı.

— Allahımsarmarladık dedi Ilya. Elindeki parayı sımsıkı tutarak, Çok teşekkür ederim diye ilâve etti.

— Bir şey değil diye Strogany hafifçe başını salladı.

— Vah, vah, vah! Fazla bir şey yapmamış diye Ilya mal sahibinin karısının dışarı çıktıktan sonra konuşmasını duydu.

Ilya sırtında yükü ile tüccarın evinin kapısından çıkarken, kitaplarda okuduğu gibi ıssız bir yeri terk ettiğini hâyâl ediyordu. Öyle bir yerde ne insan, ne ağaç, taşlardan başka hiçbir şey olmazdı. Taşların arasmda bir sihirbaz otururdu, o terk edilmiş yere

düşmek talihsizliğinde olanlara parmağı ile kurtuluş yolunu gösterirdi.

* * *

Bahar gününün hoş bir akşamıydı. Güneş batıyor ve evlerin pencerelerini alev rengine bürüyordu. Bu Ilya'ya kasabaya ilk geldiği günü hatırlatmıştı. Sırtındaki yükün ağırlığı, ağır yürümesine sebep oluyordu. Gelen geçenlere çarpıyordu. Arabalar geçtikçe havaya toz dumanı kalkıyordu. Herşey canlı gürültülü ve hoştu. Ilya bu kasabada kaldığı bir kaç sene içinde edindiği tecrübeyi hatırladı ve kendini büyümüş hissetti. Kalbi gururla çarpıyordu. Kulaklarında tüccarın sesi çınlıyordu:

“...Sen sözünün eri bir insansın. Doğru, namuslu bir insansın... Bunlar senin maharetlerin.”

Ilya artık bir daha balıkçı dükkânına gitmeyeceğini düşünerek sevincinden adımlarını sıklaştırdı.

Petrukha Filimanov'un evine dönen Ilya, dükkânda çalıştığı müddetçe büyüdüğünü iftiharla hatırladı. Herkes meraka düşmüştü. Perfishka ona elini uzattı:

— Selâmlar tezgâhtar! Kâfi derecede çalıştın demek, ha! Senin nasıl bir kahraman olduğunu duydum - hah-hah! Yalanlarını kapatmanı istiyorlar Gerçeği yüzlerine vurdun mu olmuyor.

— Oh, ne kadar büyümüşsün! diye kendisini görmekten hoşlanan Masha atıldı.

Yakov da memnundu:

— Artık gene beraber olabileceğiz. Elimde “Albigenses” adında bir kitap var.. Oku da bak! Hele içinde Simon Monfort adında bir kahraman var - bir harika!

Ve Yakov telâşla İlya'ya hikâyeyi anlatmaya başladı. İlya onu seyrederken, hiç olmazsa bu yuvarlak gözlü arkadaşının değişmemiş olduğuna sevindi. Yakov, İlya'nın balıkçı dükkânındaki hareketinde hiç bir acayip taraf bulamamıştı.

— Yapılması gerekeni yapmışsın. dedi sadece.

Diğer yandan Petrukha ise hayretini gizliyemiyordu:

— Çok iyi yapmışsın oğlum! diye iftiharla söyledi. Şüphesiz Kirill Ivanovich, senin yerine Karp'ı gönderemezdi. Karp iş bilen değerli bir adamdır. Sen ise namuslu davranmak istemişsin. Karp sana kızmıştır.

Ertesi gün Terenty yeğenini bir kenara çekerek ona sessizce şöyle dedi:

— Petrukha'ya her şeyi açıkça anlatma. Onunla iken hareketlerin ölçülü olsun. Senin hakkında konuştuğunu duydum. O bir aziz değil! Sadece konuşmasını bilir.

— Dün gece ise benimle iftihar ettiğini söyledi. diye İlya güldü.

Petrukha'nın İlya hakkındaki yüksek düşüncesi değişmemişti. İlya'nın bir kahraman olduğunu söylüyordu. Onun yerinde olan herkesin böyle yapamayacağını bildiriyordu.

İki ay yeni bir iş aradıktan sonra Terenty ile İlya'nın arasında şöyle bir konuşma geçti:

— Hımm. diye kambur başladı. Sana iş yok. Çok büyüdün, seni kimse istemiyor. Evet artık nasıl yaşıyacağız oğlum?

— Ben onbeş yaşındaydım ve okuyup yazma biliyorum diye İlya gururla söylendi ama atılğanlığımdan dolayı her ne iş olursa olsun atılırım.

— Öyle ise ne yapacağız? diye Terenty yatağın kenarına tutunarak konuştu.

— Bak ne yapalım: Marangoza söyle bir kutu yapsın ve bana, sabun, esans, iğne, kitap gibi her çeşit öteberi al. Bunları kasabayı dolaşarak satarım.

— Seni pek anlıyamıyorum Ilya. Kafamın içinde hep birahanenin gürültüsü var. Artık eskisi gibi net düşünemiyorum. Kalbimde ve kafamda olan bir tek şey var... bir tek...

Kamburun gözleri hiç bitmeyen bir şeyi sayarmış gibi bir noktaya dikilmişti.

— Bir deneyelim. İzin ver diye Ilya rica etti. Kendisine hürriyeti sağlayacak hâyâllerle coşmuştu.

— Denemekle zarar olmaz derler.

— Göreceksin! Herşey düzelecek! diye Ilya sevinçle bağırdı.

— Kambur içini çekti:

— Acele edip bir büyüseydin! diye özlem içinde söylendi. Büyük olsaydın buradan giderdik. Beni bu lâğım çukuruna bağlayan demir gibisin. Sen olmasaydın ben kutsal insanları ziyaret ederdim Onlara 'kutsal evliyalar' derdim. "Benim gibi sefil, günahkâra acıyın" diye yalvarırdım.

Kambur sessizce ağladı. Ilya amcasının ne gibi bir günah işlediğini biliyordu. Hem de çok iyi biliyordu. Terenty'e olan merhametinden dolayı kalbi sıkıştı. Amcası daha çok ağlamağa başlamıştı.

— Ağlama dedi bir an sonra, Affedilirsin.

Ve böylece Ilya satıcılık hayatına başladı. Sabahdan akşama kadar boynuna bağlı tahtası ile burnu yukarlarda dolaşüyor, etrafındakileri küçük görüyordu. Şapkası kulaklarının üzerine kadar çekili

idi. Damaklarını şişirerek yaşının verdiği çatlak sesiyle:

— Sabun! Mum! İğne! Saç tokası! İplik diye bağıırıyordu.

Etrafındaki kaynaşan hayat, parlak ve kendisinin içinde serbestçe ve hürce yüzdüğü bir dalgaydı. Çarşıda itip kakılan şimdi kendisi olmuştu. Şimdi o kendi başına birahaneye gidip çay ve ekmek yiyordu. Kendi değerini bilen bir insan gibi gururluydu ve yaptığını biliyordu. Hayatı basit, kolay ve neşeli buluyordu. Hâyâlleri ise açık ve basit olmuştu. Birkaç sene içinde cadde üzerinde temiz bir dükkân olacağını düşünüyordu.

Tuhafiyeci dükkânı olacaktı, eli yüzü kirletmeyen temiz mallar satacaktı. Kendisi de temiz, sıhhatli ve yakışıklı olacaktı. Komşular kendini kısıkanacak, kızlar kaçamak bakışlar atacaklardı Akşamları dükkânını kapadığı zaman temiz aydınlık bir odada oturup çayım içip kitaplarım okuyacaktı. Saygı değer bir hayatı olabilmesi için herşeyde temizlik en zaruri faktör olmalıydı. İnsanların kendisine iyi davrandığını ve hayallerini incitmedikleri zaman düşünceleri böyleydi. Lâkin bu hür hayata atıldığından beri hakaret görmeğe tamamen alışmıştı.

Buna rağmen, başarısız bir günden sonra birahane oturma, polisin bağırmasını, itip kakmasını, müşterilerin şüpheli bakışlarını, isyankâr satıcıların küfürlerini hatırlar, ruhunun derinliklerinde büyük bir endişe duyardı. Gözü açılmıştı, hayata daha derin nazarlarla bakıyordu. Sayısız intibaları kazanan gözleri ve onları mantığın mekanizması dahilinde muntazam mertebelere göre dizen hatıraları vardı. Bütün herkesin bir tek ve aynı hedefe ulaşmak istediklerini görüyordu. Bu hedef temiz, rahat ve dert-

siz bir hayattı. Bu uğurda koşarken hiç kimse kendi yolunun üzerine çıkanı devirmekte tereddüt etmiyordu. Hepsi aç gözlü, merhametsizdi ve sık sık lüzumsuz yere birbirlerini incitiyorlardı. Bazen gördükleri hakaret karşısında gülüyorlardı. Merhamet gösterisinde bulunan birini bulmak güçtü.

Böyle düşünceler ona ticaret zevkini kaybettiriyordu, onların tesiri altında temiz bir dükkân hayali soluklaşıp gidiyor ve o büyük bir ruh boşluğu, yorgun ve takatsiz bir vücut bırakıyordu. Kendine dükkân alacak kadar parayı hiç bir zaman bulamayacağından emindi. Hayatının sonuna kadar göğsündeki bu kutu, ipin çekişi ile ağrıyan sırtı ve omuzları ile tozlu caddelerde bir aşağı, bir yukarı dolaşacağını biliyordu. Lâkin herhangi bir gün canlı bir ticaret neşesinin artmasına ve hayallerinin tekrar canlanmasına sebep olabiliyordu.

Ilya bir gün kasabanın en işlek caddesinde Pavel Grachov'a rastladı. Demircinin oğlu ellerini yırtık pırtık pantolonunun cebine sokmuş boş bir şekilde tembel tembel dolaşıyordu. Üzerinde kendisine göre çok büyük olan mavi kirli bir gömlek ve aynı derecede pis bir pantolon vardı. Ayağındaki kocaman, rengi belli olmayan çizmesi ile kaldırım taşları üzerinde takır takır ses çıkartarak yürüyordu. Yırtık bir kep sol kulağının üzerine doğru eğikti, başının yarısı sıcak güneş altında yanıyordu. Yüzünde ve boynunda yağlı siyah kirler vardı. Ilya'yı çok uzaktan görerek tanımış ve ona başını sallamıştı.

— Çok zarif bir halin var dedi Ilya.

Pavel arkadaşının elini tuttu, güldü. Kir maskesinin altından gözleri ve dişleri neşe içinde meydana çıkmıştı.

— İşler nasıl? diye Ilya sordu.

— Elimden geleni yapıyorum. Yiyecek bir şey bulursak yiyoruz; bulamazsak bağırıp yatıyoruz. Seni gördüğüme memnun oldum nane molla.

— Neden hiç bizi görmeğe gelmiyorsun? diye Ilya gülümseyerek sordu. O da eski arkadaşını bu kadar neşeli gördüğüne memnun olmuştu. Önce Pavel'in yırtık çizmelerine, sonra da kendi dokuz rublelik yeni çizmelerine baktı ve memnun bir şekilde tebessüm etti.

— Nerede kaldığını nereden bileyim dedi Pavel.

— Yine eski yerde - Petrukha'nın evinde.

— Yakov senin bir yerde balık sattığını söylemişti.

Ilya, Strogany'de geçirdiği macerasını gururla anlattı.

— Aferin! diye Pavel tasdik edercesine haykırdı. Ben de matbaada haylazlık edince ilân yazan biryere gittim, orada boyaları falan karıştırdım. Kendimi henüz kurumamış bir levhaya yapıştırdımca bana bir güzel dayak attılar! Mal sahibi, karısı ve müdür beni bayıltıncaya kadar dövdüler. Şimdi bir lehimcide çalışıyorum. Ayda altı ruble. Şu anda da henüz öğle yemeğimi yemiş geri dönüyordum.

— Vakit kaybetme.

— Cehennemin dibine! İş zaten bitmez. Haklısın bir gün seni görmek için gelmem lâzım.

— İyi olur, diye Ilya samimiyetle söyledi.

— Hâlâ kitap okuyor musun?

— Tabii. Ya sen?

— Arada bir göz atıyorum.

— Şiir yazıyor musun?

— Evet.

Pavel neşe içinde güldü.

— Bizi görmeğe gel. Şiirlerini de getir.

— Olur. Bir şişe de votka getiririm.

— İçki içiyor musun?

— Arada bir. Neyse, hoşça kal.

— Güle güle dedi İlya.

— Böylece İlya Pavel'i düşünerek kendi yoluna devam etti. Arkadaşının o kadar paçavralar içinde bulunmasına rağmen kendisini nasıl olup da kıskanmadığına hayret etmişti. Yeni çizmelerini, temiz elbiselerini görmemişti bile. İlya ona, yaşadığı hür hayatı anlattığı zaman Pavel hakikaten sevinmiş gibi görünmüştü. Herkesin aradığı şeye karşı Pavel'in ilgisiz olmasının imkânı var mıydı? Bu düşünce rahatını kaçırmıştı.

İlya kiliseye gitmeye başladıktan sonra kısmen kederlenmiş ve tedirgin olmuştu. Sabah ve akşam Papazın etrafında ibadet edenler sessiz ve hareketce bir köşede durup boş bir zihinle ayini dinliyor dualarını nadiren kaçırıyordu. Dua etmiyordu; sade-siz duruyorlardı. Sessizlikleri ise onları bir bütün haline getiren araçtı. Dini şarkıların nağmeleri ve günlük kokusunun dumanı mabedin içinde yayılıyordu. Arada bir İlya bile bu koku ve dumana karışıp uçtuğunu sanıyordu. Bu dünyanın tasasından ve gürültüsünden uzak, akılda olmayan, emelleri birbirine uymayan bir sükûnu ona getiriyordu, coşkunluk hissiyle doluyordu. Bu fikri ruhunun ayrı bir köşesine sıkıştırdı. Burada o anlamsız telkinlerle çarpışamazdı ve İlya'yı rahatsız edemezdi. Lâkin daima içinde bulunan bir varlığın tam vaktinde farkında olmuştu. Bu ırkek bir şekilde ruhunun çok derinliklerinde çökmüş oturuyordu ve İlya bu dünyanın zevklerine dalmış olduğu zamanlar sesini yükseltmiyor, fakat kilisede iken kendini gösteriyor, temiz ve rahat bir hayat hayalleri ile dolu olan huzur bozuc

hisleri uyanıyordu. Böyle anlarda İlya daima Antippa'ya ait hikâyeleri anıyor ve dilencinin:

— Allah herşeyi görür, herşeyin ölçüsünü bilir. Allah tektir diyen sesini duyuyordu.

İlya bundan sonra umutsuz ve tedirgin bir halde eve geliyordu. İstikbaldeki hayalleri eski parlaklığını kaybediyordu, tuhafiyeci dükkâm açmak istemiyen içindeki ikinci benliğin farkında oluyordu. Her şeye rağmen dünya, onun için çok kuvvetli idi ve bu ikinci benliği ruhunun derinliklerinde saklı kalıyordu.

İlya Yakov'la bu ikinci benliği hariç her şeyi konuşmuştu. Kendi bile bunu düşünmekten çekiniyordu.

Akşam olmasını dört gözle bekliyor. Kasabanın merkezinden eve dönerken önce doğru Masha'nın zemin katındaki odasına gidiyordu.

— Evet, semaver hazır mı Masha, diye evin sahibi imiş gibi sorardı.

Semaveri masanın üzerinde muhakkak hazır bir vaziyette kaynarken bulurdu. İlya'da daima yanında lokma, naneli kek, kurabiye veyahut, hatta reçel bile bulundururdu. Masha çay ikram etmekten çok hoşlanıyordu. O dahi para kazanmaya başlamıştı. Matitza ona kâğıttan çiçekler yapmasım öğretmişti. O da yaldızlı kâğıttan parlak renkte çiçekler yapıyor, bundan çok zevk duyuyordu. Bazen günde on kapık dahi kazandığı oluyordu. Babası tifo hastalığına tutulmuştu ve iki aydan fazla hastahanede yattıktan sonra eve zayıflamış, incelmış ve solgun bir halde gelmişti. Uzayan sakalını kestikten sonra zayıf olmasma rağmen yüzü biraz daha düzelmişti. Hâlâ diğer tamircilere iş yapıyordu ve eve geceyi geçirmek için arasıra geliyordu. Böylece kızı evde

tamamen yalnız kalmıştı. Kızı da ona, diğerleri gibi Perfishka diye hitap ediyordu. Ayakkabı tamircisi kızının kendine karşı olan davranışlarından memnun oluyor ve kendine özgü tatlı bir gülüşü olan kıvrıkcık saçlı küçük kızdan hoşlanıyordu.

Masha ile çay içmek Yakov ve Ilya için gelenek halini almıştı. Her akşam uzun bir müddet içiyorlar, terliyorlar ve kendilerini ilgilendiren her şeyden bahsediyorlardı. Ilya kasabanın sokaklarında gördüklerini söylüyor; vaktinin çoğunu okumakla geçiren Yakov da kitaplarını anlatıyor veya birahane de olan kavgadan bahsediyordu. Babasından şikâyetçi idi. Ilya ve Masha'ya anlaşılmaz gelen meseleleri o sık sık açıklamaya başlamıştı. Çayın lezzeti mükemmeldi, masadaki semaver ise bütün ihtişamı ile gözlerini kamaştırıyor ve onlara köle gibi veyahut da sevgi dolu yaşlı bir kadın gibi hizmet ediyordu. Çay içmeleri esnasında semaver suyunun bittiğini haber vermek için muhakkak homurdanmaya başlardı. Masha hemen kaptığı gibi alır ve tekrar doldurmak üzere götürürdü. Akşam vakitleri bu operasyon defalarca tekrarlanırdı.

Eğer mehtap varsa, ışınları ile çocuklara neşe vermek için pencereden içeri girerdi. Bu nemli ve çürük duvarlar içindeki delikte hiç bir zaman kâfi derecede hava bulunmazdı, fakat neşenin sonu yoktu. Her akşam değerli düşünceleri, gençliği, saf hâyâlleri görürdü.

Bazen Perfishka'da onlara katılırdı. O daima sobanın dibindeki karanlık köşede sehpa da oturur veya ranzaya tırmanır, başını aşağıya sarkıtarak yatar, beyaz dişleri ile sırtarak onları dinlerdi. Kızı ona büyük bir fincan şekerli çay ve ekmek verirdi.

— Çok teşekkürler, Maria Perfilyevna. Memnun

oldum. der, sonra da kıskançlıkla için çekerek, ah siz gençler! Muazam bir hayat yaşıyorsunuz. İnsan gibi, diye ilâve eder.

Sonra tebessüm ederek konuşmasına devam ederdi:

— Hayat mı? Artık düzelmeğe başladı. Her sene daha iyi oluyor. Ben sizin yaşınızda iken konuşmak mecburiyetinde olduğum tek arkadaşım kayıştı. Sırtıma ne zaman vurmaya başlasa başımı çevirir, olanca sesimle mesut bir şekilde bağırırdım. Durduğu zaman ise sırtım çok yalnız kalırdı. Lâkin arkadaş fazla uzun zaman kalmadı - Çok anlayışlı idi! işte hayattaki tek eğlencem buydu. Büyüdüğünüz zaman hatırlayacak bir çok şeyiniz olacak - bu konuşmalar ve yaptığınız şeyler çok değerli, hayatınız çok mükemmel. Bir de bana bakın, kırkbeş yaşındayım ve anacak bir tek şeyim yok. Kırıntı bile yok. Hiç, hiçbir şey yok. Sanki sağır ve kör olarak büyümüşüm Hatırladığım tek şey, soğuktan ve açlıktan dişlerim daima titrer, gözlerim kararırdı. Buna rağmen saçımı, kulaklarımı, kemiklerimi şimdiye kadar sağlam tutabilmişim. Bana fırlatmadıkları tek şey sobaydı. Fakat ona da sayısız defalar itildim. Kenevir otu gibi beni büktüler, dövdüler, boğmağa çalıştılar ama ben hep bunların altından sıyrılarak kurtuldum.

Ruslar sert ve dayanıklı oluyorlar. Ne yaparsan yap fazla bir şeyler olmazlar. Kaya kadar sağlamdırlar! Meselâ beni ele alın. Un gibi öğütülmeme ve parça parça edilmeme rağmen işte karşınızdayım. Bir birahaneden diğerine giren bir züppe ve gün boyunca neşeli olan bir insan. Allah beni seviyor. Bana iyice baktı güldü ve başını salladı, "Bundan bir şey olmaz" dedi.

Yakov ve Masha onu dinlerken gülüyorlardı. Ilya'da gülüyordu. Fakat kurtulamadığı bir düşünce de aklındaydı.

Bir keresinde ayakkabıcıya şüpheci alaycı tavırla şöyle dedi:

— Sanki dünyada istediğin hiç bir şey yokmuş gibi konuşuyorsun.

— Kim demiş? İçkiyi daima isterim.

— Ciddi söylüyorum - hakikaten istediğin bir şey yok mu? diye Ilya ısrar etti.

— Samimi mi söylüyorsun? Öyle ise söyliyeyim, yeni bir akordiyon istiyorum. Birinci sınıf - yirmi, yirmi beş rubleliklerden. İşte arzum bu.

Önce hafifçe güldü, fakat hemen ciddileşti.

— Hayır oğlum. Yeni bir akordiyon bile istemiyorum. Bunda ciddi değilim. Her şeyden önce biraz değeri olunca muhakkak satar parayı içkiye verirdim. İkinci olarak ta ya benim elimdekinden daha fena çıkarsa? Almamın ne kıymeti olur? Hiç. Benim ruhum elimdeki akordiyonun içine geçti. Az bulunan bir âlettir. Belki de aynı cinsten tek kalan bir âlettir. Akordiyon karıma benziyor. Dünyadaki kadınların en iyisi - bir melek. Bir daha nasıl evlenirim? Onun gibisini dünyada bulamam ve evlensen de daima yeniyi eskisi ile mukayese ederim. Bu her ikimiz için de iyi olmaz. Ah evlâdım. İyi bir şey iyi olduğu için değil, fakat sevildiği için iyidir.

Ilya, ayakkabıcının âlet için yürüttüğü tahminlere pek inanmamıştı. Onu bütün işitenler ses zenginliğinin etkisi altında kalıyorlardı. Fakat o ayakkabıcının hakikaten istediği bir şey olmadığına inanıyordu. Soru, zihninde kendi kendine açık bir şekilde meydana çıkmıştı. Bütün hayatı boyunca sefalet içinde yaşamış paçavralar giymiş, zamanının çoğunu

içerek geçirmiş olan bir insanın akordiyon çalabilmesi mümkün müydü? Daha iyi bir şey nasıl istemezdi? Bu fikir Ilya'nın Perfishka'yı kutsal kişi olarak görmesine sebep olmuştu. Ve onu merakla endişe ile inceledi, sonra onun Petrukha'nın evinde yaşayanların içinde değersiz bir sarhoş olmasına rağmen en iyi insan olduğuna kanaat getirdi.

Bazen gençler zihinlerinde dipsiz kuyular gibi beliriveren o derin büyük problemlere yaklaşırlar ve meraklarını bu esrarengiz derinliklere akıtırlar. Yakov'da bu gibi problemlerle huzursuzlanıyordu. Adalelerine itimadı yokmuş gibi sert obfelere tutunmak gibi tuhaf bir âdet edinmişti. Otururken ya bir yere yaslanır veyayahut da eline geçen bir şeyi tutardı. Caddede acele ve tedirgin adımlarla ilerlerken, sanki sayıyormuş gibi geçtiği direklere dokunur, mukavemetlerini deniyormuş gibi de parmaklıkları iterdi. Akşamları Masha'larda iken daima pencerenin altındaki yerde duvara yaslanarak oturur, uzun parmakları ile masaya veya sandalyeye tutunur, başını daima bir yana eğdi. Hâlâ hâyâllerini anlatmaktan zevk duyuyordu, kitaplardaki hikâyeleri anlatırken kendinden bazı tuhaf şeyler ilâve etmekten kendini alamıyordu. Ilya bir defasında bunu yakalamıştı, fakat ortaya koymak Yakov'u utandırmadı.

— Benim anlattığım tarz daha iyi dedi. İnsan sadece İncil'i değiştirmeye cesaret edemez. Alelâde kitaplara ne istersen yap. Hem onlarda benim gibi alelâde insanlar tarafından yazılmış. Beğenmediğim her şeyi değiştirebilirim. Sen bana yalnız şunu söyle: Uyurken insanın ruhu ne oluyor?

— Nasıl bilebilirim? diye böyle sorulardan hoşlanmayan Ilya cevap verdi, bu gibi şeyler onu tedirgin ediyordu.

— Galiba uçuyor dedi Yakov.

— Tabî diye Masha tasdik etti.

— Nereden biliyorsun? diye Ilya sert bir şekilde sordu.

— Biliyorum işte.

— Uçuyor diye Yakov neşelendi. Onun da dinlenmeye ihtiyacı var; biz de bu yüzden rüya görüyoruz.

Bunu yalanlamaya sahip olamıyan Ilya dilini tuttu, halbuki arkadaşının her söylediğinin tersini iddia etmek için, içinde bir zorlama hissedirdi. Zemin katı biraz daha karanlığa gömen bir kaç dakikalık sükûnet olmuştu. Lâmba yanıyor semaverden kömür kokusu geliyordu. Tepedeki birahaneden çocukların kulaklarına sesler çalınıyordu. Yakov tekrar başladı:

— İnsan vaktini konuşmakla geçiriyor. Buna da yaşama diyorlar. Sonra birden - güm! - ve ölüyorlar. Bu ne demek? Sen ne dersin Ilya?

— Hiç bir şey demek değil. Sadece yaşlanıp ölme demek.

— Peki ama gençler de ölüyorlar - hatta çocuklar bile. Sıhhatli insanlar da.

— Öldüklerine göre sıhhatli değillerdir.

— İnsanlar niye yaşıyorlar?

— Gene başladın! diye Ilya gülmeye başladı. Yaşamak için yaşıyorlar. Muvaffak olmak için yaşıyorlar. Herkes muvaffak olmak ister, herkes zengin ve temiz olmanın yollarını kolluyor.

— Bunlar fakir olanlar, peki zenginlere ne dersin? Onların herşeyleri var. Daha ne isteyebilirler?

— Saçmalama! Eğer zenginler olmasaydı fakirler kimin yanında çalışabilirlerdi?

Yakov bir an düşündü:

— Demek herkesin yaşama için çalıştığını söylersun?

— Hımm... Evet. Hepsi bu kadar değil. Bazıları çalışıyor ve diğerleri... İşlerini yapmışlar, para biriktirmişler ve sadece... yaşıyorlar.

— Niçin?

— Ya sen ne dersin? İstemiyorlar mı sanki? Sen istemez miydin? diye İlya sabırsız bir şekilde bağırdı. Kızmıştı. Fakat bunun sebebini bilemiyordu. Yakov'un mu böyle sorular sormasından, yoksa kendisinin mi cevabını bilemediğinden kızıyordu, bilmiyordu.

— Peki sen niye yaşıyorsun? diye bağırdı.

— Bilmiyorum diye Yakov ince bir sesle cevap verdi. Ölmekten de çekindiğim yok, Korkmak, o başka tabii, fakat enteresan olurdu. Ses tonunda belli belirsiz serzeniş vardı. Bu kadar sinirlenmene bir sebep yok. İnsanlar çalışmak için yaratılmışlardır. İş de insanlar için ve... Sonra? Çarkın devamlı olarak hiç bir yere vurmadan dönmesi gibi. Allah nerede? O bir mil gibi. Adem ve Hava'ya "Büyüyün ve kendi cinsinizi çoğaltın, dünyayı doldurun" demiş. Peki ama niçin? Yakov arkadaşlarına doğru eğildi, esrarengiz bir şekilde fısıldarken gözleri büyümişti. Allah muhakkak cevabını vermiştir ama biri çalmış olmalı. Belki de şeytan. Başka kim olabilir? Şeytan... Bu yüzden de kimse sebebini bilemiyor.

İlya arkadaşının ipsiz sapsız konuşması karşısında hiçbir itirazda bulunamayacak kadar şaşırmıştı. Yakov konuşmasına devam ediyor ve konuştuğu da durgunlaşıyordu. Korkudan gözleri fırlamış ve yüzünün damarları şişmişti. Konuştuğu da söyledikleri karmakarışık oluyordu.

— Allah sizden ne istiyor biliyor musunuz? - Aha! Bu ani sözü o kadar boşlukta kalmıştı ki, ağzından nasıl döküldüğünün kendi bile bilememiştir. Mashanın hayretten ağzı açık, arkadaşına baka kaldı. Ilya'nın canı sıkılmaya başlamıştı. Anlamamak gururuna dokunuyordu. Kendisini Yakov'dan daha zeki sayardı, buna rağmen Yakov'un her mevzuuda konuşmasına hafızasına ve kabiliyetine hayrandı. Nihayet dinlemekten bıktı, kafasının içini sisle doluymuş gibi hissetti.

— Sus artık diye kızgın bir şekilde arkadaşının sözünü kesti. Anlamadığın bir sürü şey okumuşsun.

— Ben de bunu diyordum işte; Anlamıyorum. diye Yakov şaşkınlık içinde haykırdı.

— Öyleyse sadece anlamıyorum de. Deliler gibi konuşuyorsun, ben de burada seni dinliyorum.

— Bir dakika diye Yakov ısrar etti. Hiç bir şey anlaşılamaz. Meselâ bu lâmbayı ele al. İçindeki alev bak: Nereden geliyor? Bir var, bir yok. Bir kibrit çak hemen alev beliriyor? Peki niçin göremiyoruz?

Soru o kadar şaşırtıcıydı ki, Ilya'nın yüzündeki kibirli bakış kayboldu.

— Eğer havada olsaydı, hava devamlı ılık olurdu. diye lâmbaya bakarak konuştu. Fakat dışarda soğukta kibrit yakabilirsin. Havada olmamalı.

— Öyleyse nerede? diye Yakov ümit dolu bir halde arkadaşına baktı.

— Kibritte dedi Masha.

Lâkin çocuklar hayatın ciddi taraflarını tartışırken Masha'nın fikirleri daima umursanmazdı. Kız da buna alıştığı için gücenmezdi.

— Nerede? diye Ilya sinirle bağırdı. «Bilmiyorum ve aldırmiyorum. Bildiğim tek şey onunla ısınabilirsin, fakat parmağını içine sokmamalısın.

— Sen zeki değil misin? diye Yakov kararlı bir şekilde atıldı. “Bilmiyor ve aldırış etmiyormuş!” Ben de, herhangi bir aptalda aynı şeyi söyler. Benim istediğim açıklama. Ateş nereden geliyor? Ekmeği sormuyorum - onun nereden geldiğini herkes bilir. Bitki bize taneleri veriyor, taneler de un veriyor, ondan da ekmek oluyor, Meselâ seni düşünelim. İnsan nasıl meydana geliyor?

Ilya arkadaşına kıskanarak merakla baktı.

Bazen sorular çok fazlaşınca ayağa fırlar ve Yokov’a acımadan acı sözler söylerdi. Her nedense böyle anlarda sobaya arkasını vererek dururdu. Şimdi de aynı şeyi yapmıştı. Konuşurken başını sallıyor ve saçlarını arkaya itiyordu.

— Çamur kafalı, işte sen böylesin. Bunların hepsinin sebebi yapacak bir işin olmamasından doğuyor. Vaktini nasıl geçiriyorsun? Barın arkasında bekleyerek. Ne güzel iş! Belki de ömrün boyunca orada direk gibi bekliyeceksin. Eğer benim gibi sabahtan akşama kadar sokaklarda dolanıp paranın nasıl kazandığını bilseydin, böyle saçma sapan şeyleri düşünecek vaktin olmazdı. Dünyada nasıl geçineceğini, ne gibi fırsatları kollaman lâzım geldiğini düşünürdün. Kafanın içi aptalca şeylerle dolu olduğu için bu kadar büyük. Makul düşünceler ufaktır, insanın kafasını şişirmez.

Yakov başını eğmiş, onu sükûnetle dinliyordu. Arada bir dudaklarını yalıyor, gözlerini kırpyordu.

Ilya’nın konuşmaları sona erer ermez, tekrar masanın yanına geldi:

— Fen Bilgisi diye bir kitap olduğunu söylüyorlar - içinde her şeyin açıklaması varmış. Ah, onu bir elime geçirip okusaydım! Müthiş bir şey olmalı.

Masha ayağa kalkmış, yatağının kenarına gide-

rek üzerine oturmuştu. Buradan siyah gözleri ile arkadaşlarını dinliyordu. Çok geçmeden esnemeye sonra da hafif hafif kestirmeye başlar, nihayet başını yastığa koyardı.

— Yatma zamanı geldi derdi Ilya onu görünce.

— Bekle, Masha'nın üzerini örtüp, lâmbayı söndüreyim.

Ilya beklemeden kapının tokmağını yakalar, sonra da Yakov arkasından yalvarırdı:

— Ne olursun beni bekle. Yalnız gitmeye korkuyorum - etraf karanlık.

— Yazık sana! diye Ilya bağırırdı. Onaltı yaşında hâlâ bebedirsin! Ben niçin korkmuyorum dersin? Şeytanla yüz yüze gelsem bile kılım kıpırdamaz.

Yakov cevap vermeden telâşla Masha'nın üzerini örter ve lâmbayı söndürürdü. Bunun üzerine içeride herşey karanlığa bürünürdü. Bazen pencereden ay ışığının tek bir hüzmesi girer ve yeri aydınlatırdı.

Bir tatil günü Ilya eve bembeyaz bir yüzle geldi. Dişler birbirine kenetlenmişti, elbiselerini bile çıkarmadan kendini yatağa attı. Hiddet kabilinde soğuk bir yük gibi duruyordu. Ensesindeki tuhaf bir ağrı başını çevirmesine mani oluyor ve bütün vücudu aldığı yaralardan ağrıyordu.

O sabah polislerden biri ona, sirkin dışında öteberilerini satması için izin vermişti. Ilya'da sirke giriş yerinde emniyetle durdu, fakat aniden başka bir polis gelerek başına indirdi. Kutusunu da eliyle devirdi. Her şeyi döküldü. Bazıları çamurdan bozuldu ve diğerleri ise kayboldu.

— Hakkınız yok... diye Ilya yerden mallarını toplarken mırıldandı.

— Nee! diye polis kırmızı bıyığını düzeltirken bağırdı.

— Bana dokunmağa hakkınız yok.

— Öyle mi Migunov! Al bunu karakola götür!
diye polis emrindeki memura söyledi.

Ve o Ilya'ya izin veren polis, kendisini karakola
götürdü ve akşama kadar orada kaldı.

* * *

Ilya'nın bundan evvel de polisle ilişkisi olmuştu
ama hiç bir zaman karakola götürülmemişti ve böy-
le kızgınlığı, nefreti de bilmiyordu.

Yatağın üzerinde gözleri kapalı yatarken bütün
dikkatini kalbini ezen ıstırabına çekmişti. Gri bir
sonbahar akşamında duvarın ardından birahanedeki,
tenekeden tepsilerin çıkardığı sesler, tabakların tı-
kırtiları, votka, çay, bira isteyen çeşitli sesler du-
yuluyordu.

— Hemen! diye garsonlar cevap veriyorlardı.

Gürültüyü arada bir şarkı söyleyen bir ses kesi-
yordu:

Görmüş olsaydım önceden böyle bir ızdırabı...

Kalın, gür bir ses de buna hafifçe katılıyor, be-
raber güzel bir armoni teşkil ediyorlardı.

Ah, gençliğimin cefası.

— Yalancısın! diye çatlak sesli birinin bağırdı-
ğını duydu. Beni emirlerimi sabırla muhafaza edeni
günaha doğru gittiği zaman koruyacağım.

— Sen yalancısın! diye diğeri bağıırıyordu. Ay-
nı kitapta şöyle yazılı: "Ne kadar mutedil olursanız

olun, ne sıcak veya ne de soğuk, ben sizi ağzımdan tükürerek atarım.” Duydun mu? Kim haklı?

Tiz bir sesi takiben içerde kahkaha tufanı kopmuştu.

— Önce kızın yüzüne, sonra kulağının içine, sonra da dişine indiririm. Bum! Bum! Bum

Başka bir kahkaha tufanı.

— İşte gidiyor! diye tiz bir ses devam ediyordu.

Böylece o güzel şeyi tokatladım! İlk öpen ve ilk döven bendim.

— O kadar doğmatik olma diye biri dokunaklı bir şekilde konuştu.

— Oh, hayır! Şimdi hiddetim beynime çıktı!

— Ne kadar seversem seveyim, azarlayıp, cezalandırırım. Bunu unuttun mu? Ve sonra Kral David’in ne dediğini hatırlıyor musun?

Ilya kavgayı, şarkıyı, kahkahaları işitiyordu ama bunlar onun zihninde bir düşünce yaratmıyordu. Odanın karanlığının içinde kanca burunlu polisin yüzünü görüyordu, kendisine ufak, zalim gözlerle bakıyor, bir yandan da bıyıklarını buruyordu. Ilya bu yüze baktıkça dişlerini daha çok sıkıyordu. Fakat içerki odadan duyulan şarkıcıların şarkıları ondaki bu kinin üzerini kapatıyordu. Sesleri gittikçe yükselmiş ve netleşmişti. Nağmeler Ilya’nın kalbine kadar girmiş ve ondaki nefreti, hiddeti eritmişti.

Bir ucundan diğerine...

Bütün dünyayı, dolaştım, dostum.

İki ses birbirlerini bastırmak için alabildiğine bağırıyorlardı.

Evin yolunu gözlemeden...

Çorak Sibirya’yı dolaştım, dostum.

İlyâ bu kederli kelimeleri dinlerken derin derin içini çekti. Bunlar birahanenin gürültüsü içinden, bulutlar arasında parlayan yıldızlar gibi arada bir ışıldıyor, sonra üzerlerini bulutlar örtüyordu.

Soğuk kemiklerimi kemirirken...

Bende açlıktan kendi dilimi kemirirdim, dostum,

Bu adamlar o kadar güzel söylüyorlardı ki, nağmeler bütün ruhunu sarmıştı. Ama bir dakika sonra sarhoş olup kavga etmeye başlarlardı.. Erkekler hayatın güzel şeylerini fazla sürdüremezlerdi.

— Ah, benim siyah ve kör talihim! diye tenor bağırdı.

— Bacağımdaki demir bir top gibi diye bas devam etti.

İlyâ, Büyükbaba Yeremei'yi hatırladı. Yaşlı adam başını sallıyarak, gözlerinden yaşlar akarak şöyle demişti:

— “O kadar aradığım halde biraz olsun dünyada adalete rastlamadım.”

Büyükbaba Yeremei, Allahı severdi ve gizlice para biriktirmişti. Terenty Amca, Allahtan korktuğu halde bu parayı çalmıştı. İnsanların içlerinde daima iki benlikleri vardı. Sanki göğüslerinde iki tane terazî küfesi vardı. Önce sol, sonra sağ sallanıyor, iyi veya kötüyü tartıyordu.

— Aha! diye birahaneden biri gürledi. Bunun akasından İlyâ'nın altındaki yatağı sallandıran büyük bir gürültü duyuldu.

— Dur! Aman Allahım!

— Tutun onu!

— İmdat!

Gürültü artmıştı, herşey karmakarışık. Bağrışlar, çağrışlarla içersi inliyordu. Kızgın köpeklerin birbirlerini ısırmalarına benziyordu.

Ilya tatmin olmuşcasına dinledi; bu tamamiyle beklediği bir olaydı, insan tabiatını ona gayet iyi açıklıyordu. Ellerini başının altından kenetledi ve düşünmeye devam etti.

...Yaşlı Antippa'nın sekiz senelik bir ibadete dalması için çok büyük bir günah işlemiş olması lâzımdı. İbadetle bunu ödemeye çalışmıştı. Buna rağmen halk onu affetmiş ve admdan saygı ile bahsetmişlerdi. Hatta ona kutsal insan bile deniyordu. Lâkin halk intikamın çocuklarından almıştı. Birisini Sibirya'ya yollamışlar ve diğerlerini köyden kovmuşlardı.

"Bu bir nevi hesap." demişti tüccar Strogany. "Eğer dokuz kişiden biri namusluysa hiç biri namuslu sayılmaz. Namuslu olan da neticede kötü olacaktır. Ekseriyette olanlar haklıdır."

Ilya hafifçe güldü. İnsanlara karşı olan nefreti içinde soğuk bir yılan gibi kıvranıyordu. Buna benzeyen bir sürü hâyâller içinde yükselmeğe devam ediyorlardı: Meselâ şu anda beceriksiz Matitza bahçenin çamuru içinde yuvarlanıp duruyordu.

— Anne, sevgili anne! diye yüksek sesle homurdandı. Beni şu halimle görmüş olsaydın.

— Islanmış domuz seni diye Perfishka sarhoş bir halde söylendi.

Sihhatli, kırmızı yüzlü Petrukha onları yüzünde bir tebessümle seyrediyordu.

Birahanedeki karışıklık dinmişti. İki kadın ve bir erkek beraber şarkı söylüyorlardı. Fakat çok geçmeden o da dindi. Birisi akordiyonu alarak berbat bir şekilde çalmış, sonra yerine koymuştu.

Birden Perfishka'nın sesi diğerlerini bastırdı:

— Bardağı doldur, iyice doldur! diye kendine özgü edâsı ile konuşuyordu. Haykırıp, dalaşacağız ve Anna'nın bacağına çimdikleyeceğiz, sonra da hepimiz dışarı çıkıp yalvaracağız. İp isteyip, ilmik yapacağız, eğer bizi birisi yakalarsa, biz de ipi kullanacağız...

Bunun ardından kahkahalar duyulmuştu.

Ilya kalktı ve dışarı çıktı. Gitmeği çok istiyordu ama nereye gidecekti. Geç olmuştu. Masha uyuyordu ve Yakov başı ağrıdığı için yatıyordu. Ilya, Yakov'u ziyaret etmeye çekiniyordu. Çünkü Petrukha daima, Ilya'yı istemiyormuş gibi kaşlarını kaldırıyordu. Soğuk bir sonbahar rüzgârı esiyordu. O kadar karanlıktı ki, gök yüzü bile görünmüyordu. Rüzgâr Ilya'nın göğsüne çarpıyor, yüzüne esiyordu. Yakasından içeri buz gibi üflüyordu.

Hafifçe titredi, bu şekilde yaşamağa devam edemezdi. Kargaşalık ve iğrenç hayattan uzaklaşıp kendi başına, temiz, sükûnet içinde yaşamalıydı.

— Kim o? diye bir ses işitti.

— Kim soruyor?

— Ben, Matitza.

— Neredesin?

— Odunların üzerinde oturuyorum.

— Niçin?

— Yok bir şey.

Biraz duraklama.

— Bugün annemin öldüğü gün. diye karanlıktan gelen ses bildirdi.

— Öleli ne kadar oluyor? diye Ilya bir şeyler söylemiş olmak için konuştu.

— Pek çok. Nerede ise onbeş sene. Belki de daha fazla. Seninki hayatta mı?

— Hayır, o da öldü. Sen kaç yaşındasın?

Mattiza birden cevap vermedi.

— Otuz civarında diye kadın fısıldadı. Bacağıma bir şeyler oluyor. Karpuz gibi şişti, acıyor. Her cins şeyle öğdüm ama faydası yok.

Biri o esnada birahanenin kapısını açmıştı. Dışarı bir gürültü dalgası fırladı, bunları rüzgâr alarak karanlığın içinde dağıttı.

— Burada ne diye duruyorsun? diye Matitza sordu.

— Sadece biraz sıkıldım.

— Benim gibi. Odam kefen gibi.

Ilya onun derin derin içini çektiğini gördü.

— Benimle yukarıya gel dedi Matitza.

Ilya onun sesinin geldiği yöne doğru baktı.

— Peki diye sakın sesle konuştu.

Matitza onun önünden merdivenleri tırmandı. Önce sağ ayağını basamağa koyuyor, sonra da sol ayağını inleyerek yanına çekiyordu. Ilya kadını ağır ağır takip ederken zihni bomboştu. Matitza'nın sancısı kendisini sakat ettiği gibi sanki kendi içindeki sıkıntı da onu sakat etmişti.

Matitza'nın odası uzun ve dardı. Tavan hakikaten tabut'un kapağına benziyordu. Kapının yanına büyük bir soba kurulmuştu. Geniş bir yatakta başı sobanın yanmda olmak üzere duvar kenarındaydı. Yatağın karşısında her iki tarafında sandalye olan bir de masa vardı. Pencerenin dibinde de ayrı duran bir sandalye daha vardı. Buradan birahanenin gürültüsü ve rüzgârın iniltisi daha iyi işitiliyordu. Ilya pencerenin önündeki sandalyeye oturarak etrafma bakındı.

— Şu kimin resmi? diye gözleri köşedeki ufak bir dini tabloya rastlayınca sordu.

— Kutsal Anna'nın dedi Matitza.

— Senin adın ne?

— Benim adım da Anna. Bilmiyor muydun?

— Hayır.

— Kimse bilmez. dedi ve sonra kendini yatağa bıraktı. Ilya onu içinde hiç konuşma arzusu olmadan seyrediyordu. O da sessizdi. Ve orada uzun bir müddet, belki de üç dakika kadar hiç konuşmadan oturdular, sanki her ikisi de birbirinin farkında değillerdi.

— Evet, ne yapalım! diye kadın nihayet sordu.

— Bilmiyorum, dedi Ilya.

— Bana bir şeyler alabilir misin? İki şişe bira al, yok; yiyecek birşeyler al. Yiyecekten başka şey alma.

Sesi birden çatlaklaşmış ve öksürmeğe başlamıştı.

— Görüyorsun diye özür dilercesine konuştu. Bacağım yara olduğundan beri para kazanamıyorum Beş günden beri buraya tııldım. İçerde ne varsa silip süpürdüm. Dün hiç bir şey yemediğim gibi bugün de ağzıma bir şey koymadım. Sana yemin ederim.

Oraya geldiğinden beri Ilya şimdi ilk defa olarak Matitza'nın sokak kadını olduğunu hatırladı. Dikkatle onun büyük yüzüne, baktı, siyah gözleri solgundu, dudakları ise bir şey emiyormuşcasına kıpırdıyordu. Kadının yanında birden huzursuzluk duydu.

— Birşey getireyim, dedi.

Yeriden fırladı, merdivenlerden koşarak indi, birahaneye dalarak mutfağın önünde durdu. Birden tekrar o tavan arasına gitme arzusu içinde söndü. Fakat bu his ruhunun karanlığı içinde parlayan bir kıvılcım gibiydi, derhal dışarı çıktı. Mutfığa gitti,

on kapiklik - arta kalmış et, ekmek ve başka öte beriler aldı. Aşçı bunları yağlı bir eleğin içine koymuştu. İlyâ da iki ucundan tuttu. Holde bir kere daha durdu, birayı nasıl alacağını düşünüyordu. Kendi kendine bardan alamazdı. Terenty muhakkak sorular sorardı. Böylece bulaşıkçıyı çağırdı ve onun la ısmarladı. Adam birahaneye koştu ve döndü hiç sesini çıkarmadan şişeleri kolunun ardına soktu, tam geri dönecekken İlyâ seslendi:

— Bir dakika, dedi. Bunları benim için değil, tanıdığım bir arkadaş için aldım da.

— Ne?, dedi bulaşıkçı.

— Bir arkadaşım gelecek te.

— Bana ne?

İlyâ yalanın çok uydurma olduğunu sezerek huzursuzlanmıştı. Acele etmeden, etrafı dinleyerek merdivenlerden yukarı çıktı. Lâkin rüzgârın uğultusundan başka bir şey duymuyordu, kimse önünü kesmedi ve böylece tekrar şehvetle dolu olan fakat bunu belli etmek istemeyen kadının yanına gitti.

Matitza eleği kucağına aldı ve kalın parmakları ile lokmaları toparlayıp ağzına atmaya ve gürültülü bir şekilde çiğnemeğe başladı. Dişleri büyüktü ve eline aldığı her lokmayı ağzına atmadan önce en lezzetli yerini arıyormuş gibi tetkik ediyordu.

İlyâ ona şöyle bir baktı, nasıl sarılacağını düşünüyordu. Bunu yapamamak korkusu mukabilinde kadının kendisi ile alay etmesini düşünmek, İlyâ'nın önce kızışmasına, sonra da buz gibi olmasına sebep oldu.

Rüzgâr odanın kapısını sarsıyor ve her seferinde de İlyâ'yı korkutuyordu. Birinin gelip kendisini burada yakalayacağını sanıyordu.

— Kapıyı kitlesek olmaz mıydı? diye sordu.

Matitza başını evet diye salladı. Sonra kalburu sobanın üzerine koyarak haç çıkardı.

— Allaha şükürler olsun - iyice doydum.

İly'a hiç sesini çıkarmadı. Bir kadının Allahın adını ağzına alması, içinde kuvvetli, fakat tedirgin bir his uyanmasına sebep olmuştu. Bu hissi onu kucaklamak arzusu ile uyuşmazlık halinde idi. Matitsa yatağına tırmanırken elleri ile şilteye bastırıyordu. Nihayet hantal vücudunu duvarın yanına yerleştirdi.

— Yemek yerken hep o Perfishka'nın kızını düşündüm, diye boş ve kayıtsız bir sesle konuştu. İşte orada sizinle Yakov ve senle beraber yaşıyor. Ben bunu hiç iyi bulmuyorum. Vaktinden evvel kızı berbat edeceksiniz ve o da benim seçtiğim yolu tutmak mecburiyetinde kalacak. Bu iğrenç ve melun bir yoldur. Biz kadınlar ve kızlar bunun üzerinde yürümüyoruz, karınlarımızın üzerinde sürünüyoruz.

Bir an durdu, kucağındaki ellerine baktı:

— Çok geçmeden büyük bir kız olacak, dedi, devam ederek, Ahçıya ve diğerlerine onun kadar bir kız için iş olup olmadığını sordum. Hiç iş yok diyorlar. Satın onu diyorlar. Onun için en iyi yol bu - elbise ve para alır. İçinde yaşıyacak da bir evi olur. Bu gibi şeyler oluyor. Bazen zengin erkekler yaşlanıp bitap hale gelince hiç bir kadın da onları istemiyor, böyle olunca bu yaşlı solucanlarda kendilerine kız satın alıyorlar. Belki de bu onun için iyi olur. Önceleri zor olmalı. Hiç böyle bir şey olmasa daha iyi, öyle bir hayata atılmak yerine aç ve temiz yaşamak daha iyi ama...

Boğazına bir kelime takılmış gibi öksürdü. Sonra tekrar aynı kayıtsız sesle devam etti:

— Öyle bir hayat ki - iğrenç mi iğrenç!

Rüzgâr hiç durmadan tavan arasında yarış yapıyor, bariz bir şekilde kapaıya vuruyordu.

Kadının kayıtsız sesi ve ağır hareketsiz vücudu İlyâ'nın hislerini söndürmüştü ve kendi arzusunu tatmin etme cesaretini de çalıp götürmüştü. Matitza onu kelimeleri ile kendisinden uzaklaştırıyor gibiydi. İlyâ'nın cam sıkılmıştı.

— Oh, Allahım, Allahım! diye kadın hafifçe soludu. Allahın Kutsal Annası!

İlyâ huzursuz bir şekilde sandalyesinde kıpırdandı.

— Kendinin iğrenç olduğunu ağzınla söylüyorsun ve hâlâ da Allahın adını anıyorsun, diye alıngan bir şekilde söylendi. O senin gibilere aldırış eder mi? Matitza ona hiç konuşmadan baktı:

— Seni anlamıyorum, diye nihayet başını salladı.

— Anlaşılmayacak bir şey yok, diyerek İlyâ kalktı, Sen bir orospusun, buna rağmen Allahın adını söylüyorsun. Eğer Allaha inanmış olsaydın orospu olmazdın.

— Oh, oh! diye kadın huzursuzlandı. Neler söylüyorsun? Bizim gibi günahkârlar Allahın adını anmayacaklar da kimler anacak?

— Bilmiyorum, diye İlyâ mırıldandı. Bu kadını ve onun gibileri tahkir etmek için de önüne geçilmez bir arzusu vardı. Ama bildiğim şey varsa senin gibiler onun adını söylememeli! Kendini onun adının arkasında gizliyorsun. Artık çocuk değilim, bunu kendim görebiliyorum. Herkes homurdanıyor ve şikâyet ediyor ama gene iğrenç işlerine devam ediyorlar. Niçin birbirlerini aldatıyorlar, niçin hırsızlık ediyorlar? Günah işledikten sonra kaçıp saklanıyorlar. 'Allahım bize acı!' diyorlar. Hepsini görüyorum.

Hepsi sahtekâr. Kendilerini ve Allahı kandırmaya çalışıyorlar.

Matitza ona ağzını açmış bakıyordu, başını öne doğru eğmişti. Gözlerinde donuk bir hayret ifadesi vardı. Ilya kapıya doğru gitti, çengeli çekti ve çıktı, arkasından kapıyı şiddetle vurdu. Matitza'yı çok derinden yaraladığını biliyordu; bundan memnundu kalbi şimdi daha ferahtı. Merdivenden inerken ıslık çalıyordu. Kalbindeki zehir, her çeşit ağır, acı, demir gibi kelimeler sarfettirmişti. Bu kelimeler içindeki karanlığı, alevle aydınlatmıştı ve ona dünyanın insanları arasından uzaklaştıran bir patikayı göstermişti. Kendilerini yalnız Matitza'yı kastederek değil, fakat Terenty Amcası, Petrukha'yı, tüccar Strogany ve herkesi kastederek söylemişti.

— Aldırmıyorum, diye kendi kendine bahçeye inerken söylendi. Sizleri incitmiş olmamda ne fenalık var? Hepiniz en alçak ve en adi insanlarsınız!

Bu hadiseden kısa bir müddet sonra Ilya kadınlara gitmeğe başladı. İlk tecrübesi şu şekilde oldu. Bir akşam eve gelirken kadının biri ona şöyle dedi:

— Benimle gelir misin ahbap?

Ilya ona baktı, sonra bir tek kelime bile söylemeden beraber gitmeye başladı. Ama başını hep önünde tutuyor ve etrafına gizlice bakıyordu, görülmekten korkuyordu.

— Sana bir ruble'ye patlar, diye biraz gittikten sonra kadın ona ikaz etti.

— Kabul, dedi Ilya, acele et.

Ve sessizce kadının evine doğru gittiler, Hepsi bu kadardı.

Bu yeni eğlence ona çok paraya mal olmuştu. İşportacılığının vakit harcam olduğunu ve ona hiç bir zaman temiz bir hayat sağlayamayacağını çok iyi

biliyordu. Bir defasında, diğer satıcılar gibi piyango tertip ederek malları satmayı düşündü. Ama sonradan bunun lüzumsuz olduğunu, zahmete deymiyeceğini anladı. Polisten saklanmak ve rüşvet vermek mecburiyetinde kalacaktı. Bunu yapamazdı. İnsanların gözlerine cesaretle bakmak istiyordu ve diğer işportacılardan daha iyi giyindiğini görmekte onlar gibi içki içip, kimseyi kandırmadığı için bundan büyük bir zevk duyuyordu. Caddelerde ağır ve gururlu adımlarla ilerledi. Çıkık elmacık kemikli temiz yüzünde ciddî bir ifade vardı. Aynı zamanda birisi ile konuşurken gözlerini kısmak gibi bir de âdeti vardı. Sık sık elini kocaman bir kâğıt para destesine koymanın vereceği zevki düşünüyordu. Meselâ - bin ruble veya daha fazlası. Hırsızlık olayları ona son derece zevk veriyordu. Böyle olduğu zaman hemen gazete alıyor ve son hırsızlık olayını detaylarına kadar okuyor, sonra da meseleyi takip edip hırsızların yakalanıp yaklanmadıklarını anlıyordu. Eğer yakalanmışlarsa sert bir şekilde eleştiriyordu.

— Yakalansınlar odun kafalıları! diye bir defasında Yakov'a söyledi. Niçin böyle bir şeyi deniyorlar?

Başka bir meselede de arkadaşına şöyle demişti:

— Hırsızlar, namuslu insanlardan daha iyi hayat yaşıyorlar.

Yakov'un yüzü gerilmiş ve gözleri kısılmıştı.

— Evvelki gün amcam birahanede yaşlı bir adamla çay içiyordu. Hani şu dindar adamlardan biriyle. Ciddi şeyler söylerken yaptığı gibi kendisine esrarengiz bir hava vermişti. Yaşlı adamın dediği doğru ise Mukaddes kitapta hırsızlar hakkmda bir yazı varmış. Hepsini söyledi.

— Emin misin? diye dikkatle dinleyen İlyâ sor-
du:

— Ben uydurmadım, diye Yakov omuzlarını
silkti. İncilde yazılıymış. Belki de yaşlı adam uydur-
muştur. Fakat ben sorunca kelime kelime tekrarladı.
Eğilerek kısık bir sesle ilâve etti. Meselâ babamı
ele al. İş iyi gidiyor, aynı zamanda Allaha da mey-
dan okuyor.

— Deme! diye İlyâ haykırdı.

Şehir meclisi üyeliğine seçildi, diye Yakov ba-
şını eğdi, sonra içini çekti, bir insanın her yaptığı
kafasından yuvarlak, yumurta kadar beyaz bir hal-
de durmalı ama burada... Oh, hepsinden bıktım! Ne
olup bittiğini anlamıyorum. Bu hayat için yaratılma-
mışım. Birahaneden nefret ediyorum. Babam başı-
mın etini yiyip duruyor. “İşe gir!” diyor. “Yeter boş
durduğun; çalışmağa başla!” diyor. İşim de nedir?
Terenty olmadığı zamanlar tezgâhın arkasında çalı-
şıyorum. Nefret ediyorum ama gene de yapıyorum.
Çünkü ne yapmak istediğimi ben de bilmiyorum.

— Çalışman gerek, dedi İlyâ.

— Hayat çok güç, diye Yakov mırıldandı.

— Güç mü? Senin için mi? Delisin! diye İlyâ ya-
tağından fırlayarak pencerenin yanına Yakov’un
oturduğu yere gitti. Benim için güç, bu doğru. Fa-
kat senin için. Ben vitrinlerin önünden geçiyorum,
bir sürü pantolon ve giyim eşyası görüyorum. Bun-
ları hiç bir zaman alamıyacağımı anlıyorum. Ne bir
saat, ne bir pantolon. Halbuki almak da isterdim.
İnsanların, bana hayranlıkla bakmasını isterdim. Di-
ğer insanlardan niçin farkım olsun? Ben onlardan
daha iyiyim. Her yerde hırsızlık var. Şehir meclisi
üyeliğine seçiliyorlar. Ev sahibi, birahane sahibi olu-

yorlar. Niçin bütün şans hırsızların olsun da benim olmasın? Ben de biraz istiyorum.

Yakov arkadaşına baktı, sonra ciddi bir şekilde cevap verdi:

— İnşallah hiç bir zaman elde edemezsin.

— Niçin olmasın, dedi Ilya. Odanın ortasında durdu ve arkadaşına heyecanla baktı.

— Çünkü sen aç gözlüsün. Seni hiç bir şey doyuramaz.

Ilya kuru bir şekilde güldü:

— Hiç bir şey doyuramaz mı? Babana söyle Büyükbaba Yeremei'den çaldıkları paranın yarısını bana versinler ben de doyayım.

Yakov kalktı ve kapıya doğru yöneldi. Ilya onun omuzlarının sarsıldığını ve vurulmuş gibi sırtının öne doğru eğik olduğunu gördü.

— Bekle, dedi Ilya rahatsız bir şekilde, sonra arkadaşının kolunu yakaladı, Nereye gidiyorsun?

— Bırak beni, diye Yakov fısıldadı. Fakat Ilya ya bakmak için durdu. Yüzü beyazdı ve dudaklarını sıkıca kapamıştı.

— Gitme, diye özür dilercesine konuştu. Yakov'u yavaşça kapıdan çekmeye çalışıyordu. Kızma, zaten söylediklerimin hepsi doğru.

— Biliyorum, dedi Yakov.

— Biliyor musun? Kim söyledi?

— Herkes söylüyor.

— Hımm. Neyse, söyleyenler de ondan pek farklı değiller.

Yakov ona şöyle bir baktı, sonra içini çekti.

— İnanmadım. Kıskançlıklarından söylüyorlar sanıyordum. Fakat sonra inanmaya başladım. Sen de söylüyorsun...

Elini hafifçe salladı sonra döndü sandalyeye

çöktü. Çenesini göğsüne dayadı, parmakları ile oturduğu yeri tutuyordu. İlya'da aynı tavırla yatağının üzerine oturdu. Arkadaşını teskin edecek hiç bir şey bulamıyordu.

— Demek benim hayatımın kolay olduğunu sanıyorsun? diye Yakov alçak sesle sordu.

— Evet. O gün nasıl dışarı kaçtığımı hatırlıyormusun? Kapıdaki yarıktan baktım ve onların yastığı diktiklerini gördüm. Yaşlı adam ise hâlâ nefes alıyordu.

Yakov sırtım iyice kamburlaştırdı, ayağa kalkarak kapıya doğru gitti:

— Hoşça kal, dedi.

— Güle güle. O kadar üzülme. Elden bir şey gelmiyor.

— Ben iyiyim, diye Yakov kapıyı açarken söylendi.

İlya gözleri ile onu takip ediyordu, sonra tekrar kendini yatağa bıraktı. Yakov'a üzüliüyordu, tekrar amcasından Petrukha'dan ve bütün insanlardan nefret etti. Yakov gibi bir insan böylelerinin arasında yaşayamazdı. Yakov iyi idi. Temiz ve kibar. İlya insanları düşünürken onların ne kadar zalim, yalancı ve hain olduklarına şaşıyordu. İnsan ırkının hepsini hatırasında çamura sokacak ıslatacak kadar bir sürü olaylar biliyordu. Kafasında kirli hatıralar fazlalaştıkça içinde daha boğucu hatıralar yükseliyordu. Bunların hepsi üzüntü ve trajik hayatın delice etrafında döndüğünü bildiren karışımlardan meydana gelmişti.

Birahaneden gelen sesler ve kokularla, orada yatmaya daha fazla gücü kalmayınca ayağa kalkarak dışarı çıktı. Uzun bir müddet kasabanın sokaklarında bir aşağı bir yukarı dolaştı, kafasındaki pis

düşüncelerden kendini kurtaramıyordu. Karanlıkta yürüyordu, arkasından herhangi bir düşmanın takip ettiğini hâyâl ediyor, onu en ıssız yerlere sevk ettiğini düşünüyordu. Bu dünyada muhakkak iyi şeyler de olmalıydı; meselâ iyi insanlar, iyi işler ve hayatın neşeli bir yönü. Niçin kendisi hiç bir zaman bunlarla karşılaşmamıştı? Kötü ve yorucu olan şeylerden başkasını niçin bilmiyordu? Onu daima karanlığa, pisliğe, kötülüğe götüren neydi?

Bu düşüncelerin ortasında kendini kasabanın dışında bir manastırın duvarları boyunca yürürken buldu. Kafasını kaldırıp göğe baktığında çok uzaklardan kendisine doğru bulutların geldiğini gördü. Tam tepede ise ufak bulutlar vardı. Arada bir gökteki mavilikler görünüyor ve ufak yıldızlar parlıyordu. Arada bir de manastırın kulesindeki pırınç çandan ufak tefek melodiler gecenin karanlığına dökülüyordu. Bundan başka ölüm sükûtunu bozan gürültü yoktu. Arkasında kalan sık evli kasabadan bile tarlalara erişen bir tek ses gelmiyordu, halbuki daha o kadar erken değildi, soğuktu. İlyâ'nın donan yerlerde ayağı boyuna kayıyordu. Korku ve yalnızlık hissi düşüncelerini deşiyor ve onun daha fazla devam etmesine mani oluyordu. Durdu ve taş duvara yaslandı. Kendisine hayat yolunda kimin liderlik ettiğini ve kimin ona sadece boğucu, kötü taraflarını gösterdiğini ısrarla düşünüyordu.

— Yoksa sen misin Allahım? diye içinin karanlıklarından bir soru yükseldi.

Bütün vücudundan soğuk bir korku dalgası geçti. Korkunç bir şeyin olmasından korkarak duvardan çekildi ve tekrar kasabaya doğru hızlı hızlı yürümeye başladı, arkasına bakmaya korkuyor ve yürürken de taşlara ayağı takılıyordu.

II

Bir kaç gün sonra Ilya, Pavel Grachov'a rastladı. Akşamdı; havada ufak ufak kar tanecikleri tembel tembel uçuyor, lâmbaların ışığına rastladıkları zaman parlıyordu. Soğuğa rağmen Pavel'in üzerinde pamuklu gömlekten başka bir şey yoktu. Yol boyunca ağır ağır yürüyordu. Omuzları düşük, gözleri yerde idi. Ellerini cebine sokmuştu. Bir şey arıyan bir hali vardı. Ilya onun yanına vardığı zaman seslendi. Pavel ise başını kaldırarak Ilya'nın yüzüne baktı:

— Hıı, diye kayıtsız bir sesle mırıldandı.

— Nasılsın? diye Ilya yanına giderken sordu.

— Bundan daha fena olamam - Sen nasılsın?

— Şöyle böyle.

— Sende övünecek bir şey yok galiba.

Dirsekleri birbirine dokunarak yürürlerken bir müddet konuşmadılar.

— Niçin hiç bizleri görmeye gelmiyorsun? diye Ilya sordu.

— Vaktim yok. İkimizin de boş zamanı yok. Bunu biliyorsun.

— Sen istersen vakit bulursun, diye Ilya yakındı.

— Kızma ama sen benim gelip sizi görmemi istiyorsun, halbuki sen hiç beni görmeye gelmiyorsun. Nerede kaldığımı bile sormadın?

— Doğru, diye İlya hafifçe gülümsedi.

Pavel ona bir göz attıktan sonra daha canlı bir şekilde konuştu:

— Kendi kendime yaşıyorum. Arkadaşım yok. Sevdiğim birine pek rastlamadım. Hastaydım, üç ay hastahanede kaldım.

— Neyin vardı?

— Sarhoşken soğuk almışım, tifo oldum. En fenası iyileşmeye başlayınca oldu. Yalnız başına orada bütün gün yatınca insan kendisinin sağır, dilsiz ve kör olduğunu sanıyor. İstenmeyen ev kedisi gibi kuyuya atılmış oluyorsun. Doktordan Allah razı olsun bana okuyacak kitap verdi. Onlar da olmasaydı ölürdüm.

— İyi kitaplar mı?

— Evet. Şiir kitapları. Lermontov, Nekrasov, Pushkin'in. Hepsini su gibi içtim. Bazı şiirler insana sevdiği kız tarafından öpülüyor hissini verir. Diğerleri de kalbini delik deşik eder, kıvılcım yaparlar ve böylece bütün benliğin alev alır.

— Ben okumayı artık bıraktım, diye İlya içini çekti. Okumak başka, görmek başka şey.

— Haydi birahaneye girelim mi? Biraz konuşuruz. Bir yere gideceğim ama henüz çok erken.

— Olur, diye İlya Pavel'in kolunu yakaladı.

Pavel ona bir daha baktı, sonra gülümsedi:

— Hiç bir zaman yakın arkadaş olamadık ama her zaman seni gördüğüme memnun oluyorum.

— Senin memnun olup olmadığını bilmiyorum ama cidden ben çok memnunum, dedi İlya.

— Beni yolda yakaladığın zaman ne düşündüğümü bir bilsen! diye Pavel onun sözünü kesti. Unutmak en iyisi dedi ve bu düşüncüyü elinin bir hareketiyle kafasından attı sessizleşti, adımlarım ağırlaştırdı.

Önlerine gelen ilk birahaneye girdiler. Bir köşeye geçerek oturdular, kendilerine bira ısmarladılar. Lâmbanın ışığında İlya Pavel'in yüzünün ince, soluk olduğunu gördü, bakışları huzursuzdu ve her zaman gülümseyen dudakları şimdi sımsıkı kapanmıştı.

— Nerede çalışıyorsun? diye sordu.

— Gene aynı, eski matbaa'da diye Pavel üzgün bir şekilde cevap verdi.

— İşin zor mu?

— İş üzmüyor ,üzüntüler bitmiyor.

İlya her zaman enerji dolu, neşeli olarak gördüğü arkadaşını şimdi böyle üzgün ve yorgun olarak gördüğüne üzülmüyordu. Değişikliğe neyin sebep olduğunu merak etti.

— Daha şiir yazıyor musun? diye Pavel'in bardağını tekrar doldururken sordu.

— Şimdilik yazmıyorum ama bundan evvel çok yazdım. Doktora gösterdim, beğendi. Hatta içlerinden birini defterine kaydetti.

— Oho! diye İlya haykırdı. Ne biçim bir şiir? Bana biraz söylesene.

İlya'nın istediği bir kaç bardak bira Pavel'i canlandırmıştı. Gözleri parlamaya başladı, çökük yanaklarında iki kırmızı nokta belirdi.

— Nasıl bir şey istiyorsun? diye sordu. Alnını hatırlamak için ovuyordu. Hakikaten unutmışum. Hep kafamda arı gibi vızıldayıp dolaşırlar - vızz! - vızz! Bazen yazmak için çok ihtiras duyuyorum, ter içinde kalıyorum. Patlıyacak gibi olup gözlerime yaşlar doluyor. Güzel, hoş olmasını istiyorum... Ama aklıma kelime gelmiyor. İçini çekerek başını geriye attı, İçimde bir sun'i şey var, fakat kâğıdın üzerine gelince dökülmüyor.

— Haydi, bul., diye İlya zorladı. Pavel'e baktık-

a meraklanıyordu. Ve bu merakına azar azar da kederle karışık sempati karışıyordu.

— Yazdıklarım komik şiirler. Hep kendi hayatım hakkında, diye Pavel şuurlu bir şekilde gülümsedi. Sonra etrafına bakkındı, yutkundı, gözlerini arkadaşından kaçırarak alçak sesle söylemeğe başladı:

«Gece... Ümitsizlik. Tozlu camdan,
Hasta bir ay parlar sol taraftan.
Yerlerdeki döküntünün üzerine
Ve yukarı balçık sıvahlı duvara.
Şekiller yapar çökmüş kapı üzerine,
Buradan da çıkışk uzun koridora,
Külçe halinde oturuyorum
Her nedense uyuyamıyorum.»

Pavel sustu, daha alçak ve yumuşak bir sesle devam etmeden önce derin bir nefes aldı:

«Hayat beni boğdu, yumrukladı, dövdü.
Şimdi bel kemiğimde bir darbe, içim harap.
Bir tek ümide kapıldım o bile söndü.
Geriye kalan tek şey bir şişe şarap.
Alev rengi ile mehtapta parlıyor.
Ve elimi uzatırken dostça gülümsüyor.
Bırakayım içki oyalasın beni.
Zihnim bulandıkça sancım, geçecek unutmayın
Derin uykuya bırakayım mutlu şekilde kendimi
Niçin bir bardak daha içmekten sakınayım?
İşte!
Bırak uyuyabilenler uyusun,
Beni içkiye iten ıstırabım dinsin.»

Bitirdiği zaman İlya'ya baktı, sonra başını daha da öne eğdi:

— Şiirlerimin çoğu böyle, diye mırıldandı.

Masaya parmakları ile tempo tutuyordu ve sandalyesine iyice gömülmüştü.

Ilya hayran hayran bir kaç saniye ona baka kaldı. Ölçülü satırlar hâlâ kulaklarında çınlamaya devam ediyordu. Bütün bunların böyle zayıf, ucuz gömlekli, kalın çizmeli huzursuz bakışlı birisi tarafından yazıldığına inanamıyordu.

— Ben hiç komik bir tarafını bulamadım, diye Pavel'e bakarak bir müddet sonra konuştu. Beğendim. Nerede ise beni ağlatacaktı - cidden ağlatacaktı. Gene söylesene.

Pavel çabucak başını kaldırdı ve neşe içinde arkadaşına baktı:

— Cidden beğendin mi? diye sordu. Sandalyesini biraz daha öne çekti.

— Saçmalama. Sana yalan mı söylüyorum sanıyorsun?

Pavel tekrar, ağır ağır, düşünceli bir şekilde aynı şiiri okudu. İkinci okuyuşunda Ilya'nın kafasına şüphe getirmişti. Pavel'in yazdığından şüpheye düşmüştü.

— Başka birini oku? dedi.

— Belki de sana defterimle gelsem iyi olur. Bütün şiirlerim uzun. Artık gitme zamanım yaklaştı. Kafam o kadar kuvvetli değil. Sadece başlarını ve sonlarını hatırlıyorum. Yalnız bir şiir var, bunu yalnız başıma, korkmuş ve yorulmuş olduğum zaman gece ormanda yolumu bulmak için okurum. Dinle bak:

«Ayaklarım yorgun,
Başım önüme eğik,
Durgun.
Gideceğim yer neresi,

Oh, nerede benim evim?
Göster bana yolumu
Yerdeyim bak görsene
Bir ağacın altında.
Baygın çarpan kalbimse
Bir fısıltı işitti;
Gel bak yolun bu.»

— Dinle Ilya - benimle gel. Henüz sana veda etmek istemiyorum.

Pavel zıplıyor ve Ilya'nın kolundan tutuyor yüzüne sevgi ile bakıyordu.

— Peki, diye Ilya kabul etti. Ben de senden henüz ayrılmak istemiyorum. Sana çok doğru olarak bir şey söyleyeyim mi? Önce bunları senin yazdığına inanıyorum, sonra da inanmıyorum. Çok acayip bir çocuksun, şiirlerin ise aksine çok güzel.

— Demek ki benim yazmış olduğuma inanmıyorsun?

— Bilmem ki, eğer seninse mükemmel bir insan sın demek, diye Ilya samimi bir şekilde söyledi.

— Sen bekle - ben nasıl yazılacağını bir öğreneyim, ondan sonra neler yapabileceğimi görürsün.

— Haydi bakalım.

— Oh, Ilya, keşke bu kadar aptal olmasaydım!

Cadde boyunca telâşlı telâşlı yürüdüler, birbirleri ile konuşuyorlar, şunu bunu tartışıyorlar, böylece gittikçe daha yakınlaşıyorlardı. Herbiri diğerinin fikrini öğrenmekten ve bunları paylaşmaktan zevk duyuyordu. Kar şimdi çok yağmaya başlamıştı. Taneler yüzlerinde eriyor, elbiselerinin üzerinde yerleşiyor ve çizmelerine takılıp kalıyordu. Etraflarını kalın bir tabaka halinde kaplıyordu.

— Allah kahretsin! diye Ilya çamur dolu bir çukurun içine basınca söylendi.

— Soldan git.

— Nereye gidiyoruz?

— Sidorikha'ya. Yerini biliyor musun?

— Biliyorum, diye Ilya biraz durakladıktan sonra konuştu. Sonra gülerek, Hepimiz aynı yolun yolcusuyuz, diye ilâve etti.

— Biliyorum, diye Pavel hafifçe fısıldadı. Ama benim oraya gitmem gerek. Bir mesele var. Sebebini sana içinden çıkılması zor olmasına rağmen söyleyeyim. Yere tükürdü ve devam etti, Dinle bak orada bir kız var. Gidince görürsün. İnsanın içini eritmeğe kâfi geliyor. Doktorun yanında hademe idi ve bana bakan da o idi. İyileştikten sonra evine kitap okumağa gidiyordum. Oturur okurdum. O da orada idi, güler, etrafta dolaşırdı. Aşık oldum. O da hemen kendini bana verdi, bir tek kelime bile söylemedi. Aramızda böylece macera başladı! Gökyüzünü alev aldı! Ben pervane gibi onun ateşine uçuyordum. Öpüşmekten dudaklarımız şişer, kemiklerimiz ağırırdı. Çok temiz kızdı Ilya! Tıpkı bir oyuncak gibi. Kucağıma aldığım zaman sanki hiç bir şey yokmuş gibi! Kalbime uçan ve orada şarkı söyleyen bir kuşa benzetirdim...

Bir an sustu, hafifçe içini çekti:

— Evet? dedi Ilya, hikâyenin geri kalan kısmını dinlemek istiyordu.

— Doktorun karısı bizi yakaladı. Allah kahretsin çok namuslu cinsten bir kadın. Hep benimle konuşur nasihat ederdi. Kemikleri kırılsın!

— Evet?

— Evet, benimle kavga etti. Vera'yı kovdu, cennemin dibine yolladı. Beni de tabii Bunun üzerine Vera benim kaldığım yere geldi. O zaman işten çıkmıştım. Son kurşumuza kadar yedik, nihayet Vera

kaçtı. İki hafta yok oldu, sonra geldi. Üzerinde yepyeni elbiseler, altın bilezik, hatta parası da vardı. Pavel dişlerini gıcırdattı. Onu dövdüm. Çok dövdüm .

— Seni terk etti diye mi?

— Hayır, eğer beni bırakmış olsaydı kendimi nehire atardım. “İster beni öldür, ister dokunma. Benimle yaşamayan senin için zor olur” dedi. “Ama kalbimi senden başkasına vermiyeceğim” diye ilâve etti.

— Ya sen?

— Dövdüm, kavga ettim, ağlattım - elimden gelen herşeyi yaptım. Başka ne yapabildim ki. Onu geçindirecek param yok.

— Çalışmak istemedi mi?

— Kim bilir? “Peki” dedi “çocuklarımız olunca ne yapacağız? Bu şekilde daha iyi. Herşey senin. Çocuğumuz da olmayacak.”

Ilya bir an düşündü:

— Normal bir sebep dedi.

Pavel yağın karın içine doğru körlemesine atılıyordu. Cevap vermedi. Arkadaşından iki üç adım ilerleyince durdu ve arkasını döndü:

— Onu başkalarının öptüğünü hissettiğim her an sanki... Sanki kalbimden içeri erimiş demir dökülüyor gibi oluyorum, diye nefes nefese söylendi.

— Ondan vazgeçemez misin?

— Ne? diye Pavel hayretle söylendi.

Ilya kızı gördüğü zaman Pavel’in şaşkınlığını takdir etti.

Kasabanın nihayetindeki tek katlı bir eve geldiler. Altı penceresi de sıkıca kapalıydı ve dış görünüşü uzun alçak bir ambarı andırıyordu. Kar duvarların ve çatının üzerini evi saklarmışcasına örtmüştü.

— Bu özel bir ev, diye Pavel kapıya vururken

söylendi. Sidorikha odaları kızlara kiralamış. Her ay onlardan elli ruble alıyor. Zaten sadece dört kız var. Tabi madam şarap, bira ve tatlı şeyler satıyor. Ama kızları eve tamamen kapatmış değil - istedikleri gibi girip çıkıyorlar. Kızlar pahalı - bu parayı çok çabuk elde ediyorlar. Kızlardan biri - Olimpia'da - yirmi beş rubleden aşağıya elde edilemez.

— Seninki ne kadar alıyor? diye Ilya karları ceketiden silkeleyerek sordu.

Pavel hemen cevap vermedi.

— Bilmiyorum; o da pahalı, diye hafifçe söylendi.

Kapının ardından hışırtılar duyuldu ve ince altın rengi bir ışık hüzmesi karanlıkta belirdi.

— Kim o?

— Ben Grachov, Vassa Sidorovna.

— Ah! Kapı açılmış ve yaşlı, zayıf, kocaman burunlu bir kadın Pavel'in yüzüne doğru şamdanı tutarak; İyi akşamlar, Vera seni uzun zamandan beri bekliyor, yanındaki kim? diye sordu.

— Bir arkadaş.

— Kim? diye uzun karanlık ve dar koridorun diğer ucundan bir ses duyuldu.

— Vera için gelmiş Olimpiada, diye yaşlı kadın cevap verdi.

— Seni çağırıyorlar Vera! diye seslendi.

Bunun üzerine holün sonundaki kapı ardına kadar açıldı ve ufak bir kızın gölgesi duvara vurdu. Beyazlar içindeydi ve omuzlarına altın bukleleri dökülmüştü.

— Geç kaldın, diye küskün bir şekilde konuştu. Sonra ellerini Pavel'in omuzlarına koyarak parmaklarının ucunda yükseldi, kahverengi gözleri ile Ilyaya baktı.

— İlya Lunyev, bir arkadaşım.

— Merhaba.

Elini uzatırken buluzunun geniş kolu omuzuna kadar açılmıştı. İlya bu sıcak küçük eli kibarca tuttu ve ona tıpkı bataklıkta yosunların içinden narin, ince bir kuş ağacının yükseldiğini gören bir insan sevinci içinde baktı. Kız onları içeri almak için odasının önünde biraz geri çekilince İlya'da geri çekilerek şöyle dedi:

— Önce siz.

— Oh, ne kadar yiğit centilmensin! diye güldü.

— Vera, İlya'nın nefesini kestin, diye Pavel konuştu. Arı kovanının önünde bekleyen ayı gibi bak nasıl duruyor.,

— Cidden mi? diye kız İlya'ya gülümsedi.

— Gerçekten, diye İlya ona gülümsedi. "Güzelliğin karşısında bastığım yeri bile şaşırdım."

— Hele ona aşık olmaya kalk. Boğazını keserim, diye Pavel neşe içinde güldü, gözleri iftiharla parlıyordu. İlya'nın kendi sevgilisi karşısında şaşkına dönmesinden hoşlanmıştı. Vera ise kadınlığının verdiği kuvvetin farkında olarak hareket ediyordu. Üzerinde kar gibi beyaz etekten ve kombinezonunun üzerine giydiği bol buluzdan başka şey yoktu. Bir ara açık olan buluzunun önü açıldı ve olgun şeftali kadar taze ve diri vücudu meydana çıktı. Gül rengi ufak dudakları kayıtsız bir tebessümle aralanmıştı. Elindeki oyuncaktan henüz bıkmamış bir çocuk kadar sevinçliydi. Odanın içinde dolaşırken İlya gözünü ondan alamıyordu. Ufak burnunun ucu hafifçe yukarıya kalktı. Pavel'a arada bir bakıyor, neşe içinde konuşuyordu. Böyle bir arkadaşı olmadığını düşünmekle kederlenmişti.

Ufak, derli toplu odanın ortasında üzerinde be-

yaz örtü bulunan bir masa vardı. Semaver neşe içinde kaynıyor ve odadaki her şey taze ve hayat dolu görünüyordu. İlya'nın hayran olmadığı hiç bir şey yoktu - bardaklar, şarap şişesi, ekmek ve yiyecek dolu tabaklar, her şey güzeldi. Pavel'i kıskanmaktan kendini alamadı. O ise masada oturmuş neşe içinde gülümsüyor, güzel şeyler söylüyordu.

— Senin yanında iken güneş banyosu yapıyor-muş gibi oluyorum. Dertlerimi unutup içimden yeni ümitler fışkırıyor. Güzelliğin göklerdeki yıldızlar kadar parlak. Sen yaşarken ben nasıl ölürüm?

— Oh Pavel! Ne hoş! diye sevinen Vera haykırdı.

— Hey İlya! Düşünmeyi bırak! Kendine eş ara.

— İyi birisini, diyerek kız İlya'nın gözlerinin içine baktı.

— Senin kadar iyisini bulamam, diye İlya gülümsedi.

— Ne dediğini bilmiyorsun, dedi Vera hafifçe.

— Biliyor diye Pavel kaşlarını çattı. Sonra İlya'ya döndü, Herşey güzel! Mükemmel! Ve sonra birden hatırlıyorum. Bu tıpkı birisinin kalbime bıçak saplamasına benziyor.

— Hatırlama, diye Vera başını masanın üzerine yasladı. İlya ona baktı ve kulağının uçlarının kırmızı olduğunu gördü.

— Bunu her gece kendine tekrarlayan lâzım, diye kız ciddi, fakat yumuşak sesle devam etti. “Geçen gün sadece bir tane idi, fakat benimdi. Benim için de kolay değil. Tıpkı şarkıdaki gibi kederimi kendime saklıyorum, neşemi seninle paylaşıyorum.

Pavel onu dinlerken kaşların çatmıştı, İlya ise her ikisini cesaretlendirmek, güzel bir şey söylemek için can atıyordu.

— Dügümü çözemedikten sonra ne yapabilirsin? diye bir müddet sonra sordu. Ama sana şunu söylemek istiyorum; Eğer bin ruble param olsaydı hepsini size verirdim. Alın, aşkınızın hatırı için dedim! Sizin olsun! Çünkü bunun temiz, iyi gerçek bir aşk olduğunu görüyorum, gerisi boş.

Birden kendini hisler dalgasına kaptırmıştı. Hatta ayağa bile kalkmıştı. Kızın şükran dolu bakışları ve Pavel'in kendisinden bir şeyler isteyen ifadesinden dolayı oturmak zordu, bu şekilde bu duruma tahammül etmek daha kolaydı.

İlk defa birbirini hakikaten seven âşıklar gördüm. Ve Pavel senin kalbinin temizliğine ilk defa inandım, hakiki değerini anladım. Seni kıskandığımı kabul etmeliyim. Resmin diğer yönüne gelince... Sana şunu söylemek istiyorum. Chuvashia ve Mor-dovia halkını sevmem. Tahammül edemem; hepsinin gözleri hastalıklıdır. Ama ben de onların yıkandığı aynı nehirde yıkanıyorum ve aynı suyu içiyorum. Onlar kullanıyor diye sudan mı vazgeçeyim? Hayır. Allah eminim suyun temizliğini görüyordur.

— Doğru Ilya! Aferin, haklısın! diye Pavel bağırdı.

— Suyu kaynaktan iç, diye Vera sessizce söyledi.

— Senin bana bir bardak çay koymanı tercih ederim, dedi Ilya.

— İyi insansın, diye kız cevap verdi.

— Teşekkür ederim, dedi Ilya ciddi bir şekilde.

Bu ufak olay, Pavel'in üzerinde kuvvetli şarap içmiş kadar tesir etmişti. Genç yüzüne kan gelmişti, gözleri parlıyordu. Yerinden kalkarak yerleri arşınlamağa başladı.

— Allah kahretsin! Bu dünyada senin gibi in-

sanlar olduğu müddetçe yaşamak güzel şey! diye haykırdı. Seni buraya getirmekle iyi ettim İlya. Şerefine dostum!

— Başına vurdu, diye kız ona şevkatle gülümsemi. Hep böyledir - ya yerin dibinde, ya da bulutların içinde.

O esnada birisi kapıya vurdu.

— İçeri girebilir miyim Vera? diye bir kadın sesi duyuldu.

— Oh, evet gel. İlya Yakovlevich, bu arkadaşım Olimpida.

İlya başını çevirdi ve uzun boylu genç kadının mavi gözleri ile kendisine baktığını gördü. Elbisesinden zarif bir koku etrafa yayılıyordu, yanakları pembe idi ve başının üzerindeki saç büklesi boyunu daha uzun gösteriyordu.

— Yalnız başıma canım sıkıldı. Güldüğünüzü işitince size katılmak istedim. Sakıncası var mı? İşte burada hanımsız yalnız bir erkek görüyorum. Dost olalım mı? Kendisine has bir hareketle oradaki sandalyeyi çekerek İlya'nın karşısına oturdu. Sevişip koklaşmalarından bıkmadın mı? Seni kıskandırmıyor mu?

— Onlardan bıkmak zor, diye İlya kadının pervasızlığından utanarak söyledi.

— Çok fena, diye kadın ciddi bir şekilde cevap verdi, sonra Vera'ya döndü, Dün manastıra ayin için gittim ve orada o kadar güzel bir papaz çömezi gördüm ki, anlatamam! Tek kelime ile muhteşemdi! Gözümü ondan ayıramadım, kovayı ona nasıl taşıttıklarına inanamadım. Onun için çok üzüldüm.

— Ben üzülmeydim, dedi Vera.

— Sana inanmıyorum.

İlya etrafın saran güzel kokuyu içine çekerek

oturuyor ve gözünün ucu ile kıza kaçamak bakışlar atıyordu. Sesi oldukça kısık ve huzur verici idi, hisleri teskin ediyordu. İlya onun kelimelerinin bile kendilerine has kokuları olduğunu sanıyordu.

— Hep düşünüyorum Vera, acaba gidip Poluektov'la yaşasam mı?

— Bilmiyorum.

— Belki de gideceğim. Yaşlı ve zengin ama cimri. Bankaya beşbin yatırmasını ve bana her ay yüz elli vermesini söylüyorum ama sadece banakya üçbin yatırıp bana da birini vermeyi kabul ediyor.

— Şimdi bundan bahsetme sevgilim, dedi Vera.

— Peki dedikten sonra Olimpiada İlya'ya döndü. İkimiz konuşalım genç adam. Seni sevdim. Güzel yüzün ve namuslu bakışların var. Ne dersin?

— Hiç bir şey, diye İlya utangaç bir tebessümle cevap verdi. Bu kadının kendisini bulut gibi sardığının farkındaydı.

— Hiç bir şey mi? Ne fena! Ne iş yaparsın?

— Seyyar satıcıyım.

— Cidden mi? Ben senin bankada memur veya iyi dükkânlardan birinde satıcı olduğunu sanmıştım.

— Ben de derli toplu ve temiz olmak istiyorum, dedi İlya. Rahatsız edici bir şekilde terlemişti ve koku başını döndürüyordu.

— Derli toplu ve temiz mi- Memnun oldum. Sen zeki misin?

— Ne demek istediğinizi anlamadım?

— Burada arkadaşlarına mani olduğunun farkında mısın? diye mavi gözlü kadın konuştu.

— Ben de gidiyorum, diye İlya mırıldandı.

— Onu kaçırayım mı Vera?

— İzin verirse kaçırabilirsin? diye Vera güldü.

— Nereye? diye İlya sinirli bir şekilde sordu.

— Alık, git onunla, dedi Pavel.

Şaşkın İlya, odanın ortasında aptal aptal gü-lümsüyordu, lâkin kadın sakın bir tavırla onun ko-luna girdi ve dışarı çıkardı:

— Henüz ehlileşmemişsin, ben ise kaprisliyim; kendi istediğim şekilde hareket etmeliyim. Eğer gü-neşi söndürmek istersem çatıya tırmanır vücudum-da tek bir nefes kalmayıncaya kadar üflerim. İşte ben böyleyim.

İlya kadının kolunda ilerliyordu, ne işitiyor, ne de söylediklerini anlıyordu, sadece kadının sıcaklığı, yumuşaklığı ve kokusu içinde erimişti...

Hiç beklenmedik, gelişi güzel bu bağ, İlya'yı ta-mamen sarmıştı. Ona bir nevi mutluluk vermiş, dert-li hayatını iyileştirmişti.

Güzel ve iyi giyimli bir kadının ona pahalı bu-selerini kendi arzusu ile ve karşılığında kendisinden hiç bir şey beklemeden vermesi İlya'ya gurur ver-miş, itibar kazandırtmıştı. Vücudunu nazıkçe kucak-layan geniş bir nehirde yüzüyor gibiydi.

— Benim kaprisli sevgilim, diye Olimpiada İl-ya'nın kıvrık saçlarını parmaklarının arasından ge-çirirken ve üst dudaklarını eli ile okşarken söylerdi. Her gün seni daha fazla seviyorum. Cesur bir kal-bin var ve senin istediğini elde edinceye kadar tat-min olmayacağını görüyorum. Ben de öyleyim. Daha genç olsaydım seninle evlenirdim. Her ikimiz içinde hayat bir şarkı gibi akıp geçerdi.

İlya ona saygı duyuyordu. Zeki olduğunu ve ka-pıldığı hayata rağmen ilginç fikirleri bulunduğunu görüyordu. Vücudu da sesi kadar kuvvetli ve ihtiras-lı, karakteri kadar sağlamdı. İlya onun tutumlulu-ğuna, temizliğine ve herhangi bir mesele üzerinde fikir yürütme kabiliyetine hayrandı. Fakat bazen

eve gelip te onun yatakta üstü başı perişan, saçları dağınık ve yüzü solgun bir halde yattığını görünce içinde bir tikslenme hissi yükselirdi. Orada durup donuk gözlerine bakar, söyleyecek bir kelime bulamazdı.

Olimpiada Ilya'nın bu protesto eden halini hissedince battaniyeyi üzerine çeker ve başını çevirirdi.

— Çık dışarı, derdi. Git Vera'nın odasında bekle, Yaşlı kadına söyle bana karlı su getirsin.

Böylece Ilya, Pavel'in kızının temiz, ufak odasına giderdi. Yüzünün bu şekilde dertli olduğunu gören Vera suçlu suçlu gülümserdi.

— Bizim gibi kızlara sahip olmak zor değil mi? diye bir defasında sormuştu.

— Ah Vera, diye içini çekti, Sizin günahlarınız kar gibi - güldüğünüz zaman eriyip gidiyorlar. diye Ilya cevap vermişti.

— Zavallı Ilya! Zavallı Pavel!

Vera hem seviyor, hem üzülmüyordu. O ve Pavel kavga ettikleri zaman üzülmür ve ikisini barıştırmak için elinden geleni yapardı. Onun odasında oturup Vera'nın altın rengi saçlarını fırçalamasını, elbiselerini tamir etmesini ve kendi kendine şarkı mırıldanmasını seyretmeye bayılırdı. Böyle anlarda onu çok daha fazla sever ve bıkkınlığının iyice farkında olurdu. Teskin etmek için söylemediği kalmazdı. Fakat Vera şöyle derdi:

— Böyle devam edemeyiz, Ilya Yakovlevich, imkânsız. Benim fazla aldırdığım yok - nasıl olsa lekelenmişim. Fakat Pavel niçin bana bağlansın kalsın?

Olimpiada sessizce içeri girer, açık mavi geceliğinin içinde serin mehtap ışığına benzerdi.

— Gel, çay içelim kaprisli sevgilim! Sen de sonra gelebilirsin Vera, derdi.

Soğuk su ile, temizlendikten sonra dirilmiş ve canlanmış bir halde koridorda canalcı bir şekilde yürürdü. İlya onu takip ederken bir saat evvel görmüş olduğu perişan, iğrenç eller tarafından hırpalanmış kadının şimdi yanındaki olduğuna inanamazdı. Acaba aynı kadın mı? diye kendi kendine sorardı.

— Okulu o kadar erken bırakmakla çok fena etmişsin, diye Vera çay içerken söyledi. Seyyar satıcılığı bırakıp başka bir işi denesen iyi olur. Bekle, ben sana iş bulurum. Yardıma ihtiyacın var. Poluektov'un yanında yaşamağa başlayınca sana bir şeyler yapabilirim.

— Sana beş bin verecek mi? diye İlya sordu.

— Verecek diye kadın emin bir şekilde konuştu.

— Onu buradayken bir yakalarsam kafasını kopartırım, diye İlya kıskanç bir tavırla konuştu.

— Parayı verinceye kadar bekle, diye Olimpiada güldü.

Tüccar hakikaten onun istediği parayı vermişti. Üzerinden çok geçmeden İlya. Olimpiada'nın yeni katında oturduğu bir gün konuşuyorlardı. Yerde kalın tüylü bir halı vardı ve koyu renk mobilya ile döşenmişti. Eşyalar bile kadının sakın sesini dinliyor gibiydi. Yeni kavuştuğu hayata rağmen halinde hareketinde bir değişiklik yoktu. Her zamanki gibi ciddi ve kedersizdi.

— Şimdi yirmiyedi yaşındayım. Otuz olduğum zaman onbin ruble param olacak. O zaman yaşlı adamdan kurtulup hür olacağım. Hayatta nasıl başarılı olunacağım benden öğren, benim ciddi çocuğum.

İlya ondan, istediği şeyin ardından giderken kararlı olmasını öğrendi. Fakat ne zaman kadının başkasına kucak açtığını hatırlasa bir acıdan dolayı küçük düştüğünü hissediyordu. Bunun üzerine büyük

bir dükkâna ve temiz bir eve sahip olup bu kadını geri almak için içinde artan bir kuvvet duyuyordu. Onu sevdiğinden emin değildi ama ihtiyacı olduğunu biliyordu.

Böylece ilç ay geçti .

Çalıştığı bir günün akşamı eve döndüğünde zemin kata inince Yakov ve Perfishak'ın masanın başında oturup votka içtiklerini görünce şaşırdı. Çocuk masanın üzerine başını koymuştu. Kederle mırıldanıyordu:

— Eğer Allah herşeyi görüyorsa beni de görüyordur. Babam beni sevmiyor. O bir hırsız değil mi?

— Evet Yakov. Ne yazık ki doğru, dedi ayak-kabi tamircisi.

— Ben ne yapacağım? diye Yakov saçını geriye iterek sordu.

Ilya kalbinde ani bir acı hissetti. Yakov'un kocaman başının ince boynunun üzerinde bitkin bir şekilde sallandığını görüyordu. Ilya karşısındakinin hakikaten tanıdığı sessiz ve uysal Yakov olduğuna inanamıyordu.

— Burada ne yapıyorsunuz? diye ona doğru giderek sordu.

Yakov şaşırılmıştı, korku dolu gözlerle baktı ve dudağını çarpıtarak gülümsedi.

— Bende seni babam sandım.

— Size soruyorum, ne yapıyorsunuz?

— Onu yalnız bırak Ilya Yakovlevich, diye Perfishka ayağa kalkmağa çalışırken söyledi. Çocuk haklı. Sadece içtiğine şükretmelisiniz.

— Ilya, diye Yakov isterik bir şekilde bağırdı. Babam - babam beni dövdü!

— Evet, gözlerimle gördüm, diye Perfishka göğ-

süne eli ile vurdu. Her şeyi gördüm. Allahım sen bana yardım et.

Yakov'un yüzü, bilhassa üst dudağı çok fena şişmişti. Arkadaşına dudaklarında dokunaklı bir te-
bessümle bakıyordu.

— Nasıl cesaret etti?

Ilya onu ne teselli, ne de teskin edeceğini san-
mıyordu.

— Niçin yaptı bunu?

Yakov açıklamak için dudaklarını kıpırdattı, fa-
kat hemen sonra başını ellerinin arasına alarak
hıçkırınaya başladı. Bütün vücudu sarsılıyordu.

— Bırak ağlasın, diye Perfishka bardağına bi-
raz daha votka doldurdu. Ağlamak insana iyi gelir.
Masha'da ciğerleri patlayıncaya kadar ağladı. Ben de
onu Matitza'ya yolladım.

— Yakov'la babasının arasında ne geçti? diye
Ilya sordu.

Korkunç bir kavga, dedi Petrukha. Hepsine se-
bep olan senin amcan. Petrukha'ya "Kiev'e kutsal
insanların yanına gitmek istiyorum" dedi. Petruk-
ha'ya doğruyu söylediğin zaman çok memnun olur.
Terenty'den kurtulacağına memnun oldu. Bazen in-
sanlar çok konuşuyor. "Git, kutsal adamlara söyle
bana da dua etsinler" dedi. Bunun üzerine Yakov
"Ben de gideceğim" diye tutturdu. Perfishka koca-
man gözlerini açtı, suratını astı, sesine çirkin bir ton
vererek devam etti, "Ne" diye Petrukha atıldı, "Ne
dedin?" "Ben de gideyim" diye Yakov cevap verdi.
"Sen mi?" dedi Petrukha. "Evet ben de senin için
dua ederim" diye Yakov cevap verdi "Ben sana nasıl
dua edileceğini gösteririm!" dedi. Petrukha. "Bırak
gideyim" dedi Yakov. Bunun üzerine Petrukha onun
yüzüne indirdi. Tekrar tekrar - pat - pat! diye dövdü.

— Artık onun yanında kalamam, diye Yakov bağırdı. Kendimi öldüreceğim. Beni niçin dövdü? Bir şey yapmadım ki.

Onun hıçkırıklarını daha fazla dinlemeye dayanamayan İlya omuzlarını silkti, dönerek zemin kat-tan çıktı. Amcasının başka bir yere gideceğine memnun olmuştu. Terenty taşınır taşınmaz o da başka bir yere gidecekti. Temiz bir yer bulup yalnız başına yaşıyacaktı.

Odasına daha henüz girmişti ki, içeri Terenty girdi. Adamın gözleri parlıyordu ve yüzü aydınlıktı.

— Evet, gidiyorum, dedi. Allahın kutsal annesi. Sanki hapishaneden gün ışığına çıkacakmış gibiyim!

— Yakov içip sarhoş olmuş - bunu biliyor muydun? diye İlya kuru bir şekilde sordu.

— Öyle mi? Çok fena.

— Babası onu döverken yanında mıydın?

— Evet - Niye sordun?

— İşte onun için imiş, diye İlya kızgın bir şekilde söylendi.

— Deme! Bak şu işe!

— İlya amcasının, Yakov'un hayatıyla ilgilenmediğini görüyordu ve bu ona karşı olan nefretini arttırmıştı. Terenty'i bundan evvel bu kadar neşeli bir halde görmemiş olan İlya, Yakov'un üzüntüsüne karşılık onun böyle olması üzerine büsbütün kederlenmişti.

— Birahaneye git, diye pencerenin yanına otururken söylendi.

— Perfishka var. Seninle konuşmak istiyorum dedi amcası.

— Ne hakkında konuşacaksın?

Kambur ona doğru gitti.

— Hazırlanmam fazla uzun sürmez, diye esrar-

rengiz bir şekilde alçak sesle söylendi. Burada yalnız kalacaksın... Ve... İşte...

— Şunu kesin söyle, dedi Ilya.

— Kesin mi? diye Terenty gözünü kırptı. Çok kolay değil. Biraz para biriktirdim...

Ilya ona baktı ve güldü. Amcası şaşırmişti.

— Ne var? diye Terenty sordu.

— Demek biraz para biriktirdin?... diye Ilya “biriktirdin” kelimesinin üzerine bilhassa basarak söyledi.

— Evet diye Terenty ona bakmadan devam etti. Ve şimdi... bunun iki yüzünü manastıra, yüzünü de sana vermeği kararlaştırdım.

— Yüz mü? diye Ilya çabucak ilâve etti. Şimdiye kadar ilk defa o an kalbinin derinliklerinden bu paranın az olduğunu düşündü. Halbuki kendisi çok daha fazlasını ümit ediyordu. Kendine kıızıyordu. Böyle bir şey düşünmek kendine yakışmazdı. Ama bir yandan bu kadar az bir para teklif eden amcasına da kıızıyordu. Ayağa kalktı ve omuzlarını dikleştirdi.

— Senin çalınmış parayı almam diye hırçın bir şekilde söyledi.

Terenty geri giderek yatağın üzerine yığıldı. Gözleri korkudan büyümuş, rengi bembeyaz olmuştu. Ağız açık Ilya'ya bakakaldı.

— Parayı istemiyorum diye neyi kastediyorsun? dedi. Allahım sen yardım et! diye kambur yalvardı. Sen bana evlât oldun Ilya. Senin... Senin istikbalin içindi. Bu yüzden bu günahı işledim. Parayı almazsan Allah beni hiç bir zaman affetmez.

— Demek böyle diye Ilya cevap verdi. Allahın karşısına ciro edilmiş paralarla çıkmak istiyorsun?

Ben sana Büyükbabanın paralarını çal diye hiç söylemiş miydim? Bir kere kimden çaldığını hatırla!

— İlya sende fazla ileriye gidiyorsun diye amcası ellerini komik bir şekilde iki yana açtı. Al parayı, Allahını seversen al, beni kurtarmak istiyorsan al. Sen almazsan Allah beni hiç bir zaman affetmez.

Yalvarırken Terenty'nin dudakları bükülüyor ve gözleri yuvalarından fırlıyordu. İlya ona acıyıp acımadığından pek emin değildi.

— Peki, alacağım diye nihayet konuştu ve odadan dışarı çıktı. Parayı alma fikrinden dolayı kendinden nefret ediyordu. Kendi gözünde kendisi küçülmüştü. Yüz ruble ile ne istiyordu? Ne yapabiliirdi? Bin olsaydı - oh, o zaman bu sefil ve üzüntülü hayattan kurtulup parlak, temiz, dertsiz bir hayata atılması uzun sürmezdi. Herkesten uzaklaşmış olurdu. Amcasına, eskiciden aldıkları paradan hissesine düşeni sorsaydı nasıl olurdu? Fakat bu düşünce onu isyan ettirdi.

Olimpiada'yı tanıdıktan sonra bu ev İlya'ya eskisinden daha sefil ve pis görünmeye başlamıştı. Bu pislik ve sefalet onu fiziksel bir korkuya itmmişti. Şimdi, soğuk ve ince parmaklar tarafından dokunulmuş gibi bunun tamamen farkındaydı. Sükûnet bulmanın imkânsızlığı içinde Matitza'nın odasma gitti ve onu büyük bir yatağın yanındaki sandalyede otururken buldu. İçeri girdiği anda Matitza eli ile susmasını işaret etti.

— Sus! Uyuyor. Fısıltı rüzgârın bir esintisi gibi gelmişti. Masha yatağın içinde top gibi büzülmüştü.

— Nasıl beğendin mi? diye Matitza kocaman

gözlerini hiddetle açtı. Canavarlar, artık çocuk dövmeye başladılar! Yerin dibine girsinler!

İlyâ sobanın yanında durmuş onun fısıltılarını dinlerken gri bir paçavranın içine sarılmış olan Masha'nın şekline bakarak kendi kendine düşündü: "Bu kız ne olacak?"

— Lânetlenmiş, birahane ruhlu hırsız, kızı saçınla tutup sürükledi! Hem kendi oğlunu hem de bu kızı dövmüş. İkisini de evden atacağını söyleyerek tehdit etmiş! Ne dersin! Bu kız nereye gider? Söylesene bana?

Olimpiada'nın bir hizmetçiye ihtiyacı olduğunu hatırlıyarak:

— Belki ben ona bir yer bulurum diye İlyâ cevap verdi.

— Sen! diye Matitza açıldı. Burnun havada yürürken mi bulacaksın! Henüz çok körpe fidansın. Senden gölge bile olmaz.

— Bana sataşma dedi İlyâ. Olimpiada'yı görmeğe gitmek için iyi bir bahane çıkmıştı. Masha kaç yaşında?

— Onbeş. Sen ne kadar tahmin ediyorsun? Lâkin onbeş olsa ne çıkar? Kimse ona on ikiden fazla demez. Çok cılız ve ufak. Çocuktan farkı yok. Bu dünyaya göre değil. Ne diye yaşayacak sanki? Uykuyla dalıp uyandığında kendini İsa'nın kucığında bulsa çok daha iyi olur.

Bir saat sonra İlyâ Olimpiada'nın kapısında durmuş, açılmasını bekliyordu. Uzun bir müddet bekledi, sonra içerden çatlak birinin seslendiğinin duydu:

— Kim o?

— Ben İlyâ diye cevap vererek bunun kim olduğunu düşünmeye başladı. Olimpiada'nın uşağı çi-

çek bozuğu suratlı, hantal bir adamdı ve kalın bir sesi vardı. Hiç soru sormadan kapıyı açardı.

— Kimi istiyorsun?

— Olimpiada Danilovna evde mi?

Kapı birden ardına kadar açıldı ve İlya'nın yüzüne ışık çarptı. Geri çekildi, ürkmüştü, gözlerine inanamıyordu.

Karşısında elinde lâmba ile duran ufak tefek, yaşlı bir adam duruyordu. Üzerinde kalın, vişne çürüğü renginde bir kumaştan gecelik entarisi vardı ve kafası dazlaktı. Çenesinin ucunda ise bir tutam gri sakal sallanıyordu. İlya'ya ufak, gri gözleri ile bakarken onu dikkatle inceliyordu. Üst dudağının üzerindeki bir kaç kıl konuşurken iğrenç bir şekilde kıpırdıyordu.

Zayıf elleriyle tuttuğu lâmba sallanıyordu.

— Kimsin? İçeri gel dedi. Kimsin?

İlya onun kim olduğunu tahmin etmişti. Göğsünde bir eziklik hissetti. Yanaklarına kan hücum etmişti. Demek o temiz kadının okşayışlarını paylaştığı adam buydu!

— Ben... ben seyyar satıcıyım diye ileri doğru bir adım attı. Yaşlı adam sol gözünü kırptı ve hafifçe öksürdü. Göz kapakları kırmızı ve kirpiksizdi. Diş etinin üzerinde sarı bir şeyler duruyordu.

— Satıcı - matıcı mısın be? Ne satıyorsun? Hâlâ öksürüyordu, lâmbayı İlya'nın yüzüne kaldırdı.

— Her çeşit şey - kurdele, koku ve bunun gibi şeyler diye İlya başını öne doğru eğdi. Baş dönme ve gözlerinin önünde siyah noktalar belirmeğe başlamıştı.

— Demek, demek - güzel yüzler için kurdele filân gibi şeyler satıyorsun? Heh, heh! Evet, ne istiyorsun?

— Olimpiada Danilovna'yı.

— Ondan ne istiyorsun?

— Bana borcu var diye Ilya atıldı.

Yaşlı ve iğrenç adam onu anlatılmaz bir dehşet içinde bırakmıştı. Ondan nefret ediyordu. İnce sesinde ve aşağılayıcı bakışlarında Ilya'yı kahreden, altaltan ve suçlayan bir şeyler vardı.

— Para mı? Sana borcu var öyle mi? Peki.

Birden yaşlı adam lâmbayı ileriye doğru salladı topuklarının üzerinde yükselerek pelte gibi sarı yüzünü Ilya'ya yaklaştırdı.

— Senet nerede? diye fısıldadı. Hadi göster bakalım.

— Ne seneti? diye Ilya korku içinde söyledi.

— Efendinden. Olimpiada Danilovna için. Ver bana, ona vereyim. Çabuk gelirim! Yaşlı adam ona doğru ilerlediği zaman Ilya'nın ağzı korkudan kupkuru olmuştu.

— Senedim yok diye çaresizlik içinde bağırdı. Korkunç bir şeylerin olmasından korkuyordu.

O anda Olimpiada'nın uzun zarif vücudu kapıda belirmişti. Sakin bir tavırla göz bile kırpmadan Ilya'ya adamın başının üzerinden baktı, korkusuzca konuştu:

— Ne var Vasily Gavrilovich?

— Bu satıcı gelmiş, canım. Senin ona borcun varmış galiba. Aldığın kurdelenin parasını mı vermedin? İşte onun için gelmiş. Parasını istiyormuş.

Yaşlı adam kadının etrafında hopluyor ve bir ona bir Ilya'ya bakıyordu. Olimpiada onu sağ elinin bir hareketi ile yana iterek elini sabahlığının cebine soktu.

— Para için gelecek başka vakit bulamadın mı? diye Ilya'ya kızgın bir şekilde sordu.

— Doğru! diye yaşlı adam haykırdı. Sen bir salaksın - istenmiyen bir saatte geliyorsun. Eşek!

Ilya durduğu yerde taş kesilmişti.

— Bağırma Vasily Gavrilovic, hiç hoş değil dedi Olimpiada, Sonra Ilya'ya döndü. Borcum ne kadar? diye sordu. Üç ruble, kırk kapık mı? Al.

— Ve defol! diye yaşlı adam tekrar bağırdı. Hayır ben onu çıkartırım, merak etme dedi.

Giderek kapıyı açtı:

— Çık dışarı! diye bağırdı.

Ilya kendini dışarda, soğukta bulmuştu, serserem bir şekilde kilitli kapıya bakıyordu. Hâyâl mi gördüğünü, yoksa gerçek mi olduğunu bir türlü seçemedi. Bir elinde şapkası ve diğerinde de Olimpiada'nın verdiği para vardı. Ayazın topuklarını acıttığını hissedinceye ve kafasını demir bir pençe gibi sıkıncaya kadar orada bekledi. Sonra şapkasını başına geçirdi ve parayı cebine koydu. Ellerini paltonun kolları içinde yukarıya doğru çekerek omuzlarını kamburlaştırdı, yerlere bakarak caddede yavaş yavaş gitmeğe başladı. Kalbi buz parçası halindeydi ve başı içinde ziller varmış gibi zonkluyordu. Gözünün önünde yaşlı adamın siyah hayali vardı. Lâmbanın soğuk ışığında aydınlanan sarı kellesini görür gibi oluyordu.

Poluektov ona gülümsüyordu - övünme dolu, kurnaz, nisbetçi bir gülümseyişti bu...

Ertesi gün Ilya kasabanın ana caddesinde sessiz bir şekilde aşağı yukarı dolaşıyordu. Yaşlı adamın nisbetli bakışları, Olimpiada'nın sakın mavi gözleri ve parayı uzatırken elinin hareketi beyninden film şeridi gibi geçiyordu. Gökten sert kar parçaları düşüyor, yüzüne batıyordu.

Bir kilise ve bir tüccar, Lukin'e ait büyük bir evin arasına sıkışmış, köşeden gerilerde bir dükkânın önünden henüz geçmişti ki, gözü sallanan paslı ilâna ilişti. Şöyle yazıyordu:

V. 7 POLUEKTOV

Para ödünç verilir, değiştirilir.

Gümüş, altın kilise eşyaları, kıymetli eski paralar alınır.

Ilya buradan geçerken yaşlı adamın kendisine sırtarak çıplak kafasını salladığını düşünmüştü. İçeri girip onu yakından görmek için içinde karşı koyulmaz bir arzu duydu. Bunun için de bir çıkar yol bulmuştu. Bütün ufak tüccarlar gibi Ilya'da her eline geçen tarihî değeri olan eski paraları saklar ve onları değerinden daha fazlasına satardı. O anda da tesadüfen cebinde böyle bir kaç para vardı.

Geri döndü, cesur bir şekilde dükkânın kapısını açtı, içeri girdi.

— İyi günler diye şapkasım çıkardı.

Yaşlı adam dar tezgâhın arkasına oturmuş, minyatür tornavida ile put takımını açmağa çalışıyordu. Delikanlıya biran baktıktan sonra işine devam etti.

— Ne istiyorsun? diye kaba bir şekilde sordu.

— Beni hatırladın mı? diye Ilya sordu.

— Yaşlı adam ona tekrar başını kaldırarak baktı:

— Tanıyorum veya tanımıyorum. Ne istiyorsun?

— Biraz eski param var.

— Görelim.

Ilya'nın eli cüzdanına gitti, fakat onlarda kalbi gibi korkudan ve nefretten titriyordu, cebini bulamıyordu. Aranırken gözlerini dazlak, ufak kafaya dikmişti, belkemiğinden aşağı ve yukarı doğru soğuk soğuk bir şeyler dolaşıyordu.

— Niye bu kadar uzun sürdü? diye adam kızgın bir şekilde sordu.

— Bir dakika, dedi Ilya.

İşte nihayet cüzdanını bulmuştu. Tezgâhın yanına giderek paraları döktü.

— Hepsi bu kadar mı?

Yaşlı adam gümüş olanını ince sarı parmaklarının arasına alarak incelemeye başladı.

— Bu büyük Katerin... Bu bir Anna, bu Pavel, diye mırıldandı. Bu... ne 1732 mi?... Belli olmuyor. Al sakla çok yıpranmış.

— Büyüklüğünden anlamanız lâzım yirmibeş kapık, diye Ilya dener gibi oldu.

Yaşlı adam parayı ona doğru attı, kasasının çekmecesini çabuk bir hareketle çekerek içini araştırmaya başladı.

Ilya kolunu kaldırarak yaşlı adamın kafasına sert bir yumruk indirdi. Poluektov arkaya, duvarın dibine düştü. Fakat hemen kalkarak tezgâhın yanına geldi ve sıska boynunun üzerindeki başını kaldırdı. Ilya gri yüzde parıldayan gözlerini, kıpırdayan dudaklarını görebiliyor, fısıltısını işitebiliyordu.

— Merhamet... Merhamet et...

— Seni kara kurbağa! diye tam bu yakarışa zıt bir hareketle yaşlı adamın boğazını sıkmaya başladı. Hem sıkıyor, hem de sarsıyordu. Kurbanı ellerine yapışmış, hırıltılar çıkartıyordu. Gözleri büyümeğe başlamış ve kan çanağı gibi olmuştu, yaşlar boşanı-

yordu, dili siyah ağzının içinden dışarıya doğru çıkmıştı. Cani ile alay eder gibi sallanıyordu. İlyâ elinden aşağı doğru ılık salyasının aktığını hissetti. Yaşlı adamın gırtlığının içinde bir şeyin törpü gibi ses verdiğini ve hışıldadığını işitti. Bunun üzerine soğuk çengel gibi parmaklar delikanlının boynuna doğru uzandı. İlyâ dişini sıktı ve başını elinden geldiği kadar geriye itti. Bir taraftan da bu hafif vücudu havada tutuyor ve gittikçe daha fazla sarsıyordu. O anda eğer içeri biri girip de İlyâ'nın başına vurmuş olsaydı, adamın boğazına sarılan çelik gibi parmaklarını gene gevşetmezdi. Dehşet içinde ve tiksinererek yaşlı adama bakıyordu. Adamın gözleri gittikçe büyüüyordu. Daha fazla sıktı ve kaldırdığı vücut ağırlaşmaya başlayınca kendi kalbi de hafiflemeye başladı. İçindeki bir şey eriyor gibiydi. Nihayet yaşlı adamı ileriye doğru attı ve vücut yumuşak bir gürültüyle tezgâhın arkasına düştü.

İlyâ etrafına bakındı; dükkân boş ve sessizdi. Dışarda kar hâlâ bütün şiddetiyle yağmağa devam ediyordu. Yerde ayağının dibinde iki sabun paketi, kendi cüzdanı ve bir zamklı şerit tekerleği duruyordu. Bunların kendi kutusundan düştüğünün farkında olarak aldı ve yerine koydu. Sonra tezgâhın üzerinden uzanarak yaşlı adama baktı. Adam duvarla tezgâhın arasındaki dar bir yere yığılıp kalmıştı. Ensesindeki beyazlık görünecek kadar başı öne doğru düşmüştü. O anda İlyâ'nın gözü açık olan kasanın çekmecesine takıldı: Parlayan altın, gümüş paralarla ve banknotlarla dolu idi. Telâşla bu destelerden bir tane aldı, sonra bir tane daha, bir tane daha ve bunları gömleğinin içine soktu.

Dükkândan korkusuzca çıktı ve üç adım kadar gittikten sonra durdu, kutusunun üzerini yağlı kâ-

ğıtla örttü; sonra yağan kar altında yürümesine devam etti. İçinde ve dışında soğuk ve sınıksız sarılmış bir karanlık vardı. Bunun içine doğru bakarken gözlerinde uyuşturucu bir ağrı hissetti. Dokunmak için elini kaldırdığında ayakları olduğu yerde donmuş gibi birden dehşet içinde durdu. Gözlerinin, Poluektov'un kiler gibi yuvalarından fırlamış hissetti... Ömrü boyunca da böyle ağrıyarak patlak kalacağını, hiç bir zaman kapatamayacağını sandı. Böylece herkes cinayeti onun gözlerinden okuyabilecekti. Parmaklarıyla gözüne dokundu: Acıyordu ama göz kapağını kapatamıyordu. Kalbi korkudan sıkıştı. Nihayet kapamayla başardığı zaman karanlıktan o kadar memnun olmuş ki, orada hareketsiz gözleri kapalı olarak durmaya devam etti, havayı derin derin içine çekiyordu. Biri geçerken ona çarptı. Baktı, uzun boylu koyun derisinden paltosu olan bir adamdı. Yağan kesif karın altında gözden kayboluncaya kadar ona baktı. Sonra kepini kulaklarının üzerine kadar çektikten sonra kaldırırda yürümeye başladı. Gözlerindeki acının ve başındaki ağırlığın farkındaydı. Omuzları sarsılıyor, ellerinin parmakları şiddetle çekiliyordu. Kalbine giren meydan okurcasına bir inatçılık korkuyu dışarı çıkartmıştı.

Dört yol ağzına geldiğinde polisin gri hayalini gördü. Ne yaptığını düşünmeden polisin, çok sessizce yanına gitti. Kalbine baygınlık gelmişti.

— Çok kar yağıyor, diye adamın gözünün içine bakarak söyledi.

— Öyle mi? Isınır, buna da şükür, diye polis hızla cevap verdi. Kocaman yüzü kırmızı idi ve sakalı vardı.

— Saat kaç? diye İlya sordu.

— Bir dakika, diye polis kolundaki karları te-

mizledi ve elini ceketinin cebine soktu. Bu adamın yanında durmaktan ürpertici bir memnuniyet duyan İlyâ birden tuhaf ve yapmacık kahkaha koyverdi.

— Niye gülüyorsun? diye polis tırnağı ile saatinin muhafazasını açarken sordu.

— Karın üstünüzde birikmiş haline gülüyorum, diye İlyâ söylendi.

— Böyle fırtınada bu gülünecek bir şey değil. Saat bir buçuk - tam olarak yirmi beş geçiyor. Herkesin üstüne de böyle birikebilir delikanlı. Ama sana ne oluyor? Git sıcak birahanede otur. Burada akşamın altısına kadar bekleyecek olan benim. Kutunun üzerinde biriken kara bak.

İçini çekerek polis saatinin kapağını kapadı.

— Doğru, gidip birahanede oturayım, dedi İlyâ. Çarpık bir şekilde gülümseyerek işaret etti. Şu karşıdakinde... diye ilâve etti.

— Beni rahatsız etme, dedi polis.

İlyâ pencerenin yanındaki yere oturdu. Buradan kilisenin bitişiğindeki Poluektov'un dükkânını görebileceğini sanıyordu. Lâkin şimdi herşey beyaz kar perdesi ile kapalıydı. Beyaz kar tanelerinin yerdeki ayak izlerini kapatmasına dikkatle bakıyordu. Kalbi hızlı ve sert sert atıyordu ama o coşkundu. Bir şeyler olmasını bekleyerek kafası bomboş oturmağa devam etti.

Garson çayını getirdiği zaman şöyle sormaktan kendini alamadı:

— Haber var mı?

— Haber mi?

— Sadece hava ılık, diye garson omuzunun üzerinden servis yaptıktan sonra acele uzaklaştı. İlyâ kendine bir bardak çay koydu ama içmedi, yemedi, hareket etmedi; sadece bekleyerek oturdu.

Ateş gibi yandığını hissederek ceketinin yakasını açmak için elini kaldırdı ama eli çenesine değer değmez biraz şaşırdı; bunlar kendi elleri değildi, başkasındı. Soğuk, acayip ellerdi bunlar. Kaldırarak yüzüne yaklaştırdı, dikkatle parmaklarını inceledi. Üzerlerinde leke yoktu ama yıkanırса daha iyi olacağını düşündü.

— Poluektov öldürülmüş! diye biri bağırdı.

Ilya sanki kendisi çağrılıyormuş gibi yerinden fırladı. Birahanede karışıklık oldu: halk ayağa kalkarak kapıya doğru gidiyordu. Garsonun tepsisine para atarak, kutusunun ipini omuzuna geçirdi, telaşla diğerlerine katıldı.

Ödünç para veren adamın dükkânının önünde kalabalık birikmişti. Polisler bir içeri, bir dışarı çıkıyorlar, endişe içinde birbirlerine bağınıyorlardı. Ilya'nın konuştuğu sakallı polis kapıda durmuş, kalabalığın içeri girmesine engel olmaya çalışıyordu. Gözleri korkudan büyümüştü, etrafına bakıyordu, sol yanağını oymaktan kızartmıştı. Ilya polisin kendisini görebileceği bir yerde durdu ve halkın söylediklerini dinlemeye başladı. Yanında uzun boylu inatçı bakışlı bir adama benzeyen siyah sakallı bir dükkân sahibi vardı. Üzerinde tilki derisinden paltosu olan yaşlı bir adamın konuşmalarını dinliyordu.

— Böylece çocuk efendisinin sara nöbeti falan geçirdiğini sanarak Pyntr Stepanovich'e koşmuş, ona gelmesi için yalvarmış. Ondan sonra Pyotr bacaklarının kendisini kaldırabileceği kadar hızla koşmuş, bir bakışta adamın ölmüş olduğunu anlamış. Düşün bir kere! Hiç böylesini duydun mu? Gün ışığında, böyle kalabalık bir caddede! Ne korkusuz bir iş!

Dükkâncı öksürerek boğazını temizledi:

— Bu da Allahın işi- diye ciddi bir şekilde söy-

lendi. Polektov'u ve günahlarını Allahın affetmiyeceği gayet açık.

Ilya dükkâncının yüzüne daha iyi bakabilmek için ileri doğru atıldı ve kazala kutusu ile adama çarptı.

— Dikkat et! diye adam dirseği ile Ilya'yı dürterek bağırdı. Sonra tekrar yaşlı adama döndü. Allahın izni olmadan insanın kafasındaki saçın bir teli bile düşmez; bu bir yazı.

— Doğru, diye adam başını evet anlamında salladı. Sonra alçak bir sesle devam etti, Allah dolandırıcıları göz göre göre öldürür. Yalan söylüyorsam Allah beni **affetsin**.

Ilya öksürdü. Dinledikçe içinde cesaret ve kuvvet doğuyordu. Eğer o anda birisi ona, sen mi öldürdün? diye sorsaydı şüphesiz hiç korkmadan, evet ben yaptım, derdi.

Bu cesaretle kuvvetlenerek kalabalığı yara yara dükkânın kapısına doğru gitti.

— Nereye gidiyorsun? diye polis bağırdı, omuzundan tuttu. Çık dışarı! Bu senin görevin değil!

Ilya sendeledi ve bir seyirci grubunun içine daldı. Tekrar itildi, kakıldı.

— Alın bunu! Sarhoş galiba.

Ilya kalabalığın içinden yolunu bularak kilisenin merdivenlerine oturdu, içinden bütün halka gülüyordu. Söylenen sözlerden bazıları kulağına geliyordu. Fakat ezilen karlardan çıkan gıcırta sesi herşeyi duymasına engel oluyordu.

— Hain de tam ben vazifeli iken yapmaz mı?

— Kasabanın en zengin adamıydı.

— Böyle karda ben herşeyi nasıl görebilirdim?

— Göz kırpmadan öldürmüştü.

— Bak, karısı geliyor.

— Zavallı yaratık! diye biri içini çekti.

Ilya yerinden kalktı ve üzerindeki geniş perlerini olan şişman yaşlıca bir kadın gördü. Başının üzerinde siyah bir şal vardı. Ayı derisi ile kaplı kizaktan güçlkle içinden inmeğe çalışıyordu. Bir yanında polis ve diğer yanında da kırmızı bıyıklı bir adam ona yardım ediyorlardı.

— Aman Allahım! diye kadının korku içinde soluduğunu işitti. Kalabalık susmuştu. Ilya ona bakarken Olimpiada'yı hatırladı.

— Oğlu burada mı? diye biri alçak sesle sordu.

— Hayır, Moskovada.

— Belki de bu tam onun beklediğiydi.

— Galiba!

Poluektova kimsenin acımadığını gören Ilya memnun olmuştu. Fakat siyah sakallı dükkân sahibi dışında oradaki bütün insanları aptal ve iğrenç buluyordu. Dükkâncının halinde ise ciddi bir taraf vardı. Diğer bütün halk ormandaki kesilmiş ağaç kütüklerine benziyorlar, iğrenç dilleriyle alaycı alaycı konuşuyorlardı.

Faizle para veren adamın kart vücudu dışarıya çıkartıldığı zaman Ilya da üşümüş yorgun, fakat sakin bir tavırda eve gitti. Kendisini odasma kilitliyerek parasını saydı. İki destede beşer yüz ruble, üçüncüde ise sekiz yüz elli ruble para vardı. Senet dolu başka bir paket daha vardı ama o bunları saymaya gerek görmedi. Bütün parayı bir kâğıda sardı, masanın üzerine dirseklerini dayararak nereye saklayabileceğini düşünmeğe başladı. Harcadığı enerjiden dolayı uykusu gelmişti. Nihayet tavan arasına saklamağa karar verdikten sonra paketi alarak dışarı çıktı, saklamak için çaba harcamadı. Antrede Yakov'la karşılaştı.

— Bu kadar erken mi geldin? dedi Yakov. Elindeki ne?

— Bu mu? diye paraya bakarak İlya sordu; hafif bir ürperti geçirdi fakat sonra paketi sallayarak, şerit, dedi.

— Benimle çay içer misin? dedi Yakov.

— Bir dakika.

Çabucak uzaklaştı, fakat adımları kararsızdı. Başı kütük gibi ağırdı ve sarhoşmuş gibi de uyuşuktu.

Dikkatle tavanarasına giden merdivenleri tırmandı birisi ile karşılaşmaktan korkuyordu. Ve parayı bacanın etrafındaki toprağın içine sakladığı anda birden kendisini köşede bekleyen biri olduğu kuşkusuna kapıldı. İlk hareketi oraya, köşeye bir tuğla fırlatmak oldu. Fakat kendini çabucak frenliyerek aşağıya sessizce indi. Artık korkmuyordu, sanki para ile beraber korkusunu da gömmüştü. Fakat şimdi de düşünceler tarafından kuşatılmıştı.

Niçin onu öldürdüm? diye boyuna kendisine soruyordu.

Alt kattaki Masha'nın odasına girdiğinde, sobanın üzerindeki semaverle meşgul olan Masha kuşku içinde bağırdı.

— Bugün niye erken geldin!

— Kardan, dedi, fakat az sonra huzursuz bir şekilde bağırdı. Niçin erken olsun? Eve hep bu saatte gelirim. Görmüyor musun dışarısı karanlık.

— Burası hep karanlıktır. Neye bağıırıyorsun?

— Çünkü çoğunuz casus gibisiniz. Nereye gidiyorsun? Niçin bu kadar erken döndün? Elinde ne var? Üzerinize vazife değil.

Masha bir an ona dikkatle baktı:

— Kendini çok fazla düşünmeye başladın Ilya, dedi.

— Cehennemin dibine git, diyerek masaya oturdu.

Masha onu küçük görürcesine ufak bir “öf” çektikten sonra arkasını döndü ve semaverin altını üflemeğe başladı. Ufak, çelimsiz hali ile orada duruyor ve siyah buklelerini boyuna eli ile geriye itiyordu. Arada bir öksürüyor ve dumandan yanan gözlerini oğuşturuyordu. Yüzü inceydi ve gözlerinin altındaki siyah çizgiler onların parlaklığını arttırıyordu. Bahçenin ıssız bir köşesinde otların arasında büyüyen çiçeği andırıyordu. Ilya ona bakarak düşüncelere dalmıştı. İşte kendi başına bu toprağın altındaki delikte yaşıyor, büyükler gibi çalışıyor. Hayattan hiç bir zevk almıyor ve bundan ileri için bir ümidi de yoktu. Kendi ise uzun zamandan beri arzu ettiği hayatı çok geçmeden elde edecekti, temizliğe ve sessizliğe kavuşacaktı. Düşünce hoştu, fakat kendi ile Masha’nın görünüşündeki zıtlık kendisini suçlu hissetmesine sebep oluyordu. Alçak ve yumuşak bir tonla seslendi.

— Ne var pis? diye Masha cevap verdi.

— Benim ha... hain olduğumu... biliyor muydun? dedi.

Sesi kesik kesikti, ona söyleyip söylememekte tereddüt ediyordu. Masha sırtını doğrultarak ona gülümsedi.

— Lâıyk olduğun dayacağı sana atacak kimse yok onun için böylesin. Başka bir şeyin yok. Çabucak yanına gitti ve ses tonunu değiştirerek devam etti, Dinle Ilya, ne olur amcanı beni de beraber götürmesi için yalvar, ne olursun. Ömrümün sonuna kadar sana minnettar kalırım.

— Nereye? diye Ilya yorgun yorgun sordu, kendi düşünceleri ile o kadar dalmıştı ki, onun ne dediğini hayal meyal duyuyordu.

— Onunla - Sor bir kere ne olur, ne olur?

Avuçlarını birbirine dua edermiş gibi kavuşturmuştu, ve gözlerinden yaşlar akıyordu.

— Oh ne güzel olurdu! diye içini çekti. Baharda yola çıkardık. Günlerden beri hep bunu düşünüyorum. Geceleri bile kendimi yürürken düşünüyorum. Sanki yola çıkmışım gibi hep yürüyor - yürüyorum. Lütfen ona rica et! O seni dinler. Buna mecbur olduğun usöyle. Onun ekmeğini yemem. Ben kendi yiyeceğimi dilenirim. Çok küçüğüm insanlar bana verirler. Ne olur, Ilya ne olur! Eğer bunu yapacaksan senin elini öperim.

Birden Masha Ilya'nın elini yakalıyarak üzerine doğru eğildi. Ilya onu iterek yerinden fırladı.

— Küçük aptal seni! diye bağırdı. Öpme beni. Ben caniyim. Kendi kelimelerinden bile korkarak bir şeyler eklemekte acele etti. Ya çok haince bir şey yaptıysam... Sen de beni öpmeye kalkıyorsun.

— Zararı yok, diye Masha ona doğru daha sokuldu. Seni ne olursa olsun öperim, ne fark eder? Petrukha senden çok beter ama bana ne zaman yiyecek verse elini öpüyorum. Bundan nefret ediyorum ama o beni zorluyor. "Öp!" diye bağılıyor. Hem beni çimdikliyor da - Çimdikleyip oksuyor, hayvan!

Korkunç kelimeler söylediği için mi, yoksa söylemediği için mi, Ilya birden hafiflemiş neşelenmişti.

— Peki, senin için ne yapacağım, diye ona nazik bir şekilde söyledi ve şevkatle gülümsedi. Ciddi yapacağım. Sen onunla gideceksin, bak görürsün. Hem giderken sana para da vereceğim.

— Ah, çok iyisin! diye Masha yerinde zıpladı ve yerlerde yuvarlandı.

— Haydi, haydi, diye Ilya sabırsız bir şekilde konuştu. Gideceksin dedim mi gideceksin demektir. Bundan emin olabilirsin. Ve bana dua edebilirsin.

— Oh, tabi, tabi.

Bu sırada Yakov içeri girdi.

— Ne diye yuvarlanıyorsun? diye hayretle Masha'ya sordu. Sesini ta bahçenin öbür ucundan duydum.

— Yakov! diye neşe içinde soludu. Gidiyorum! Buradan gidiyorum! Allahâısmarladık Kambura söyleyeceğine dair söz verdi!

— Demek bu! diye Yakov hafifçe ısıklık çaldı. Bu da benim sonum demek. Gökteki ay gibi beni burada yalnız bırakacaksınız.

— Kendine bakacak hastabakıcı bul, diye Ilya güldü.

— Ben de bundan sonra kendimi içkiye veririm, dedi Yakov.

Masha ona doğru baktı, sonra başı eğik bir şekilde kapıya doğru gitti.

— Sen çok dirençsiz ve karaktersizsin Yakov, diye Masha'nın kederli alaylı sesi duyuldu.

— Ya siz ikiniz o kadar kuvvetlisiniz ki! Bir arkadaş bu şekilde bırakıyorsunuz. Allah kahretsin sizi! Ilya'nın yanındaki sandalyeye çöktü. Belki ben de Terenty ile kaçabilirim? dedi.

— Durma! Senin yerinde olsaydım yapardım.

— Yapar mıydın? Babam arkamdan polis yollar.

Yakov'un bozduğu bir sessizlik oldu.

— İçip sarhoş olmak çok güzel, diye ortaya

palavra attı. Hiç bir şey bilmiyorsun. Hiç bir şey düşünmüyorsun.

— Ayıp sana! diye Masha semaveri masanın üzerine koyarken konuştu.

— Dilini tut, dedi Yakov kızgın bir tavırla. Senin hiç baban yok gibi. Yapacağın şeye hiç karışmaz, sana engel olmaz.

— Oh, evet! Çok basit hayatım var! Elimden gelse kaçar giderim, arkama dönüp bakmam bile.

— Hiç birimizinki basit değil, diye tekrar düşüncelere dalan Ilya mırıldandı.

Yakov dalgın dalgın pencereden dışarı bakıyordu:

— Herşeyden kaçmak ne güzel olurdu! dedi. Ormanın içinde bir nehirin kenarına oturup sadece düşünmek ve düşünmek...

— Hayattan kaçan insanlara tahammül edemem, diye Ilya atıldı.

Yakov ona dikkatle baktı:

— Dinle, bir kitap buldum...

— Nasıl bir kitap?

— Eski. Zebur gibi deriye sarılmış. Ama eski bir bilgin tarafından yazılmış olmalı. Tatar'dan yetmiş kapiğe aldım.

— İsmi nedir? diye Ilya alaylı bir şekilde sordu. Konuşma isteği yoktu ama konuşmamaktan da korkuyordu.

— Adı silinmiş, yırtılmış ama dünyanın başlangıcına ait. Okunması zor. Miletus'un efsaneleri diyor. "Su ve herşeyin Su'dan çıkıp büyüdüğünü yazıyor. Efsaneye göre İlâhın adı 'Düşünce.' Ve bu Düşünce'den Su meydana gelmiş, ondan da bütün diğer her şey. Sonra Diagoras adında bir kâfir Allaha inanmadığını söylüyor. Epicurus adında bir başkası

daha var. Bu da benim anladığıma göre; Bir Allah var ama onun insanlara zerre kadar aldıracağı yok demek istiyor. Bırakalım ellerinden geldiği kadar yaşamaya çalışsınlar. Bununla Allahın hiç bir ilişkisi yok, O'nun vazifesi değil diyor.

Ilya suratını asarak ayağa kalktı ve arkadaşının yavaş yavaş akan fikirlerini kısa kesti:

— O kitabı alıp senin kafanda parçalamak istedim, dedi.

— Peki niçin? diye Yakov incinerek ve şaşırarak sordu.

— Bir daha hiç bakmaman için. Sen aptalsın. Ve o kitabı yazan ise senden daha aptal.

Ilya masanın etrafında dönerek Yakov'un üzerine doğru eğildi:

— Allah var. O her şeyi görür. O her şeyi bilir. Ve Allah tektir. Kelimeleri ihtirasla, inatla Yakov'un koca kafasına balyozun darbeleri gibi indirerek söylüyordu. Hayat bize denenmemiz için verilmiş. Günah bir oluşumdur - buna karşı koyabilir miyiz yoksa koyamaz mıyız? Eğer koyamazsak cezalandırılacağız. Bundan hiç şüphemiz olmamalı. İnsanlar tarafından değil, fakat onun tarafından. Buna inan.

— Dur! diye Yakov haykırdı. Benim anlatmak istediğim bu değil.

— Fark etmez. Sen bana nasıl hükmedebilirsin? diye Ilya heyecan ve sinirden kıpkırmızı olarak bağırdı. Benim işlediğim cinayet O'nun bilgisi altında ve O'nun arzusu ile yapıldı, aptal!

— Delirdin mi? diye Yakov duvara doğru yaslanarak korku içinde bağırdı. Ne cinayeti işledin?

Bu soru Ilya'nın uğuldayan kulaklarından içeri doğru hayal meyal girmişti ama tıpkı soğuk su gibi tesirini gösterdi. Önce Yakov'a sonra Masha'ya

süpheli bakışlarla baktı. Onlar da bu haykırış ve şiddetle aşağı yukarı kendisi kadar korku içinde idiler.

— Sadece örnek olarak kullandım, diye tiz bir sesle cevap verdi.

— Senin bir derdin var, diye Masha çekingen bir edayla konuştu.

— Yakov ona baktı:

— Bakışların bulanık, dedi.

Ilya anlamsız bir şekilde ellerini gözlerinin üzerinde gezdirdi:

— Bir şey yok. Geçer, diye zayıf bir sesle cevap verdi.

Fakat başkalarının yanında bulunmak üzerinde müthiş bir baskı yapıyordu. Bu yüzden çayı reddederek odasına gitti.

Yatağa henüz girmişti ki, Terenty içeri girdi. Kambur günahlarını affettirmek için seyyahate çıkmaya karar verdiğinden beri gözlerinde ilerdeki sadeti tadıyormuş gibi mutlu bir gülümseme vardı. Dudaklarındaki anlamsız gülümsemeyle, sessizce yeğenin yatağının yanına gitti ve sakalı ile oynuyarak sakin bir şekilde konuştu:

— Geldiğini görünce seninle biraz konuşayım dedim - artık beraber kalacağımız zaman çok azaldı.

— Cidden gidiyor musun? diye Ilya anlamsız bir şekilde sordu.

— Çok geçmeden hava ısınır. Kutsal Hafta başladığı zaman Kiev'de olacağım.

— Ya! Niçin Masha'yı da beraberinde götürmüyorsun?

— Masha! diye kambur dehşet içinde ellerini kaldırarak bağırdı.

— Dinle, dedi Ilya ciddi bir şekilde konuşmaya

başladı. Onu burada tutmanın âlemi yok. Biliyorsun, genç kızlık yaşında... Yakov var... Petrukha... Ne demek istediğimi anladın mı? Bu ev lânetli, adeta tuzak, onu buradan uzaklaştırmamız gerek. Ancak bu şekilde hiçbir zaman dönemez!

— Peki ben ona ne yapacağım? diye kambur ağladı.

— Al onu, beraberinde götür, diye Ilya ısrar etti. Ve bana vermek istediğin yüz rubleyi de al. Senin parayı istemiyorum. O sana dua edecek ve onun duaları çok makbuldür.

— Çok, diye kambur alay etti.

— Tabi. Parayı alamam - bunu bir daha tekrar-lama, fakat Masha'ya gelince... Bunu düşüneceğim. Bu anda gözleri neşe içinde parladı ve fısılda-mak için Ilya'nın kulağına eğildi.

— Dün öyle birine rastladım ki - Çok meşhur. Adı - Pyotr Vasilyevich Sizov - hiç işittin mi? Bilgin adam. O kafasında ne akıl varmış! Allah sanki onu bana kalbimi ferahlatmak için yollamış. Günahlarımı Allahın hiç affetmiyeceğini sanıyordum.

Ilya hiç konuşmadan yatıyordu. Amcasının başından gitmesini arzuluyordu. Yarı açık gözlerle pencerenin yanındaki yüksek karanlık duvara bak-tı.

— Günahtan ve ruhun geleceğinden konuştuk, diye Terenty arzu dolu bir halde konuşuyordu. Şöyle diyor : "Bıçağın kenarını keskinleştirmek için bile-y taşına sürülmesi gerektiği gibi, insanın ruhunu bük-mek için de günah lâzımdır. Böyle o merhamet-li Allahın ayaklarının dibinde küllere atılır" dedi.

Ilya amcasına şöyle bir baktı:

— Senin o zeki adamın şeytana benziyor muy-du? diye alaycı bir tavırla sırtarak sordu.

— Böyle bir şeyi nasıl söyleyebiliyorsun! diye Terenty şaşkınlık içinde bağırdı. O dindar bir insandandır. Hem senin büyükbabandan çok daha ün kazanmıştır. Ah Ilya, Ilya!

Ve Terenty başını sallayarak dudaklarını ısırды.

— Çok iyi. Peki başka ne dedi? Ilya amcasının yüzüne şaşkınlık veren korkunç bir kahkaha attı.

— Senin neyin var? diye Terenty geri çekildi.

— Hiç bir şeyim yok. Adamın söylediği çok doğru. Beğendim. Aslında ben de aynı şekilde düşünüyorum - tam böyle.

Bir saniye kadar hiç konuşmadan amcasına baktı, sonra yüzünü duvara çevirdi.

— Hem bunun yanında, diye Terenty dikkatle konuşmaya başladı ve gelerek yatağının kenarına oturdu. Dediğine göre günah ruha pişmanlık kanatlarını yollarmış ve böylece doğru Allahın huzuruna gidermiş.

— Kendini şeytan gibi bir şey görüyorsun, amca, diye Ilya onun sözünü kesti, sonra tekrar anlamsız bir şekilde güldü.

Kambur elini çaresizlik içinde büyük bir kuşun kanatlarını çarpması gibi iki yanına bıraktı. Hem incinmiş, hem korkmuştu. Ilya birden bacaklarını yatağının kenarına doğru itti ve amcasını hafifçe dürttü:

— Biraz öteye git, diye kesin bir şekilde konuştu.

Terenty ayağa fırlayarak odanın ortasında durdu ve donuk bir şekilde yeğenine bakmaya başladı. Ilya başı önünde yığın halinde oturuyor, yatağının kenarını parmaklarıyla tırmalıyordu.

— Peki ya pişman olmazsam? diye Ilya metin bir şekilde sordu. Ben buna bu şekilde bakıyorum.

Peki ya biz günah işlemek niyetinde olmayıp da bu his Allahın arzusu ile kendi kendine gelmişse bunda niçin ben suçlu olayım? O her şeyi biliyor ve herşeyin neden ondan sorulur. Eğer benim yapmamı istemeseydi beni durdururdu. Beni durdurmadığına göre demek yapmakta haklı imişim. Herkes günah işler ama hiç biri pişman mı?

— Ah Allahım! diye Terenty hüüzünle başını salladı. Söylediklerinden bir kelime bile anlamıyorum.

Ilya güldü:

— Anlamıyorsan benimle konuşma, dedi sonra tekrar kendini yatağa attı. Kendimi iyi hissetmiyorum diye ilâve etti.

— Anlıyorum.

— Uykum var. Çekil.

Yalnız başına kalan Ilya başının döndüğünü hissetti. Geçen bir kaç saat içinde tecrübeleri karmakarışık bir yığın haline gelmişti. Bunlar kafasını karıştırıyor, katılaşıyor ve beynini kurutan sıcak bir küme haline geliyordu. Bu düşünce ile uzun bir müddet işkence içinde yattı. Sanki yaşlı adamı öldürdüğünden bu yana bir kaç saat değil, asırlar geçmişti.

Gözlerini kapadı, hareketsiz yattı, kulaklarında yaşlı adamın zayıf sesi çınlıyordu:

— “Ne diye bu kadar uzun sürüyor?”

Siyah sakallı dükkân sahibinin inatçı gözleri ile Masha'nın yalvarışlarını ve Yakov'un kitaptan öğrendiği şeyleri modası geçmiş kelimelerle anlatmasını birbirine karıştırıyordu. Her şey sallanıyor ve sarsılıyor, sanki onu aşağılara doğru çekiyordu. Bir uykuya dalıp her şeyi unutsaydı!

Uyudu.

Sabah uyandığı vakit duvara vuran akisten o günün güzel ve soğuk olduğunu anladı. Geçen günün

olaylarını hatırladı, hangi yolu seçmesi gerektiğini bildiğinden emindi. Bir saat sonra boynunda asılı kutusu ile caddede yürüyordu. Güneş gözüne geldiği için kısıyor ve gelen geçene sakın sakın bakıyordu. Kiliseye geldiği zaman başındaki kepinin aldı ve her zamanki gibi haç çıkardı. Polmektov'un kapalı dükkânının yanındaki kiliseye geldiği zaman da aynı şekilde haç çıkardı. Sakin bir halde yoluna devam etti. Ne bir korku hissediyor, ne de acıma hissi duyuyordu. Huzurunu bozacak bir şey yoktu. Birahane de yemek yerken gazeteye göz gezdirmeye başladı. Şu kelimelere takıldı: "Polis caniyi bulmak için bütün enerjisini sarf ediyor." Gülümsiyerek başını salladı. Kendi buna teşebbüs etmedikçe hiç bir zaman bulamıyacaklarından emindi.

O akşam Olimpiada'nın hizmetçisi kendisine bir not getirdi: "Beni Kuznetskaya Caddesinin köşesindeki otelin önünde saat dokuzda bekle.

Bunu okurken içinin soğuktanmış gibi titrediğini hissetti. Metresinin o geceki yaralayıcı ve sert sözlerini söylerken yüzünün aldığı alaylı ifadeyi hatırladı.

— Gelecek başka vakit bulamadın mı?

Nota baktı ve Olimpiada'nın kendisini niçin aramak istediğini merak etti.

Saat dokuzda söylenen yere gitti ve uzun boy- lu Olimpiada'yı kadınların arasında tek başına dolaşırken görünce korkusu arttı. Üzerinde eski ve yırtık palto vardı, başını da gözleri hariç her yerini örten bir şalla sarmıştı. Hiç konuşmadan önüne geçti.

— Beni takip et, diye fısıldadı. Yüzünü kapamak için paltonun yakasını kaldırdı.

Beraberce otelin koridoru boyunca gittiler, utanıyor gibi yüzlerini gizliyorlardı. Nihayet özel odalardan birine girdiler. Olimpiada derhal şalını çı-

kardı ve onun sakın yüzünü görünce emin oldu. Lâkin onun üzülmelerini istemiyordu. Divanda yanına oturdu ve gözlerine şevkatle bakmaya başladı.

— Evet kaprisli çocuk, çok geçmeden seni ve beni sorguya çekecekler, dedi.

— Niçin çekilelim? diye İlya sordu, eli ile bıyığındaki eriyen karları sildi.

— Oh, kendini ne kadar masum gösteriyorsun! diye alaycı bir şekilde güldü, fakat hemen kaşlarını çatarak fısıldadı, Bugün evimde dedektif vardı.

İlya ona soğuk bir şekilde bakarak:

— Benimle hiç bir ilgileri yok, dedektifler ve maceraların yalnız seni ilgilendirir. Şunu açıkça söyle, beni niçin çağırttın?

Olimpiada ona şöyle tepeden bakarak gülümsedi.

— Gücendirdim, öyle mi? dedi. Neyse şimdi buna vaktim yok. Şunu söylemek istiyorum, eğer seni sorguya çekerlerse ve benimle ne zaman tanıştığını, ne kadar sık gittiğini ve bunun gibi şeyleri sordukları zaman doğrusunu söyle, anladın mı?

— Şüphesiz, diye İlya güldü.

— Eğer sana yaşlı adamı sorarlarsa onu hiç görmediğini söylersin. Onun hakkında hiç bir şey bilmiyorsun tamam mı? İşittin mi?

Bakışları inatçıydı ve onu tesir altında bırakmak istiyor gibiydi. Olimpiada'nın kendisinden korktuğunu hissediyordu. Bu sebeple bizzat takılmak istedi. Hiç sesini çıkarmadan gözlerini kısarak ona baktı ve güldü. Olimpiada'nın birden rengi atarak titredi:

— İlya! Niçin bana öyle bakıyorsun? diye fısıldayarak uzaklaştı.

— Niçin yalan söyleyecek mişim? diye sıırıttı. Yaşlı adamı evinde gördüm. Mermer kaplı masanın

üzerine dirseklerini dayayarak yavaş ve alçak sesle fakat pişmanlığından doğan bir sesle devam etti, Onu görür görmez kendi kendime şöyle dedim, "Benim yoluma mani olan adam bu; hayatımı mahveden de bu. Onu öldürmesem...»

— Bu yalan, diye Olimpiada avucunu masanın üzerine vurdu. Yalan işte. O hiç bir zaman sana engel olmadı.

— Olmadı öyle mi? dedi Ilya.

— Hayır, olmadı. Eğer bana bir tek kelime ile söyleseydin onu başımdan savardım. Beni istediğin takdirde onu başımdan savacağımı sana söylememiş miydin? Ama sen böyle bir şey sormadın. Sadece bana güldün. Beni hiç bir zaman hakikaten sevmedin. Kendi arzunla onun bana sahip olmasına izin verdin.

— Sus! Dilini tut! diye Ilya ayağa fırladı. Fakat oturur oturmaz Olimpiada'mn yakınmaları devam etti:

— Senden hiç bir şey saklamak istemiyorum, dedi Olimpiada. Gençsin, kuvvetlisin, seni seviyorum. Bana ne yaptın? Sadece, "Tercih et Olimpiada; ya beni ya onu" deseydin. Ama dedin mi? Demedin. Bütün diğerleri gibi sen de egoistsin.

Ilya birden ürktü.

— Bu ne biçim konuşmak! diye bağırarak yerinden fırladı. Gözünün önünde her şey birden karar-mıştı, yumruklarını sıktı.

— Belki de beni dövmek istiyorsun? diye kötümser bir şekilde baktı. Olimpia'da: Hadi döv! Hadi, ben de kapıyı açar, onu senin öldürdüğünü söylerim! Durma beni de öldür.

Ilya bir saniye kadar dehşet içinde kaldı; sonra sedirin üzerine çöktü. Biraz sonra da kuru kuru gül-

dü. Olimpiada dudağım ısıırıyordu. O kirli odada gözleri bir şeyler araştırıyormuş gibi geldi. Sonra kapının yanındaki başka bir sedire oturarak başını öne eğdi:

— Gülmeye devam etsene, Allahın belâsı, dedi Olimpiada.

— Teşekkür ederim, edeceğim.

— Seni ilk gördüğüm zaman şöyle düşündüm. “İşte beklediğim insan, beni kurtaracak kişi” dedim.

— Olimpiada, diye Ilya hafifçe söylendi.

O ise hiç hareket etmeden, konuşmadan oturmaya devam ediyordu.

— Olimpiada, diye Ilya tekrarladı: sonra sonsuz derinliklere dalarcasma, Yaşlı adamı ben öldürdüm. Allahın huzurunda sana doğruyu söylüyorum, dedi.

Olimpiada şaşırdı, başını kaldırarak gözlerini kocaman açtı ve Ilya'ya baktı. Dudakları titremeye başladı. Sonra büyük bir güçlkle soludu:

— Aptal!

Ilya onun korktuğunu görüyordu ama kendisine inanmadığı belliydi. Dudaklarında hafif bir tebesümle ayağa kalktı, Olimpiada'nın yanına oturdu. Olimpiada ise Ilya'nın başını ellerinin arasına alarak göğsüne yasladı. saçım çılgınca öpmeye başladı:

— Niçin benim yüzümden herşeyi mahvetmek istiyorsun? diye fısıldadı.

— Ben yaptım, dedi Ilya tekrar.

— Sus! diye, Olimpiada panik içinde bağırdı. Onu öldürdüklerine memnunum. Keşke hepsini - bana dokunan herkesi öldürselerdi. Sen hariç hepsi ölselerdi. Tanıdığım erkeklerin içinde hayvan olmayanı yalnız sensin.

Onun bu kelimeleri Ilya'yı kendine daha çok yaklaştırmıştı, yüzünü göğsüne iyice dayadı ve zor-

lukla nefes alıncaya kadar orada tuttu. Çünkü Olimpiyada'nın kendisine yakın olduğunu, sevdiğini biliyordu. Şimdi ona her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardı.

— Şirin, temiz çocuğum, sen bana kaşlarını çatmış zaman hayatımın ne kadar iğrenç olduğunu görüyorum. İşte bu sebeple seni gururundan dolayı seviyorum.

Ilya'nın başına kocaman yaş damlaları düşüyordu. Bunu hissedince Ilya'da ağlamağa başladı - rahat raha tkendini sıkmadan ağlıyordu.

Olimpiada başını kaldırarak yaşlı gözlerini, dudaklarını ve yanakların öptü.

— Senin sevdiğim, benim güzelliğim dedi. Olimpiada, bunu biliyorum. Beni gerçekten, kalbinin derinliklerinden sevmiyorsun, yaşadığım hayat dolaşısıyla beni affetmiyorsun. Yaşlı adam da buna dahil tabi.

— Ondan bahsetme, dedi Ilya. Yüzünü Olimpiada'nın mendilinin ucu ile sildikten sonra ayağa kalktı:

— Ne olacaksa olsun, diye hafifçe fakat metin bir tonla söyledi. Eğer Allah bir insanı cezalandırmak istiyorsa onu nerede olursa olsun bulur. Söylediklerin için teşekkür ederim Olimpiada, sen haklısın. Sana iyi davranmadım. Senin... şey olduğunu sanıyordum, fakat artık... görüyorum, bir tek kelime ile hepsi benim suçum.

Kekelemeğe başladı, dudakları kıpırdadı ve gözleri kıpkırmızı oldu. Olimpiada titreyen elleri ile onun karmakarışık olmuş saçlarını okşamaya başladı; sonra Ilya birden ümitsizlik içinde yüksek sesle homurdandı:

— Hepsi benim suçum, peki ama niçin? Niçin?

Olimpiada İlya'nın ellerini yakaladı ve onu yanındaki yere oturttu.

— Anlamıyor musunuz? Onu ben öldürdüm, ben! diye haykırdı.

Olimpiada'mn ne fısıldadığından haberi yoktu.

— Hişst! diye Olimpiada korku içinde söyledi. Böyle deme.

Olimpiada onu sımsıkı kolları ile sardı ve İlya'nın gözlerinin içine dehşetle baktı.

— Hep tesadüfen, oldu dedi. Nasıl olduğunu ancak Allah bilir. Yapmak istemedim. Sadece o çirkin kellesine bir kere daha bakmak istemiştım. İşte bu sebeple dükkâna girdim. Böyle bir şey yapmak aklımdan bile geçmezdi. Sonra - birden oldu. Şeytan beni zorladı. Allah da durdurmadı. Lâkin parayı aldığıma üzgünüm, bunu yapmamalıydım.

Rahatlamışcasına derin bir nefes aldı, kalbindeki yaranın kabuğu sanki düşmüştü. Titreyen kadına bir şeyler fısıldarken İlya'yı kollarının arasında daha çok sıkıyordu.

— Parayı almakla iyi ettin. Bu cinayete hırsızlık manzarası veriyor. Aksi takdirde kıskançlıktan olduğu sanılırdı.

— İtiraz ettiğim yok, diye İlya sakın bir tavırla cevap verdi. Allah bana cezamı verir, İnsanlar buna yetkili değil. Hem ne hakları var. Ben günahsız bir insana hiç rastlamadım. Hiç yok!

— Ah, Allahım! diye Olimpiada soludu. Ne olacak? Benim tatlı sevgilim. Hiç bir şey yapamıyorum... düşünemiyorum... konuşamıyorum... Fakat artık buradan gitmemizin zamanı geldi.

Olimpiada sallanarak, sarhoş gibi ayağa kalktı. Fakat şalı başının etrafına dolarken, sakın bir sesle konuştu:

— Şimdi ne yapacağız, İlya Her şey bitti mi yani?

İlya hayır anlamında başını salladı.

— Öyle ise, dedi araştırana her şeyi olduğu gibi anlatmalısın.

— Anlatmıyacağım, dedi. Kendi kendime ayakta durmayı başaramıyacağımı mı sanıyorsun? O yeşil adam yüzünden kendimi harcıyacağım mı sanki? Oh hayır! Hayatta daha yapacağım işler var, işittin mi? Ve yapmakta da kararlıyım!

Heyecandan yüzü kızarmış ve gözleri yuvalarından fırlamıştı.

— Para sadece iki bin miydi? diye fısıldadı. Ona doğru eğildi.

— İki kadar bir şey.

— Zavallı çocuk! Onda da şansın yokmuş.

İlya, Olimpiada'ya baktı ve hafifçe bağırdı:

— Bunu para için mi yaptığımı sanıyorsun? Anlamıyor musun?... Bir dakika, önce ben çıkayım. Önce daima erkekler çıkarlar.

— Beni görmeye gel. Saklanmamızda bir sebep yok! Geciktirme! diye emretti.

Birbirlerine sarılarak öpüştüler ve uzun bir müddet öyle kaldılar, nihayet İlya dışarı çıktı. Caddeye çıktığında, boyuna dönüyor, takip edilip edilmediğini anlamak için arkasına bakıyordu. Olimpiada ile olan konuşmalar kalbindeki yükü hafifletmiş ve ona karşı olan tavırlarını değiştirmişti. Cinayeti işlediğini söylediği zaman ne bir bakış, ne de bir kelime ile onu ihtar etmemiş, ayıplamamıştı. Hem daha suçu İlya'nın işlediğini bilmeden birkaç dakika önce kendisini polise vereceğini söyleyerek tehdit etmişti. Ve bunu yapardı da. Çünkü İlya yüzündeki ifadeden

bunu anlamıştı. Olimpiada'yı düşünürken sevgiyle gülümsedi.

Fakat ertesi gün kendini tazılar tarafından takip edilen vahşi bir hayvan gibi hissetti. Sabah erkenden birahane Petruka ile karşılaştığında ona hissedilir bir soğuklukla başını eğmiş, acayip bir şekilde bakmıştı. Terenty bile ona her bakışında içini çekiyor, konuşmak istemiyordu. Yakov ona Masha'nın odasını işaret etmiş ve oraya girdiklerinde korku ile sormuştu:

— Dün gece buraya polis geldi, babama senin hakkında bir sürü soru sordu. Niçin yaptı dersin?

— Ne gibi sorular? diye Ilya gayet soğukkanlı bir şekilde sordu.

— Nerede yaşadığını, içip içmediğini, kadınlarla olan ilgini falan sordu. Olimpiada diye birinden bahsetti - onu tanıyıp tanımadığımızı sordu. Bunlar ne demek?

— Nasıl bilebilirim? diye Ilya dışarı çıktı.

O gece Olimpiada'dan başka bir not aldı.

Şöyle diyordu:

“Senin hakkmda beni sorguya çektiler. Her şeyi ayrıntılarıyla anlattım. Her şey ço kbasit ve hiç de korkutucu değil. Korkma. Binlerce öpücük, benim küçük sevgilim.”

Ilya kâğıdı ateşe attı. Yaş adamın ölümü birahane ve kasabada konuşulan tek konu olmuştu. Ilya anlatılan hikâyeleri dinlemekten zevk duyuyordu. Onlara sorular soruyor, ne gibi tahminler yürüttüklerini anlamaya çalışıyordu. Eğer isteseydi hepsine, “Onu öldüren benim” deyip kanlarını dondurabilirdi.

Bazıları caninin kurnazlığını, cesaretini övüyorlar, diğerleri ise paranın hepsini almadığı için üzülü-

yorlardı. Adamın yakalanmıyacağını düşünenler de vardı. Her şeye rağmen yaşlı adama acıyan ve onun için bir tek kelime bile söyleyen yoktu.

Ilya'nın düşüncesi Poluektov değil, fakat işlediği cinayetin büyüklüğüydü. Bunun cevabım muhakkak verecekti. Bunu düşünmek her nedense onu korkutmuyordu, şuurunun altında şükûnetle yatıyordu, benliğinin bir parçası olmuştu. Bir yere çarpınca şişen yara gibi dokunmadığı takdirde acıımıyordu. Allahın kendi kanunlarını bozduğu için, onu cezalandıracağı saatin geleceğini biliyordu. Vazifesini her an kabul edeceği düşüncesi onu tamamen sakinleştirmişti. Fakat şimdi herkesin içinde beslediği hainlikleri düşünüyordu. Evvelden hiç böyle şeyler düşünmezdi.

Gittikçe endişeleniyor, içine kapanıyor, ama gene de sabahtan akşama kadar caddelrede dolaşarak mallarını satıyor, birahanede oturuyor, halkını seyrediyor, söylenen herşeyi kulağını tilki gibi açarak dinliyordu .Bir gün tavanarasma saklanana hatırlayarak ona daha iyi bir yer bulmayı düşündü. Fakat sonradan bundan vazgeçti. Hayır, yapmayacaktı. Olduğu yerde durması daha iyiydi. Eğer bir araştırma olup buldukları takdirde itiraz edebilirdi.

Fakat ne evi aramışlar, ne de tahkikat için polis gelmişti. Olaydan altı gün sonraya kadar kimse gelmedi. O günkü soruşturmaya, çamaşır değiştirerek, en iyi elbisesini giyerek ve çizmelerini parlatarak hazırlanmıştı. Kendini götürecektir araba kiraladı, yollarda taşlara takıldığı zaman bunun sarsıntısına dayanıyor ve içinde dimdik oturuyordu. Çünkü içinde herşey sımsıkı düğümlenmişti, en ufak bir eğilme onu patlatmaya yeterliydi. Aynı sebepten ofisin merdivenlerini ağır ağır, dikkatle, cam bir tüpün

içine yerleşmiş gibi tırmandı. Odaya girdiğinde, içerde, gözündeki altın çerçeveli bir gözlük olan kıvrıkcık saçlı, kemerli burunlu bir genç vardı. Beyaz, narin ellerini ovuşturuyordu. İlyâ'yı görünce gözlüklerini çıkardı, mendili ile parlattı ve İlyâ'ya kocaman siyah gözleriyle baktı. İlyâ hiç bir şey demeden eğilerek selâmladı.

— Merhaba. Şuraya oturun.

Üzeri vişne çürüğü kumaşla kaplı olan büyük bir masanın yanındaki sandalyeyi işaret ediyordu. İlyâ otururken masanın kenarında duran bir takım kâğıtları dirseği ile itti. Bunu gören dedektif kibar bir şekilde kâğıtları kaldırdı. Sonra masanın öbür tarafına İlyâ'nın karşısına oturdu. Bir kitabın sayfalarında gözünü gezdirmeye başladı. Konuşmuyordu. Fakat arada bir gözünün ucuyla ona bakıyordu. Sessizliği sinir bozucu bulan İlyâ odanın içinde gözünü gezdirmeye başladı. Çok zengin döşenmişti ve çok temizdi. Duvarlarda resimler asılıydı. Bunlardan biri İsa'nın başı önünde yürüyen resmiydi. Harebelerin içinde yalnız ve düşünceli yürüyordu. Bastığı yerde kılıçlar, silâhlar ve insan vücutları vardı. Arka plânda dumanlar yükseliyordu.

İlyâ buna uzun bir müddet baktı, anlamını çözmeye çalıştı. Tam soracakken dedektif kitabı büyük bir gürültüyle kapadı. Şaşırان İlyâ ona baktı. Adamın yüzü gerginleşmişti ve dudaklarını komik bir şekilde buruşturuyordu.

— Evet, diye başladı, parmaklarını masaya vurarak. Yanılmıyorsam İlyâ Yakolevich Lunyev sizsiniz?

— Evet.

— Seni niçin çağırttığımızı tahmin ettin mi?

— Hayır, diyerek İlyâ resme bir daha baktı Te-

miz, sessiz, güzel bir odaydı. İlya hayatında hiç bu kadar temizlik ve zenginlik görmemişti. Dedektiften ise hoş bir koku etrafa yayılıyordu. Bütün bunlar sinirlerini teskin etmiş ve kıskanç düşüncelere sevk etmişti: Böyle yaşayanlar da vardı! Hırsızları ve katilleri bularak zengin oluyorlardı. Acaba bunlar ne kadar alıyordu.

— Bilmiyor musun? diye dedektif hayretle sordu. Olimpiada Danilovna sana söylemedi mi?

— Hayır. Onu uzun zamandan beri görmedim.

Dedektif sandalyesine yaslandı ve dudaklarını komik bir şekilde bükmeğe başladı.

— Ne zamandan beri? diye sordu.

— Bilmiyorum - galiba sekiz dokuz gün oldu.

— Yaa, Poluektov'la evinde sık sık karşılaşır mıydın?

— Öldürülen yaşlı adam? diye İlya dedektifin gözlerinin içine baktı.

— Evet öldürülen yaşlı adam.

— Hayır, hiç karşılaşmadım.

— Hiç mi?

— Hiç.

...

Dedektif bunu takip eden bir takım sorular daha sordu, bunlara cevap vermek için İlya bazıları üzerinde düşündü. Bu esnada dedektif sabırsız bir şekilde masanın ilzerine vuruyordu.

— Olimpiada Danilovna'nın Poluektov tarafından kiralandığını biliyor muydun? diye birden sordu. İlya'nın gözlerinin içine bakıyordu.

İlya onun bakışlarının altında kızardı, hakarete uğradığını hissetti.

— Hayır, diye boş bir şekilde cevap verdi.

— Evet, onun yanındaydı, diye dedektif tekrarladı. İlya'nın hiç bir imada bulunmadığını görerek

İlave etti, Pek hoş bir manzara değil, değil mi?

— Hayır.

— Demek benimle aynı fikirdesin.

Ilya gene cevap vermedi.

Onu ne kadar zamandan beri tanıyorsun?

— Bir seneden fazla oluyor.

— Başka bir deyişle Polvektov'la tanışmasından önce?

“Zeki köpek” diye Ilya düşündü, fakat ciddi bir şekilde cevap verdi.

— Poluektov'u tanımadığıma göre bunu nasıl bilebilirim?

Dedektif dudaklarını büzdü ve masadaki kâğıtlardan birini alırken hafifçe ıslık çaldı. Ilya tekrar resme döndü, bunu tetkik etmekle sınırlarının yumuşadığını sanıyordu.

Diğer bir odadan küçük bir çocuğun ince kahkahaları duyuluyordu ve bir kadının şevkatle şarkı söylediği işitiliyordu.

— Resmi beğendin mi? diye dedektif sordu.

— İsa nereye gidiyor? diye Ilya kısık bir sesle sordu.

Dedektif onu bir an şaşkın ve bedbin gözlerle seyrettikten sonra cevap verdi.

— Gördüğün gibi, insanların kutsal emirlerini yerine getirdiklerini görmek için yeryüzünden çıkmış. Burada da bir harp meydanında yürürken gösterilmiş ateş, vahşet...

— Bunları gökten göremez miydi? diye Ilya sordu.

— Resim tamamen sembol. İsa'nın öğrettikleri ve hayatın gerçekleri arasındaki farkları gösteren bir resim.

Bir kere daha sivrisinek ordusu gibi Ilya'yı rahatsız eden bir sürü önemsiz sorular daha soruldu. Bunlar onun büsbütün canını sıktı, dedektiften nefret etti. Çünkü bütün bunların şaşırtmaca olduğunu çok iyi biliyordu.

— Hiç hatırlıyor musun, diye adam çabucak sordu. Perşembe günü iki ile üç arası neredeydin?

— Birahannede çay içiyordum, dedi Ilya.

— Hangi birahannede?

— Plevna'da

— Bana o saatte kesin olarak orada bulunduğunu nasıl ispat edebilirsin?

Adamın yüzünün damarları oynamıştı, ileriye doğru göğsü masaya dayanacak şekilde yaklaştı. Alev alev yanan gözleri Ilya'nın kilerin içine giriyordu. Ilya birden cevap vermedi.

— Birahaneye girmeden önce polise saatin kaç olduğunu sormuştum, diye sakın bir tavırla cevap verdi.

Dedektif kendisini sandalyesinin arkasına bıraktı, bir kalem alarak ucunu parmaklarına vurmaya başladı.

— Polis bana saatin ikiye yaklaştığını, ya da biri yirmi falan geçtiğini söylemişti.

— Seni tanır mı?

— Evet.

— Senin saatin yok mu?

— Hayır.

— Ona bundan evvel de saati sorar mıydın?

— Arada bir.

— Plevna'da çok kaldın mı?

— Biri cinayeti haber verinceye kadar.

— Sonra nereye gittin?

— Cesedi görmeye.

— Seni orada gören oldu mu, dükkânda demek istiyorum.

— Aynı polis. Hatta beni kovaladı - itti.

— Mükemmel! diye dedektif tatmin olmuş bir şekilde bağırды. Sonra İlyâ'ya bakmadan devam etti, Polise saati cinayetden evvel mi yoksa sonra mı sordun?

İlyâ anlamıştı. Bu kızgınlığı içinde, gözleri kamaştıran beyaz gömlekli, manikürlü ince uzun parmarlı, altın gözlüklü ve siyah yırtıcı gözlü adama hafifçe döndü:

— Nereden bilebilirim? dedi.

— Dedektif kuru bir şekilde öksürdü ve parmaklarım kemikleri çıtlayınca kadar büktü.

— Çok iyi, diye homurdandı. Mükemmel. Bir kaç soru daha kaldı, sonra tamam.

Şimdi sorularını anlamsız bir ses tonuyla, acele etmeden, mühim bir haber alamıyacağından emin bir şekilde soruyordu. İlyâ ise dikkatle cevap vermeye devam ediyordu, kendini tamamen kontrol altında tutuyordu. Konuştuğu her kelime göğüs boşluğundaki gergin bir ipe çarpıyormuş hissini veriyordu. Fakat dedektif onu bir daha tuzağa düşürmek teşebbüsünde bulunmadı.

— O gün caddede yürürken koyun derisinden palto giymiş uzun boylu bir adam gördüğünü hatırlıyor musun?

— Hayır, dedi İlyâ.

— Peki - şimdi verdiğin ifadeyi dinle; sana imzalamanı söyleyeceğim. Kâğıdı yüzüne tutan dedektif monoton, fakat hızlı hızlı yazdıklarını okudu, sonra İlyâ'nın eline bir mürekkepli kalem tutuşturdu. İmzaladıktan sonra yavaşça ayağa kalktı.

— Müsaadenizle, diye kısık fakat ciddi bir tonla söyledi.

Adam onu önemsemyerek hafifçe başım evet anlamında salladı. Sonra yazmaya başladı. Fakat Ilya dışarı çıkmadı. Kendisine uzun bir müddet eziyet eden bu adama bir şeyler söylemek istiyordu. Odanın sessizliğinde kalemin kâğıda sürtünürken çıkardığı sesi net olarak duyuyordu ve bitişik odada hâlâ kadının sesi işitiliyordu.

Dolly, Dolly benim için, dans et, dans et!

— Ne var? diye dedektif aniden başını kaldırarak baktı.

— Hiç bir şey, diye Ilya asık suratla söylendi.

— Gidebileceğini söylemiştim.

— Gidiyorum.

Ilya, dehşet verici bir kinle dolduğunu hissetti, bir ara birbirlerine baktılar. Çabucak arkasını dönerek dışarı çıktı. Caddeye geldiği zaman soğuk bir rüzgâr yüzüne çarpıyordu. Vücudunun ter içinde olduğunu sezdi. Yarım saat sonra Olimpiada koşarak kapıyı açtı, bir annenin oğlunu karşılaması sevinci içindeydi. Yüzü solgun ve gözleri endişeliydi. Huzursuz bakışları vardı.

— Ne akıllık etmişsin, diye Olimpiada Ilya'mın nereden geldiğini öğrendiği zaman cevap verdi. İşte bunu yapmalıydın - Beğendin mi adamı?

— Yaşlı kurnaz bir tilki, diye Ilya hırçın bir şekilde söyledi. Beni hep yakalamaya çalıştı.

— Sen ne umuyordun? Ona bunun için para veriyorlar. diye Olimpiada bilgiçe cevap verdi.

— Şunu dosdoğru sormaz mıydı, undan bundan bir sürü şeyden bahsetti.

— Ama sen de ona dosdoğru anlatmadın, diye Olimpiada gülümsedi.

— Ben mi? diye İlya hayretle sordu. Hayır, galiba ben de dosdoğru cevap vermedim. Allah hepsini kahretsin. Bu yeni fikirle şaşırmış gibiydi, bir kaç dakikalık tereddütten sonra; Çok komik, dedi. Orada, ofisinde otururken haklı olan kendimmişim gibi bir his duydum, inanabiliyor musun?

— Allaha şükür! diye Olimpiada neşe içinde bağırdı. Her şey düzelecek.

İlya onunla konuşurken gülümsüyordu.

— Fazla yalan söylemek mecburiyetinde kaldım. Şanslı piçim. Olimpiada, diye acayıp bir kahkaha attı.

— Sivil elbiseli adamlar beni takip ediyorlar, diye, Olimpiada fısıldadı. Ve belki seni de takip ediyorlardır.

— Oh, tabi diye alaycı bir ifade ile haykırdı. İkimizi de kokluyorlar - sanki ormandaki kurtlarmışız gibi takip ediliyoruz! Ama bizi yakalayamazlar. Onlar yapamaz bunu! Ben kurt değil sefil bir yaratığım. O yaşlı adamı boğmak istemedim. Hayat beni boğuyor, tıpkı Pavel'in şiirinde olduğu gibi. Aynı zamanda Pavel'i Yakov'u da boğuyor, herkesi... herkesi...

— Boşver İlya, diye Olimpiada çayı ikram ederken söyledi. Herşey normale dönecek.

İlya oturduğu sedirden kalkarak pencereye gitti, orada durarak asık suratla, suçlu bir şekilde anlatmaya devam etti:

— Bütün hayatım boyunca burnum pisliğe sür-tüldü. Neden nefret ettimse, neden kaçmak istedim-se aksine içine itildim. Güvenebileceğim birtek insan bile bilemiyorum. Bu dünyada cidden temiz ve

namuslu bi rşey yok mu? u halime bak - niçin gidip te o yaşlı... adamı boğdum?... ellerimi kirlettim ve kendimi lekeledim. Peki ya para... Onu ne diye aldım?

— Artık korkma, o buna değmezdi, diye Olimpiada Ilya'yı teskin etmeğe çalıştı.

— Korkmuyorum. Sadece ne yaptığımı düşünüyorum. Herkes yaptıklarının haklı olduğunu göstermeğe çalışır. Yaşamak için buna mecburdur. O dedektif hariç herkes böyledir. Yalnız o yaldızlı kâğıda sarılmış çikolata gibi. Hiç kimseyi boğmak mecburiyetinde değil. Herşeyi temiz ve tertipli, namuslu bir hayat yaşayabilir.

— Bir dakika, beraber bu kasabadan taşınacağız.

— Oh, hayır. Taşınmıyacağız! Hiç bir yere gidemem, diye Ilya ona dönerek söyledi. Burada kalıp ne olacağını göreceğim. Kelimeler tehdit eder gibiydi.

Olimpiada düşünceye dalmıştı. Koltukta oturuyor ve beyaz tuvaletinin içinde çok hoş ve şirin görünüyordu.

— Onlara daha söyleyeceklerim var, diye Ilya bir aşağı bir yukarı dolaşırken başını salladı.

— Gitmek istememen benden korktuğun için mi? diye incinmiş bir tonda Olimpiada sordu. Şimdi seni sımsıkı bağlayacağımdan mı korkuyorsun? Sırını bildiğim için seni bırakmıyacağımı mı sanıyorsun? Çok yanlış düşünüyorsun sevgili çocuk. Kendi arzun olmadan seni hiç bir zaman peşimden sürüklemem.

Olimpiada'nın sesi sakindi, fakat dudakları acı ile bükülüyormuş gibiydi.

— Ne diyorsun? diye Ilya hayretler sordu.

— Korkma ,bana bağlanman için seni hiç bir

zaman zorlamam. Nereye istesen git, yolun açık olsun.

— Yapma, diye İlya onun yanına oturdu ve elini tuttu. Böyle saçma bir şeyi niçin söylüyorsun?

— Oh, bilmiyorsun değil mi? diye bıkkın bir sesle bağırdı ve elini çekmeye çalıştı. Ben seni tanırım. Sen gururlusun. Zalimsin. O yaşlı adamla yaşadığım için beni affetmiyorsun ve hayatımdan iğreniyorsun. Bütün bunların benim yüzümden olduğunu düşünüyorsun. Benden nefret ediyorsun.

— Yalan! diye İlya gururla söyledi. Söylüyorum sana, yalan. Biraz olsun seni suçlamıyorum. O temiz, lekesiz kadınların benim gibiler için olmadığını biliyorum. Benim gibi bir adam için onlar çok pahalıdır. Böyleleriyle evlenmemi mi ümit ediyorsun. Onların çocukları olur. Temiz şeyler sadece zenginler içindir. Bir arta kalanları alırız, üzerine tükürülmüş hırpalanmış, elden düşmeleri bizim olur.

— Üzerine tükürüldüğümü düşünüyorsan, bırak beni! diye Olimpiada yerinden fırlayarak bağırdı. Defol! Gözlerinden yaşlar boşanıyordu, İlya'ya ateş gibi sözlerle hücum etti. O çukura içinde para olduğu için kendi arzumuyla indim. Şimdi bu parayı merdiven gibi kullanarak çıkmağa çalışıyorum. Tekrar namuslu bir hayat yaşamaya kararlıyım. İstersen düzinelerle yaşlı adam öldür, aldırdığım yok - seni seviyorum. Bunu yapmakta sen bana yardım ettin. Ve şunu unutma ki bana ettiğin yardımdan dolayı seni seviyor değilim. Ben sendeki gururu seviyorum, gençliğini ve kıvırcık saçlarını seviyorum. Kuvvetli ellerini, sert bakışlarına hayranım. Kalbime her dar minnettar kalacağım. Hemen şurada dizlerimin üzerine düşüp ayağını öpeceğim!

an bıçak gibi giren eleştirileri niçin sana ölünceye ka-

Ve böyle diyerek oturmuş olan İlyâ'nın ayağı-
nın dibine düştü, dizlerini öperek şöyle dedi:

— Allahım, o günahı işlemem bana çok faydalı
oldu. Bütün hayatım boyunca pisliğin içinde çürü-
mektense, önce bu çamura saplandım, fakat sonra
çıkıp temizliğe kavuştum. Artık çıktığımdan dolayı
beni affetmen için sana dua edebilirim. Bütün ha-
yatım boyunca o pisliğe tahammül edemezdim. Her
tarafım leke içinde kirliyim. Ne kadar ağlarsam ağ-
layayım yaşlarım beni temizlemeye yetmez.

Önce İlyâ onu itti ve ayağa kaldırmaya çalıştı.
Fakat o daha sıkı bir şekilde İlyâ'nın bacaklarına
sarıldı ve başını dizlerine yasladı. Konuşurken yüzü-
nü İlyâ'nın dizlerine sürüyor, soluk soluğa göz yaş-
ları içinde konuşuyordu. Bir an sonra İlyâ titreyen
elleri ile Olimpiada'nın saçlarını karıştırmaya, okşa-
maya başladı. Sonrada onu dizlerinin üzerinde kal-
dırdı ve kolları ile sarılarak başını omuzuna koy-
durttu. Alev alev olan yanaklarını sımsıkı İlyâ'nın
yüzüne bastırmıştı. Onun kuvvetli kollarının arasın-
da fısıldayarak konuşmaya devam etti:

— İnsan bir kere günah işledikten sonra bütün
hayatı boyunca başkaları tarafından küçük düşü-
rülmesi doğru olur mu? Daha küçücük bir kızken
üvey babam çirkin arzuları ile bana sürünerek ge-
lirdi, ben de elimdekilerle onu döverdim. Fakat sonra
beni daha iyi şekilde elde ettiler - içirdiler, sarhoş
ettiler beni. Ufak, temiz bir çiçek kadar körpe idim.
Ağladım. Güzelliğimi yıkan bir şey gibi göründü bu
bana. Oh, hiç böyle olmak istemezdim - hiç istemez-
dim! Ama sonra bunun bir önemi olmadığını gör-
düm. Geri dönüş olamazdı. Hiç olmazsa iyi para
ödeteyim dedim. Hepsinden nefret ediyordum. On-
lardan para çalıp içiyordum. Birkere bile o verdiğim

buselere kalbimi kaptırmadım. Tâki sana rastlayınca kadar. Kelimeler kısık bir sesle birbirini kovalıyordu. Sonra birden kendini çekerek bağırdı. Bırak beni gideyim!

O zaman İlya ona daha sıkı sarıldı ve ihtirasla çaresizlik içinde yüzünü öpmeye başladı.

— Sana söyleyecek hiç bir şeyim yok, diye mırıldandı. Yalnız şunu bil ki, kimsenin bize aldıracağı yok. Böylece biz de kimseye aldırmıyacağız. Ne yaptığını anlattığına memnun oldum. İyi idi. Sen de iyi sin. Seni şeyden - şeyden - daha çok seviyorum. Seni ne kadar sevdiğimi söyleyecek kelime bulamıyorum.

— Olimpiada'nın gözyaşları İlya'nın içinde saf ve coşkun sevginin doğmastna sebep olmuştu. Uzun müddet orada birbirlerine yapışmış vaziyette, dertlerini birbirlerinin kulaklarına fısıldayarak kaldılar.

— Sen ve ben saadeti hiç bir zaman bilemiyeceğiz, diye Olimpiada çaresizlik içinde başım salladı.

— Öyle ise bizde kendi saadetimizi paylaşırız. Sürgüne bile beraber gideriz değil mi? Fakat o zamana kadar dertlerimizi aşkın içine gömelim. Şimdilik kalbim tüy kadar hafif.

Birbirlerinin kelimeleri ile harekete geçerek, dokunuşları ile heyecanlanarak gözlerinin içlerine bakıyorlardı. Kucaklaşmaktan vücutları alev gibi olmuştu, elbiseleri onları sıkıyordu...

Dışarıda gökyüzü griydi... Soğuk bir sis yüzünü kaplamıştı. Ağaçları bile örtmüştü. Ön bahçe-deki dut ağacının ince dalları arada bir sallanıyor ve pencerenin kenarlarındaki karları temizliyordu. Bir kış akşamı başlamıştı.

Bir kaç gün sonra İlya, polisın uzun boylu,

kürklü şapkalı, koyun derisi paltolu adamı aradığını öğrendi. Poluektov'u öldürğünden şüphe ediliyordu. Dükkân iyice araştırıldığında iki gümüş çerçeveli dini resimlerin çalındığı meydana çıkmıştı. Dükkânın çırağı çocuk Andrei adında uzun boylu, deri paltolu adamın cinayetten iki üç gün evvel gelerek bunları satın aldığını söylüyordu. Bu adamdan Poluektov umumiyetle öteberi alır ve ona borç para verirdi. Daha sonra öğrenildiğine göre çırağın tarifine uyan bir adam o gece ve ertesi gün kasabanın meyhanelerinden birinde içki alemini yapmıştı.

Her geçen gün Ilya'nın kulağına yeni dedikoduları getiriyordu. Bütün kasaba bu korkusuzca işlenen cinayetle coşkun bir haldeydi.

Sokakta, birahanelerde, özel evlerde - her yerde bunun tartışması yapılıyordu. Fakat Ilya bu konuşmalara pek aldırmıyordu. Tehlike kendiliğinden, bir yaranın kabuğunun düşüp kaybolması gibi uzaklaşmıştı. Bunun yerini boşluk almıştı. Şimdi artık nasıl yaşamaya devam edecekti? Acemi sefer yapan gemi gibi yahut da gittiği yeri belli olmayan yolcu gibiydi.

Son zamanlarda Yakov onu rahat bırakmıyordu. Kirli ve başı boş bir halde birahane, bahçede dolaşıyor, kocaman gözlerini ona buna dikiyor, derin bir problemi olan insanlar gibi düşünüyordu. Ilya'yı görür görmez ona esrarengiz bir sesle yavaş, fısıldayarak konuşurdu. Bir defasında şöyle dedi:

— Bana bir dakikanı harcayabilir misin?

— Şimdi olmaz, biraz sonra.

— Ama son derece önemli.

— Nedir?

— Kitaptan söz edeceğim - ah ne yazdığını bir bilsen! Oh Allahım!

— Kitabının da, senin de canınız cehenneme!
Sen bana yalnız şunu söyle, baban ne diye bana hep surat ediyor?

Fakat Yakov biraz olsun gerçeklerle ilgilenmezdi. Ilya'nın sorusuna cevap olarak sadece gözlerini kocaman açtı ve:

— Öyle mi? Sebebini bilmiyorum. Doğru, bir defasında amcana sahte para ticareti falan yaptığını söylerken duydum. Ama hepsi saçma.

— Nereden biliyorsun? diye Ilya sırttı.

— Hıh! Sahte para mı! Saçma. Bu acayip sözü, elinin bir hareketiyle itti. Demek gerçekten benimle konuşacak vaktin yok?

— O kitap hakkmda mı?

— Evet. İçinde doğru dürüst anlamadığım bir yer var.

Ilya ona, sanki canavarmış gibi bakıyordu. Böyle anlarda Yakov'un kör olduğunu sanardı. Acıyarak hayatla bağı olmayan bir yaratığa benzetirdi onu. Evde, ve o caddede herkesin söylediği bir dedikodu vardı. Petrukha uzun zamandan beri pahalı bir randevucudan tuttuğu, metresiyle evlenecekti. Yakov ise buna tamamen ilgisiz kalıyordu. Ilya ona düğünün ne zaman olduğunu sorduğu zaman şöyle cevap verdi:

— Kimin dilğünü?

— Babanın.

— Oh, o mu? Kimbilir? Öyle bir kadınla evlenmek yüz kararı olur.

— Onun bir oğlu olduğunu biliyor muydun? Odukça bilyük bir Gimnazyum'da okuyor.

— Ee, ne olmuş?

— Babanın mirasçısı olacak.

— Ha - hah, diye Yakov tamamen anlamsız bir

şekilde bağırdı, Sonra birden heyecanlandı. Oğlu mu? Onun bana yardım etmesi gerek. Babam onu tezgâhın ardına dikerse ben de istediğim yere giderdim! Ne şans!

Böyle hürriyet havası içinde dudaklarını yemeğe başladı. İlya acıyarak gülümsedi:

— Dedikleri doğru, «Aptal dilenci havucu paraya tercih edermiş» Ah, Yakov! Yakov! Bu dünyada nasıl hayatını sürdüreceksin?

Yakov birden heyecanlanmış, gözleri açılmıştı:

— Bunu da düşündüm, diye çabucak fısıldadı. Önce insan kendini bilmeli, Allahın kendisinden ne istediğini bilmeli. Şimdiye kadar bana bir tek şey normal göründü; insanlar iplik gibi birbirlerine karışmış, hepsi ayrı bir yöne kendini çekiyor. Kimse bunun nereye bağlanacağını bilmiyor. Bir insan doğuyor, kimse bunun nedenini bilmiyor; yaşıyor, kimse sebebini bilmiyor; ölüyor ve herşey bitiyor. Bu bakımdan insan önce neden doğduğunu bilmeli - anlıyor musun?

— Böyle şeyler düşünmekten başka şeyler bilmezsin, diye İlya kızgın bir şekilde söyledi. Ne lüzumu var?

Yakov'un fikirlerinin kendisini de etkilediğinin farkındaydı. Şimdi söyledikleri onu her zamankinden daha çok ilgilendirmişti... Onu istemediği düşüncelere sürüklüyordu. Yakov konuştuğu zaman, İlya'nın içindeki kara benliği, bir bebeğin annesinin rahiminde kıpırdanması gibi daima oynar ve onu parlak, temiz hayata iterdi. Böyle olduğu anlar Yakov'un kelimelerini aç bebekler gibi emerdi. Halbuki bunu istemiyordu. Korkuyor, nefret ediyordu. Bu bakımdan Yakov'la konuşmaktan sakınıyordu. Ama arkadaşını silkeleyip atması güçtü.

— Ne gereği var? Bu gayet açık. Havasız yaşamadığın gibi, bunsuz da yapamazsın.

— Yaşlı adam gibisin Yakov; çok can sıkmağa başladın. “Herkes diğerleri gibi en iyisini ister” diye bir deyim vardır.

Böyle konuşmalardan sonra Ilya içinin tuzlu lahana ile dolmuş gibi hissederci; susuzluktan ölmüş gibi içi ezilirdi. Fakat bir türlü isteyemezdi. Allah hakkında bu meçhul ve ezici düşüncelerine dayanılmaz ve arzulu bir şeyler ilâve edilirdi.

Allah her şeyi görür ama hiç bir şey yapmaz diye suratını asarak söylendi. Anlatılmaz zıtlıklar içinde karmakarışık olduğunun farkındaydı. Düşüncelerinden ve korkularından sıyrılmak için kurtuluşu Olimpiada’nın kollarına atılmakla bulmuştu.

Arada bir Vera’yı görmeye gidiyordu. O azar azar neşeli bir hayatın girdabına kapılmaya başlamıştı.

Ilya’ya tüccarlarla, subayların yaptığı cümbüşlerin heyecanlı raporlarını veriyordu. Lokantaları, gezi yerlerini tarif ediyor, Ilya’ya hediye olarak kabul ettiği elbiseleri, mücevherleri gösteriyordu. Şirin kıvrımları olan güzel, taze, diri bir vücudu vardı. Hayranlarının kendisi için nasıl kavga ettiklerini övünerek anlatıyordu. Ilya onun güzelliğine kuvvetine, neşesine hayrandı, Ama onu sırası geldikçe uyarıyordu.

— Dikkat et Vera; bütün bunlara kendini kap tırma.

— Ne olur? Bunlar benim lâyük olduğum şeyler. Hiç olmazsa rahat bir hayat sürüyorum. İşim bitince eyvallah!

— Pavel ne olacak?

Yüzü burkuldu ve sesindeki samimilik kayboldu.

— Beni terk etmeli. Bana bağlı kalması doğru değil. Kendine niçin eziyet etsin? Hiç bir zaman bu hayattan vaz geçmiyeceğim. Böcek bir kere ağa takıldıktan sonra...

— Sevmiyor musun? diye Ilya sordu.

— Pavel'i sevmeden yapamıyorum, diye donuk bir sesle cevap verdi. O harika bir insan.

— Peki öyle ise, niçin onunla yaşamıyorsun?

— Yaşayıp ta boynuna bağ mı olayım? Beni bırak, kendisine zor bakıyor. Oh, hayır; onun için hislerim çok coşkun.

— Dikkat et, bu fena netice vermesin, diye ona ihtar etti.

— Allah aşkına, diye Vera bağırdı. Benden ne yapmamı bekliyorsun? Benim sadece bir erkek için mi yaratıldığımı sanıyorsun? Herkes kendini eğlendirmek istiyor. Ve herkes istediği gibi yaşıyor - sen veya ben. Veya herkes.

— Yalnız düşünüyorsun, diye Ilya hüzünlü bir şekilde cevap verdi. Biz sadece kendimiz için yaşamıyoruz.

— Kim için?

— Meselâ kendini ele al. Sen tüccarlar için, onun gibi bir sürü hovardalar için yaşıyorsun.

— Ben kendim de hovardayım, dedi ve kahkaha ile gülmeye başladı.

Ilya ondan üzüntü içinde ayrıldı. Pavel'i iki ke-re görmüştü ama her seferinde de bir dakika kadar konuşmuşlardı. Kendisini Vera'nın yanında bulunca Pavel tedirgin oluyordu. Onun karşısına oturuyor, dudaklarını sımsıkı kapayarak bir tek kelime bile söylemeden bekliyordu. Zayıf yanaklarında derhal

iki kırmızı nokta belirliyordu. İlyâ arkadaşının kendisini kışkandığını anlıyordu ve bu onu bir nevi tatmin ediyordu. Çünkü arkadaşının başını bir ilmige soktuğunu ve bundan yaralanmadan kurtulamıyacağını seziyordu. Her ikisine acıdığı için fazla yanlarına gitmiyordu.

Olimpiada ile ikinci bir balayı yaşıyorlardı. Buna rağmen aralarında neşelerini kaçırın soğuk bir cereyan arada bir esiyordu. Konuşurlarken bazen İlyâ kara düşüncelere saplanırdı.

— Hadi sevgilim, gene kurma, diye Olimipada onu teskin ederdi. Bu dünyada eli lekesiz kimse yok.

— Dinle, diye İlyâ inatçı bir sesle atılırdı. Bu mevzuda çok zekisin ama benim düşüncelerimi hiç bir zaman anlayamıyacaksın. Bana şunu söyle: Bir insan başkasını incitmeden nasıl namuslu bir hayat yaşayabilir? Yaşlı adama gelince - onun için bir kelime bile istemiyorum! İşitiyor musun?

Fakat Olimpiada yaşlı adamdan konuşmadan edemez, İlyâya heponu unutmaması için ısrar ederdi. İlyâ'da ona kızar ve çıkıp giderdi. Bundan sonraki gelişinde Olimipada vahşi bir şekilde ağlar, korktuğu için İlyânın kendisini sevdiğini söylerdi. Böyle bir şey istemediğini ve kaçıp gideceğini söyleyerek İlyâ'yı tehdit ederdi. Onu çimdikler, omuzunu ısıtır, ayaklarını öper, nihayet yorgun ve bitkin düşünce elbiselerini çıkarır, İlyâ'nın karşısında çıplak durur, şöyle derdi:

— Bakılacak gibi değil miyim? Vücudum güzel değil mi? Ve ben seni vücudumun her santimi ile seviyorum, kanımın her damlası ile, etimin her parçası ile seviyorum! İstersen boğazımı kes - Yüzüne bakar, gülerim.

Bundan sonra mavi gözleri vahşileşir, dudakları

ihtirasla bükülür, göğsü onu kucaklamak istercesine kalkıp inerdi. İlya da onu kollarına alır, bitkin hale gelinceye kadar aşk yapardı, sonra evine giderken kendi kendine düşünürdü. Bu kadar ihtirasla dolu bir insan o yaşlı adamın elleri gibi iğrenç ellerle dokunulmaya tahammül edebilir mi? Bunun üzerine Olimpiada'dan iğrenir, öpücüklerini hatırlıyarak yere tükürürdü.

Bir defasında Olimpiada'mın öpücükleriyle donanmış vücuduyla ayrılırken ona:

— O yaşlı şeytanın işini bitirdiğinden beri beni daha çok seviyorsın dedi.

— Doğru. Ne var bunda?

— Hiç bir şey. ilginç; çürük yumurtaların tadının taze olanlardan daha lezzetli olduğunu düşünenler vardır, aynı zamanda elmayı çürümüş halde sevenler de vardır.

Olimpiada buna boş bir bakışla gülümsedi, hiç bir şey demedi.

Bir gün, İlya işten geldikten sonra elbiselerini değiştirirken amcası Terenty içeri girdi. Kapıyı ardından kamburu ile kapadı ve orada kimsenin kendisini takip etmediğinden emin olmak için bir iki saniye bekledi, sonra kapıyı kilitledi. İlya, onu alaylı bir tavırla seyrediyordu.

— İlya diye Terenty sandalyeye otururken solumdu.

— Efendim?

— Senin hakkında bazı şeyler duyuyorum. Hiç hoş olmayan şeyler.

Kambur derin bir nefes aldı ve bakışlarını yere çevirdi.

— Ne gibi şeyler? diye İlya çizmelerini çıkarırken söyledi.

— Değişik şeyler. Bazıları... O adamın ölümünde parmağının olduğunu söylüyorlar... Diğerleri senin kalpazanlık yaptığını söylüyorlar.

— Kıskanıyorlar, ha?

— Birahanede dedektife benzer adamlar dolaşüyor. Senin hakkında Petrukha'ya hep sorular soruyorlar.

— Varsın sorsunlar dedi Ilya.

— Oh, tabi - Bir şey yapmadıktan sonra sana ne?

Ilya güldü ve yatağın üzerine uzandı.

— Onlar artık gelmiyor. Fakat şimdi Petrukha... Terenty özür diliyor gibiydi. «Kendine kalacak bir yer bulsaydın iyi olurdu Ilya. Petrukha evinde fena karakterli kimseleri istemediğini söylüyor. Kendisini dört başı mamur gösteriyor.

Ilya amcasına baktıktan sonra yüksek sesle cevap verdi:

— Eğer o vernikli çehresinden çok memnunsa çenesini kapasın! Bunu ona bildir! Benim hakkımda olur olmaz şeyler söylemekte devam ederse kafasını kopartırım. Ben ne olursam olayım, tahkikat etmek ona düşmez. Buradan istediğim zaman taşınırım. Bir kere olsun namuslu bir yerde oturmak ondan daha fazla bana memnuniyet verecektir.

Kambur, Ilya'nın bu çıkışından korkmuştu. Bir an hiç konuşmadan oturdu, kamburunu kaşıdı. Yeğenine dehşet içinde bakıyordu. Ilya ise dudaklarını kısımış bir halde tavana bakarak yatıyordu. Trenty'nin gözleri, onun kıvrıkcık saçlarının üzerinde, yakışıklı ve inatçı yüzünde, ufak bıyığında, geniş göğsünde, kuvvetli ve iyi gelişmiş vücudunda dolaşıyordu.

— Hoş bir delikanlı oldun diye mırıldandı. Köy-

de yaşasaydın kızlar sana rahat vermezlerdi. Orada hayatm kolaylaşırdı. Sana para da gönderirdim. Kendine bir dükkân açıp zengin bir kadın bulurdun. Hayat, tepeden inen bir kızak kadar pürüzsüz devam ederdi.

— Belki de tepeden aşağıya inmek istemiyorum, yukarıya tırmanmak istiyorum. diye Ilya somurtarak cevap verdi.

— Oh, tabi. Şüphesiz tırmanmak istersin diye Terenty telâşla ilâve etti. Ben de bunu demek istiyorum. Hayat düzgün akardı, sen. de rahatça tırmanırdın.

— Peki, ya tepeye yaklaşıncı? diye Ilya sordu.

Kambur ona baktı ve kıkırdadı. Başka bir şey dedi ama Ilya onu dinlemedi. Bütün olanları zihninden geçiriyordu. Hadiseler nasıl birbirine bağlanarak ağır dilimlerini meydana getirmişlerdi. Bir adamın etrafında sıralanmışlar ve istedikleri yere kadar onu sürüklemişlerdi, tıpkı bir polisin hırsızını kovalaması gibi. İşte buradan kaçıp tek başıma yaşamak istiyordum! Fırsat elimde. Amcasına korkmuş bir halde baktı. fakat o anda kapının vurulması ile Terenty'de yerinden fırlamıştı.

— Evet, aç diye Ilya öfkelenmişti.

Kambur kilidi açtığı vakit karşısında elinde kocaman kahverengi bir kitapla bekleyen Yakov'u gördü.

— Masha'nın yanına gidelim diye heyecanla söylenerek yatağın kenarına yaklaştı.

— Niçin, nesi var? diye Ilya çabucak ilâve etti.

— Nesi mi? Hiç birşeyi yok galiba. Evde değil.

— Akşamlarını nerede geçiriyor? diye kambur merakla sordu.

— Matitza ile çıkıyor.

— Bu iyi değil diye Terenty konuştu. Yakov Ilya'nın elini yakaladı ve çekti.

— Sen kontaksın dedi, Ilya.

— Siyah bir sihir diye Yakov fısıldadı.

— Nedir? diye Ilya çizmelerini giydi.

— Bu kitap. Dinle bak! Hadi acele et!

Ve böylece, arkadaşını karanlık koridordan sürükliyerek telâşla yürümeye başladı.

— İnsanın kanını donduruyor - tıpkı karanlık bir gölün sularını seyrederken gölün içine düşermiş, gibi oluyor insan.

Ilya sesinin titreyişinden dolayı arkadaşının heyecanının farkındaydı. Ayakkabı tamircisinin odasına girip lâmbayı yaktıkları zaman Ilya Yakov'un yüzünün bembeyaz olduğunu ve gözlerinin sarhoşlarınki gibi bulanık ve bahtiyar görüldüğünü sezdi.

— Biraz damlattın mı? diye Ilya ona şüpheli bir şekilde baktı.

— Ben mi? Hayır, bugün bir damla bile içmedim Artık içmiyorum. Sadece babam evde olduğu zamanlar kendime hakim olmak için bir iki bardak içiyorum. Babamdan korkuyorum. Hem votka içmiyorum - kokuyor. Bak, dinle şunu.

Gürültülü bir şekilde sandalyeye çöktü, kitabı açarak eğildi. Parmağını satırların üzerinde gezdirmek titreyen bir sesle okudu:

— “Fasıl üç. İnsanların Menşei.” Dinle.

Derin bir nefes aldıktan sonra sol elini kaldırdı ve sağ elini satırların üzerinde gezdirmeye başladı. “Diodor tarafından müşahade edildiğine göre ilk insanlar sağlam karakterli idiler” İşitiyor musun?

Sağlam karakterli... Bu gibi şeyleri yazanlara Dio-
dor'un derin bir saygı olurdu. İnsan ırkının başlan-
gıcı olmadan dünya ne yaratılmıştır, ne de asırlarla
parçalanabilir... diyor.

Yakov başım kaldırdı ve elini havada salladı:

— İşittin mi— diye tekrarladı. Başlangıcı ol-
madan.

— Devam et diye İlya kitabın deri kapağına
baktı.

— Böyle bir anlayışa imza atanlar Cicero, Pi-
tagoras, Samos, Arkhita, Terentin, Atinalı Plato,
Xenocrates, Aristotle ve diğer bazı bilginlerdir. Bun-
lar büyük zekâları ile, dünyanın sonsuz gelişiminde
başlangıç ve sonuç yoktur diye tayin etmişlerdir.
İşitiyor musun? Gene başlangıcı yok. Fakat gene
bu sonsuz gelişim içinde, doğmak ve dünyaya gel-
mek gibi bazı sonuçlar vardır, bunlarla birlikte ya-
radılış mefhumu diye bir konu ortaya çıkıyor, bura-
daki fenomen...

İlya uzandı ve kitabın kapağını kapadı.

— Yeter! diye kişnedi. Cehennem dibine! Bir
avuç yabancılar senin zihnini karıştırmak için arap-
saçı gibi şeyler düşünmüşler. Bundan bir anlam çık-
maz.

— Bekle! diye Yakov ona bakarak telâşla söy-
lendi; sonra gözlerini kocaman açarak arkadaşına
baktı. Sen kendi başlangıcını biliyor musun?

— Ne başlangıcı? diye İlya sabırsızlandı.

— Meselâ ruhun. İnsan ruhla doğar değil mi?

— Evet?

— Öyleyse bunun nereden geldiğini öğrenmeye
hakkın vardır. Ruhun ölümlü olmadığı ve daima ya-
şadığını biliriz değil mi? Öyle ise bilinmesi gereken
önemli şey, nasıl doğduğunu öğrenmek değil fa-

kat nasıl var olduğunu bilmek önemli. Canlı olarak doğmuşsun. Peki ne zaman canlandın? Annenin rahiminde mi? Öyle ise sen doğmadan önce neler olduğunu hiç hatırlıyor musun? Ve eğer ruhun varsa bu ne zaman vücuduna girmiş? Bana söyleyebilir misin?

Yakov'un gözlerinde mutlu bir parıltı vardı ve yüzü neşe içindeydi. İlya'nın düşünceli haline nazaran kendisi tatmin olmuşa benziyordu.

— Senin ruhun işte! diye Yakov bağırdı.

— Aptal diye İlya inatçı bir şekilde konuştu. Ne diye bu kadar neşeleniyorsun?

— Mesut olduğum için değil, sadece... biraz...

— Sadece biraz olduğun için... diye İlya alay etti. Niçin hayatta olduğum önemli değil, nasıl yaşamam gerektiği mühim. Temiz ve namuslu olarak, kimseyi incitmeden ve kimsede beni incitmeden nasıl yaşamalıyız. Bana bunu söyleyen kitap bul.

Yakov'un havası sönmüştü. Arkadaşının heyecanını coşturmaktaki başarısızlığı kendisinininkini de azaltmıştı. Bir dakika sonra şöyle dedi:

— Son zamanlarda sende beğenmediğim bazı şeyler var. Zihnindekilerin ne olduğunu anlayamıyorum. Göklere çıkmış gibi kurumlu bir halin var. San ki kutsallaşmış gibisin.

İlya güldü.

— Neye gülüyorsun? Sana doğruyu söylüyorum. Herkesi tenkid ediyorsun. Kimseye aldırдың yok.

— Bu doğru diye İlya atıldı. Kime aldırayım? Ve niçin? Bana hiç bir iyilik yapan oldu mu? İnsanların bütün arzusu başkalarının zararına kendi günlük ekmeklerini kazanmak. Ve hâlâ da başkalarının

kendilerini sevmesini ve saygı duymasını isterler. Herkesin karnı diğeri gibi açıtır.

— İnsan sadece ekmekle yaşamaz diye Yakov kuru bir şekilde söylendi.

— Biliyorum. süslü elbiseler giyenlerin içi sahte. Bunları görebiliyorum. Amcam Allah'a her şeyin hesabını veriyor. Tıpkı tezgâhtarın, mal sahibine satışını bildirmesi gibi. Baban kiliseye yeni bir haç gönderdi, bu onun ya birisini aldattığını, ya da aldatmak üzere olduğunu gösteriyor. Bu nereye gitsen aynıdır. Beş ver, on al. Herkes sahtekârlık yapıyor, yaptıklarına bahane buluyor. Fakat ben şunu diyorum: Kazara veya kasdi olarak bir şey yaptığın zaman cezası kabul edecek kadar erkek olmalısın.

— Dedğin doğru diye Yakov sakın bir şekilde cevap verdi. Babam ve Kambur hakkında dediklerin de doğru. Sen ve ben buraya ait değiliz, Ilya; yanlış yerde doğmuşuz. Hiç olmazsa sen sinirlendiğin zaman başkalarını tenkid ederek rahatlıyorsun. Bu da bir nevi huzur sayılır. Bende bu yetenek yok. Ah buradan bir gidebilseydim! diye birden patladı.

— Nereye giderdin? diye Ilya alaylı bir şekilde sordu.

Merdivenden adım sesleri ve mırıltılar geliyordu. Bir el kapının tokmağını çevirdi. Çocuklar konuşmadan bekliyorlardı. O anda kapı hafifçe açılmış ve Perfishka görünmüştü. Bir an kenara tutundu, sonra sallanarak yere düştü. Sağ elindeki akordiyonu da başının üzerine geldi.

— Ayy! diye sarhoş bir halde güldü. Arkasından Matitza görünmüştü. Eğildi ve onu kollarına alarak kaldırmak istedi.

— İyi oldu! diye kalın sesi ile mırıldandı.

— Çek elini çöpçatan! Ben kendim kalkarım.

Sonra ayağa kalkmaya çabaladı ve çocuklara doğru gitti.

— Merhaba diye sol elini uzattı. Nasıl smız?

Matitza aptal aptal kıkırdadı.

— Nerede idin? diye Ilya sordu.

Yakov sarhoş çifte baktı ve hiç sesini çıkarmadı.

— Nerede miydim? Ay dostlar! Vay dostlar! diyerek Perfishka şarkı söyleyip oynamaya başladı.

— Hey, çöpçatan! diye Matitza'ya seslendi. Şu biraz evvel bana öğrettiğini söyleyelim. Hadi!

Matitza'nın yanında sobaya yaslandı ve onu dirseği ile dürterek parmağını akordiyonun telleri üzerinde gezdirdi.

— Masha nerede? diye Ilya kızgın bir şekilde söylendi.

— Nerede? diye Yakov tekrarlıyarak yerinden fırladı. Fakat sarhoşların onlara aldındıkları yoktu. Matitza başını bir yana sallayarak şarkı söylemeye başladı:

Komşu Komşu şimdi Pazertesi...

Perfishka akordiyonu ile ona katıldı ve kalın sesi ile söylemeye başladı:

Haziran geliyor Cumartesi...

Ilya kalktı ve ayakkabıcıyı o kadar şiddetle sarstı ki, adamın başı sobaya çarptı.

— Kızın nerede?

— Gecenin yarısında kızım kayboldu diye Perfishka başını tutarak mırıldandı.

Yakov da Matitza'ya aynı soruyu sordu.

— Söylemem diye kadın konuştu. Söylemem, söylemem, söylemem.

— Belki de onu hainlere satmışlardır diye Ilya sinirli sinirli güldü. Yakov ona korku ile baktı:

— Dinle Perfishka, söyle bana Masha nerede? diye bildirdi.

— Masha diye Matitza mırıldandı. Masha'nın işi tamam.

— İlya! Duyuyor musun? Ne yapacağız? diye bağırان Yakov panik içindeydi.

İlya sarhoşlara hiç cevap vermeden donuk bir şekilde baktı.

Matitza şarkısını bağıra bağıra söylüyordu, kocaman gözlerini bir İlya'ya bir Yakova çeviriyordu. Birden kollarını açarak bağırdı.

— Çıkın dışarı! Çıkın evimden! Şimdi benim. Biz evleneceğiz.

Ayakkabıcı karnını tutarak gülmeye başladı.

— Gel Yakov dedi İlya. Onlardan bir şey anlamıyacağız.

— Bekle diye Yakov korku içinde tereddüt etti Perfishka Masha nerede?

— Matitza, sevgilim - Masha nerede?

Perfishka ıslık çalar gibi dudaklarını büktü. Hiç ses çıkmayınca Yakov'a dilini çıkardı ve tekrar katılırcasına gülmeye başladı. Matitza İlya'ya olanca gücü ile bağırmaya başlamıştı:

— Sen kimsin? Bilmiyor muyum sanki?

İlya onu bir kenara iterek dışarı çıktı. Merdivenlerde Yakov ona yetişti. Omuzlarından tutarak kendine doğru döndürdü:

— Nasıl yapabildiler? Nasıl cesaret edebildiler? Daha çok küçük İlya! Hakkaten evlendirdiler mi acaba?

— Boşuna çeneni yorma dedi İlya, Faydası yok. Onlara daha evvelden göz kulak olmalıydın. Sen başlangıcı bulmakla meşgulken onlar herşeye son vermişler.

Yakov sustu, fakat bir dakika sonra bahçede İlyay'ı takip ederken sordu:

— Benim suçum değil. Bir yere gündeliğe gittiğini duyuyordum ama.

— Senin suçun olup olmadığına zerre kadar aldırdığım yok. diye İlyya bahçenin ortasında durarak kaba bir şekilde cevap verdi. Bu evden çıkmamız lâzım. Bu ev yanmalı.

— Oh Allahım! Oh Allahım! diye İlya'nın arkasında duran Yakov mırıldandı. Kolları serbest bir şekilde iki yanında sallanıyordu. Başını herhangi bir darbeye hazırlanmış gibi öne doğru eğmişti.

— Haydi ağla diye İlyya arkadaşını iğneledi. Sonra onu gecenin karanlığında bahçenin ortasında bırakarak uzaklaştı.

Ertesi sabah Perfishka'dan, Masha'nın elli yaşında dükkân sahibi, Khrenov adında, karısı henüz ölmüş bir adamla evlendirildiğini duydu.

Perfishka ona hikâyeyi anlatırken ranzanın üzerinde yatıyordu, arada bir de elini sallıyordu.

— İşte bana böyle dedi. "İki çocuğum var, erkek çocuk... Onlara bakacak dadı lâzım ama dadı ailenin bir ferdi sayılmaz. Muhakkak çalar çırpar. Sen bir kızına danış" dedi. Ben de onunla konuştum. Matiza'da konuştu. Masha zeki kızdır, hemen anladı. Bundan daha iyisini bulabilir miydi? Hayır. Belki de beteri olurdu da iyisi olmazdı. "Ben giderim" dedi. Ve gitti. Her şey üç günde oldu. Matitza ve ben üç ruble aldık, onu da içip bitirdik zaten. Kadının içki içmesini görme! At bile onunla yarış edemez.

İlyya onu sükûnetle dinledi. Masha'nın umulduğundan daha fazla iyi duruma kavuştuğuna râemnundu, ama gene de ona acıyordu. Son zamanlarda

onu pek az görmüştü ve hiç düşünmemiştir. Artık Masha'da gittikten sonra Petrukha'nın evi iyice tahammül edilmez bir hale gelmiştir.

Perfishka'nın sarı şiş yüzü ranzanın üzerinden sarkıyor ve sesi ile pencerenin camında kırılmış, ağaç dalı gibi çatlağı.

— Khrenov bana evine ayağını basmamam için emir verdi. Sadece dükkânına arada bir gidebileceğimi söyledi, bana içki içmem için para verecekmış. Cennete gidebilme ihtimalimin az olduğu gibi, evine de girmem fikri de öyle azmış. Ilya Yakovlevich sen iyi çocuksun, bana içki içebilmem için beş kapık verebilir misin?

— Onsuz ne yapacaksın? diye Ilya sordu.

Ayakkabıcı yere bir tükürük attı.

— Artık içim rahat içiyorum. Masha her nedense içime dertti, aklımdan hiç çıkmıyordu. Bazen sırf onun hatırı için çalışıyordum. Fakat şimdi besleniyor, giyiniyor ve başını altına sokacak bir çatısı var. Emniyetle kilitlendi. Artık kendi cümbüşüme istediğim gibi devam etmekte serbestim.

— Votkayı bırakamaz mısın?

— Hayır, dedi Perfishka başını salladı. Hem niçin bırakayım? Kendi kendime geçinebildikten sonra kim bana karışır? Ve eğer o insanın kafası hiç bir şey almıyorsa ne yaptığına kim aldırır? Ama zihnimde belirli bir plân olduğu anlarda oldu - fakat bu karım sağ olduğu zamanlarda idi. Büyükbaba Yereimei'nin parasından biraz aşırmağı ümit etmiştim. Benim düşündüğüme göre muhakkak başkası olacaktı. O halde bu niçin ben olmayacaktım? Ama Allaha şükür benden önce başkaları aldı. Üzülmüyorum. Ama yalnız şunu öğrendim, insan yolunu bilmeden bir şey yapamıyor - hatta hırsızlık bile.

Ayakkabıcı güldü ve aşağı inmeye başladı.

— Hadi beş kapağı ver; içim yanıyor.

— Al da iç, diye İlya ona gülümsedi. Hem sahtekâr, hem de çirkefsin, buna rağmen bazen seni tanıdığım en iyi insan olarak görüyorum.

— Sahi mi? diye şüphe içinde sordu.

— İster inan ister inanma, sen bilirsin. Bu diğerlerini çok az düşünüp, seni çok düşündüğüm için değil.

— Bu bana göre fazla derin anlamlı. Bu benim kafa senin söylediğini anlayacak cinsten değil. Gidip biraz demleneyim, belki de kafamın gelişmesine faydası olur.

— Dur! diye İlya onun kolundan yakaladı. Alaktan korkar mısın?

Perfishka sabırsızca bir ayağından diğerine yüklenerek bekliyordu.

— Niçin korkayım? diye alındı. Kimseye bir kötülüğüm olmadı ki.

— Dua eder misin? diye İlya alçak sesle sordu.

— Şüphesiz, bazen ederim.

İlya ayakkabıcının bir an evvel birahaneye gitmek için sabırsızlandığının farkındaydı. Bu yüzden kısa kesiyordu.

— Git, diye alaycı bir sesle söyledi. Ama unutma, öldüğün zaman Allah sana şöyle soracak; “Nasıl bir hayat yaşadın?”

— Ve ben de “bebek doğdum; sarhoş öldüm; hiç bir şey hatırlamıyorum Allahım” diyeceğim. Allah da “SADECE” gülüp beni affedecek.

Ayakkabıcı sırtarak dışarı çıktı.

İlya, zemin katta yalnız kalmıştı. Masha'nın bir daha bu kasvetli, kirli odada hiç bir zaman görün-

miyeceği fikri çok tuhaftı. Perfishka dahi çok geçmeden buradan çıkacaktı

Nisan güneşi pencereden girip süprülmemiş yeri aydınlatıyordu. Biraz evvel bir cenaze çıkmışcasısına odanın içinde herşey karmakarışık ve iç karartıcı idi. Ilya'nın kafasına devamlı olarak bedbin düşünceler geliyordu. Sobaya bakan sandalyenin üzerine perişan bir halde çöktü. Birden zihnine şimşek gibi bir fikir geldi:

“Gidip itiraf etmeliyim.”

Kızgın bir şekilde bunu aklından kovdu.

Hemen o akşam Ilya, Petrukha Filimonov'un evini terk etmesi için zorlandı. Bu, şu şekilde cereyan etti:

İşten döndüğü zaman amcasının kendisini üzüntü içinde bahçede beklerken buldu.

— Evet, Ilya bu sefer hakikaten gitmek mecburiyetindesin, dedi. Bu günkü kavgayı bir bilsen! Kambur dehşetini gözleri sımsıkı kısıp elleri ile kalçalarını dövmekle gösteriyordu. Yakov deliler gibi içti ve babasının yüzüne “hırsız” diye bağırd. Başka şeyler de söyledi - hepsi canavar, iğrenç üçkâğıtçı diye deliler gibi bağırdı. Petrukha onun üzerine öyle bir atladı ki! Dişlerine yumruk attı, saçından tutup sürükledi, ayaklarının altına alarak ezdi, kan içinde kalıncaya kadar ezdi. Yakov şimdi içeride inliyor. Sonra o Petrukha benim üzerime atladı. “Şusenin yeğenini evden çıkart” dedi. “Bunlar hep onun yüzünden oluyor” dedi. Köpek gibi bağırdı! Böylece sana yol göründü.

Ilya boynundaki ipi çıkardı ve kutuyu amcasına verdi:

— Al, tut sunu.

— Nereye gidiyorsun?

Ilya'mn elleri sinirden titriyordu. Yakov'a acımış, Petrukha'ya sinirlenmişti.

— Tut, dedim, diye dişlerini gıcırdattı sonra birahaneye gitti. Çenesini acıtıncaya kadar dişlerini sıkmişti, kulakları uğulduyordu. Bu uğultu arasında amcasının ona polis hakkında, sürgün ve hapis olma hakkında bir şeyler söylediğini işitti, ama onu kimse durduramazdı.

Petrukha'yı büfede buldu. Rezil, şöhretli bir adamla konuşuyor ve gülüyordu. Çıplak kafasına ışık gelmişti ve Ilya'ya bu alaycı bir şekilde gülümseyormuş gibi göründü.

— Ah, tüccar! diye Ilya'yı görünce seslendi, kaşlarını çatarak devam etti. Tam görmek istediğim insan.

Odanın kapısında duruyordu.

Ilya'nın gözlerinde soğuk, amansız bir bakış belirdi:

— Çık dışarı, diye yüksek sesle bağırdı.

— Ne? dedi Petrukha.

— Yakov'u göreceğim.

— Hayır, müsaade etmiyorum.

Ilya bütün kuvveti ile Petrukha'nın suratına indirdi. Adam homurdanarak yıkıldı. Garsonlar koşarak geldiler.

— Tutun! diye biri bağırdı. Bağlayın onu!

Müşteriler de yerlerinden fırlamışlardı. Fakat Ilya sakın bir şekilde Petrukha'nın üzerinden atladı ve odaya girerek kapıyı içerden kilitledi.

Kutular, şarap fiçileriyle dolu ufak odada ufak bir lâmba yamyordu. Ilya önce bu karanlık ve bir sürü gürültü arasında arkadaşını göremedi ama bir an sonra Yakov'un yerde yattığını gördü. Başı gölgede idi. Yüzü çarpılmış ve ezilmişti. Ilya lâmbayı

alarak baş ucunda çömeldi. Yakov'un yüzü tamamen yaralar, ezikler çürükler içinde kalmıştı. Gözleri şişlerin altında kaybolmuştu. Güçlkle nefes alıyordu, göremediği belliydi, çünkü mırıldandı:

— Kim o?

— Ben, diye Ilya alçak sesle cevap verdi, sonra ayağa kalktı,

— Bana su ver.

Ilya omuzundan geriye baktı. Halk kapıyı zorla açmak istiyordu.

— Arka tarafa gidin, diye biri bağırdı.

— Ben ona dokunmadım, diye kargaşalığın içinden Petrukha'nın kışneyen sesi duyuldu.

Ilya rahatlamışcasına soludu. Kapıya doğru giderek diğer taraftakilere sakın bir şekilde seslendi:

— Gürültüyü kesin arkadaşlar! dedi. Çenesine biraz dokundum diye ölmez, ama ben bu yüzden mahkemeye sürüklenirim. Kendi işinize bakın ve kapıyı itmekten de vaz geçin. Ben kendim açarım.

Kilidi açtı ve yumruklarını sıkmış, yüzüne siper almış bir halde durdu. Bunu herhangi bir ihtimale karşı yapmıştı. Kavgaya hazır olduğu yüzünde gayet açık olarak belli idi. Bütün vücudunun gergin hali kalabalığın açılmasına sebep oldu. Fakat Petrukha onları kışkırtmaya devam ediyordu:

— O bir canavar, bir dolandırıcı! diye haykırıyordu.

— Şunu gelin kaldırın ve ne yaptığını görün. diye Ilya bir kenara çekildi. Gelin de bir insan yaratığını nasıl harabeye çevirdiğini görün.

Müşterilerden birkaçı Ilya'ya şüphe ile baktıktan sonra yanından geçtiler ve içeri girerek Yakov'a baktılar.

— Oğlanın pestilini çıkarmış! diye biri hayratle söylendi.

— Biraz su getirip polisi çağırın, dedi Ilya.

Şahitler kendinden tarafa idiler. Ilya bunu görebiliyordu. Bu sebeple itham edercesine yüksek sesle konuştu:

— Hepiniz Petrukha Filimonov'u tanırırsınız, cıvardaki en büyük dolandırıcı olduğunu biliyorsunuz. Peki ama buna karşılık kim oğlu için fena bir söz söyleyebilir? İşte oğlu içerde yatıyor, o kadar feci dövülmüş ki, sakat kalması bile söz konusu. Babası ise sapasağlam ve siz de beni, Petrukha'nın yüzüne bir yumruk attım diye hapse attıracaksınız. Bu doğru mu? İnsaf! Bir iş mi? Ama hep böyledir zaten. Biri istediği gibi hareket eder, geri kalanlar kığını bile kaldırmaya cesaret edemezler.

Dinleyenlerden bir kaç sempati ile içlerini çektiler, diğerleri suya sabuna dokunmadan uzaklaştılar. Petrukha bağırmaya, herkesi kaçırmaya başladı:

— Çıkın dışarıya! Defolun, size söylüyorum! Bu benim işim, içerdeki benim oğlum. Çıkın! Polisten korkmuyorum. Hem mahkemeye de ihtiyacım yok. Hiç mahkemesiz onu öldürürüm. Çıkın!

Ilya su içirmek için Yakov'a eğilmişti; arkadaşının yüzündeki yaralar ve şişler yürekler acısı idi.

— Nefes alırken acıyor, diye Yakov içerken fısıldadı. Beni buradan götür Ilya. Ne olur götür beni!

Şişlerin arasından yaşlar sızıyordu.

— Hastahaneye yatırmak lâzım, diye Ilya Petrukha söylendi.

Bar sahibi oğluna baktı ve bir şeyler fısıldadı.

Gözünün biri görüyor, diğeri Yakov'un iki gözü gibi pışmış ve kapanmıştı.

— Ne dediğimi duydun mu? diye Ilya bağırdı.

— Bağırma diye Petrukha beklenmedik uysal bir sesle söylendi. Hastahaneye götürmeğe cesaret edemem. Dedikodu olur. Olmaz.

— Hayvan seni! diye Ilya yere tükürük attı. Sana söylüyorum; bu çocuğu hastahaneye yatırmalısın. Kabul etmezsen kıyameti kopartırım!...

— Dur, dur. Sinirlenme. Belki de numara yapıyordur. Ilya ayağa fırladı, bunun üzerine Petrukha kapıya koştu.

— İvan! diye seslendi. Yakov'u hastahaneye götürmesi için onbeş kapiklik araba çağır - Elbiselerini giy Yakov. Kendini olduğundan daha fena göstermekte bir mâna yok. Sana sopa atan yabancı değil, öz baban Bizim zamanımızdayken ben bundan daha beterlerini yedim.

Petrukha odanın içinde telâşla oradan oraya koşmağa ve çengellerden elbiseleri alarak Ilya'ya atmaya başlamıştı, bir taraftan da gençliğinde yediği dayakları anlatıyordu.

Terenty tezgâhın arkasında idi. Ilya onun mütevazi bir şekilde konuşmalarını işitebiliyordu.

— Havyar üç mü, yoksa beş kapiklik mi olsun? Özür dilerim, havyar bitmiş, İstersen yerine Ringa balığı vereyim?

Ilya ertesi gün kendine kiralık biryer buldu. Bulduğu mutfağa bitişik küçük bir oda, ona kırmızı buluzlu genç bir kız tarafından gösterildi. Pembe yanakları, ince, sivri bir burnu, ufak ağzı ve dar alnının üzerine dökülen dalgalı siyah saçları vardı. Arada bir unları elinin alışkanlığı ile geriye itiyordu.

— Böyle bir oda için beş ruble çok ucuz, diye tebessüm ederek cıvıladı. Bu geniş omuzlu genç adamın, güzel gözlerine hayran olduğunun farkında idi. Duvar kâğıdı yepyeni ve pencere bahçeye bakıyor. Daha ne istiyorsunuz? Sabahleyin size semaveri ısıtırm ama onu odamza taşımak sizin vazifeniz.

— Hizmetçi misin? diye İlya sordu.

Tebessümün yerine çabucak asık bir yüz gelmişti, kendine çeki düzen vererek konuştu:

— Hayır, hizmetçi değilim, ev kadınıyım. dedi Bu benim ve kocamın evi.

— Demek evlisiniz! diye İlya hayretle, narin vücuda bakarak sordu. Kızın kızgınlığı aniden geçmişti. Neşe içinde kahkaha attı:

— Ne komiksiniz! Önce beni hizmetçi sanıyorsunuz, sonra da evli olduğuma şaşıyorsunuz!

— Nasıl inanabilirim? Çocuğa benziyorsunuz, diye İlya gülerek mukabele etti.

— Niye inanmıyacakmışsınız, üç senelik evliyim. Kocam bu bölgeye bakan polis.

İlya onun yüzüne biran baktı, sonra kendinin de sebebini anlayamadığı bir şekilde öksürdü.

— Çok komiksiniz, diye kız omuzlarını silkerek İlya'ya merakla baktı. Neyse odayı tutuyor musunuz?

— Tutuyorum. Depozit istiyor musunuz?

— Şüphesiz evet.

— Bir iki saate kadar öteberilerimi getiririm.

— Çok iyi. Senin gibi kiracım olduğuna memnunum - neşeli birine benziyorsunuz.

— Pek değil, diye İlya güldü.

Dudaklarında bir tebessümle ve içinde hoş bir hisle dışarı çıktı. Hem mavi kâğıtlı odadan hem de

evin sahibi olan bu şen ufak tefek hanımdan memnun olmuştu. Fakat hepsinden fazla olarak onu sevindiren şey, polise ait olan bir kimsenin katında kalmaktı.

Bunu çok eğlendirici buluyordu.

Yakov'un görmeye karar verdi ve böylece bir araba tutarak içine bindi, sonra çaldığı parayı ne yapacağını, nereye sağlayacağını düşünmeğe başladı.

Hastahaneye gittiğinde Yakov'un biraz evvel yıkanmış ve uykuda olduğunu öğrendi. Koridordaki bir pencerenin önünde durdu. Eve mi gitmeye yoksa arkadaşının uyanmasını mı beklemesinin yerinde olacağını düşünüyordu. Hastalar ayaklarında terlikler üzerlerinde sarı gecelik entarileri ile gelip geçiyorlardı, bu arada kendisine anlamsız bakıyorlardı. Uzaktaki bir odadan duyulan inleme sessizliğin içinde eriyor, uzun, dar koridor boyunca yankılar yaparak son buluyordu. İlya birden bu sarı duvarlar içinden kurtulup kaçmak istedi. Ama o anda hastalardan biri gelerek ona elini uzattı ve sakın bir tavırla:

— Merhaba, dedi.

— İlya başını kaldırdı ve hayretler içinde kaldı:

— Pavel! Sen de burada mısın?

— Başka kim var? diye, Pavel çabucak ilâve etti.

Yüzünde hafif bir eğrilik vardı. İlya Yakov'un başına gelenleri olduğu gibi anlattı. Sonra sözünü şöyle bitirdi:

— Sen ne kadar değişmişsin?

— Değiştim, diye fısıldadı, başını bir cinayet suçlusu gibi öne eğdi.

— Nen var? diye İlya sempati ile sordu.

— Hah! Sanki tahmin edemiyorsun? Pavel arkadaşına bir an baktı, sonra tekrar başını eğdi.

— Bir hastalığa mı yakalandın?

— Tabii

— Şüphesiz Vera'dan değildir.

— Başka kimden olabilir? diye Pavel huzursuz bir şekilde cevap verdi.

Ilya başını üzgün bir tavırla salladı:

— Ben de bir gün yakalanacağım, dedi.

— Ben de senin bana başını çevireceğini sanıyordum, diye Pavel minnettar bir şekilde baktı. Burada hava alıyordum, birden seni gördüm. Utandım. Arkamı çevirdim. Hiç konuşmadan önünden geçtim.

— Ne akıllıca iş yapmışsın diye Ilya alaylı bir şekilde konuştu. Nasıl söyleyebilirdin? İğrenç bir hastalık. İki haftadan beri buradayım. Can sıkıntısından patlıyacağım. En fenası geceleri - ızgaranın üzerinde pişiriliyormuş gibi oluyorum. Saatler geçmek bilmiyor, bana hiç bitmeyecekmiş gibi geliyor. Batıklığa saplanmışım gibi bağırdığım halde kimse yardıma gelmiyor.

Pavel fısıltı halinde konuşuyor, yüzünün adaleleri çekiliyordu. Parmakları ile durmadan düğmelerini çeviriyordu.

— Vera nerede? diye Ilya sordu.

— Kim bilir? diye Pavel yorgun bir şekilde cevap verdi.

— Seni görmeğe gelmiyor mu?

— Bir kere geldi. Dışarı çıkardım. Görmeye tahammül edemiyorum diye kızgın, söylendi.

Ilya onun gergin yüzüne baktı, sonra nasihat edercesine konuştu:

— Saçma Başkalarının sakın olmasını istiyor-

san sen de onlara sakın davranmalısın. Niçin Vera'yı suçluyorsun?

— Öyle ise kimi suçluyayım? diye Pavel şiddetle söylendi. Soruyorum sana kimi? Geceleri sabaha kadar, hayatımı böyle berbat edenin kim olduğunu düşünmekle geçiriyorum. Bu suç kimde, Vera'ya aşık olmamda mı? Onu çok seviyorum! Ona karşı olan aşkım en parlak yıldızlar kadar.

Pavel'ın gözleri kızarmış ve iki damla göz yaşı yanaklarından aşağı süzölmeye başlamıştı. Elinin tersi ile sildi:

— Saçma! diye Ilya sabırsızca söylendi. Vera'ya Pavel'den daha çok üzüölüyordu. Bir bardak içince kendini iyi hissediyorsun - kahramansın! On bardak içince hasta oluyorsun - şehitsin! Peki ama Vera'dan ne haber? O da yakalandı, değil mi?

— Evet, ona üzüölüyor muyum sanıyorsun? diye Pavel titreyen bir sesle cevap verdi. Dışarı çıkardığım zaman acı ve için için ağladı! Dayanamadım. Ben de ağlamak isterdim ama kalbimde tuğladan yükler vardı. Gittikten sonra düşünceye daldım. Ah Ilya, bizim gibilere bu dünyada hayat yok!

— Bir yerde bir bozukluk var gibi diye Ilya acı ile dudaklarını büktü. Hep aşınmış şeyleri elde ediyoruz. Yakov'un babası oğluna hayatı zehir ediyor; Masha yaşlı, iğrenç bir adamla evlendi; sen ise. Birden hafifçe güldü, sesini alçalttı. Şansız olmayan sadece benim. Sadece bir şeyler istemeliyim ve haydi! İşte tamam.

— Böyle şey söylememelisin diye Pavel onun yüzünü inceledi. Komik olmaya mı çalışıyorsun?

— Komik mi? İmkânsız. Komik olmaya çalışan başkası. Hepimize oyun oynayıp duruyor. Benim gö-

rüşüme göre bu dünyada elde edebileceğin bir parça adalet yok.

— Ben de aynı fikirdeyim diye Pavel hafifçe fakat bütün kalbi ile söyledi. Tekrar yanaklarında iki kırmızı nokta belirmişti.

İki genç orada, koridorun gölgeli bir köşesinde duvara yaslanmış, birbirleri ile hararetli hararetli konuşuyorlar, ağızlarından çıkan fikirleri tartışıyorlardı. Uzaktan gergin bir iplite dokunulduğu zaman titreşen ses dalgaları gibi iniltiler bütün koridor boyunca yayılıyordu. Pavel kaderin ağır pençesinin altında ağrıdan kıvranıyordu; tıpkı iplik gibi bütün vücudu acı içinde titreşiyordu. Bu heyecanın içinde arkadaşının kulağına birbirini tutmayan üzüntülerini döküyordu. Ve bu sözler Ilya'nın kalbini yakan kıvılcımların parlamasına sebep oluyordu. Elemler zaten onun devamlı dostuydu.

— Bir insanda para olduğu zaman niçin muhakkak saygı görüyor? Eğer zengin bin insansa muhakkak haklı mıdır? diye Pavel fısıldadı, Ilya'ya sokulmuştu. Ve konuşurken etrafına göz ucu ile bakıyordu, hayatına zarar verecek bir düşmanın varlığını haber almışa benziyordu.

— Bizim söylediklerimizi kim anlayabilir? diye Ilya şikâyetçi bir tavırla bağırdı.

— Doğru. Kiminle konuşmalıyız?

Pavel başka bir şey demedi; Ilya dalgın dalgın koridorun derinliklerine doğru bakıyordu. Sessizlikte iniltiler daha fazla belirli olmuştu. Çok büyük olmalıydı bu iniltileri çıkaran göğüs, hadsiz, hesapsız olmalıydı acısı ...

— Hâlâ Olimpiada ile yaşıyor musun? diye en sonunda Pavel ağzından çıkardı.

— Evet dedi Ilya ve güldü; sonra sesini alçal-

tarak devam etti, Yakov o kadar çok okuyor ki. Al-laha inanmıyor.

Pavel ona baktı:

— İnanmıyor mu? diye kaçamaklı bir şekilde sordu.

— Bir kitap bulmuş... Peki ya sen bu konuda ne diyorsun?

— Ben mi? diye Pavel alay etti. Bilmiyorum. Kiliseye gittiğim yok.

— Ben de bu konuda çok düşündüm. Eğer Allah varsa bu olup bitenleri görmeye nasıl tahammül edebiliyor?

Böylece tekrar kendilerini meşgul eden derin bir konuya daldılar, neden sonra hastahane müsdahdemlerinden biri gelerek onların sözlerini kesti.

— Buraya saklanmak demekle neyi ima ediyorsun? diye İlya'ya ciddi bir şekilde sordu.

— Saklanmıyorum dedi İlya.

— Bütün diğer ziyaretçilerin gittiğini görmüyor musun?

— Oh, özür dilerim. Neyse, hoşça kal Pavel. Gitte Yakov'u gör.

— Haydi çık diye hastahane müstahdemi bağırdı.

— Gene gel! diye Pavel arkasından seslendi.

Dışarı çıktığı zaman İlya bir kere daha arkadaşlarının kaderi üzerinde düşündü. Şüphesiz onlardan daha şanslı idi ama bu düşünce gene onu tatmin etmiyordu. Acı acı gülerek endişe içinde etrafına baktı.

Yeni kiraladığı yerde sessizce yaşıyor ve odayı kiraladığı çiftten zevk alıyordu. Kadının adı Tatyana Vlasyevna idi. Neşeli, konuşkan bir tipti. Henüz

iki gün bile geçmemesine rağmen bütün hayatını anlatmıştı.

İlyâ sabahleyin odasında çay içerken o mutfakta, önünde önlüğü, kollarını dirseklerine kadar sıvamış bir halde telâşlı telâşlı koşuşur, arada bir kapıdan İlyâ'ya bakardı. Bir sabah şöyle dedi:

— Zengin değiliz ama kocam ve ben okuduk. Ben Cadet Corps'da Gramer okulunda okudum, kocam da aynı yerdeydi ama o bitiremedi. Çünkü zengin olmak istiyoruz ve olacağız da göreceksin. Çocuğumuz olmadığı için şanslı sayılırız, çünkü onların masrafı çok olur. Yemeği ben yaparım, çarşıya pazara ben giderim. Diğer kirli işlere gelince, bunu yapacak bir kız buluyorum, ayda iki kere geliyor, bizimle kalmadığı için yemek masrafı olmuyor, sadece bir ruble veriyorum. Görüyor musun bu da bizi ne kadar masraftan koruyor?

Kapıda durmuş, parmakları ile hesap yapıyor, arada bir dalgalı perçemini eli ile geriye itiyordu. Aşçıya ayda üç ruble vermemiz lâzım, bir de onu beslemek, yedi ruble - eder on. Bir de en azından ayda üç rublelik hırsızlık yapar - eder on üç. Sana verdiğim odayı ona verecektim, bu da - on sekiz. Görüyor musun bir aşçı ne kadar masraflı! Hem bunun yanında ben herşeyi toptan alıyorum: tereyağı teneke ile, unu, şekeri çuvalla. Bu en azından on iki ruble arttırmak demek. Hepsi beraber otuz ruble ediyor. Meselâ karakolda veya telgrafhanede bir vazifem olsaydı bütün kazandığımı aşçıya verecektim. Kocama bir kapiklik bile yüküm yok. İşte böyle yaşanır delikanlı! Benden ders al!

Parlak gözleri ile İlyâ'ya kurnazca baktı, o da ona karşılık verdi. İlyâ bu kadından hem hoşlanıyor, hem de onu sayıyordu. Sabahleyin İlyâ kalktığı za-

man o mutfakta yardımcısı olan sessiz çilli yüzlü genç kızla meşgul bulunuyordu. Kız herşeye korku ile bakardı Akşam işten döndüğü zaman Tatyana Vlasyevna kapıyı güler yüzle açardı ve daima temiz ve derli toplu olur, hoş bir koku da sürerdi. Kocası evde olduğu zamanlar gitar çalar, karısı da gür güzel sesi ile şarkı söylerdi. Veya ikisi beraber "Dunce" adında bir iskambil oynarlar, kaybeden busesi ile öderdi. İlya herşeyi odasından duyuyordu. Kartların dağıtılışı, yere konuluşu, dudakların öpüşürken çıkardığı sesi bile...

Bu çift iki odada yaşıyordu. Bir yatak odası ve buna açılan oturma odası, burası da İlya'nınkine bitişikti. Her sabah bu oda kuş sesleri ile dolu oluyordu. Her cins kuş dışarda bahçede ötüyor ve içerisini konser salonuna döndürüyordu.

Tatyana'nın kocası Kirik, Nikodimovich Avtomov yirmi altı yaşında idi. Uzun boylu, şişman, büyük burunlu, dişlerinin rengi bozulmuş bir adamdı. İyi huylu, yüzü sivilcelerle dolu idi ve soluk gözlerinde tatlı bir huzur okunuyordu. Çok kısa kesilmiş saçı kafasında fırça gibi dimdik duruyordu. İlya ile ilk tanıştıkları vakit ona şöyle demişti:

— Öten kuşları sever misin?

— Evet.

— Yakalar mısın?

— Hayır diye İlya hayretle baktı.

Kirik Nikodimovich yüzünü buruşturdu ve başka bir soru sormadan önce bir saniye kadar düşündü.

— Hiç yakalamadın mı?

— Hayır.

— Hiç mi?

— Hiç.

— Öyle ise onları gerçekten sevmiyorsun diye gülümsedi. Ben yakalardım; hatta bu yüzden ordu-
dan bile kovuldum. Amirle başımın derde girmeye-
ceğini bilsem, bugün bile yakalardım. Çünkü onları
sevmeme rağmen benim gibi bir mevkii olan bir ada-
mın bunu yapması şerefini alçaltıcı bir şeydir. Fa-
kat senin yerinde olsaydım çalı kuşunu yakalardım.
Çok neşeli kuşlar! Hatta bunlara “Allahın küçük
yaratıkları” deniliyordu.

Konuşurken gözlerini gayet hılyalı bir şekilde
Ilya'ya dikmişti. O da bundan fena halde bozulmağa
başlamıştı. Çünkü polisin sembolik olarak kuş tut-
maktan bahşederken bunu manâlı söylediğini sanı-
yordu. Fakat adamın sulu gözlerine bir bakışla emin
oldu, samimi konuştuğuna inandı. Ilya'nın samimi
görünüştünden hoşlandığını açıkça belli eden Kirik
Nikodimonich gülümsedi ve şöyle devam etti:

— Bu akşam gel, beraber çay içelim. Utanma
“Dunce” oyunu oynarız. Sık sık misafir davet etme-
yiz. İnsanın dostu olması iyi ama onları beslemek
hoş değil - çok pahalıya mal oluyor.

Ilya bu çiftin iyi düzenli hayatını gördükçe on-
lardan daha çok hoşlanıyordu. Muhitlerindeki-
leri ciddi ve temiz kişilerdi; hayatları ise sakin ve düzen
içindeydi. Birbirlerini seviyor görünüyorlardı. Taty-
na ufak neşeli çalı kuşuna, Kirik ise heybetli şakrak
kuşuna benziyordu.

Evleri ise kuş yuvası kadar sıcaktı. Her akşam
Ilya odasında oturup bitişik odadan gelen sesleri din-
lerken kendi kendine düşünürdü: İşte insan böyle ya-
şamalı! Kıskançlık içinde içini çekerken ilerde ken-
di dükkânının ve evinin olacağı günü hasretle bek-
liyordu. Tertemiz bir odası olacak, burada öten kuş-
lar bulunduracak ve aynen rüyada imiş gibi sessiz

ve sakin, yalnız başına yaşayacaktı. Bitişik odada bu esnada Tatyana Vlashevna pazardan aldıklarını kocasına anlatırdı. Masrafını, ne kadar kâr ettiğini, her şeyi söylerdi. Kocasını da sessizce güler, şöyle derdi:

— Sen en zeki hanımsın? Hadi bana bir öpücük ver.

Sıra kendisine gelince o da günün olaylarını anlatır, Amirin ve Polisin kendisine söylediklerini naklederdi.

Böyle dinlerken Ilya aniden anlaşılmasın bir hasret tutkusuna yakalanırdı. Böyle anlarda bu ufak, mavi odayı boğucu bulur, sebebini bulmak için gözlerini etrafta gezdirirdi. Nihayet daha fazla tahammül edemeyeceğini anlayınca kalkar dışarı giderdi. Bazen Olimpiada'ya gider, bazen de sadece cadde-lerde dolaşırdı.

Olimpiada daha kıskanç ve çekilmez olmaya başlamıştı, kavgaları da sıklaşmıştı. Bozuştuıkları zaman kattiyyen Poluektov cinayetine dokunmazdı ama araları iyi olduğu zamanlar Ilya'yı bunu unutmaması için zorlardı. Bu konudaki ısrarı Ilya'yı şaşırtıyordu bu sebeple bir kere daha ona şöyle dedi:

— Kavga ettiğimiz zaman niçin yaşlı adamı benim ağzıma tıkmıyorsun, Olimpiada?

— Çünkü onun sen veya benle hiç bir ilgisi yok diye cevap verdi. Seni yakalamadıysa bu yaşlı adamın hak ettiği bir şeydi demek. Onu öldürmende bir sebep olmadığını sen kendin söylemiştin. Sen sadece onu öldürmeğe alet oldun.

Ilya güldü.

— Ne var? diye Olimpiada sordu.

— Hiç bir şey. Sadece insanın akli olursa her şeye bahane bulur diye düşünüyordum.

— Ne demek istediğini anlamıyorum diye Olimpiada başım olumsuz bir şekilde salladı.

— Neye bilmiyorsun? diye Ilya içini çekip omuzlarını silkti. Hepsi çok basit. Sadece kaya kadar sert bir şey istiyorum. Bana bunu göster. Ama gösteremezsin. Böyle şey yoktur.

Kavgaların birinden sonra, Ilya ona dört gün gitmedi. Nihayet sonuncu gün ondan şöyle bir mektup aldı:

— “Elveda Ilya, ebediyyen elveda, artık birbirimizi hiç bir zaman görmeyeceğiz. Beni arama, zira bulamazsın. Bir sonraki vapurla bu lânetlenmiş kasabadan gidiyorum. Bu hayatta hislerim kötürüm oldu. Uzaklara gidiyorum, hiç dönmiyeceğim. Beni düşünme, bekleme. Benim için yaptıklarına kalbimin ta derinliklerinden teşekkür ederim. Kötü olan herşeyi unutacağım. Yalnız başıma gitmediğimi sana söylelemeliyim. Uzun zamandan beri peşimde olan genç Ananın’le beraberim. Kendisi ile yaşadığım takdirde hayatımı kurtaracağını söylüyor. Ben de kabul ettim; benim için fark etmez. Ananın’lerin balıkhaneleri olan deniz kenarındaki bir kasabaya gidiyoruz. Basit ruhlu bir insan ve benimle evlenmek istiyor, aptal. Elveda. Seni tıpkı rüyamda görmüş gibiyim, uyanınca geç olduğunu göreceğim Kalbimin nasıl burkulduğunu bir bilsen! Biricik aşkım, seni tekrar tekrar öperim. Çok gururlanma - hepimiz zavallı birer yaratığız. Senin Olimpiada’cığımı son zamanlarda kafasını baltanın altına koyacak kadar uysal oldu. Zavallı kırılan kalbi de aynı şekilde acı çekiyor”

“Olimpiada Shlikova”

“Sana posta ile yüzük yolladım, beni hatırlarsın. Lütfen tak — O. S.”

Ilya mektubu okuduğu zaman gözlerinden yaş

fışkırıncaya kadar dudaklarını ısırđı. Tekrar, tekrar okudu. Bu basit kelimeleri kocaman bir elin yazdığını düşünmek acı olduğu kadar iftihar ettiriciydi. Şimdiye kadar hiç bir zaman onu ne kadar sevdiğini durup düşünmemişti, lâkin şimdi bunu düşünüyordu. Olimpiada'yı çok seviyordu. Mektubu okurken gurur ve şükran hisleri duymuştu ama bu duyguları kendine çok yakın olan birini kaybettiğinin farkına varınca gölgelendi. Kederli bir şekilde şimdi ümitsizliğe düşünce kime gideceğini düşündü. Olimpiada'nın hayali zihninde net olarak duruyordu. Onun haşın kucaklayışlarını, makul davranışlarını, hatırlayınca kalbi keder ve pişmanlık içinde burkuldu.

Pencerenin önünde durmuş, sabahın erken saatinde dışarda mürver ağacının dallarının rüzgârda hafif hafif sallanışını seyrediyordu. Duvarın öbür tarafından gitarın melankolik sesi duyuluyor ve Tatyana yüksek sesle şarkı söylüyordu:

İnciler ve elmaslar
Beni imrendirir...

Ilya mektubu avucunun içinde sıktı. Olimpiada'nın kalbini kırmıştı. İçindeki acıma hisleri göğsünü sıkıştırdı ve boğazı düğümlendi. Şarkı devam ediyordu:

Sadece yüzük benim istediğim,
Denizin derinliklerindedir.

Polis yüksek sesle kahkaha attı, karısı da buna katıldı. Sonra beraberce mutfağa koştular. Kızın sesi mutfağa girer girmez kesildi. Ilya onun yakında olduğunu hissettiği halde arkasını dönmedi, hal-

buki kız kapıyı açmıştı. Hiç hareket etmeden orada durdu, düşüncelerinin içine gömülmüştü. Dışarda, ağaçların dalları rüzgârda sallanıyordu. İlya kendisinin de bu soğuk sabah rüzgârı ile yerden havalanıp uçtuğunu hâyâl etti.

— İlya Yakovlevich, çay içecek misin? diye evin hanımı sordu.

— Hayır, mersi.

O esnada kilisenin cam çaldı; ses pencereye kuvvetle çarpıyor, camı titreştiriyordu. Kiliseye uzun zamandan beri gitmediğini hatırladı. Buradan uzaklaşmak için bu fırsata memnun olmuştu.

— Sabah duasına gidiyorum diye kapıya doğru dönerek söylendi. Tatyana elleri kapının tokmağında ona endişe ile bakıyordu.

İlya gözünü kırptı ve özür diler gibi:

— Kiliseye uzun zamandır gitmedimde, dedi.

— Peki o halde semaveri saat dokuz için hazırlarım.

Kiliseye giderken İlya genç Ananın'ni düşünmeye başladı. Onunla tanışmıştı. Ananın zengin bir tüccardı. "ANNANIN KARDEŞLER" balıkçılık firmasının en genciydi. Zayıf, solgun yüzlü, mavi gözlü bir gençti. Bu kasabaya taşınmasından çok kısa bir zaman sonra hovardallığı ile şöhret kazanmıştı. İşte dedi İlya acı acı düşündü; bazı insanların yaşamaları böyle - tıpkı atmaca gibi: Daha henüz kanatları yeni belirirken kırlarda dolaşırlar ve sen ne olduğunu anlamadan bir bakarsın ki güvercinini çalmış.

Düşünceleri ile küskün bir hale gelmiş vaziyette kiliseye girdi. Karanlık bir köşede, mumların yakılması için merdivenin bulunduğu yerde, ayakta durdu.

Sol taraftaki koro "Merhametli Aziz" ilâhisini

okuyordu. Çocuklardan biri ince ve yüksek sesi ile koronun önderliğini yapıyordu. Bu ses insanın kulağını adeta yırtıyor gibiydi. İlyâ rahatsız oldu. Gidip çocuğun kulağını bükmek istedi. Köşede soba yanıyordu ve etrafı yanmış kumaş kokusu sarmıştı. Şişmanca, üzerine pelerin giymiş bulunan bir kadın ona gelerek şöyle dedi:

— Burası senin yerin değil delikanlı.

İlyâ onun şatafalı. Zengin pelerinine baktı, sonra bir kelime bile söylemeden uzaklaştı. Kendi kendine; Kilisede bile kendine lâıyk olan yerde durmaya mecbursun, diye söylendi.

İlyâ, Poluekov cinayetinden beri ilk defa kiliseye geliyordu, bunu hatırlar hatırlamaz birden ürperdi.

— Affet beni, oh Allahım diye haç çıkararak mırıldandı.

Koro şimdi tatlı bir dini şarkı söylüyordu. Erkek soprano lar gayet net bir şekilde kelimeleri söylüyorlardı. Ufak çanların çalması gibi gayet zarıftı bunlar. Alto sesler gergin ipin çıkardığı sesler gibi titreşiyordu. Basların kalın ağır notaları ise genç çocukların seslerini destekliyordu. Arada bir de tenorların kuvvetli hoşsesleri hepsinin üzerinden yükseliyordu.

Dini şarkılar nihayet bitmişti. İlyâ derin derin nefes aldı, kalbi ferahlamıştı. Mabede beraberinde getirdiği küskünlüğü kaybolmuştu artık. Kafasında ki cinayetle meşgul değildi. Şarkılar ruhuna ferahlık getirmiş ve temizlemişti. Kendini bu kadar iyi hissetmenin verdiği şaşkınlık içindeydi. Kalbini araştırdığı halde orada pişmanlık bulamadı.

Birden iğnenin batmasma benzeyen bir düşünce aklına geldi. “Ya eğer evin hanımı yokluğumdan faydalanıp odamı karıştırır, parayı bulursa?

Bu heyecan içinde kiliseden çıktı, bir araba tutarak evin yolunu tuttu. Yolda kafası çeşitli korkular içindeydi. Hepsini birleştiren heyecanı zirveye varıyordu. “Ya eğer bulursa?” diye kendi kendine konuştu. “Beni ele vermezler. Sadece parayı kendilerine saklarlar.”

Kendisini ele vermeden parayı saklamaları fikri onu daha çok heyecanlandırmıştı. Böyle bir ihtimal dahilinde hemen polise gidip itiraf ederdi. Herkes rahat, temiz bir hayat yaşarken kendisi niçin böyle ıstırap ve şüphe içinde kalmalıydı. Bunları düşünürken soğuk soğuk ürperiyordu. Elve vardığında çanı çaldı ve dudaklarını kısarak, yumrukları sıkılmış bir halde kapının açılmasını bekledi.

Nihayet Tatyana Vlasyevna kapıyı açtı.

— Oh, çanı amma hızlı çaldın! Ne var? Bir şey mi oldu? diye söylendi.

Ilya onu bir kenara itti, bir kelime bile söylemeden odasına girdi. Fakat içeri bir bakış, endişesinin boş olduğunu ona ispat etti. Para, pencerenin üzerinde çerçevenin altında saklıydı. Kendisi de bu çerçeveye ufacık bir tüy sıkıştırmıştı. Böylece parayı uzanan el muhakkak bu tüyü uçururdu. Lâkin işte orada tüy, kahverenginin üzerinde beyaz bir kar tanesi gibi duruyordu.

— Hasta mısın? diye evin hanımı odasının kapısına gelerek sordu.

— Kendimi pek iyi hissetmiyorum. Özür dilerim, içeri girerken galiba seni ittim.

— Oh, o mu? Bir dakika arabacıya ne kadar para vereceksin??

— Ah, lütfen...

Kadın dışarı koştu ve gider gitmez Ilya san-

dalyenin üzerine çıkarak parayı aldı, cebine koydu. Sonra rahat bir nefes aldı.

Şimdi de korktuğundan dolayı utanıyordu, tüy cna acayip davrandığını daha içeri girer girmez hissettirmişti. Kendi kendine gülerek paniğe kapıldım diye düşündü. O anda Tatyana Vlasjevna tekrar kapıda belirmişti.

— Arabacıya yirmi kapık verdim, diye çabucak söyledi. Ne oldu? Bayılır gibi mi oldun?

— Biraz. Kilisede ayakta duruyordum ve birden.

— Yat diyerek kadın içeri girerken söyledi. Sen yat, bana aldırma. Ben de burada, senin yanında oturacağım. Kocam işe gitti, yapayalnızım.

Ilya yatağın üzerine oturdu ve Tatyana'da içerdeki tek sandalyeye ilişti.

— Seni bu kadar zahmete sokuyorum diye Ilya utanarak gülümsedi.

— Zıyanı yok dedi Tatyana. Ilya'nın yüzünü merakla karışık bir endişe ile tetkik ediyordu. Bir an sessizlik olmuştu. Ilya ona ne diyeceğini bilemiyordu ve kız onu seyrederken birden hafifçe gülümsedi.

— Ne var? diye Ilya yere bakarak sordu.

— Söyliyeim mi sana? diye kız sordu.

— Evet.

— Nasıl numara yapacağını bilmiyorsun.

Ilya şaşırmıştı, ona korku ile baktı.

— Sen hakikaten hasta değilsin! Hiç değildin! Sadece fena bir mektup aldın. Gördüm, evet gördüm.

— Haklısın diye Ilya yorgun bir şekilde hafifçe cevap verdi.

Bahçeden dalların rüzgârda çıkardıkları ses ge-

liyordu. Tatyana Vlashevna dikkatle pencereden dışarı baktı, sonra tekrar İlya'ya döndü:

— Ya kuş, ya da rüzgâr. Bak sevgili kiram, sana akıllıca bir şey söyleyeyim mi? Gencim ama aptal değilim.

— Memnun olurum diye İlya başını kaldırarak ilgi ile baktı.

— Şimdi o mektubu yırt ve at. diye otoriter bir sesle söyledi. Eğer seni reddettiye iyi bir kız gibi hareket etmiş demektir. Sen henüz evlenmek için çok gençsin; hayatını henüz iyice kazanamamışsın bile. Bu vaziyette evlenmene daha vakit var sayılır. Kuvvetlisin, çok çalışabilirsin, hem oldukça da yakışıklısın. Bütün kızlar sana âşık olabilir. Ama sen onlara olma. Çalış, mallarım sat, para biriktir, kazanç getiren bir iş bul kendine, dükkân aç, her şey iyi gitmeye başladığı zaman evlen. Bundan daha önce evlenme. Başaracağın muhakkak. İçmiyorsun, alacak gönüllüsün, sana yük olan kimye yok.

İlya başını eğmiş dinliyordu ve dinlerken de için için tebessüm ediyordu. Yüksek sesle gülmek istiyordu.

— Kederlenmene lüzum yok. diye Tatyana Vlashevna bu dünyada çok tecrübe edinmiş bir insan edâsı ile devam etti. Hepsi geçer. Aşk çok çabuk tedavi edilebilen bir hastalıktır. Evlenmeden önce ben de üç kere âşık oldum ve her seferinde de kendimi boğacak kadar kederlendim. Ama geçti. Makul bir evlilik yapmamın zamanı geldiğini anlayınca hiç âşık bile olmadan evlendim. Sonra - kocama âşık oldum. Bazen böyle olur bilirsin belki - yani kadın kocasına sonradan âşık olur.

— Ne demek istiyorsun? diye İlya gözlerini ko-

caman açarak sordu. Tatyana Vlashevna birden kahkaha attı.

— Şaka yapıyorum. Ama ciddten bir kadın hiç sevmeden evlenir, sonra da kocasına aşık olur.

Konuşurken İlya'ya göz kırpmıyordu. İlya'da onu ilgi ve saygı ile dinlerken gözleri onun narin, biçimli vücuduna takıldı. Ne kadar küçük, ne kadar havalı idi. Aynı zamanda zeki ve olgundu! İşte diye düşündü, insan böyle bir eşle hiç doğru yoldan ayrılmaz. Burada böyle kiralık olmayan fakat tahsilli, narin ufak tefek bir kadınla oturup konuşmak ne kadar güzeldi. Kendi gibi basit bir insanın önünde hiç gösterişe kapılmıyordu. Aksine gayet mütevazı davranıyordu. Bu yüzden ona şükranlık duydu. O ayağa kalktığı zaman kendi de ayağa kalkarak selâmladı ve eğildi.

— Bu samimi hareketinizden dolayı teşekkür ederim dedi. Konuşmanızın bana çok faydası dokundu.

— Sahi mi? diye kadın hafifçe güldü. Yanakları bir kaç saniye için kızardı ve bir iki saniye gözleri İlya'ya takılı kaldı.

— Neyse, hoşça kal diye söylendi, sonra arkasını dönerek genç kız gibi sekerek gitti.

Her geçen gün İlya, Avtonomovs'ları daha çok sevmeye başladı. O zamana kadar nefret edilecek bir sürü polis tanımıştı ama Kirik iyi kalpliydi. İlya onu daha çok çalışan bir işçiye benzetiyordu. Kendi vücut, karısı da evlerinin ruhu idi. Evde sözlerinin bir tesiri yoktu, burada vaktinin çok azını geçiriyordu. Tatyana Vlashevna, İlya ile olan münasebetinde resmiyeti kaldırmıştı.

Tatyana ona odunu kesmesini, su getirmesini, bulaşık suyunu dökmesini söylüyordu. Bu vazifeleri

İlyâ memnuniyetle üzerine alıyordu. Farkında olmadan bunlar kendi ödevi olmuştu. Çok geçmeden evin hanımı çiçek bozuğu yüzlü hizmetçi kızı haftada sadece bir kere Cumartesileri çağırmaya başladı.

Arada bir Avtonomov'ların misafiri geliyordu. Aralarında polis şefleri de vardı. Adı Korsakov'du. Bu uzun boylu, zayıf, ince bıyıklı bir adamdı. Koyu renk gözlükleri vardı, kalın yuvarlak sigara içerdi. Yolda çalışan arabalar için tuhaf bir alerjisi vardı, bahsederken sinirlenmemekten kendini alamazdı.

— Kimse bunları ne belâ olduğunun farkında değil derdi. Yayıları daima kaidelere riayet etmelerini sağlayabilirsin ama onları asla, hınzırlar! Yayıların trafiğe uymaları için bir levha asar, üzerine raddeden aşağı gidenler sağı takip etsin, gelenler de solu dersin hepsi tamam. Ama bu arabaları düzene sokacak kanun yok. Bunlar sadece belâ!

Oturduğu müddetçe bunları kötülerdi zaten. İlyâ onun başka mevzuda konuştuğunu duymamıştı.

Misafirlerinden diğer bir kişi ise yetimler yurduunun müfettişi Grizlov idi. Az konuşan, siyah sakallı bir adamdı. "Denizde, koyu mavi denizde" adlı şarkıyı kalın bas sesi ile söylemeye bayılırdı. Karısı ise uzun boylu, şişman, kocaman dişli, şeker yemesini seven bir kadındı. Bu Tatyana Vlasievna'yı çok kızdırırdı.

Misafirler gittikten sonra:

— Bana mahsus yapıyor, dedi.

Bir de Alexandra Viktorovna, Travkina ve kocası vardı. Kadın uzun boylu, ince kırmızı saçlı idi, paçavra yırtarken çıkan sese benzeyen kendine has burun silmesi vardı. Kocasının ise boğazında bir rahatsızlık olduğu için daima kısık sesle konuşurdu. Fakat bir kuru ot geviş getiriyormuş gibi can sıkı-

cak kadar devamlı konuşurdu. Hali vakti yerinde idi. Vergi Dairesinde iyi bir mevkii vardı. Aynı zamanda bir hayır cemiyetinin de direktörleri arasındaydı. Hem karısı hem kendisi daima fakirleri kötülerlerdi. Yalancılıkla, ağgözlülükle, kendilerine iyilik yapanlara karşı olan saygısızlıkları ile onarı hor görürlerdi.

İlyâ oturduğu odasından onların hayat hakkındaki fikirlerini dikkatle dinlerdi. Duyduğu şeyler onu şaşırtırdı. Bu insanlar, herşeyi biliyor görünüyorlardı. Sanki bütün dertlerini halletmişlerdi. Bütün yaptıkları kendi standartlarına uymayan kişilerin hayatlarını tartışmak, çekıştirmekti.

Bazen Avtovnomov'lar İlyâ'yı da çay içmeye davet ederlerdi. Böyle anlarda Tatyana Vlasıyevna güler, şakalar yapar ve kocası da aniden zengin olmanın ne kadar güzel bir şey olacağını düşler. Böyle bir şey olduğu takdirde hemen kendine bahçeli bir ev alacağını söylerdi.

— Tavuk yetiştirirdim, diye yarı kapalı gözlerle hâyâl kurarak konuşurdu. Kırmızı, siyah, benekli her cinsinden beslerdim. Hey Allahım, pencerenin önünde oturup, sigarasını tütürürken bahçede kendi tavuskuşlarını seyretmek kadar güzel şey var mı? Ne güzel salına salına giderler. Kuyrukları yelpaze gibi açıktır. Brrru, brrru, brrru! diye öterler.

Tatyana Vlasıyevna kıkırdadı:

— Ve ben, diye İlyâ'ya bir göz atarak konuştu. Tatillerde Kırım'a ve Kafkas Dağlarına giderdim. Kışın da 'Fakirlerin Huzuru' adındaki komitelere üye olurdum. Dedikten sonra tekrar İlyâ'ya göz ucu ile baktı. Ve kendime siyah yünlüden, ciddî son derece sade elbise diktirirdim. Mücevher olarak da yakut, broş ve inci küpe takardım. Fakirlerin kanları-

nın ve gözyaşlarının cennette ince yakuta döneceklerini söyleyen 'Niva'da bir şiir okumuştum' Hafifçe içini çekti, sonra ilâve etti. Siyah saça yakut çok yakışır.

Ilya gülümsedi, fakat hiç sesini çıkarmadı. Oda temiz ve ılıktı Çayın kokusu veyahutta aynı derecede hoş olan başka bir koku içersini doldurmuştu. Kuşlar beyaz yünden yumaklar gibi tostoparlık olmuş uyuyorlardı. Duvarlarda parlak renkli resimler asılıydı. İki pencerenin arasındaki camekânda zarif ilâç kutuları, porselen kaplar ve şekerden, camdan yapılmış renkli Yortu Yumurtaları vardı. Ilya bütün bunları çok cazip, dinlendirici bir çeşit melankoli gibi buluyordu.

Fakat, başarısız geçen bir günden sonra bu melankoli can sıkıcı oluyordu. Kutular, yumurtalar, kaplar onu kalkıp hepsini yere atacak, üzerinde tepinecek kadar sıkıyor ve iğrendiriyordu. Böyle hisler altında olduğu zaman sessizce oturur, pencereden dışarısını seyrederdi. Bu kibar insanların kalplerini kırmaktan korkarak hiç konuşmazdı. Bir defasında iskambil oynarlarken Kirik'in gözünün içine sert sert bakmış, şöyle demişti:

— Dvoryanskaya Caddesindeki adamı öldürenin kim olduğunu buldular mı Kirik Nikodimovich?

Kelimeler ağzından çıkar çıkmaz Ilya boğazında bir daralma hissetti.

— Poluektov'u mu diyorsun? diye polis elindeki kartlara bakarken boş boş sordu, sonra şaka ederek:

— Po-lu-ek-tov-vov-vov?... Hayır Po lu ek tov tov tov'u bulamadılar, yani Poluektov değil - onu - himm. Ben onu aramadım. Bana ne. Benim aradığım o değil, maça. Maça, maça, ma. Bakayım: Sen Tat-

yuna üç al, sonra da kızlıyı at, sonra da karoyu at...
Başka?

— Yediliydi. Hadi çabuk ol.

— Ne biçim adamsın, diye hafifçe güldü.

Fakat polis ona dikkat edemiyecek kadar kartları ile meşguldü.

— Tamam, diye Kirik tekrarladı. Şu Po-lu-ek-tov-vov-ov yok mu?...

— Çeneyi bırak Kirik, dedi karısı, Herkes seni bekliyor.

— Onu öldüren çok kurnaz biri olmalı, diye Ilya ısrar etti. Sorduğu sorulara karşı herkesin lâkayt davranması, cinayet hakkında daha fazla konuşma arzusu uyandırmıştı.

— Kurnaz mı? diye polis konuştu. O olamaz.
'Kurnaz olan benim. İşte ben!

Böyle diyerek son kâğıdı yere bastı. Ilya'da papaz kalmıştı. Kirik ve karısı kahkahalarla gülüyorlardı. Bu Ilya'yı daha çok sinirlendirmişti.

— Gün ışığında ana caddede adam öldürmek için epey cesaret ister, diye yeni el için kâğıt dağıtırken söylendi.

— Cesaret değil, şans ister, diye Tatyana Vlas-yevna doğrulttu.

Ilya ona baktı, sonra kocasma baktı ve güldü.

— Sen buna cinayet şansı mı diyorsun? dedi.

— Cinayet değil, fakat bundan sıyrılmak şans ister.

— Gene Allahın belâsı karo birlilerini bana verdin, dedi polis.

— Bunları alacak olan ben olmalıydım (*) diye

(*) Mahpusların giydikleri elbiselerin arkasında iskambil-deki karo gibi işaret olurdu.

Ilya ciddi bir şekilde söyledi.

— Adam öldür verirler sana, diye Tatyana Vlasyevna elini incelerken konuştu.

— Adam öldürürsen hediye olarak yumruk yersin, diye Kirik Ilya'nın attığı kâğıdı tetkik ederken söylendi.

Ilya tekrar ona baktı, fakat onların bu neşeli yüzleri içindeki cinayet hakkında konuşma hevesini öldürmüştü.

İnce duvarın arkasında yaşayan temiz ve dertsiz hayatları olan bu insanlarla Ilya yaşadıkça daha sık vicdan azabı duymaya başlamıştı. Tekrar birbirine zıt olan fikirler içinde kalmıştı. Her şeyi bilen Allah niçin katili cezalandırmıyordu? Ne bekliyordu? Bu yalnızlık ve kasvet içinde tekrar kitap okumaya başladı. Evdeki ailede "Niva" nin bazı kopyeleri, "Çirkin Gazeteci" adında bir kitap, bir kaç tane sayfalarının uçları kıvrılmış kitaplar vardı.

Ilya şimdi de çocukluğunda olduğu gibi kendi yaşadığı hayatla ilgisi olmayan değişik yaşayış tarzlarını anlatan kitaplardan hoşlanıyordu. Alelâde insanların günlük yaşantılarını anlatan hikâyelere inanmıyor ve bu gibileri sönük buluyordu.

Bir zamanlar bunlardan zevk duyuyordu ama daha ziyade bu gibi hikâyelerin yazarlarını kurnaz buluyordu. Çünkü bunların güttükleri gaye Ilya'nın gayet iyi bildiği zor ve çirkin hayatı süsleyip püslemektir. Evet, Ilya gayet iyi biliyordu, hatta daha da iyi öğrenmeye başlamıştı. Hergün aşağı yukarı dolaştığı caddeler bu nefretini artıracak yeni malzemelerle onu besliyordu. Bazen son intibalarını paylaşmak için hastaneye Pavel'in yanına gidiyordu.

— Adalet! Bugün sokağın kaldırımında bazı sıvacılara ve marangozlara rastladım. Polis onları

takip edip bağıırıyordu; “Hey domuzlar! kaldırım-
dan aşağı inin, halkın elbiselerini atlarınızla kirle-
teceksiniz!” diyor ve onları kovalıyordu.

Pavel’de gayet ciddi olarak ateşe kürekle gidi-
yordu. Hastahanede, hapisteymiş gibi bedbahttı.
Gözleri, sefalet ve hiddetle parlıyordu. Deli saydığı
Yakov Filimonov’dan hoşlanmıyor, onu sevmiyor-
du.

Fakat Yakov, ki onun hastalığı vereme çevir-
mişti, hastahanede son derece mesuttu. Yanındaki
yataкта yatan, kilisede hayyum olan adamla arka-
daş olmuştı. O adamın da bir bacağı kesilmişti. Kı-
sa boylu, şişman, kocaman çıplak kafası olan göğsü,
sımsiyah kıllarla kaplı bir adamdı. Kaşları da bıyık-
ları kadar bol kıllıydı ve onları daima aşağı yukarı
oynatırdı. Barsaklarından çıkyormuşcasına kalın, bo-
ğuk sesi vardı. İlya hastahaneye her gelişinde Ya-
kov’u onun yatağının üzerinde oturuyor buluyordu.
Yakov ince sesi ile İncil’den bazı yerleri okurken
adam sessizce yatar, kaşlarını oynatırdı. Yakov’un
sesi o kadar zayıflamıştı ki, testere ile odun keser-
ken çıkan sesi andırıyordu. İsa’nın kehanetini okur-
ken sol elini kaldırmış, diğer hastaları kendisini
dinlemeye davet ediyor gibiydi. Kocaman hülyalı
gözleri ile solgun yüzüne korku dolu bir ifade gel-
mişti. İlya’yı görerek kitabı bıraktı ve endişeli bir
şekilde arkadaşına her zamanki eski soruyu sordu:

— Masha’yı gördün mü?

İlya görmemişti.

— Oh, Allahım, Allahım» diye kederle mırıldan-
dı. Peri masalında olduğu gibi birden kayboldu - cadı
tarafından uçuruldu.

—Baban seni görmeye geldi mi?

Yakov'un yüzüne aniden değişik bir ifade gelmişti, gözlerini olumlu anlamda kapadı.

— Evet. Burada yeter derecede kaldığım artık, eve dönme zamanımın geldiğini söyledi. Doktora göndermemesi için yalvardım. Burası çok sakın, çok güzel. Arkadaşım Nikita Yegorovich, İncili beraber okuyoruz. O, yedi seneden beri okuduğu için hepsini ezbere biliyor. Her şeyin mânasını sana söyleyebilir. İyileşince babamı terk edip Nikita Yegorovich ile yaşayacağım. Ona kiliseyi temizlemekte yardım edeceğim ve koroda şarkı söyleyeceğim.

Adam kaşlarını kaldırdı, kocaman gözlerini derin yuvaları içinde hareket ettirmeye gayret ederek gü-lümsedi.

— İncil ne harika bir kitap! diye Yakov öksürürken söylendi. «Birahaneye gelen o akıllı adamın söylediği yer var ya onu bulduk. İşte burada. Buldum. Hatta daha fena olanları bile var.

Gözlerini kapadı, sol elini kaldırdı, sonra durgun bir sesle devam etti:

— Hainlerin lâmbası ne kadar sık söner? Ne kadar felâkete uğrarlar? İşittin mi? Ve: "Allah çocukları için günahı vermiştir. Bırakalım kendi kendine bunu telâfi etsin, bilsinler." diye yazıyor.

— Ne dediğini anlıyor musun? diye İlya şüphe içinde sordu. Kelimeleri anlıyabiliyor musun?

— Bana bu doğru gibi görünmüyor - saçma, dedi İlya.

Adam kaşlarını gözlerinin üzerine doğru indirdi ve sakalını oynattı:

— Doğruyu arayan birinin cüretli işleri hiç bir zaman günah sayılmaz, diye boş bir sesle konuştu. Çünkü bunlar Büyük Allah'ın teşviki ile olmuştur.

Ilya şaşırđı. Adam derin bir nefes aldıktan sonra aynı ağır tonda devam etti:

— Doğruluk aranmak ister, çünkü doğruluk demek, Allah demektir. Şöyle denmiştir: “Allaha hizmet etmek büyük şereftir”.

Adamın kılı yüzü Ilya’yı saygı ile tetkik ediyordu. Bu yüzden kendini çok iyi belli eden bir şey vardı.

Şimdi kaşlarını çatarak gözlerini tavana dikti, sonra sakalını oynattı:

— Ona Eyüb’ün onuncu bahsinden oku Yakov, dedi.

Yakov bir kelime bile söylemeden sayfaları çevirdi ve sonra titrek, alçak bir sesle okumaya başladı:

— “Ruhum hayatımdan usandı; şikâyetime serbest bir istikamet vereceğim; ıstıraplı ruhumla konuşacağım. Allahım beni mahkûm etme, benimle niçin mücadele ettiğini bana göster”.

Ilya sayfaya bakmak için uzandı.

— İnanmıyor musun? dedi, Yakov. Ne komik insansın.

— Komik değil, fakat korkak, diye kayyum ciddi birşekilde konuştu. Gözlerini büyük bir güçle tavandan çekti ve Ilya’ya dikti. Kelimeleri ile Ilya’yı ezmek ister gibi bir hali vardı. Senin işittiklerinden daha zor ve kabul edilmesi güç olan deyişler vardır. Yirmi ikinci bahiste üçüncü kıtaya bak; orada dosdoğru şöyle der: “Dürüst olmak büyük Allah için memnuniyet verici midir? Yoksa senin hayatının mükemmel olması ona bir kazanç mıdır?” Bu gibi deyişler yanlış olmadığını anlamak için çok anlayışlı olmak lâzımdır.

— Sen anlıyor musun? diye İlya kayıtsız bir şekilde sordu.

— O mu? diye Yakov bağırdı. Ne diyorsun, nikita Yegorovich her şeyi anlar!

Fakat kayyum daha da hafif bir sesle konuşmasına devam etti:

— Bunu anlasam da artık çok geç. Bundan sonra artık anlamam gereken şey ölüm. Bacağımın birini kestiler ama şiş gittikçe artıyor. Diğeri de şişmeye başladı. Göğsüm de şişiyor. Çok geçmeden öleceğim. Sakin bir şekilde devam ederken gözlerini İlya'nın yüzüne dikmişti. Ölmek istemiyorum, çünkü benim hayatım çok sıkıntılı geçti, hiç neşe bulamadım. İstirap ve sefaletten başka bir şey tanımadım. Gençliğimde de Yakov gibi babamın çizmesi altında yaşadım. Sarhoşun biriydi. Üç kere kafamı yarmış, bir kere de kaynar su ile bacaklarımı yakmıştı. Anne bilmedim, o beni doğururken ölmüş. Evlendim. Karım beni sevmiyordu, zorla benimle evlendirilmişti. Düğünümüzden üç gün sonra kendini astı. Kayınbiraderim vardı. Beni soydu. Kız kardeşim karımı benim ölüme sürüklediğini söyledi. Herkes ona elimi bile dokundurmadığımı ve evlendiğim günkü gibi bakire olarak öldüğünü bildikleri halde ölümüne benim sebep olduğumu söylediler. Bundan sonra yalnız başıma dokuz sene yaşadım. Yapayalnız yaşamak çok korkunç bir şey. Neşenin beni bulacağı günü hep ümitle bekledim. Ve işte şimdi de burada ölüm yatağmdaydım. İşte bütün hikâyem. Gözlerini kapadı ve bir müddet sustu. Sonra Niçin yaşadım? diye kendine sordu.

İlya onu dinlerken soğuk soğuk ürpermişti. Yakov'un yüzü kızarmış, gözlerinde yaşlar belirmişti.

— Soruyorum size, niçin yaşadım? Burada yat-

tığımndan beri her gün bu soruyu kendi kendime soruyorum.

Sustu. Sesi derenin birden toprağın içinde bir oyuk bulup içine akmasına benzemişti.

Bir dakika sonra gözlerini açtı, bıraktığı yerden devam etti:

— Çünkü içimde ümit vardı. Yaşayan köpek ölü arslandan daha iyidir. Tekrar sakalını oynattı. Aynı kitapta şöyle yazılıdır: “Refah gününde neşeli ol ve felâket anında ise düşün: Allah bir insanı diğeri ile eşit yaratmıştır ve insan hayatının sonuna kadar kendisinden sonrakini bulmaya çalışmamalıdır.

Ilya artık kâfi derecede sıkılmıştı. Çabucak ayağa kalktı, Yakov’un elini sıktı, kayyumma doğru hafifçe eğildi. Bu hafifçe eğiliş bir ölünün önünde saygı ile eğilişe benziyordu.

Hastahaneyi terk ettikten sonra kalbine yeni bir dert daha ilâve edilmişti. Bu adamın endişeli yüzünü unutmak epey zamanını alacaktı. Onunla tanışması ile, hayatta aldatılanların listesine bir isim daha ilâve etmiş oluyordu. Adamın sözlerini çok iyi hatırlıyordu, bunları kafasında evirip çeviriyor, her yönünden inceliyor, mânalandırmaya çalışıyordu. Bunlar kendisini rahatsız ediyordu, çünkü ruhunun derinliklerinde, Allaha karşı işlediği günahı vardı.

Bazen bu Allah’ın adaletine olan inancı sarsılıyordu. Bir zamanlar olduğu gibi bu fikri, sabit deldi. Pasın demiri yemesi gibi onun da içine bir şey girmiş yiyordu. Ateş ve su gibi iki zıt kuvvetler benliğinde savaş halindeydi. Geçmişine, arkadaşlarına ve düzenlerini kabul edemeyeceği bir dünyaya karşıydı. İçinde bunlara karşı yeni nefret hissi uyanıyordu.

Bu esnada Avtonomov'lar kendisinden çok daha fazla hoşlanmaya başlamışlardı. Bir keresinde Kirik onu tetkik edercesine omuzuna vurmuş, güler yüzlü ve sokulgan bir halde şöyle demişti:

— Delikanlı, sen vaktini boşa harcıyorsun. Senin gibi mütevazî ve ciddi bir arkadaş daha büyük işler peşinde olmalı. Bir insanın Emniyet Amiri olacak kadar beyni varken, alelâde bir polis kalmasında bir sebep yoktur.

Tatyana Vlasıyevna İlya'ya işi hakkında bir sürü şey sormaya başlamıştı - ne kadar sattığını, ay da ne kadar kazanç elde ettiğini öğrenmek istiyordu. İlya da ona herşeyi isteyerek olduğu gibi anlatıyordu, çünkü günden güne bu kadına karşı olan saygısı artmaktaydı.

Bir gün pencereden akşamın karanlığını seyrederken zihni Olimpiada ile olan hatıralarla dolmuştu. Bu sırada Tatyana Vlasıyevna içeri gelerek onu çaya dave tetti. İlya düşüncelerinin bozulmasından dolayı hiç konuşmak arzusu olmadan istemiyerek onun arkasından gitti. Kederli ve sessizdi, masanın başına oturdu. Bunun aksine ev sahiplerinin yüzüne bir bakışla onların gayet heyecanlı oldukları anlaşılıyordu. Semaver tatlı tatlı fokurduyor, kuşlardan biri uyanmış, kafesin içinde zıplayıp duruyordu. Odanın içi soğan ve kolonya kokuyordu. Kirik sandalyesinin içinde kıpırdayarak parmakları ile çay tepsisine vurarak şarkı söylemeye başladı:

— Buum, buum, buumiti buum! buum, buum...

— İlya Yakovleyvich, diye Tatyana Vlasıyevna ciddi bir şekilde başladı. Kocamla konuştuk, bir şeye karar verdik, bunu sana açmak istiyoruz.

— Hah, ha! diye polis kırmızı ellerini ovuştur-

rak güldü. İlya şaşırmış ve ona hayretle bakmaya başlamıştı.

— Karım ve ben, diye Kirik, karısına göz kırparak sırttı. Karımın müthiş bir kafası vardır.

— Biraz para biriktirdik, İlya Yakovlevich.

— Biz biriktirdik. Hah. ha!

— Sus! diye Tatyana Vlashevna ciddi bir şekilde konuştu; sonra ifadesini sertleştiren inatçı bir tavır takındı:

— Bin ruble kadar biriktirdik, diye alçak sesle konuştu, sonra İlya'ya doğru eğildi, Bankada, ve bize yüzde dörtten faiz getiriyor.

— Bu yeterli değil, diye Kirik bağırdı, elini masaya koydu. Daha fazlasını istiyoruz.

Karısı onu bir bakışla susturdu.

— İkimiz için bu yeterli tabi ama hayata atılmak için san yaardım etmek istiyoruz. Sözüne devam etmeden önce konudan ayrılarak İlya'ya bir kaç kompliman yaptı, Bir defasında, tuhafiyeciliğin yüzde yirmi kâr getireceğini söylemiştin, iş iyi gittiği takdirde daha fazla bile kazanılacağını ilâve etmiştin. Evet, biz sana senet karşılığında paramızı ödünç vermeye kararlıyız. Bu senedi istediğimiz zaman bize paramızı vereceksin. Böylece dükkân açabilirsin. İşini benim idarem altında yöneteceksin ve kârı aramızda paylaşacağız. Mallarını benim adıma sigorta ettireceksin. Prensip olarak bir kâğıt da imzalıyacaksın. Düşün, taşın bize evet veya hayır kararını bildir.

İlya, kadının ciddi konuşmasını dinlerken alınının ovuşturuyordu. Arada bir gözü köşedeki dini resimlere takılmıştı. Fazla sevinmemiş, huzursuzlanmış, hatta korkmuştu. Eski bir arzusunu yerine getirecek olan bu durum onu sersemletmişti. Fakat bu onu bi-

raz da sevindirmişti. Karşısındaki ufak tefek kadına şüpheli şüpheli baktıktan sonra kendi kendine düşündü: Demek bu benim Vaftiz Annem oluyor.

Kadın, hamî sıfatıyla konuşmasına devam etti:

— Etraflıca düşün. Böyle birşeyi üzerine almak ister misin? Aklın yeter mi? Kabiliyetin var mı? Bu işe daha neler ilâve etmemiz gerekiyor bize bildir. Herşeye rağmen bizim verdiğimiz para kâfi değil, değil mi?

— Ben bir bin daha koyabilirim, diye İlya sessizce devam etti. Amcam bana verebilir. Belki de daha fazlasını bile.

— Yaşasın! diye Kirik Avtonomov bağırdı,

— Demek kabul ediyorsun? dedi Tatyana Vlas-yevna.

— Galiba! diye polis bağırdı. Sonra elini cebine attı, Ve şimdi biz de bunu bir şişe şampanya ile kutluyalım. Köşeye koş İlya ve bize bir şişe şampanya al! Benim ikramım! Doksan kapiklik Don harmanından iste. Benim istettiğimi söylersen sana altmış beş kapiğe verir. Haydi koş oğlum!

İlya gülümseyen bu çiftin yüzüne baktı sonra dışarı çıktı.

Talih, diye düşündü. Beni evirip çeviriyor, acı bir günahı işletti, kalbimi kırdı ve ruhumu sakat etti. Şimdi de kendisini affetmemi istiyor. Gülümseyip bana şans tanıyor. Artık namuslu ve temiz bir hayatın yolu açıldı. Yalnız başıma yaşayıp günahlarımı affettireceğim.

Düşünceleri neşeli bir şekilde kafasında dönüp duruyordu, hayatında ilk defa emniyet hissini sezmışti.

Yedi ruble verdiği saf şampanya ile geri döndü.

— Oho! diye Kirik h  ykırdı. M  kemm  l! İ  y akıl ettin!

Tatyana Vlasıevna bu meseleye ayrı bir açıdan da bakıyordu. Ő  seyi eline alıp baktığı zaman ba‐ısını olumsuz anlamda salladı:

— Be‐   ruble olmalı. Ne bonk  r  l  k!

Ilya'ya bu laflar dokunmu‐  tu, ona gülümsüyerek baktı.

— Saf cinsinden! diye ne‐  e içinde bağırdı. Saf cinsinden hiç tatmamı‐ıtım. Fakat ne biçim bir hayatım oldu? Kirli, iğrenç nefes alacak bir yerim bile olmaksızın ya‐  adım. Hislerim daima incindi. Sen buna ya‐  amak mı dersin? Ruhundaki yaralı yere dokunmu‐  tu, de‐  mekten kendini alamadı. Hatırlıyabildi  im müddetçe saf bir Ő  ey aradım, ama hayat beni nehirdeki saman       gibi sürükledi - Bir yandan diğer bir yana. Etrafımdaki her‐şey karanlık, pis ve tehdit ediciydi. Tutunabilece  im bir yer yoktu. Sonra birden sizin yanınızda yıkanıp temizlendim. Hayatımda ilk defa sessiz, temiz ve birbirini severek ya‐  ayan insanlar gördüm. Onlara gülümsedi ve hafifçe eğildi. Size bunun için te‐  ekk  r ederim. Kalbimdeki büyük yükü kaldırdınız! Hayatımın geri kalan kısmı için bana yardım ettiniz. Ő  imdi artık d  n‐  yada kendi yönümü buldum. Nasıl ya‐  amam gerektiğini anlıyorum.

Tatyana Vlasıevna onu tıpkı bir kedinin   ten ku‐  a tuzak kurarken dinledi  ı gibi dinliyordu. Gözlerinde bir an parlak bir ı‐ ık geçti ve dudaklarını b  kt  . Kirik dizlerinin arasına sıkı‐  tırdı  ı Ő  isenin   zerine e  ilmi‐  ti. Ensesi ve kulakları kızarmı‐  tı.

Ő  isenin tıpası yerinden fırlayarak tavana çarp‐  tı, sonra masanın üzerine d  ‐  t  .

Kirik dudaklarım yalayarak şampanyayı bardaklara koydu.

— İçin! diye emir verdi.

Ilya ve Tatyana bardaklara dokunurken Kirik kendisinininkini başından daha yükseğe kaldırdı ve bağırdı:

— Tatyana Avtonomova ve Ilya Lunyev'in firmasının başarısının şerefine!

Günlerce Ilya ve Vlashevna yeni teşebbüsleri üzerine plâlarını tartıştılar. Vlashevna bütün hayatı boyunca tuhafiyecilik yapmış tavrı takınarak konuşuyordu. Ilya onu dinlerken gülümsüyordu. İşe katılmak için o kadar sabırsızlanıyordu ki, Tatyana'nın söylediği bazı şeyleri hiç anlamadan kabul ediyordu.

Tatyana Vlashevna'nın bazı konularda iyi fikirleri vardı. Bunlar tam Ilya'nın hâyâl ettiği gibiydi: Arkada odası olan ufak bir dükkânı olacak, bu dükkânı temiz bir muhitte yer alacaktı. Her şey en ufak noktalarına kadar düzenleniyordu ve Ilya coşkunluk içindeydi.

Bu neşeli ve enerji dolu hava içinde hastahane-ye arkadaşlarını görmeye gitti. Orada onu Pavel karşıladı onun da Ilya gibi keyfi yerindeydi.

— Yarın evime dönüyorum, diye selâmlaşmaya lüzum görmeden konuştu. «Vera'dan mektup aldım Bana kızgınmış haspa!

Gözleri neşe içinde parladı, yanaklarında iki kırmızı nokta belirmişti. Durmadan yerinde sekiyor, kendini kontrol etmekten aciz bir şekilde ellerini sallıyordu.

— Dikkat et, diye Ilya bildirdi. Bir daha yakalanmayasın!

— Ondan korkum yok. Tek mesele şu: Matma-

zel Vera evlenmek istiyor mu? Eğer istiyorsa iyi güzel; fakat eğer istemiyorsa, onu bıçaklıyacağım. Bunu söyledikten sonra ürperdi.

— Oh, hadi sende! dedi Ilya. Bırak şimdi bıçak sallamayı.

— Ciddi söylüyorum. Artık yeter. Onsuz yaşamıyacağım. Bana yeter derecede eziyet etti. Bundan dolayı utanmalı. Ben bile utanıyorum. Yarın her şey belli olacak.

Ilya onun yüzüne bakarken kendi basit ve hoş fikri birden zihninde şimşek gibi çaktı. Kızarak gülmüsed:

— Pavel, dedi. Başıma talih kuşu kondu.

Ve gayet açık bir şekilde olanları anlattı.

— Şanslı şeytan, dedi Pavel. Ilya lâfını bitirdiği zaman içini çekti.

— Sana söylemeye utanacak kadar talihliyim. Cidden inan bana.

— Teşekkür ederim, diye Pavel hafifçe güldü.

— Lâf olsundiye söylemiyorum, diye Ilya hafif bir sesle devam etti. Gerçek olduğu için utanıyorum.

Pavel bir müddet sonra ona sakince baktı, sonra başını öne eğdi.

— Bu, dedi Ilya. Sana söylemek istediğim şeydi. Kötü talihimizi paylaştık, iyisini de paylaşalım.

— Hımm diye Pavel homurdandı. İyi talihin kadına benzediğini duydum - paylaşılmazmış.

— Oh, hayır, dedi Ilya. Boru dükkânı açmak için nelere ihtiyacın olduğunu bul - meselâ aletleri falan - bunların kaç mal olacağını öğren, sana parasını vereyim.

— Ne!.. diye Pavel şaşkınca bağırdı. Ilya onun elini tutarak sıktı.

— Şerefsizim, yardım edeceğim!

Ama Pavel'i ikna etmek için epey lâf döktü. Pavel ise bütün bu sözler karşısında sadece başını hayır anlamında sallıyor ve hep Böyle şeyler olmaz, diyordu. Nihayet Ilya onu ikna ettiği zaman arkadaşının boynuna sarıldı, heeycandan titreyen bir sesle:

— Çok mersi arkadaş, Beni delikten çekip çıkartıyorsun. Ama dinle: Ben borucu dükkâm istemiyorum, cehennemim dibine batsın böyle dükkânlar. Onları göre göre bıktım. Ama sen bana parayı ver, ben de Vera'yı alıp gideyim. Bunu tercih ederim. Başka bir kasabaya gider, birinin yanında iş girerdim.

— Saçma, dedi Ilya. İnsanın kendi işinin patronu olması daha iyidir.

— İyi bir patron olurdum . diye Pavel neşe içinde söylendi. Oh, hayır, patronluk benim harcam değil Keçiye ne kadar giydirdsen gene domuza benzete-mezsın.

Ilya Pavel'in davranışlarını anlamıyordu onu sıkan bir şey vardı.

— Doğru - sen cidden keçiye benziyorsun - tıpkı onun gibi sıskasın diye muhabbetle şakalaştı. Sen kime benziyorsun biliyor musun? Ayakkabıcı Perfishka'ya Peki öyle ise yarın gel, benden bir işe atılncaya kadar seni geçindirecek parayı al. Ben de şimdi Yakov'u görmeye gideyim. İkinizin arası nasıl?

— Bilmem... Şöyle böyle... Bir türlü anlaşıyoruz, diye Pavel gülerek söylendi.

— Talihsiz çocuktur diye Ilya düşünceli bir tavırla konuştu.

— Hepimiz aşağı yukarı böyleyiz, diye Pavel onuzlarını silkti. Onu biraz alık buluyoruz.

İlya uzaklaşırken arkasından seslendi::

— Binlerce teşekkür arkadaş!

İlya ona gülümseyerek başını salladı.

Yakov'u bıkkın ve ezik buldu: Sırt üstü yatağında yatıyor ve gözlerini kocaman açmış tavanı seyrediyordu. İlya'nın içeri girdiğini bile görmemişti.

— Nikita Yegorovich'i başka bir odaya koydular, dedi.

— İyi, dedi İlya. Herkesin yüreğini kaldırdı.

Yakov ona pişmanlık dolu bir yüzle baktı:

— Nasıl, iyice misin?

— Evet, dedi, İlya içini çekerek. İstediğim kadar bile hasta kalamıyorum. Babam gene dün gece geldi. Başka bir ev daha aldığını söyledi. Bir birahane daha açmak istiyormuş. Beni de eve çağırıyor.

İlya arkadaşına iyi haberini vermeye niyetliydi ama şimdi bunu söyleyemeyecekti.

Neşeli bahar güneşinin ışınları pencereden içeri giriyordu ama bu hastahanenin sarı duvarlarını daha da sarılaştırmaktan ileri gitmiyor ve çatlaklıklardaki kirleri biraz daha gösteriyordu. Hastalardan ikisi yatağın içinde oturmuş iskambil oynuyorlardı, Zayıf, uzun boylu bir adam odayı arşınlayıp duruyordu, sarılı başı öne eğikti. Duyulan sesler başka bir odada boğulur gibi öksüren biri ile kordorda ayağını sürüyerek giden birinin çıkardığı sesleri. Yakov'un boş yüzünde hiç bir hayat izi yoktu ve gözleri donuktu.

— Ah keşke ölsem! diye kederle söylendi. Burada yatarken hep ölmemin ne kadar iyi bir şey olduğunu düşünüyordum. Sesi gittikçe inceliyordu. Ki-

bar melekler - benim bütün sorularıma cevap verebilirler dedi. Gözünü kırptı ve tavandaki güneşin ışınlarının oynaşmasını seyrederek sustu. Masha'yı gördün mü?

— Hayır - kafam her şeyi tutmuyor.

— Yok, kafan değil, kalbin.

İlya huzursuzlanmıştı, hiç bir şey demedi.

Yakov derin bir şekilde içini çekti, sonra başını yastığının üzerinde rahatsız bir şekilde kıpırdattı.

— Nikita Yegorovich ölmek istemiyor, aslında yaşaması lâzım. Doktor bana öleceğini söyledi. Ben de ölmek istiyorum, halbuki yaşıyorum. İyileşip tekrar birahaneye gideceğim. Kimseye faydam yok.

Dudaklarında yavaş yavaş üzüntülü bir tebesüm belirdi:

— Bu dünyada yaşamak için çelikten kalbin ve kemiklerin olmalı, dedi.

İlya kaşlarını çattı, Yakov'un kelimelerinde sert ve itham edici bir ifade gizliydi.

— Bana gelince, diye Yakov devam etti. Ben iki taş arasında cam gibiyim - her hareket edişimde bir yerim daha çatlıyor.

— Sen şikâyet etmekten hoşlanıyorsun, diye İlya boş boş konuştu.

— Ya sen? dedi Yakov.

İlya hiç cevap vermeden arkasını döndü, sonra Yakov'un konuşmaya devam etmiyeceğini anlayarak hülyalı bir şekilde şöyle dedi:

— Kimsenin hayatı kolay değil. Meselâ Pavel...

— Ben onu sevmiyorum, diye Yakov yüzünü buruşturdu.

— Niçin?

— Oh, bilmiyorum, Hiç bilmiyorum.

Yakov hiç itirazda bulunmadan elini uzattı, fa-

kat birden bir dilencinin sadaka dilenmesi gibi bir sesle konuştu:

— İlyâ, ne olursun Masha'yı bul, sen iyi çocuksun. Allahını seversen bu işi yap.

— Söz dedi İlyâ.

Dışarı çıkarken içi rahatlamışcasına nefes aldı. Ayakkabıcının kızını unuttuğu için Yakov'un karşısında utanmıştı. Matitza'yı ziyarete gitmeye karar verdi, o muhakkak kızın ne olduğunu bilirdi.

Petrukha'nın birahanesine doğru yol alırken kendisini geleceğin hayallerine kaptırdı. Bunlar ona çok büyük bir başarı olarak gözükiyordu. Düşüncelere o kadar dalmıştı ki, birahaneyi geçip gitti. Bunu anladığı zaman tekrar aynı yoldan geri dönmek istemedi. Kasabanın dışına çıkıncaya kadar yürüdü. Önünde tarlalar alabildiğine ormanın başlangıcına kadar uzanıyordu. Güneş batmak üzereydi, yeşil taze otların üzerine gül kırmızı ışınlarını yolluyordu. Yürürken başını dimdik tutuyordu, gözlerini uzakta göğe dikmişti. Orada hareket etmiyen bulutlar batan güneşin ışınları altında yanıyorlardı. Attığı her adımdan zevk duyuyor, aldığı her nefes yeni bir rüyayı doğuruyordu. Kendini zengin ve kuvvetli hâyâl ediyor ve Petrukha Filimanov'u harabelerin içinde görüyordu. Önünde durmuş ağlıyordu. İlyâ'da ona şöyle söylüyordu:

— Sana acıمامı istiyorsun öyle mi? Sen şimdiye kadar kime acıydın? Oğluna nasıl azap çektiğini unuttun mu? Amcamı nasıl günaha ittiğini hatırlıyor musun Benimle nasıl alay edersin? O senin kanlı evinde kimse mesut değildi; orada kimse sadetin ne olduğunu bilmiyordu. O ev bir tuzak, bir hapishane.

Petrukha İlyâ'dan korkarak titriyor ve homur-

danıyordu. Bir dilenci kadar perişan halde görünüyordu.

—, İçinde yaşayanlara kötü talihten başka bir şey getirmiyen o evi yakacağım. diye İlyâ devam etti. Ve sen dışarı çıkıp bir zamanlar kötü davrandığın insanlardan merhamet ve ekmek dileneceksin. Ömrünün sonuna kadar dolaş ve en sonunda köpek gibi öl!

Şimdi tarlalar akşam ışığında ayaklanmıştı ve uzaktaki orman dağ hüviyetine bürünmüştü. Ufak siyah bir noktaya benzeyen yarasa karanlığı yırtıyormuş gibi havada uçuyordu. Çok uzaklardan nehirin bitmeyen sesiduyuluyordu. İlyâ, bütün hayatı boyunca kendisine yaşamayı zehir edenleri gözüne getiriyordu. Her biri ile de böyle merhametsizce konuşuyordu. Bu onun yürüme zevkini arttırıyordu. Çok geçmeden karanlık tarlaların içinde yalnız başına ıslık çalmaya başladı.

Birden burnuna bir çürük kokusu çarptı. Islık çalmayı bıraktı; kokunun onda yarattığı boş hatıraları vardı. Vadinin yanındaki çöplüğe gelmişti. Buraya Büyükbaba Yeremei ile sık sık çöp toplamaya gelirlerdi. Yaşlı dilencinin hayali gözünün önüne geldi. İlyâ yaşlı adamın kendilerine dinlenmek için seçtiği yeri aradı, ama bulamadı, Belki de şimdi çöplerin altında kalmıştı. İlyâ içini çekti, aynı zamanda kendi kalbinde de böyle gömülü yer vardı.

Şu yaşlı adamı öldürmeseydim, şimdi tamamen mesut olurdum, diye düşündü. Ama aynı zamanda kalbinde onun için niye üzülüyorsun? diye soran bir ses daha vardı, Yaptığın senin kötü talihinden ibaret, yoksa cinayet değil.

Bir ses duyarak irkildi; ufak bir köpek yanından havlayarak geçmişti, sonra karanlıkta kaybol-

muştı. Titredi, karanlığın bir parçası sanki aniden harekete gelmiş, itiraz eder gibi havladıktan sonra kaybolmuştu.

Hepsi aynı diye düşündü. Bu kadar adaletsizliği gördükten sonra eğer onu öldürmemiş olsaydım akılsız sayılırdım! İnsanın kalbi bir kere kırıldıktan sonra artık ebediyyen ağırmaya devam eder.

Sessizce vadi boyunca yürümeye devam etti. Ayakları çöplerin içinde batıyordu. Bastığı yerdeki kâğıtlar hışırdıyor, dalları ayağına sıçırıyordu. Şimdi vadinin ileriye doğru dar bir kama halinde uzanmış temiz kısmına gelmişti. Yürüyerek oturdu, ayaklarını aşağıya sarkıttı. Hava burada daha temizdi, gözleri vadi boyunca gitti. Çok ilerde nehirin çelik renkli yüzeyi seçiliyordu. Buz kadar hareketsizdi, üzerine çarpan ışıkları yansıtıyordu. Işıklardan biri havada kırmızı bir kuş gibi uçuyor, diğeri yeşil donuk ve masum bir halde parlıyordu. İlyâ vadiye bakarken kalbi kederle doldu, şöyle düşündü: Biraz evvel çok mesuttum; Talih yüzüme güler gibi olmuştu. Fakat şimdi hepsi bitti. Yakov'la aralarında geçen konuşmayı hatırladı ve bu onun kederini arttırmaktan ileri gitmedi. Yer çökmesine benzeyen bir ses vadinin derinliklerinden geliyordu. Eğilerek karanlığa baktı; gecenin rutubeti yüzüne çarptı. Başını göğe kaldırdı, yıldızlar nazlı bir şekilde çıkıyorlar, kocaman kırmızı bir gözü andıran ay ormanın üzerinden yuvarlanarak yükseliyordu. Bir kaç dakika evvel yarasanın alaca karanlığı yarması gibi, bu kadar karanlık düşünceler ve hatıralar İlyâ'nın zihnini deşiyordu. Bu şekilde hepsi birer birer gelip gittiler. Fakat hiç biri giderken aydınlık bırakmadı. Sadece İlyâ'nın daha derin bir karanlığa gömülmesine sebep oldular.

Uzun bir müddet düşünceler içinde kaybolmuşcasına oturdu, karanlık vadiye ve göğe baktı. Ay ışınları karanlığı yarıyor ve etraftaki çalılıkları aydınlattıkça tuhaf gölgeler meydana çıkıyordu. Ay ve yıldızlar hariç gökte başka bir şey yoktu. Hava soğumuştı. İlya ayağa kalktı, hafifçe ürperdi. Tarlaların içinden kasabanın ışıklarına doğru yola koyuldu. Artık düşünmek istemiyordu. Herşeye karşı tamamen kayıtsızdı ve içini büyük bir boşluk kaplamıştı. Bu boşluk gökyüzü kadardı. Bunu bir zamanlar da Allahın kaldığı yer olarak biliyordu.

Eve vardığında geç olmuştu, böylece ön kapıda çekinerek bekledi, çalmak için bir türlü karar veremiyordu. Pencereelerde ışık çıkmadığına göre Autonomov'lar uyuyor demekti. Tatyana Vlasyevnayı uyandırmaya utanıyordu; her defasında ona kapıyı açan oydu. Ama içeri girmeye mecburdu. Çana hafifçe dokundu. Kapı hemen açılmıştı ve karşısında Tatyana üzerinde beyaz geceliği olduğu halde duruyordu.

— Çabuk kapıyı kilitle, diye değişik bir ses tonu ile konuştu. Hava soğuk ve üzerimde bir şey yok. Kocam dışardı.

— Özür dilerim, diye İlya mırıldandı.

— Çok geç kaldın! Neredeydin.

İlya kapıyı kilitledi, cevap vermek için döndü, fakat kadının çıplak göğsü ile karşılaştı. Tatyana kaçacak yerde ona doğru sokuldu. İlya ise geri çekilmekten acizdi, çünkü arkasında kapı vardı. Tatyana iç gıcıklatan bir şekilde gülmeye başladı. İlya nazik bir şekilde ellerini kaldırarak onun omuzlarına koydu. Bu kadının karşısında utandığı ve ona sarılmak arzusunda olduğu için parmakları titriyordu.

Tatyana bunu farkederek ona doğru uzandı ve

sıcak elleri ile boynuna sarıldı, sonra ince sesi ile:

— Gecenin bu saatlerine kadar dışarda kalmakla ne demek istiyorsun? Evde yapılacak daha güzel bir şey var, benim kuvvetli, yakışıklı sevgilim! diye konuştu.

İlyâ kendini rüyada sanıyordu, kadının buse-sinden ve çevik vücudunun ihtiraslı hareketlerinden hoşlanmıştı. Göğsüne tıpkı bir kedi yavrusu gibi yapışmış, tekrar tekrar İlyâ'yı öpüyordu. Nihayet Tatyana'yı kuvvetli kollarına alarak odasın taşıdı, havada yürüyor gibiydi.

Ertesi sabah kalbinde bir korku ile uyandı. Kirik'in yüzüne nasıl bakacağım? diye düşündü. Korktuğu kadar da utanıyordu.

"Keşke ona karşı bir kinim olsaydı" diye düşündü. "Yahutta keşke onu sevmeseydim." Fakat zerre kadar özür bulamıyordu, yoktu! Tatyana Vlosyevna'ya karşı duyduğu düşmanlık hissi içinde kıpırdayıp duruyordu. Kirik muhakkak karısının kendisine ihanet ettiğinin farkına varacaktı.

Açlıktan ölüyormuş gibi kendin bana attı, diye hayretle düşündü ve bu hoş bir şekilde içinde ürper-ti yarattı. Hakikaten, temiz, kültürlü, evli bir kadının hayranlığını kazanmıştı. Ben de özel olan bir şey olmalı diye gururda düşündü. Çok utanç vericiydi, çok ayıptı ama herşeye rağmen kendisi taştan yaratılmış değildi. Ne yapmalıydı? Onu itmeli miydi?

Gençti, Tatyana'nın kendisine nasıl sarıldığını hatırladı - bu gayet değişikti. İlyâ bundan evvel böylesini tatmamıştı. Bu anlaşmanın kendisine avantajlar sağlayacağımda düşünmeden edemedi.

Bu düşüncelerin ardından yine karanlık olayların üzerine çöktü: İşte gene buradayım, tekrar bir köşeye itildim. Ben bunu mı uarıyordum? Ona saygım vardı aklıma bir tek kötü düşünce gelmemiştir - buna rağmen şu olanlara bak...

Fakat bir dakika sonra ilerde atılacağı yeni, değişik bir hayatı hatırlayınca, ruhundaki bütün karışıklıklar bütün nahos olaylar silindi, yerine neşe geldi.

Ama tekrar şimşek gibi bir düşünce kafasında çaktı. Fakat bu hadise olmasaydı iyi olurdu, diye içinden geçirdi.

Polis işine gidinceye kadar yatakta kalacaktı. Kirik'in giderken karısını şapırtılı bir şekilde öptüğünü duydu.

— Bu gece için etli hamur yemeğine ne dersin hayatım? Biftekten daha çok domuz eti koy ve kaynadığı zaman tavada kızart. Mmm! Tam sana göre bir yemek! Sakın biber koyup acı yapma.

— Haydi haydi koş! Sanki senin neyi sevdiğini bilmiyorum! diye Tatyana sevgiyle cevap verdi.

— Bir öpücüğe ne dersin?

İlya öpüşmeyi duyarken şaşırdı. Durum iğrendirici fakate glenceliydi.

— Şap, şap, şap! diye Avtonomov karısını öperken söylendi. Tatyana güldü. Kocasının arkasından kapıyı kilitler kilitlemeyiz doğru İlya'nın odasına koşarak yatağının içine atladı.

— Öp beni! dedi. Çabuk, kaybedecek vaktim yok!

— Ama daha şimdi kocanı öptün. diye İlya soğuk bir şekilde cevap verdi.

— Bu da ne? Demek kıskandın mı? diye Tatyana neşe içinde bağırdı, gülerek ayağa kalktı ve perdeleri

kapadı. Kışkandın mı? Mükemmel. Kışkanç erkekler çok ihtirashlı sevgili olurlar.

— Ben bunu kışkançlığımdan ötürü söylemedim.

— Sus! diye eli ile İlya'nın ağzını kapadı.

— ...Doya doya seviştikten sonra, İlya ona gü-lümsedi:

— Çok cesur şeysin dedi. Kocanın burnunun di-binde yaramazlık yapıyorsun!

Tatyana'nın yeşilimsi gözleri ıslak ıslak parladı:

— Bu hiç o kadar şaşılacak ve anormal bir şey değil, dedi. Aşk maceraları olmayan kadın düşünebili-yor musun? Sadece çirkinleri ve hasta olanları bunu yapamaz. Güzelleri daima bir macera peşindedirler.

O sabahı İlya'yla geçirdi. Ona kadınların koca-larını nasıl aldattıklarına dair eğlendirici hikâyeler anlattı. Mutfakta üzerinde kolları sıvalı kırmızı bulu-zu ve önünde önlüğü olduğu halde kocasının istediği et yemeğini yaparken boyuna anlatıyor ve sesi İlya-nın odasına devamlı bir şekilde akıyordu.

— Bir kadına kocası yeter mi sanıyorsun? Onu sevmesine rağmen kadına bir zaman sonra cazip gel mez. Hem kocasını da önüne çıkacak bir papatya ile maceradan çekinmiyeceğini unutma. Hem kadın için kocadan başka hiç bir şey düşünmemek çok sıkıcıdır. Daima koca koca, koca. Niçin başka erkeklerle eğlenmekten çekinsin? Bu şekilde aralarında farkı öğrenir. Tıpkı içki gibi; hep bir cinsini içmek çok sağ-madır.

İlya onu dinlerken çayını yudumluyordu, fakat çayı acı buldu. Kadının sesinde daha önceden fark edemediği acı bir stem vardı. Düzenli hareketleri, kal-bi kavrayan kuvvetli ve ateşli kelimeleri ile kalın ses-li Olimpiada'yı düşünmekten kendini alamadı. Gayet kesin olan bir şey varsa, Olimpiada basit, kültürsüz

bir kadındı. Belki de bu utanmaması koketsizliği yüzündendi. İlya, Tatyana'yı dinlerken zorla güldü. Neşesinden değildi, sadece ona nasıl cevap vereceğini bilmediği içindi. Çünkü onu ilgiyle dinliyordu, nihayet düşünceli bir tavırdaki konuştu:

— Senin bu temiz yaşantıda böyle bir yerin olduğu hiç aklıma gelmezdi.

— Böyle bir şey için daima bir yer vardır, hayatım. Dünyayı dünya yapan insanlardır ve bütün insanlar aynı şey peşindedirler; kolay bir hayat, kolay olduğu kadar refah ve bolluk içinde bir düzen. Bunun için de paraya ihtiyaç vardır. Para da ya şansla ya da mirasla elde edilir. Piyango bileti olan insan saadeti özer, güzel bir kadın da doğuşundan piyango biletini almıştır, yani güzelliğini. Oh, güzel yüzle çok şeyler elde edilir! Zengin akrabası, piyango bileti veya güzelliği olmayan kadın çalışmak mecburiyetindedir. Bütün hayat boyunca çalışmaksa çok kötü bir şey. Bana bak elimde iki tane piyango bileti olmasına rağmen çalışıyorum. Ama onları senin dükkâna yatırmaya karar verdim. İki bilet kâfi değil. Et yemeği pişirmek, sivilceli ve yorgun bir polisin yüzünü öpmek oldukça usanç verici. Ve böylece seninle sevmeye karar verdim. İlya'ya aptalca baktı, sonra şöyle devam etti. Canını sıktım mı? Ne diye bana öyle ters ters bakıyorsun?

İlya'nın yanına gitti, ellerini onun omuzuna koydu, gözlerinin içine baktı.

— Ters ters bakmıyorum dedi İlya.

Bunun üzerine Tatyana kahkahalarla gülmeye başladı.

— Oh, öyle mi! diye kahkahalarının arasında söyledi, Ne tatlısın!

— Sadece düşünüyorum, diye İlya kelimeleri-

ni ağır ağır söyleyerek konuştu. Söylediklerin doğru, ama... her nedense hoş değil.

— O-o-o, seni dikenli kirpi seni! Hoş olmayan nedir? Haydi açıkla bakalım.

Fakat İlya açıklamaktan acizdi. Tatyana'nın söylediği sözlerin içinde hangisinin hoş olmadığını kendi de bilmiyordu. Olimpiada onunla çok daha zalimce konuşurdu ama bu ufak temiz kuşun yaptığı gibi hiçbir zaman onu iğnelememişti. Bütün gün boyunca içindeki tuhaf antipati hissi ile mücadele etti. Şüphesiz bu münasebet çok anormaldi. Anlayamıyordu.

O akşam işten döndüğü zaman mutfakta Kirikle karşılaştı.

— Bugün karım bana ne yemek yapmış! diye övündü. Eti bir gör! Bunları yemek canlı bülbülleri yemek kadar ayıp ve günah. Ama dostum, sana da bir tabak ayırdım. Boynundaki o dükkânı çıkart da otur. Böyle ikramı bulamazsın!

İlya ona suçlu bir şekilde baktı, sonra alçak sesle güldü:

— Mersi, dedi. Biraz tereddüt ettikten sonra ilâve etti, Sen iyi bir arkadaşsın, bunu bil.

— Amaan! diye Kirik elini salladı. Sadece bir tabak et. Eğer şimdi polis şefi olsaydım... bana teşekkür etmene sebep bulurdum Ama hiç bir zaman polis şefi olamayacağım için polislikten tamamen vaz geçiyorum. Herhangi bir tüccarın ajanı olmayı düşünüyorum. Bu çok daha iyi.

Karısı sobanın yanında işi ile meşgulken kendi kendine şarkı söylüyordu. İlya ona baktı ve tekrar huzursuzlanarak utandı.

Fakat diğer meselelerin ve işlerin etkisi altında bu hissi yavaş yavaş kayboldu. Dükkânım açma-

ya hazırlanırken mal almakla o kadar meşguldu ki, artık düşünmeye bile vakti yoktu. Gün geçtikçe farkında olmadan Tatyana Vlasıyevna'ya alışmaya başladı. Tatyna'nın kucaklayışları onu sık sık utandırmasına, hatta korkutmasına rağmen bir metres gibi sevmeye başladı. Konuşmaları ve sevgi hisleri kendisinin yarattığı hürmet havasını azar azar yıktı. Kocası sabahleyin işine, akşamleyin de kulübe gider gitmez İlya'nın odasına girer, her çeşit dedikoduyu anlatırdı. Hikâyeleri hep aynı yere itti. Bu yerdeki halk hovardalar ve pasaklı kadınlarla doluydu. Bunların hepsi çıplak dolaşıyorlar ve seksi tek eğlence kabul ediyorlardı.

— Söylediklerin doğru olabilir mi? diye bir defasında ona sordu. Ona inanmak istemiyordu ama sözleri ile tamamen savunmasız kalıyor, reddediyordu. Tatyana ise onu sadece öptü ve güldü.

— Peki en baştan başlayalım, diye onu ikna etmek için konuştu. Vali, başvekilin karısı ile yaşıyor. Başvekil de son zamanlarda memurlardan birinin karısına aşık olmuş - ona Sobachi Pereulok'ta bir kat tutmuş, gayet açık olarak haftada iki kere görmeye gidiyor. O kadını tanım - bir çocuktan farksızdır - evleneli bir sene bile olmadı. Kocası da vergi kontrolü için başka yerlere gönderildi. Adamı bilirim - iyi vergi kontrol eder. Aptalca, talihsiz kuzu!

İlya'ya, genç kızları satın alıp arzularını tatmin eden tüccarlardan ve tüccarların sevgilileri olan karılarından bahsetti. Hamile kalıp rahimlerinin meyvalarını zehirleyen sosyete kızlarını anlattı.

İlya onu dinlerken hayatın bir çeşit çöp olduğunu ve insanların içinde kurtlar gibi fıkırdayıp durduğu hissine kapıldı.

— Ah! diye yorgun bir şekilde söylendi. Hiç temiz ve gerçek bir şey yok mu?

— Gerçek mi? diye şaşkınlık içinde tekrarladı. Hepsi gerçek. Saçma çocuk! Bütün bunları ben mi uyduruyorum sanıyorsun?

— Bunu demek istemedim. Muhakkak gerçek güzel ve saf olan bir şey olmalı değil mi? Yok mudur böyle şey?

Ilya'nın ne dediğini anlamadan güldü. Bazen konuşmaları başka bir yöne yöneliyordu. Meselâ bir defasında yeşil gözlerini dikerek şöyle dedi:

— Bana kadınlarla olan ilk intibanı anlat.

Ilya bu hatırayı utandırıcı, iğrendirici buluyordu. Bu bakımdan onun yapışkan bakışlarından kurtulmak için başını çevirdi.

— Böyle şeyleri sormaya utanmalısın diye söylendi.

Fakat Tatyana sadece güldü ve anlatması için zorladı. Böyle anlarda onun müstehcen konuşmaları ile kendisini katranla sıvanmış gibi hissediyordu. Tatyana, Ilya'nın yüzündeki memnuniyetsizliği ve gözlerindeki bıkkınlığı okuduğu zaman küstah bir şekilde Ilya'nın benliğindeki erkekliğini uyandırıyor ve düşmanlığı okşayışları ile geçiştiriyordu.

Bir gün dükkânda rafları koyan ustaların başında durduktan sonra eve geldiğinde, Matitza'yı mutfakta beklerken görünce hayret içinde kaldı. Kocaman kollarını masaya yaslamış ve Tatyana Vlas-
yevna ile konuşuyordu.

— Bu hanım seni uzun zamandan beri bekliyor diyerek Matitza'ya baktı ve gülümsedi.

— İyi geceler hanımefendi dedi ve güçlkle ayağa kalkmaya çalıştı.

— Ne! diye Ilya bağırdı. Hâlâ hayatta mısın?

— Domuzlar bile çürük lahanayı yemez diye Matitza kalın bir sesle konuştu.

Ilya onu görmeyeli uzun bir zaman olmuştu, şimdi ona acıma ve memnuniyet hisleri içinde bakıyordu. Üzerinde yırtık pamuklu bir elbise vardı, başını rengi solmuş eşarpı ile bağlamıştı. Ayakları çıplaktı, zorla yerden kaldırıyor ve Ilya'nın odasına doğru güçlükle gitmeye çalışıyordu. Nihayet girince kendini sandalyeye attı.

— Çok geçmeden taklayı atacağız diye kısık sesle konuştu. Hiç yürüyemeyeceğim. Bu da kendi ekmeğimi dilenmiyeceğim demektir; tek kelime ile son demek.

Yüzü korkunç derecede şişmiş ve siyah beneklerle kaplanmıştı. Gözleri nerede ise şişlerin arasında kapanır gibiydi.

— Ne diye benim suratıma bakıyorsun? diye sordu. Dayak yediğimi mi sanıyorsun? Bu beni yiyip bitiren hastalık.

— Ne ile geçiniyorsun? diye Ilya sordu.

— Kilisenin avlusunda ekmek kırantısı dileniyorum. diye Fransız borazanı gibi bir sesle bağırdı. Ama buraya gelmemin sebebi var. Perfishka senin burada kaldığın söyledi, ben de geldim.

— Çay içer misin? diye Ilya sordu. Kadının kocaman vücudu ölmeden evvel çürüyecekti.

— Şeytan görsün senin çayının yüzünü. Onun yerine bana biraz para ver de doğru dürüst içeyim. Fakat ben başka şey için geldim - Bül bakalım.

Konuşurken zorluk çekiyordu. Nefesi kesik kesik çıkıyor ve etrafa çok pis koku yayıyordu.

— Niye geldin? diye sordu. Bir zamanlar bu kadına nasıl bağırılmış olduğunu hatırladı.

— Masha'yı hatırlıyor musun? Ama artık zengin olduğun için herşeyi unutmuşsundur.

— Ne oldu ona? Nasıl? diye Ilya çabucak sordu.

Matitza yavaşça başını salladı:

— Henüz kendini asmadı dedi.

— Baklayı ağzından çıkart diye Ilya homurdandı. Beni ne diye suçluyorsun? Onu üç rubleye satan sensin.

— Ben seni değil, kendimi suçluyorum diye Matitza devam etti. İçini çekerek Masha'yı anlatmaya başladı:

— Evlendiği yaşlı adam onu deli gibi kıskanıyordu. Hiçbir yere hatta dükkâna bile gitmesine izin vermiyordu. Bütün gün evde oturuyor ve bahçeye çıkmak istese bile ondan izin istiyordu. Adam kendi çocuklarını başkasının himayesine vermiş, Masha ile yalnız başına kalıyordu. İlk karısı onu aldatmış - çocuklarının hiç biri kendisinin değilmiş - acısını ikinci karısından çıkartıyor. İki defa Masha ondan kaçtı ama her seferinde de polis bularak geri götürdü. Ceza olarak adam onu çimdikleyip aç bırakıyormuş.

— Perfishka ile iyi satış yapmışsınız! diye Ilya kaşlarını çattı.

— Ben iyi olacağımı düşünmüştüm, dedi Matitza. Fakat çok fena bir şey yaptım. Onu zengin bir adama satmalıydım. Böylece ona kat alır, elbiseler verirdi. Daha sonra da Masha onu başından savar, arttırdığı para ile geçinirdi. Çoğu kadınlar böyle yaşlı erkeklerden arttırdıkları ile geçiniyorlar.

— Peki buraya neye geldin? diye Ilya sordu.

— Polisin evinde kaldığın için geldim. Kızı yakalamak onların işi. Söyle onlara yakalamasınlar.

Bıraksınlar, kaçsın. Belki de kurtulacak bir yer bulur. İnsanın kaçacağı hiç bir yer yok mu?

Ilya bir an düşündü. Masha'ya ne gibi bir yardımda bulunabilirdi? Matitza ayağa kalktı ve bacıklarını acı içinde oynattı.

— Hoşça kal. Günlerim sayılı diye mırıldandı. Temiz, zengin adam herşey için çok teşekkür ederim.

Mutfağın kapısına doğru sallanarak giderken Tatyana koşarak Ilya'nın odasına geldi ve boynuna sarıldı.

— Demek bu senin ilk aşkıydı? diye gülerek söyledi.

Ilya onun kollarını çekti ve ciddi bir şekilde konuştu:

— Bir ayağını diğerinin ardından zorla sürükleyiyor ve halâ da sevdiği bir insana yardım etmeye uğraşıyor.

— Kimi seviyor? diye Ilya'nın gözlerinin içine merakla baktı.

— Dur, Tatyana dedi Ilya. Şimdi şakanın sırası değil. Ona Masha'yı olduğu gibi anlattı. Ne yapmalıyım? diye sözünü bitirdiği zaman sordu.

— Hiç bir şey diye Tatyana omuzlarını silkeerek söylendi.

— Kanuna göre kadın kocasına aittir ve onu kimsenin almaya hakkı yoktur.

Kanunları çok iyi bilen bir insanın edâsı içinde Masha'nın kocasının emirlerine boyun eğmesi gerektiği hakkında uzun bir konuşma yaptı.

— Bırak beklesin. Adam yaşlı. Çok geçmeden ölür ve o da adamın bütün mallarına sahip olur. Sen de zengin bir dulla evlenirsin. Nasıl beğendin mi? diye Tatyana güldü, sonra Ilya'nın nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda uzun konuşmasına devam

etti, Cidden senin eski dostlarınla artık bir alış verişin olmamalı. Senin seviyende değiller; hatta bir an gelir seni utandırırılar bile. Hepsi pis kaba - sende borç para alan o çocuğu hatırlıyor musun? İşte onun gibi.

— Pavel Grochov mu?

— Evet. Şu basit insanların ne komik isimleri oluyor! Grochov. Lunyev, Petrukhov, Skvortsov. Bizim klâsımızdakilerin isimleri çok daha güzel: Avtonomov, Korsakov; meselâ babamın Florianov'du. Evlenmeden önce bana talip olan bir genç vardı, adı Gloriantov'du Genç nerede ise saraya atanacaktı. Bir defasında buz üstünde kayarken diz bağımı çıkardı ve eğer kendim gelip almadığımı takdirde kıyameti koparacağını söyledi.

Tatyana konuşurken İlya'nın kafası çok eskilere gitti. Kendisini ebediyyen Petrukha Filimonov'un evine bağlayan gözle görülmeyen bir takım bağların farkındaydı. Ve bu evin onu bir an bile rahat yatırmıyacağını biliyordu.

* * *

Nihayet İlya Lunyev'in rüyası gerçek oldu.

Sabahtan akşama kadar kendi dükkânının tezgâhının arkasında duruyor, içerisini zevkle seyrediyor, bundan büyük bir zevk duyuyordu. Kutular gayet intizamlı bir şekilde raflara dizilmişti. Kendisi tek başına bir vitrin dizmişti. İçine sabunlar, cüzdanlar, parlak tokalar, düğmeler ve kurdeleler yerleştirmişti. Her şey çok parlak ve havalı görünüyordu. Kendi gayet gururlu ve yakışıklı bir halde müşterilerini selâmlıyarak karşılıyor ve mallarını iftiharla tezgâhın üzerine koyuyordu. Kurdelelerin ve

dantellerin hışırtısı kulağına müzik gibi geliyordu. Hele dikişçi kadımların dükkânına bir kaç kapıklık iğne ve mal almak için koşmaları, çok neşe verici idi. Hayat hoş ve kolaydı. Mazi kafasındaki isin ardındaydı. Ticaretinden başka bir tek düşünce bile yoktu. Sadece malları ve müşterileri önemliydi.

Kendine yardımcı olsun diye bir çocuk işe almıştı ve ona gri ceket giydirmiş, tertemiz olmasına dikkat etmişti.

— Sattığımız şeyler çok zarif Gavrik dedi. Onun için çok temiz olmaya dikkat etmeliyiz.

Gavrik, on iki yaşlarında tombul bir oğlandı. Yüzünde belli belirsiz çiçek bozuğu vardı. Burnu kalık ve gri, anlamlı gözleri vardı. İlk okulu henüz bitirmiş olmasına rağmen kendini ciddi genç bir delikanlı olarak görüyordu. O da bu temiz ufak dükkânda çalışmaktan zevk duyuyordu. Kutuları kaldırıp koymaktan, paketlemekten çok memnundu. Müşterilere karşı, efendisi kadar kibar davranmaya çalışıyordu.

Ilya, çocuğa her baktığında kendinin bir zamanlar Strogany'nin balıkçı dükkânında çalıştığı zamanı hatırlıyordu. Bu çocuğa karşı daha iyi davranmasına sebep oluyordu. Müşteri olmadığı zaman daima onunla konuşuyor, şakalaşıyordu.

— Yapacak işin olmadığı zaman kitap bul, oku Gavrik, diye tavsiye etti. Zamanın ne kadar çabuk geçtiğine şaşacaksın ve okumaktan büyük bir zevk duyacaksın.

Ilya'nın hali, hareketi çok yumuşamıştı. İnsanlarla çok ilgileniyordu. Gülümsemesi ile onlara söyle demek istiyordu:

— Gördüğünüz gibi talihliyim ama siz de za-

manını bekleyin. Çok geçmeden talih sizin de yüzünüze gülecektir.

Dükkânını sabahleyin yedide açıyor ve akşamları dokuzda kapıyordu. Çok müşterisi yoktu, bu bakımdan kapının yanında oturup bahar güneşinde ısınmak için çok vakti vardı. Otururken bir tek düşüncesi veya arzusu olmuyordu.

Böyle zamanlarda Gavrik'de yanma oturuyor ve gelip geçenleri seyrediyor, onlarla alay ediyor, sokak köpeklerine ıslık çalıyor, serçelere ve güvercinlere taş atıyordu. Bazen de heyecanlı bir şekilde kitap sayfalarına bakıyordu. Efendisi arada bir ona yüksek sesle okumasını söylüyor. Fakat gene de dinlemiyordu. Kendi ruhunun sessizliğini düşünmeyi tercih ediyordu. Bunu neşele, zevk duyarak dinliyordu. Çünkü bu yeni ve ifade edilemeyecek kadar pahalı idi. Fakat bazı vakitler hayatının tatlı bütünlüğünü bir şey bozuyordu.

Bu, belli belirsiz, içinde doğan tehlike idi; bu kendini rahatsız etmiyor, sadece bir gölge kadar hafif bir şekilde dokunup geçiyordu.

Böyle anlarda İlya çocukla konuşmaya başlıyordu.

— Baban ne iş yapıyor Gavrik?

— Postacı - mektup taşır.

— Ailen kalabalık mı?

— Oh, evet. Çok kalabalığız. Bazımız küçük, bazımız büyük.

— Çok küçük var mı?

— Beş. Büyükleri de var. Benim gibi büyük olanlar çalışıyor. Ben burada sizin yanınızdayım. Vasily, Sibirya'da telgraf üzerinde çalışıyor, Sonya ders veriyor. O hepimizden iyi kazanıyor. Ayda on iki rub-

le kadar getiriyor. Bir de Misha var. Onun durumu pek iyi değil, Gimnazyum'da okuyor.

— Demek dört büyük var.

— Hayır, değil diye Gavril itiraz etti. Misha hâlâ okuyor. Büyükler sadece çalışanlar.

— Ailen fakir mi?

— Tabi diye Gavril yüksek sesle içini çekti. Sonra geleceğe ait plânlarını anlattı. Büyüyünce orduya katılacağım. Savaş olacak ve işte o zaman ne olduğunu göstereceğim. Cesurum - Herkesten daha çok savaşacağım ve düşmanın bayrağını yırtıp atacacağım. Bunu bir kere amcam, General Gurko yapmış, karşılığında bir haç ve beş ruble almış.

İlya, çocuğun çiçek bozuğu yüzüne ve kalkık burnuna bakıp gülümsedi.

Akşamları dükkânı kapadıkları zaman İlya aradaki ufak odaya geçirdi. Gavrik de semaveri kaynatmış olurdu. Onu masaya koyarlardı. Ekmek ve sosis bir tabakta daima hazır bulunurdu. Yemekten sonra Gavrik dükkâna girer, uyur, İlya'da semaverin yanında iki saat veya daha fazla bir müddet otururdu.

İlya'nın yeni odasını, iki sandalye, bir yatak ve dolap süslüyordu. Alçak tavanlı ufak bir oda idi. Dışarıdan geçenlerin bacaklarını ve caddenin karşı tarafındaki evlerin damlarını, gök yüzünü gösteren kare bir penceresi vardı. Camın sokak tarafı İlya'nın hiç sevmediği demir parmaklıkla kaplıydı, bunu örtmek için İlya pencereye beyaz bir perde asmıştı.

Yatağının üzerinde "Erkeğin Hayat Safhaları" adında bir resim asılı idi. İlya uzun zamandan beri bunu almak istiyordu; her nedense asmak için dükkânının açılmasını beklemişti. Halbuki pahalı da değildi; sadece on kapikti.

“Erkeğin Hayat Safhaları” bir kavisin üzerine yapılmıştı ve bu cennetin bir tasviriydi. Yağmur bulutu ve çiçeklerle süslenmiş olan Yehova, Adem ve Havva ile konuşuyordu. Hepsi beraber onyedi safha idi. Birncisinde annesi tarafından taşınan bir bebeği gösteriyordu altında “Yürümeyi Öğrenme” diye yazılıydı. İkincisi davul çalan, dans eden bir çocuğu gösteryordu; yazı şöyleydi. “Yaş beş: Oyun vakti.” Çocuk yedi yaşında ken “Öğrenmeğe başlama” Yedi yaşında “Kkula gidiyor.” Yirmi bir de, elinde bir silâhla ve dudaklarında tebessümle ayakta duruyor: “Askerî Hizmet.” Bundan sonraki resim yirmibeş yaşını gösteriyordu. Üzerinde smokin, bir elinde çiçek, diğer elinde ipek şapka tutuyordu. Altında “Damat” yazıyordu. Sonra adam yaşılanıyor, sakal bırakıyor, üzerine gri elbise ve pembe kravat takıyor, sarı elbise şışman bir kadının elinden tutuyordu. Otuz beş yaşında kolları sıvanmış, elinde çekiç ile örsün yanında duruyor. Kavisin altındaki resimde ise adam bir koltukta oturuyor, karısına ve dört çocuğuna gazete okuyordu. Kendi ve ailenin bütün fertleri iyi giyinmiş, mesut bahtiyar görünüyorlardı. Bu esnada yaşı elli oluyor. Bundan sonraki resimle iniş başlıyordu. Adamın sakalı şimdi gri olmuştu, sarı uzun bir kattan giyiyor, bir elinde balık, diğerinde tava tutuyordu. Altında “Ev İşleri” diye yazılıydı.

Bundan sonraki resim de torununa bakanı gösteriyordu. Daha sonra koluna girilerek götürülüyordu çünkü şimdi seksen yaşında idi. Doksan yaşında ayakları tabutun içinde olduğu halde bir koltukta oturuyordu. Koltuğun arkasında ise elinde tırpan tutan ölüm duruyordu.

Ilya masanın başında oturup bu resmi incelemeye bayılıyordu. Erkeğin haaytı çok açık ve anlaşılır

bir şekilde safhalara bölünmüştü. İnsana huzur veriyor ve parlak renkleri gülümsüyor gibiydi. İlya şimdi buna kendi hayatım da aynen resimde gösterildiği gibi düzgün bir şekilde yürüteceğini tasarlıyordu. Tırmanacak, tırmanacak, zirveye vardığında yeter derecede prası olduğu takdirde tahsilli, mütevazı bir kızla evlenecekti.

Semaver kasvetli bir şekilde kaynıyor ve fıkırdıyordu. Pencerenin camından ve perdenin arkasından gökyüzündeki donuk yıldızlar bulutların arasından İlya'ya bakıyorlardı. Bu yıldızların parlamasında daima rahatsız edici bir şey vardı.

Semaverin fokurdaması azar azar hafiflemişti ama daha çok içine işliyordu. İnce ses İlya'nın kulaklarına can sıkıcı bir şekilde hücum ediyordu. Bu tıpkı düşüncelerini kesen ve karıştıran sivrisineğin vızlamasına benziyordu. Buna rağmen bu sese son vermek istemiyordu; çünkü o zaman o da çok sakin olurdu.

Burada, bu yeni yerinde İlya tamamen yepyeni zevklerle sarılıydı. Şimdiye kadar insanlardan hep ince tahta bölmelerle ayrılmış yerlerde yaşamıştı, halbuki şimdi etrafını taş duvarlar çevirmişti. Öbür tarafında kim var, kim yok hiç bilmiyordu.

İnsan niçin ölmeliydi? diye birden resme bakarak kendi kendine sordu. Yakov'un hep ölümü düşündüğünü hatırladı ve onun kelimelerini söyledi.

— Kekşe ölebilsem!

Sonradan bu hatırayı kafasından sildi.

Acaba Pavel'le Vera ne yapıyorlar? düşüncesi bundan sonra aklına geldi.

Caddede bir araba yolunu takip ediyordu. Tekerleklerinin taşların üzerine sürtünmesinden dolayı penceresi tıkırdadı ve lâmbanın ışığı titredi. Dükkân-

dan ufak tefek tuhaf sesler geliyordu: Gavrik uyku-
sunda mırıldanıyordu. Odanın köşelerindeki gölgeli
yerler hafifçe oynuyor gibiydi. İlya dirseklerini ma-
saya dayamış, başını ellerinin arasına almış resmi
tetkik ediyordu. Yehova'nın diğer yanında kalın kaş-
lı kutsal bir arslan duruyor, yerde kaplumbağa do-
laşıyordu. Kaplumbağa'nın yanında ise kurbağa ve
porsuk duruyordu. Arkalarında Bilgi Ağacı yükse-
liyordu, üzeri muazzam ve kan kırmızısı renkte çi-
çeklerle kaplı idi. Ayakları kefenin içinde koltukta
oturan adam Poluektov'u andırıyordu - zayıf ve çıp-
lak kafalı idi. Boynu inceydi. Dükkânın önünden ge-
çen birinin adım sesleri duyuldu. Semaver sönmüştü
ve oda tamamen sesizleşmişti. İçerideki hava duvar-
ların basıklığı arasında sıkışmış gibiydi.

Öldürdüğü adamın hatıraları İlya'yı rahatsız et-
miyordu. Aslında hiçbir düşünce onun huzurunu boz-
muyordu. Onlar İlya'nın etrafını sadece hafif ve yu-
muşak bir şekilde sarmışlardı, tıpkı bulutların ayın
etrafını sarması gibi Poluektov cinayetini her ha-
tırlayışında adaletin bir gün yerini bulacağını sakın
bir şekilde düşünüyordu. Bir insan günahından do-
layı er veya geç cezalandırılacaktı. Bu dünyada bir
parça olsun adelet vardı. Bu düşünceler İlya odanın
en karanlık köşesine baktığı zaman onu sarıyordu.
Nihayet ayağa kalktı, soyundu ve yatağa girerek ışı-
ğı söndürdü. Bunu hemen söndürmüyordu önce fi-
tilini aşağı yukarı oynatıyor, ışığın birden fazlaş-
masına sebep oluyor, sonra da kısıyor ve gölgeler ya-
tağın üzerine sığıyor, odanın her köşesinden telâsla
çıkıyorlardı. Hiç hareket etmeden bu siyah dalgala-
rın kendisini içine alarak tehdit etmesini bekledi. Bir
müddet bununla oynadı, nihayet oynamaktan yorlun-
ca fitili iyice kıstı ve ışık birden titreyerek söndü. Bir

an için oda karanlığın hücumuna uğramıştı. Biraz sonra pencereden mavimsi bir ışık içeri girdi. Gece mehtaplı olduğu takdirde döşeme penceredeki demirlerin verdiği gölge ile çizgili olurdu. Sessizlik o kadar derindi ki, sadece nefes almak bile odanın içindeki herşeyin sallanmasına sebep olabilirdi.

Ilya kendisini iyice battaniyesine sardı, ensesinin açık kalmamasına dikkat etti ve yüzünün açıkta bıraktı. Sabahleyin sakin ve dinç bir şekilde kalktı. Gecek ikorkularının boş olduğunu görerek adeta kızardı. Gavrik'le çay içtikten sonra dükkânını kontrol etti. Bunu her sabah, sanki etrafı ilk defa görüyormuş gibi yapıyordu.

Pavel sık sık işten dönerken Ilya'nın dükkânına damlıyordu. Yüzü daima isten siyah olurdu, gömleği ise demirlerin sürtünmesinden, yağdan lekeli ve pisti. Tekrar o borucunun yanında çalışmaya başlamıştı. Akşamları daima eve gitmenin heyecanı içindeydi. Ilya biraz ısrar edecek oldu mu gülümseyerek:

— İmkânsız. Evde beni bekleyen ateş kuşu var ve kafesi hiç sağlam değil. Ah, Vera, Vera! Sabah-tan akşama kadar evde otururken o kafasına kimbilir nasıl fikirler geliyordur? Şimdiki hayatı çok sönük - bunu pek iyi biliyorum. Ah bir çocuğumuz olsaydı! diye konuşur, sonra derin derin içini çekerd.

Bir gün kasvetli bir şekilde şöyle demişti:

— Elimdeki bütin suyu bahçeye döktüm. Ya bataklık yaptıysam?

Konu değiştiği zaman Ilya ona hâlâ şiir yazıp yazmadığını sordu.

— Parmağımla göğe yazıyorum diye acı bir gülümseyişle söylendi. Cehennemin dibine! Masaya otur-

rup şiir yazmak bizim gibilerin nesine? Bu sefer gerçekten tepem attı dostum. Bir parça bile duygu yok. Bütün yaptığım Vera'yı düşünmek. Bir boruyu lehimlemeye başladım mı - Vera'ya ait bütün düşünceler lehim gibi vücudumdan akıyor. İşte sana şiir - ha, ha! Bir erkeğin bir işe can ve gönülden sarılması gerek derler. Vera çok sıkıntı çekiyor.

— Ya sen? diye Ilya sordu.

— Ben de. Ama o eğlenceli bir hayata alışmış. En fenası bu para kazanmanın hayalini kuruyor. Biraz paramız olduğu takdirde herşeyin başka türlü olacağını söylüyor. Herhangi zengin bir tüccar olmamış olduğu için pişman. Bütün bunları bana acıdığı için söylüyor, biliyorum. Çok sıkıntı çekiyor.

Birden endişesi artarak arkasını dönüp gitti.

Ilya sık sık, paçavralar içinde yarı çıplak, koltuğunun altında akordiyonu olan biri tarafından ziyaret edilirdi. Ona Yakov'dan dem vurur, Petrukha'nın evinde olup bitenleri anlatırdı. Üstü başı perişan dükkânın kapısında durur, yüzündeki tebessümle Ilya'ya haberleri çirkin şivesiyle anlatırdı.

— Petrukha evlendi. Karısı pancar kökü gibi, üvey oğlu da havuca benziyor. Yemin ederim ki sebze bahçesi gibi! Karısı kısa boylu, şişman, kırmızı yüzlü ve çenesi üç katlı. Üç çeneli olmasına rağmen ağzı bir tana. Gözleri küçük domuzlarınki gibi, yerden başka tarafı görmüyor. Oğlu da uzun boylu, zayıf ve sarı, gözlük takıyor. Adı Savva, burnundan konuşuyor. Annesi civarında iken mükemmel sessiz ama o yokken lâkırdı kumkuması. Bana göre iyi bir takım. Ya yakov? O tıpkı ürkütülmüş hamamböceği gibi saklanacak yarık arıyor. Zavallı çocuk el altından içiyor ve deliler gibi öksürüyor. Bir zamanlar babasının işinin düzenini bozduğu gayet açık olarak belli

Anne ve babası biçarenin başının etini yiyorlar. O kaynamış turp gibi yumuşak - kmseye söz geçiremiyor. Amcan bize Kiev'den mektup yolladı. Ona bu seyahatin ne gibi bir faydası olacağım bilmiyorum sanki kamburu cennete yollayacak Matitza artık yürüyemiyor, araba ile dolaşıyor. Başma kör bir adam bağlıyor ve onu at gibi döndürüp duruyor. Görebileceğin en komik manzara. Ama kendilerini besleyebiliyorlar. Ben onun için iyi kalpli bir yük diyorum. Bir zamanlar iyi bir karım olmasaydı muhakkak Matitza ile evlenirdim. Sana dosdoğru söyleyeyim mi: Şu dünyada sadece iki tane iyi kalpli kadın olmuştu; biri karım, diğeri Matitza. Oh, onun nasıl içtiğini biliyorum ama bütün iyi insanlar sorhoş olanlardır.

— Masha nasıl? diye Ilya sordu.

Masha'nın ismi geçer geçmez ayakkabıcının konuşmasındaki neşeli hava kaybolmuş ve sonbahar rüzgârının ağaçların yapraklarını alıp götürmesi gibi yüzündeki neşe de yok olmuştu. Soluk yüzü daha soluklaştı.

— Onun hakkında hiç bir şey bilmiyorum diye kolayca itiraz etti. Khrenov onların evinin önünden bile geçtiğim takdirde kemiklerimi kıracağını söyledi. Ilya Yakovlevich ne olur bir bardak veyahut minimini bir bardak kadar içebilmem için biraz yardım edebilir misin?

— Gerçekten zavallı bir insansın, Perfisha diye Ilya kederle söylendi.

— Ölünceye kadar zavallı ve biçare diye ayakkabıcı kabul etti. Fakat ben öldükten sonra çoğu kişinin arkamdan söyleyebileceği iyi bir kelime olacak, çünkü ben daima neşeli bir insandım, insanları güldürmekten hoşlanırdım. Hep ah'layan vah'layan, ho-

murdanan, ağlayanları gördüğümde onlara neşeli şarkılar söyler, kahkahalarla güldürürdüm. Ha, bir kapık için günah, ha bir ruble için günah, hepsi bir. Hepimizin sonu aynı ve aynı şekilde cezalandırılacağız. Neşeli bir insan da herkes gibi hayatın ne olduğunu anlayacak.

Gözünü kırparak güldü ve dışarı çıktı, tıpkı yaşlı ve tüyleri yolunmuş horoza benziyordu. İlya'da onun gidişini seyrederken gülerek başını salladı. Perfishka'ya acıyordu ama buna gerek olmadığını da biliyordu, aklını karıştırmaktan başka bir işe yaramıyacaktı.

Geçmiş onun için henüz pek gerilerde değildi ve hatırlatan her olay huzurunu bozuyordu. Yorulmuş ve deliksiz bir uykuya dalmış insanlar gibiydi ve daima etrafında uçuşan sinekler tarafından rahatsız ediliyordu. Pavel'i veyahut Perfishka'yı dinlerken gülümsüyor ve olumlu bir şekilde başını sallıyordu. Bir taraftan da ne zaman gideceklerini düşünüyordu. Bazen Pavelin söylediği şeyler onu kederlendiriyor ve rahatsız ediyordu. Bu bakımdan ona para vermek için ısrar ediyordu.

— Daha nasıl sana yardım edebilirm? diye omuzlarını silkerek konuştu. Galiba Vera'yı başından atmak mecburiyetindesin.

— Olamaz diye Pavel hafifçe söylendi. İnsan sadece ihtiyacı olmadığı bir şeyi atabilir. Benim ona ihtiyacım var. Fakat insanlar onu benden almaya çalışıyorlar, mesele bu. Belki de onu seven kalbim değil nefretim ve kinim seviyor onu - Sahip olduğum bütün saadet O. Nasıl bırakayım? Bana ne kalır? İmkânsız, bırakmıyacağım onu! Önce onu öldüreceğim!

Yüzü kızarır ve yumruklarını sıkardı.

— Ona dikkat eden birini hiç gördün mü? diye Ilya bir seferinde sordu.

— Hayır.

— Peki öyle ise ne diye onu benden almaya çalışıyorlar diyorsun?

— Alıyorlar. Onu benden çeken bir kuvvet var. Babamı bir kadın mahvetti, galiba benim de aynı şey başıma gelecek.

— Sana yardım olarak yapabilecek bir şeyim yok. dedi Ilya, arkadaşının itirafları ile biraz rahatlamıştı. Pavel'e Perfishka'dan daha çok acıyordu. Pavel öfkeli olduğu zaman kendi öfkesi de artıyordu. Fakat darbelerle, pazarlık eden ve Pavel'in hayatını mahveden bu düşman, gözle görülür cinsten değildi.

Ilya'nın öfkesine veya acımasına pek ihtiyaç yoktu, çünkü diğer bütün olaylar onu zaten perişan ediyordu. Bu üzüntülerin hiç birine ihtiyacı yoktu, hiç birinin ona faydası olmuyordu.

— Biliyorum bana yardım edemezsin diye Pavel kaşlarını çatarak söyledi, sonra kendinden emin olarak, Sen kendine bu sıcak köşeyi yapmışsın ve sakın oturuyorsun. Ama benim sözüme dikkat et; biri geceleri uyumayıp seni dışarı atmanın yolunu düşünüyor. Ve göreceksin, bir gün atılacaksın Veya kendiliğinden vaz geçeceksin dedi.

— Oh, hayır! diye Ilya aldırış etmeksizin cevap verdi:

Fakat Pavel ciddi idi.

— Göreceksin diye ısrar ederek arkadaşının yüzüne baktı. Karanlık bir delikte sakın yaşamak sana göre değil. Ya içersin, ya da iflâs edersin - başına muhakkak bir felâket gelecek.

— Peki ama niçin? diye hayret eden Ilya sordu.

— Sadece, sana bu rahat, sakın hayat yakışmadığı için söylüyorum. Sen iyi insansın, kalbin var. Bütün hayatları boyunca sıhhatli yaşayan insanlar vardır, sonra birden toz olurlar.

— Toz olurlar demekle neyi kastediyorsun?

— Ölmeyi.

Ilya güldü, gerindi, sonra bütün göğsünü dolduran derin bir nefes aldı:

— Saçma dedi.

Fakat o gece semaverin yanında otururken Pavel'in söylediklerini hatırladı. Tatyana Vlasyevna ile olan iş münasebetlerini düşünmeye başladı. Kendine ait olan bir dükkân açmak fırsatı eline geçtiği için onların bütün şartlarını kabul etmişti. Ve şimdi birden aklına geldiğine göre, kendisi işe Tatyana'dan daha fazla para yatırdığı halde ortaklıktan ziyade, onun vekili gibiydi. Bu şüphe, onu çok sarstı.

“Demek ki, elinizi benim haberim olmaksızın kolayca cebime kaydırmak için beni böyle askıya aldınız?” diye hâyâlinde Tatyana'ya söylendi. Ve sonra onun işe yatırdığı parayı, kendi son rublesine kadar ödeyip, onunla olan bütün bağları koparmayı kararlaştırdı. Bu kararı vermenin güç bir tarafı yoktu. Aralarındaki ilişkinin pek çekici bir yönü yoktu, hatta son zamanlarda usanç vermeye başlamıştı. Onun sevgi gösterilerine alışamamıştı ve bir defasında ona açık olarak:

— Sen utanmak bilmiyen bir kadınsın Tatyana demişti.

O ise cevap olarak sadece gülmüştü.

Hâlâ Ilya'ya kendi sınıfındaki insanların dedikodusunu yapıyordu. Bir gün Ilya ona:

— Dedğin doğru ise senin o saygı değer hayatının bir toplu iğne kadar değeri yok dedi.

— Niçin olmasın? Bu bir eğlence diye cevap verirken omuzlarını hafifçe kaldırdı.

— Çok büyük bir eğlence. Bütün gün dedikodu ve münakaşa; gece de şehvet ve zamparalık.

— Amma basit insansın! diye Tatyana güldü.

Ve tekrar İlya'ya kendi temiz, rahat, orta sınıf yaşantısını anlatırken, İlya bütün iğrençliği ve basitliği görüyordu.

— Bunun doğru olduğunu sanıyor musun? dedi İlya.

— Oh. çok komiksin! Doğru olduğunu söylemedim değil mi? Ama hayat bunsuz tatsız olurdu.

Bazen İlya'ya çeki düzen vermek istiyordu.

Artık o pamuklu gömlekleri giyme; saygı değer centilmenler ketenden olanlarını giyiyorlar. Ve lütfen benim konuşmama dikkat et, taklit etmeye çalış. Artık köylü değilsin.

İlya'nın köylü olduğu ve kendisinin bilgili olması gerektiği konusunda boyuna uyarmaya başlamıştı. Olimpiada ile yaşarken aralarında sıkı bir dostluk vardı. Fakat Tatyana Vlashevna ile böyle bir bağ hiç olmamıştı. Onun Olimpiada'dan daha çekici olduğunu görüyordu ama Tatyana'ya karşı bütün saygısı yok olmuştu. Avtonomov'larla yaşadığı zaman bir gece Tatyana'nın yatmadan önce dua ettiğini duymuştu.

— Cennete olan Allahımız... diye bölmenin diğer tarafından aceleci bir fısıltı duyulmuştu. Bize günlük ekmeğimizi ver... Kirik! Kalk, mutfağın kapısını kapa. Ayağıma rüzgâr geliyor.

— Niçin çıplak yere diz çöküyorsun? diye Kirik uykulu bir şekilde sormuştu.

— Kesme! diye tekrar o aceleci ve sinirli sesi İlya duymuştu. Biz kullarının rhuna sulh ver.

Ilya onun dua etmesinden hoşlanmıyordu. Bunu alıştığı çn yaptığı gayet açıktı. Aslında içten nançlı değildi.

— Sen Allaha inanmıyormusun Tatyana? diye bir seferinde ona sormuştu.

— Ne biçim soru! diye hayretle cevap vermişti. Tabi inanıyorum. Niye soruyorsun?

— Sadece sordum. Dua ederken bitmesi için çok acele ediyorsun diye Ilya gülümsiyerek cevap vermişti.

— Herşeyden önce kelimeleri söyleyişine dikkat et; ikincisine gelince gündüzleri o kadar çok yoruluyorum ki, gece biraz acele etmemi Allah affeder. Gözlerimi döndürerek ilâve etti, O merhametlidir. Herşeyi affeder.

Zaten O'na sadece bunun için ihtiyacın var, diye Ilya içinden alay ederek düşündü. Olimpiada'nın daima sükûnet içinde uzun müddet dua ettiğini hatırladı. Yere çömelir, haçların karşısında başı önünde taş gibi hareketsiz dururdu. Yüzünde ise daima ciddi bir ifade olurdu.

Fakat Ilya, Tatyana'nın bu işte kendisinden faydalandığını anlayınca kini çok artmıştı.

Eğer o yabancı olsaydı bunu beklerdim, diye düşündü. Herkes karşısındakinden en iyi bir şekilde faydalanmaya bakar. Fakat o... benim karım gibi bir şey - beni öpüyor, benimle yaşıyor. Tilki gibi kurnaz!

Artık itimat etmiyordu ve ona karşı olan hareketleri soğuklaşmıştı. Görmemek için nedenler uydu-ruyordu. Bu ara başka bir kadınla tanıştı kardeşini görmeğe gelen Gavrik'in ablası idi. Uzun boylu, kibardı, ama hiç bir tarafı güzel değildi; Gavrik onun ondokuz yaşında olduğunu söylüyordu ama Ilya onu çok daha büyük zannediyordu. Yüzü uzun,

ince ve soluktu. Alnında hafifçe çizgiler vardı, büyük ve yukarıya kalkık burnu yüzüne öfkeliymiş gibi bir durum veryordu. İnce dudakları se genellikle sımsıkı kapalıydı. Ağır ağır düşünerek konuşuyormuş gibi bir ifadesi vardı. Çirkin yüzünü göstermek istemiyormuş gibi burnu havada, tedirgin adımlarla yürürdü. Fakat bu belki de arkasında sallanan çok kalın ve ağır saç örgülerinden ileri geliyordu. Büyük siyah gözleri inatçı ve ciddi idi. Bütün olarak her çizgisi, uzun boyuna gururlu bir tavır veriyordu. İlya onun karşısındayken utanıyor, etkileyici bakışlarından çekiniyordu. Halbuki kız saygılı idi. O dükkâna ne zaman gelse hemen sandalye gösterir, oturmâsını rica ederdi.

— Teşekkür ederim diye hafifçe başını eğdi. Ve böylece o orada otururken İlya şimdiye kadar hiç görmediği bu değişik yüzü gizlice inceler, eskimeye yüz tutmuş kahverengi elbisesine, yamalı botlarına. sarı, hasır şapkasına dikkatle bakardı. Kardeşi ile konuşurken sinirli bir şekilde uzun parmakları ile durmadan dizine vururdu. Sol eli ile bir kayışa bağlanmış kitaplarını sallardı. İlya bu kadar yoksul giyimli bir kadının bu kadar gururlu olmasını uygun bulmuyordu. Orada iki, üç dakika oturduktan sonra kardeşine şöyle derdi:

— Haydi, hoşça kal. Sakın yaramazlık yapma.

Sonra dükkân sahibine hafif bir baş eğerek savaşa giden bir asker edâsıyla dışarıya çıkardı.

— Ablan ne kadar ciddi diye İlya birgün Gavrik söyledi.

Gavril burnunu kırıstırdı, gözlerini kocaman açarak dudaklarını büzdü;

— İşte o böyledir diye güldü. Sadece böyle olmak istiyor.

— Niçin?

— Bilmem. Ben de onun gibiyim. İstedğim her yüzün taklidini yaparım.

Ilya kıza karşı çok ilgi duymuştu. Bir zamanlar Tatyana Vlasıyevna için kullandığı cümleyi tekrarladı: “Tam evlenilecek tipte bir kadın.”

Bir gün beraberinde, kalmca bir kitap getirmişti.

— Al oku diye kardeşine uzattı.

— Görebilir miyim? diye Ilya kibarca sordu.

Kız kitabı kardeşinin elinden alarak ona uzattı.

— Don Kişot dedi. Çok centilmen bir şövalyenin hikâyesi.

— Şövalyeler hakkında birçok kitap okudum diye Ilya kızın yüzüne gülümsiyerek baktı.

Kızın kaşları çatıldı:

— Sizin okuduklarınız masaldır. diye kuru bir şekilde cevap verdi. Fakat bu gerçek ve güzel bir kitaptır. Kahramanı hayatını, ezilenlerin geleceği için adamıştır - ezilenler hayatın adaletsizliğinden ıstırap çekenlerdir. Kendini daima başkalarının uğrunda feda etmeye hazırdır. Komiktir ama bu sadece içinde yazıldığı yüzyılın gerçeğindedir. Dikkatle ve büyük bir ciddiyet içinde okunmalıdır.

— Biz de onu tam bu şekilde okuyacağız dedi Ilya.

Bu kızm onunla olan ilk konuşması olmuştu. Ilya mutlu gülümsedi. Fakat kız aynı tavırla bakmış ve kuru bir sesle:

— Zevk alacağınızı sanmıyorum demişti.

Böyle dedikten sonra dışarı çıktı. Ilya “alacağınızı” sözündeki siz ifadesinin bilhassa üzerine basılarak söylenildiğini hissetti. Ve bu onu kızdırdı.

— Okumanın sırası değil diye kitabın resimlerine bakan Gavrik’e seslendi.

— Niye? Mülsteri yok diye Gavrik kitabı kapamadan cevap verdi. İlya ona baktı ama hiç bir şey demedi. Kızın kitap hakkında söylediklerini kafasında evirip çeviriyordu. İlya'ya göre kız kibirlinin biri idi.

* * *

Zaman geçiyordu. İlya devamlı bir şekilde tezgâhın arkasında duruyor, bıyıklarını büküyor, mallarını satıyordu. Fakat günler önce sıkmaya başlamıştı. Bazen dükkânı kapayıp yürüyüşe çıkmak istiyordu ama bu işi için iyi olmayacağını bildiği için içindeki bu arzuya boyun eğmiyordu. Akşamları bile dükkânını bırakmıyordu. Gavrik yalnız kalmaya korkuyordu. Fakat bu bile olmasa onu yalnız bırakmak tehlikeli olurdu. Kazara yangın çıkartabilir, veya hırsız kapı açabilirdi. İş başarılı gidiyordu. İlya bir tazgâhtar daha tutmayı düşünüyordu. Tatyana Vlasayeva ile olan bağı kendiliğinden azar azar kopmuştu, onunda böyle istediği belliydi. Gülüp geçiyordu ama günlük hesaplara çok dikkat ediyordu. İlya bu kuş yüzlü kadının kendi odasında oturup hesapları kontrol etmesine tahammül edemeyeceğini hissediyordu. Fakat birazdan gene neşe içinde ona gelir "ortak" diye seslenirdi. Arada bir Kirk dükkâna damlar, tezgâhın arkasındaki sandalyeye oturur, içeri gelen dikey kadınlarla şaka yapardı. Bu arada üzerindeki polis üniformasını çıkarmış, kaba ipekten takım elbise giymişti. Şimdi İlya ile yeni işinden bahsediyordu:

— Ayda altmış rublelik hiç yoktan bir kazanç fena değil, değil mi? Kanuni olarak çöplenebileceğim şeylere çok dikkat ediyorum. Katı değiştirdiğimizi biliyor musun? Mükemmel yeni bir kat aldık. Aşçı-

mız da var - Aman Allahım ne pişiriyor, ne pişiriyor! Sonbaharda gene eğlenmeye başlayacağız - iskambil oynayacağız. Akşamları vakit geçirmek için mükemmel bir eğlence - Kazanmak çok eğlenceli. Hem biz iki kişiyiz, ikimizden birinin kazanacağı muhakkak. Kazançlar misafirlerin masraflarını da karşılıyor, ha, ha! Parasız eğlence. Koca vücudu sandalyenin her tarafından taşıyordu, bir sigara yaktı, sonra alçak sesle devam etti, Köy gezisinden henüz döndüğümü biliyor musun? Aman Allahım! Oralarda ne kızlar var! Hiç böylelerini görmemiştım! Tabiatın kızları. Tostoparлак ve dipdiri vücutları var - toplu iğne bile batmaz. Hem ucuz da! Bir şişe şarap biraz pasta aldın mı senn oldu demektir.

Ilya sakın dinledi. Her nedense Kirik'e acıyordu. Bu şişman hantal adama sebebini bilmediği bir şekilde acıyordu. Buna rağmen onunla alay etmekten de kendini alamıyordu. Kirik'in hikâyelerine inanmıyordu. Başkasının ağzından alınmış lâflar olduğunu düşünüyordu. Eğer kendi anlatırken Ilya aldırış etmiyor görünürse kendi kendine "geveze" diye mırıldanırdı.

— Ah, tabiatın kucağında sevişmek çok müthiş. Şairin dediği gibi "kestana ağacının altında."

— Ya Tatyana öğrenirse? diye Ilya sordu.

— Niçin öğrenmek istesin? diye kurnazca gözünü kırptı. Bilinmeyen şey insanı incitmez. Erkek tabiatı gereği suçlu sayılmaz. Peki ama senden ne haber oğlum? Hiç hanım sevgilin yok mu?

— Korkarım ki var diye Ilya güldü.

— Dikişçi kadın ha? Ufak tefek bir kumral?

— Hayır, hayır dikişçi kadın değil.

— Aşçı mı? Aşçılar iyidir - şişman ve sulu olurlar.

— İlya gözlerinden yaşlar boşanıncaya kadar güldü ve onun gülmesi ile Kirik sevgilisinin aşçı olduğuna inandı.

— Sık sık değiştir diye tavsiyede bulundu.

— Niçin aşçı veya dikişçi kadın olarak düşünüyorsun? Daha iyi birine lâayık değil miyim? diye İlya gülme krizleri arasında sordu.

— Senin sosyal durumuna uyuyorlar. Herşeye rağmen sosyeteye mensup birinin kızı veya evli kadınla münasebetin olamaz değil mi?

— Niçin olmasın?

— Gayet açık. Hislerini incitmek istemiyorum, ama... sen... basit bir köylü çocuğusun.

— Ama... benimki bir hanımefendi diye İlya kahkaha attı.

— Deme! diye Kirik bağırdı ve gülmeye başladı. Fakat o gittikten sonra İlya onun söylediklerini düşünerek incindi. Kirik ne kadar iyi huylu olursa olsun kendini İlya'nın seviyesinde görmüyordu. Bunu İlya gayet açık olarak anlamıştı. Karısı ve kendisi demek İlya'yı kullanıyorlardı.

Perfishka'dan öğrendiğine göre Petrukha kendisinin iş maceraları ile alay ediyor ve ona dolandırıcı diyordu. Yakov'da ayakkabıcıya İlya'nın eskiden daha iyi, daha sempatik ve az gururlu olduğunu söylemişti. Gavril'in ablası bile ona arada bir kendi ile aynı seviyede olmadıklarını belli ediyordu. Nerede ise paçavralar içinde bulunan bu postacının kızı İlya'ya sanki onunla aynı yeryüzünde yaşamaktan iğreniyor-muş gibi bakıyordu. İlyan'nın kendine olan saygısı, dükkânı açtığından beri artmış ve insanlarla ilgili düşünceleri üzerinde çok daha hassaslaşmaya başlamıştı. Ve diğerlerinden çok farklı olan bu çirkin kızdan gittikçe daha fazla ilgilenmeye başladı. Onun kadar

fakir bir kızın büyük gururuna bir türlü akıl erdirmiyordu. Hiç bir zaman ilk konuşan o olmazdı ve Ilya buna güceniyordu. Hepsi bir tarafa, kendi erkek kardeşini işe almıştı, sadece bu onu kendisine karşı daha saygılı yapmalıydı.

Bir gün ona şöyle dedi:

— Sizin Don Kişot adlı kitabınızı okuyorum.

— Beğendiniz mi? diye başını kaldırmadan sor-du.

— Hem de pek fazla - Çok komik. Ne acayip adammış?

Ilya onun siyah gözlerinde nefret ışığının parıldadığını hissetmişti.

— Böyle bir şey diyeceğinizden emindim diye ağır ağır ve açık olarak söylendi.

Ses tonu gayet yaralayıcı ve alaylıydı.

— Ben sadece cahil bir insanım diye omuzlarını silkerek konuştu.

Kız da bu fikirde birleşti.

Ve bir kere daha Ilya'nın kafası uzun zamandır içinde bulunduğu bir şüpheyeye kapıldı. Hayatın adaletsizliğine karşı uzun zamandır içinde bulunan hisle insanlara karşı onda nefret uyandırmış ve işlediği cinayetden dolayı kendisini bekleyen kaderin oyuncağı olmuştu. Hayatının geri kalan kısmını sabahtan akşama kadar bu dükkânda bekleyip, gece oldumu semaverin başında oturup, sabahleyin kalkıp gene aynı yere gelmekle sürdürebilecek miydi? Böyle olan birçok ticaret adamı biliyordu. Belki de hepsi aynı şeyi yapıyorlardı. Ama kendisinin başka sürüden olduğunu hissettiren bir takım iç ve dış tesirler hayatına etki ediyordu. Yakov'un kendisi için söylemiş olduğu sözü hatırladı, "Dilerim Allahtan hiç muvaffak olma. Sen çok aç gözlüsün." Bu sözleri tamamen kendi

karakterine zıt bulmuştı. Aç gözlü değildi - o sadece temiz dört başı mamur bir hayat yaşamak istiyordu. Başkalarının kendisine saygı duymalarını ve hiç kim-
senin her adımıda ona: "Ben sizden daha iyi durum-
dayım, İlya Lunyev: Ben senin efendinim» diye
hatırlatmasını istemiyordu.

Ve tekrar kaderinin ne olacağını merak ederek
düşündü - acaba cinayetinden dolayı hesap vermesi
istenecek miydi?

Bazen böyle olduğu takdirde bunun adalete uy-
gun olmadığını düşünüyordu. Kasaba, canlerle, dolan-
dırıcılarla, zina yapanlarla dolu idi; herkes bunların
temkinli caniler, zina yapanlar ve dolandırıcılar ol-
duklarını biliyorlar buna rağmen cezalandırılmadan
hayatın zevklerinden faydalanmaya devam ediyorlar-
dı. Adalet her kabahatin cezasının verilmesini emre-
diyordu. Bu düşünceler kalbindeki eski yaraları deş-
mişti ve içinde bu mahvolan hayatının öcünü almak
için delice bir arzuya kapılırdı. Bazen daha ihtiyatsız
bir şey yapmak ve Petrukha Filimanov'un evini yak-
mak istiyordu. İnsanlar koşarak ona geldiklerinde
hepsine bağırarak istiyordu:

— Onu yakan benim! Poluektov'u da ben öldür-
düm!

Bundan sonra o da babası gibi kelepçelenip Si-
birya'ya sürgüne gönderilirdi.

Bu manzaranın ciddi bir tesiri oluyor, bunun
üzerine intikam alma hâyâllerinin şeklini değiştiri-
yordu. Sadece Kiriğe gidip karısı ile yaşadığını söy-
lemeliydi. Veyahut Masha'ya ıstırap çektiirdiği için
yaşlı Khrenov'a iyice dayak atmalıydı.

Gece sessizliği dinleyip yatağında sırt üstü ya-
tarken birden herşeyin alt üst olup deli gibi dönme-
ye başlayacağım, gürültü yapıp herşey karıştıraca-

ğım hayal ediyordu. Ve kendisini de bu cereyana kapılıp yok oluncaya kadar dönecekti. Büyük bir telâket korkusu içinde titredi.

Bir akşam tam dükkânı kapatacakken Pavel geldi ve merhaba bile demeden sakın bir sesle:

— Vera kaçtı dedi.

Tezgâha yaslanarak dirdeklerini dayadı, caddeye bakarken kendi kendine hafif hafif ıslak çalıyordu. Yüzünde bambaşka bir ifade vardı ama kahverengi ufak bıyığı bir kedinin bıyıkları gibi oynuyordu.

— Yalnız mı yoksa birisiyle mi?

— Bilmiyorum - Üç gündür kayıp.

Ilya onu sakın seyretti. Arkadaşının anlamsız yüzü kendisinin teselli yerine bir şeyler söylemesine engel oluyordu. Karısının kaçışını nasıl karşıladığını bilmiyordu. Ama Pavel'in bu ciddiyetini altında bir şeylerin gizli olduğunu seziyordu.

— Ne yapmak istiyorsun? diye Pavel'm daha fazla bir şey söylemeyeceğini anlayınca, sessizce sor-du.

Bunun üzerine Pavel ıslığı kesti ve başını çevirerek:

— Öldürmek dedi.

— Gene eski laflar! diye Ilya elini salladı.

— Ona bütün hayatımı bağlamıştım diye Pavel hafifçe söylendi. İşte bıçak.

Gömleğinin cebinden ufakça bir ekmek bıçağı çıkardı ve burnunun dibinde çevirdi.

— Onu boynundan yaralayacağım...

Ilya elindeki bıçağı kaptığı gibi tezgâhın arkasına attı.

— Pireyi deve ediyorsun. diye bağırdı.

Pavel yerinden fırladı. Gözleri alev alevdi, bütün vücudu titriyordu. Ama tekrar yerine döndü.

— Çok aptalsın diye söylendi.

— Öyle ise sen çok parlak zekâlısın!

— Bıçağına gerek yok - ellerin var ya.

— Evet.

— Ve ellerim bana uymazsa onu dişlerimle parçalarım.

— Gırr! Ne vahşi hayvansın!

— Yapma İlya diye Pavel biraz durakladıktan sonra hafifçe söyledi.

— Sen bilirsin, ister inan, ister inanma, ama benimle alay edemezsin Yeter derecede hayatta alay edildim.

— Ama ne dediğini duymalısın saf çocuk diye İlya sinirli söylendi.

— Duydum. Gitsem iyi olur. Sana ne diyeyim bilmem ki? O tok karnınla benim dostum olamazsın.

— O saçma fikri aklından çıkar dedi İlya.

— Kafa; beden ve her şeyimle açım.

— İnsanlar herşeyi fazla görürler diye İlya omuzlarını kaldırarak söyledi. Kadını bir çeşit domuzluk hayvan - veyahutta bir at gibi kabul ediyorlar. Ama kadın herkes gibi insandır, kendi fikirleri vardır. Bunu çoğu erkekler kabul etmezler. Köle gibi kullanırlar.

Pavel ona baktı, sonra alaylı bir şekilde güldü.

— Peki bana ne dersin? Ben insan değil miyim?

— İşte bu yüzden sakın olmalısın.

— Sakinliğin canı ehenneme! diye Pavel dehşet içinde bağırdı ve yerinden fırladı. Senin için sakın olmak kolay; senin karnın tok. Hoşçakal.

Ve böylece hızla yürüdü, kapıda kepini başm-

dan hiddetle çekti. İlyâ'da tezgâhın arkasından kalktı ve arkasından gitti ama Pavel yolu tutmuştu bile, heyecanla elindeki kepini sallıyordu.

— Pavel! diye İlyâ bağırdı. Bir dakika!

Ama o beklemedi. Hatta başını çevirip bakmadı bile, bir dakika sonra da köşeyi dönüp gözden kayboldu. İlyâ tekrar yavaş yavaş tezgâhın arkasına üyrüdü, arkadaşının ithamları ile yanakları kızarmıştı.

— Çok hiddetli! diye Gavrik'in sesi duyuldu.

İlyâ güldü.

— Kimi bıçaklıyacak? diye Gavril yanına geleerek sordu. Ellerini arkasında kovuşturmuş, başını geriye doğru itmişti.

— Karısını diye İlyâ çocuğa bakarak söyledi.

Gavril bir an durdu; sonra yanakları kıpkırmızı olarak efendisine alçak ve düşünceli bir sesle bildirdi:

— Geçen Yılbaşı komşumuz kocasına arsenik içirdi. Adam terzi idi.

— Bazen yapıyorlar diye İlyâ boş boş cevap verdi. Akıllı Pavel'de idi.

— Bu genç... gerçekten karısını bıçaklar mı?

— Oh, kapa çeneni Gavril.

Çocuk arkasını döndü ve kapıya doğru mırıldanarak gitti:

— Ne halt etmeye evlenmişler?

Akşamın alaca karanlığı caddeyi sarmıştı, karşı tarafın evlerinin camları parlıyordu.

— Dükkânı kapama vakti geldi diye Gavril hafifçe söylendi.

İlyâ parlayan camlara baktı. Ağaç yapraklarının yaptığı gölgelerle içerleri arada bir görünüyordu Pencerele açıkken İlyâ gitar sesleri, şarkı söyleyenleri,

gülenleri duyardı. Hemen hemen her akşam karşıkı evin birinden neşeli sesler gelirdi. İlyâ burada Gromov adında bir hakimin oturduğunu biliyordu. Şişman, kırmızı yanaklı, siyah bıyıklı bir adamdı. Karısı dahi şişmandı. Fakat güzel saçları ve mavi gözleri vardı. Caddede yürürken kendisini masal perisi gibi gururla tışırdı. İnsanlarla konuşurken daima gülümserdi. Gromov'un evlenme çağında olan - uzun boylu, siyah saçlı ve esmer tenli bir kız kardeşi vardı. Etrafı hep genç subaylarla dolu idi. İşte hemen hemen şarkı söyleyen bu genç kızdı.

— Hakikaten artık kapama zamanı geldi diye Gavrik tekrarladı.

— Haydi öyle ise.

Çocuk bunun üzerine kapıları kapadı ve dükkân karanlığa gömüldü. Arkasından da anahtarıt kilidin içinde çevirdi.

Hapshane gibi" diye İlyâ düşündü.

Pavel'in sözleri hâlâ aklında idi. O akşam semaverin yanında otururken Pavel'e karşı iyice düşman kesildi ama onun Vara'ya bir şey yapamıyacağından emindi.

"Keşke Vera'nın tarafını tutmasaydım" diye acı acı düşündü. "Hepsinini canı cehenneme! Kendileri bedbaht, herkesi de bedbaht ediyorlar"

Gavrik çayını şapırdatarak içiyor ve ayaklarını yere sürterek gürültü yapıyordu.

— Acaba onu bıçaklamış mıdır? diye birden efendisine sordu.

İlyâ ona ters ters baktı:

— Çayını iç ve yat dedi.

Semaver masanın üzerinden devrilecekmiş gibi gürültü ile kanıyordu.

Birden pencerede siyah bir gölge belirdi ve ince, çekingen bir ses sordu:

— İlya Yakovlevich burada mı yaşıyor?

— Evet diye Gavrik bağırdı ve İlya'nın cevap vermesine kalmadan yerinden fırlayarak kapıyı açmaya koştu.

Kapıda başı örtülü, zayıf bir kadın görüldü. Bir eli ile kapının tokmağına tutunuyordu, diğer eli ile başörtüsünü düzeltiyor. Kaçacakmış gibi tetikte duruyordu.

— Girin içeri diye İlya onu tanımadan söyledi.

Kız şaşırmıştı, sesi tanıyınca başını kaldırdı, solgun yüzünü bir tebessüm aydınlattı.

— Masha! diye İlya haykırarak zıpladı.

Kız gülerek ona doğru yaklaştı.

— Beni... beni tanımadın mı diye odanın ortasında durdu.

— Aman Allahım! Seni nasıl tanımamı beklersin!

Kızın kolundan tuttu ve kibar bir tavırla masanın yanındaki sandalyeye oturttu. Eğilerek yüzüne baktı, onun neye benzediğini söylemeğe çekiniyordu. Son derece zayıftı ve sanki bacakları vücudunu kaldıramıyormuş gibi sallanıyordu.

— Demek... demek böylesin! diye mırıldandı.

— Hepsi onun marifeti dedi.

Artık lâmbanın ışığı altında olduğu için onu daha iyi görebiliyordu. Masha arkasına yaslanmıştı, ince kolları iki yanında sallanıyordu, başını bir tarafa eğmişti. Düz göğsü sık sık kalkıp iniyordu. Etleri nerede ise kaybolmuş gibiydi, sanki sadece kemikten yapılmıştı. Üzerindeki pamuklu pelerinin altından kemikli omuzları, dirsekleri, dizleri belli oluyordu. Bir deri bir kemik olan yüzünün manzarası korkunçtu.

Cildinin rengi mavimsi idi. Ağzı hastalar gibi açıktı ve dişlerini dudakları örtmüyordu. Oval yüzü ıstırap içinde idi. Gözlerinde ne bir ışık, ne de bir hayat ifadesi vardı.

— Hasta mıydın? diye İlya hafifçe sordu.

— Hayır - hayır dedi. Oldukça iyiyim. Sadece hepsi onun yüzünden oldu.

Ağır ağır çıkan sesi mırıltıyı andırıyordu, çıplak dişlerinin manzarası balığın yüzüne benziyordu.

Onun yanında ayakta duran Gavrik dudaklarını sımsıkı kapamış ve korkulu gözlerle seyrediyordu.

— Haydi yatağa! diye İlya ona bağırdı.

Çocuk dükkâna girdi. Orada bir iki dakika kendini oyaladı, sonra kafasını içeri uzattı. Masha gözleri dışında tamamen hareketsiz oturuyordu. Yalnız onlar bir eşyadan diğerine güçlkle bakıyordu. İlya ona bir fincan çay koydu ve süzmeye başladı. Söyleyecek hiç bir şey bulamıyordu.

— Bana çok eziyet ediyor dedi. Dudaklarım büktü ve bir saniye kadar gözlerini kapadı. Açtığı zaman kirpiklerinin altında kocaman yaşlar belirmişti.

— Ağlama diye İlya söylendi ve başını çevirdi. Çayını iç de bana herşeyi anlat. İçin biraz ferahlar.

— Beni bulmasından korkuyorum diye başını salladı.

— Onu terk mi ettin?

— Evet, bu dördüncü oluyor. Daha fazla tahammül edemeyeceğimi anlayınca kaçıyorum. Geçen defa kuyuya atlamak istedim. Ama beni buldu. Nasıl dövdü! Nasıl eziyet etti bir bilsen!

Gözleri dehşetten açılmış ve çenesi sarkmıştı.

— Bacaklarımı büktü dedi.

— Niçin bekliyorsun? diye İlya bağırdı. Niçin

onu polise bildirmiyorsun? Nasıl işkence ettiğini söylemene. Bu yüzden insanları hapse atıyorlar.

— Onu koyamazlar. Kendi zaten hakim. diye Masha ümitsizlik içinde bağırdı.

— Khrenov mu? Hayır, değil.

— Oh, evet. Geçenlerde kaçtığım için bir sürü insanı sorguya çekti. Eve geldiği zaman göğüslerimi semaverin maşası ile tutarak büktü ve çimdikledi - Bak.

Titreyen parmakları ile elsisinin önünü çözdü ve İlya'ya sarkık, ufak göğüslerini gösterdi. Çiğnenmiş gibi üzerleri yara bere dolu idi.

— İlikle elbiseni, diye İlya boş bir şekilde konuştu. Çürük içindeki vücuduna bakmaya tahammül edememişti. Karşısındakinin bir zamanlar neşeli Masha olduğuna inanamıyordu.

— Bir de omuzlarıma nasıl vurduğunu bilsen! diye elbisesinin omuzlarını açtı. Geri kalan her yerim böyle. Her tarafımı çimdikledi ve kollarımın altındaki tüyleri yoldu.

— Peki ama neden? dedi İlya.

— Demek ki beni sevmiyorsun? deyip çimdikliyor.

— Belkide sen... Ona kaçtığın zaman bakire değildin. Bunun için yapıyordur belki.

— Bunu nasıl düşünürsün? Ben hep sen ve Yakov'la vakit geçirdim, başka kimse yanıma sokulmadı. Ve şimdi... dayanamıyorum... Nefret ediyorum... Beni hasta ediyor.

— Bir daha bundan bahsetmem Masha, diye İlya hafifçe söylendi. Yüzündeki donuk ifade ile bir müddet sessiz oturdu.

Semaverin arkasından İlya onun ince vücuduna bakıyordu.

— İlikle elbiseni, diye tekrarladı.

— Senden utanmıyorum, diye kız belli belirsiz bir sesle konuştu. Sonra titreyen parmakları ile elbisesinin önünü ilikledi.

Oda korkunç bir şekilde sessizdi. Birden dükândan hıçkırık sesleri duyuldu. İlya kapıyı kapamak için kalktı.

— Sus Gavrik, diye inatçı bir şekilde söylendi.

— Sen misin küçük? diye Masha sordu. Nesi var?

— Ağlıyor.

— Korktu mu?

— Hayır, galiba acıdı.

— Kime?

— Sana.

— Saçma, diye Masha kayıtsız bir şekilde söylendi, maske gibi yüzünde hiç bir ifade yoktu. Sonra çayını içmeye başladı. Elleri titrediği için fincan dişlerine çarparak tıkırdıyordu. İlya onu seyrederken ne diyeceğini şaşırmıştı.

— Ne yapacaksın? diye uzun bir sessizlikten sonra sordu.

— Bilmiyorum, diye Masha içini çekti. Ne yapmalıyım?

— Dava aç, diye İlya düşünceli düşünceli konuştu.

— İlk karısına da aynı şekilde muamele ediyormuş, dedi Masha. Onu saçından yatağın demirine bağlayıp - bana yaptığı gibi çimdikliymiş - Bir keresinde gece uyurken aniden bir acı hissettim. Uyandım, bağırmaya başladım - Meğer yanar kibriti mideme tutuyormuş.

İlya yerinden fırladı ve dehşet içinde bağırdı. Masha'ya hemen ertesi gün polise gidip yaralarını

göstermesini ve kocasını tevkif etmelerini istemesini söyledi. Bu esnada Masha ise kıvranıyor, ürkek ürkek etrafına bakıyordu.

— Ne olursun bağırma, dedi. Biri seni işitebilir.

İlya söylediği kelimelerin onu korkutmaktan ileri gitmediğini gördü.

— Peki, diye yerine oturdu. Ben giderim. Gece burada kal Masha. Benim yatağında yatabilirsin. Ben de dükkânda yatarım.

— Yatmak istemiyorum. Çok yorgunum, dedi.

Sessizce masayı yatağın yanından uzaklaştırdı. Masha yattı ve kendini battaniyeye sarmağa çalıştı ama bu bile onun için fazla bir işti.

— Bir acayıplığım var - tıpkı içmiş gibiyim, diye yorgun bir şekilde gülümsedi.

İlya Masha'nın battaniyesini iyice örttü ve başının altındaki yastığını düzeltti. Tam dışarı çıkacakken Masha endişeli bir sesle:

— Gitme. Yalnız kalmaktan korkuyorum. Hep kâbus görüyorum.

İlya yatağın yanındaki sandalyeye oturdu ama simsiyah saçla çerçevelenmiş beyaz yüzü görünce başını çevirdi. Onu bu şekilde canlıdan ziyade ölüye benzeyen hali İlya'ya ani bir vicdan azabı vermişti. Yakov'un ricasını ve Matitza'nın onun hakkında söylediklerini hatırlamıştı, utanç içinde başını öne eğdi.

Caddenin karşı tarafındaki evden iki sesle şarkı söyleniyor ve nağmeler İlya'nın odasına açık penceresinden giriyordu. Kalın bas bir ses söylüyordu:

Ne - ya - zık! kalbim kı - rı - k...

— Neredeyse uyuyacağım, diye Masha mırıl-

dandı. Burası çok hoş... Biri şarkı söylüyor... Güzel sesi var.

— Evet, söylüyorlar, diye İlya acı bir gülüşle söyledi. Kimi ağlar, kimi şarkı söyler.

Artık hiç sev-meyeceğim

Şarkılar gecenin sessizliği içinde çınliyordu. İlya kalktı ve öfke ile camı kapadı. Şu anda şarkıyı yersiz buluyordu, sinirine dokunmuştu.

Masha bu esnada pencerenin kapatılışı ile uyanmıştı. Gözlerini açtı ve korku ile başını kaldırdı:

— Kim o? diye sordu.

— Benim. Pencereyi kapadım.

— Oh, gidiyor musun?

— Hayır, korkma.

Masha tekrar başını yastığa koydu, çok geçmeden gene uykuya dalmıştı. İlya'nın en ufak bir hareketi, caddeden geçenlerin ayak sesleri, herşey onu rahatsız ediyordu. Hemen gözlerini açıyor ve uykulu bir halde bağırıyordu:

— Bir dakika canım... Oh! Bir dakika.

İlya tekrar pencereyi açtı ve hiç kıpırdamadan oturdu, Masha'ya nasıl yardım edebileceğini düşünmeğe başladı. Mesele polise aksedinceye kadar onu bırakmamaya karar verdi.

“Kirik vasıtasıyla harekete geçmeli” diye düşündü.

— Tekrar! Tekrar! diye Gromov'ların evinden neşeli sesler yükseliyordu. Biri alkışlıyordu. Masha homurdandı. Şarkı tekrar başlamıştı:

Bir çift-f-f-t körfez, şafakta açıldı...

İlya ümitsizlik içinde başını salladı. Neşeli ses-

ler, şarkılar, kahkahalar sinir bozucuydu. Pencereye dirseğini dayayarak karşısındaki evin aydınlık Pencerelerine baktı, dışarı çıkı poraya bir taş atmanın ne kadar hoş olacağını düşündü. Veyahutta bu şen insanlara misket atmalıydı, misket muhakkak hedefini bulurdu. Onların renkleri çekilmiş, yüzlerinin korku içinde birbirlerine bakışmalarını hâyâl etti. Bu manzara kalbini neşe ile doldurmuştu, dudaklarında belli belirsiz bir tebessüm belirdi. Şarkının sözleri kafasında yer etti; bunları kendi kendine tekrarladı. Neden sonra bi şey sezinledi. Bu şen kişiler bir sokak kadının ölümü üzerine şarkı söylüyorlardı. Hayretten dona kaldı. Daha dikkatle dinleyerek düşündü: Niçin böyle şeyler söylüyorlardı? Bu onlara nasıl bir zevk veriyordu? Aferin doğrusu! Ve burada sadece bir kaç adım ötede ıstırap içinde bir insan yatarken onlar.

— Bravo! Bravo! diye sesler duyuldu.

İlya gülümsedi, bir Masha'ya bir oraya bakmaya başladı. İnsanlar bir sokak kadının ölümü üzerine şarkı söyleyerek eğlenebilmelerini tuhaf bulmuştu.

— Vasily... Vasilyevich... diye Masha mırıldandı.

İstırap içinde imiş gibi kıvrandı ve üzerindeki battaniyeyi yere attı, kollarını salladı, sonra birden sessizleşti. Ağzı yarı açık ve kesik kesik soluyordu. İlya dinlemek için eğildi, ölüyor sanmıştı. Bu sesin onun nefes alıp vermesi olduğuna iyice kanaat getirdikten sonra üzerini örttü, tekrar pencerenin önüne geldi, burnunu demir parmaklıklara dayayarak Gromov'un evine bakmaya başladı. Koro ve solo halinde oradakiler hâlâ şarkı söylüyorlar, gülüp eğleniyorlardı. Pembe, beyaz ve mavi elbiseli kadınların

gölgelerini pencerenin ardından görür gibi oldu. Arada bir Volga, ölüm ve ekilmeyen tarlalar hakkında kederli şarkılar söylemelerine rağmen bittiği zaman sanki hiç bir şey olmamış gibi gülebiliyorlardı. Böylesine bir sefaletten nasıl zevk alabiliyorlardı?

En ufak bir sesle veyahut hareketle irkilen Masha hep dikkatini çekiyordu, bunun üzerine Ilya ona dalgın bir şekilde bakıyor, halinin ne olacağını düşünüyordu. Ya eğer Tatyana gelip de onu burada görürse? Onu ne yapacaktı? Kömür kokulu havayı içine çekermişcesine başı dönüyordu. Uyku ihtiyacını hissedince pencereden çekildi, yatağın yanına uzandı, ceketini de yastık gibi başının altına koydu. Birazdan rüya görmeye başladı, Masha bir ahırın samanlı pis döşemesi üzerinde yatıyordu. Etrafım bir sürü pembe, mavi, beyaz elbiseli kadınlar sarmış, şarkı söylüyorlardı. Kederli şarkılar söyledikleri zaman gülüyorlar, neşeli şarkılar söyledikleri zaman ağlayıp başlarını sallıyorlar, yaşlı gözlerini zarif beyaz mendillerine siliyorlardı.

Ahır, karanlık ve rutubetli idi. Bir köşede demirci Savel, kırmızı bir demir parçasını şiddetli darbelerle dövüyordu. Ahırın damında biri yürürken sesleniyordu:

— Ilya Il-ya-a-a!

Ama o da ahırda yatıyordu, hareket edemiyecek gibi sımsıkı bağlanmıştı.

— Ilya! Kalk! Ne olursun!

Uyandığında karşısında Pavel Grachov'u gördü. Sandalyeye oturmuş. Ilya'yı hafif hafif tekmeliyordu. Pencereden parlak güneş ışığı içeri giriyor ve masanın üzerinde kaynayan semaverin üzerine dökülüyordu. Ilya göz kamaştıran bir ışık altında gözlerini kıstı.

— Dinle, İlya...

Pavel'in sesi kısık, yüzü sapsarı idi, saçları ise karmakarışık. Onun bu halini gören İlya yerinden fırladı.

— Ne var? diye soludu.

— Vera yakalandı, diye Pavel başını üzgün bir tavırla salladı.

— Ne? Kim Nerede o? diye İlya uzanarak Pavel'in omuzunu tuttu. Pavel şaşkındı.

— Onu hapse attılar diye mırıldandı.

— Niye? diye İlya sordu.

Masha uyandı ve Pavel'i görünce korkarak gözlerini ona dikti.

— Cüzdan çaldığını söylüyorlar... Bir tüccardan çalmış.

İlya arkadaşını hafifçe iterek yürüdü.

— Ve polisin yüzüne tokat atmış.

— Oh, tabii diye İlya hafifçe güldü. Hapse girdin mi dört ayak girmelisin.

Masha konuşulanların kendine ait olmadığından emin olur olmaz gülümsedi.

— Ah, keşke beni de hapse atsalar, diye hafifçe söylendi.

Pavel önce ona, sonra İlya'ya baktı.

— Hatırlamıyor musun? dedi İlya. Masha. Perfishka'nın kızı. Unuttun mu?

— Oh diye Pavel kayıtsız bir şekilde söylendi. Masha'nın gülümsemesine aldırmadan başını çevirdi.

— İlya, diye Pavel sorumlu bir şekilde söylendi. Ya bunu benim için yaptıysa?

İlya yüzünü yıkamadan ve saç başı karmakarışık birhalde Masha'nın ayağının dibine oturdu. Bu yeni üzüntü ile afallamış bir halde bir ona bir diğ-

rine baktı.

— Bu hikâyenin sonunun kötü olacağından emin-
dim. diye ağır ağır söylendi.

— Beni dinlemezdi, dedi Pavel. Korku içindeydi.

— Hah! diye Ilya azarladı. Demek bütün bun-
lar sadece seni dinlemediği için oldu öyle mi? Ona
ne demiştin?

— Onu sevdim.

— O senin aşkınla ne halt etsin?

Bu iki insanın, Pavel ve Masha'nın hikâyeleri
onda patlama uyandırdı ve başka hiç bir hedefi ol-
madan ikisine de ağzını açıp gözünü yumdu. Herkes
namuslu yaşayıp eğlenmek istemiyor mu? Vera'nın
da diğerlerinden hiç farkı yok, senin de bütün dedi-
ğin "benimle yaşa, hiç bir şey isteme" anlamında bir
"seni seviyorum" lâfı. Çok mükemmel!

— Ne yapmalıydım? diye Pavel zayıf bir sesle
sordu.

Bu soru Ilya'nın biraz fırtınasını dindirmişti.
Sakin bir şekilde düşünceye daldı.

Gavrik başını kapının arasından soktu.

— Dükkânı açayım mı? diye sordu.

— Dükkânın da canı cehenneme! diye Ilya sa-
bırsızca bağırdı. Sanki şimdi dükkânı idare edebilir-
mişim gibi!

— Mani olan ben miyim? diye Pavel sordu.

— Dirseklerini dizine dayamış oturuyor, yere ba-
kıyordu. Kalbi acı içinde çarpıyordu.

— Sen mi? diye Ilya ona bakarak bağırdı. Ha-
yır, sen bana mani olmuyorsun. Masha'ya da değil.
Fakat sen, ben ve Masha - hepimize engel olan bir
şey var. Belki de size saçma gelir ama bir tek şeyden
çok eminim: Hiç birimizde insan gibi yaşamak diye

bir şans yok. Çirkef, dert, cinayet gibi şeyler görmekten bıktım - buna rağmen işte gene buradayım...

Birden lâfını kesti ve rengi soldu.

— Hep kendinden bahsediyorsun? diye Pavel bildirdi.

— Ya sen? Peki sen hep kimden bahsediyorsun? diye Ilya alaylı bir şekilde sordu. Herkes kendi yarısı ile dertlidir, herkes kendi sesi ile inler. Ben kendimden değil, herkesten bahsediyorum. Çünkü herkes bana gelip derdini anlatıyor.

— Gidiyorum, diye Pavel ayağa kalktı.

— Saçma - dedi Ilya. Alınacağın yerde söylediğimi anlamaya çalış.

— Kendimi kafama tuğla yemiş gibi hissediyorum. Zavallı Vera - Ne olacak şimdi.

— Hiç bir şey yapılamaz, diye Ilya sakın bir şekilde konuştu. Olduğu gibi anlatırsın. Muhakkak Vera'yı sorguya çekerler.

Pavel tekrar yerine oturdu.

— Parayı benim için çaldığını söylersem ne derler? diye sordu.

— Sen kimsin - Prens mi - Hiç durma söyle. Bütün yapacakları seni de alıp hapse atmaktır. Neyse kendimize baksak iyi olur. Pavel ve ben dükkâna gidelim. Masha sen de kalk odayı topla. Bize biraz çay koy.

— Masha biraz tereddüt etti, sonra başını yastıktan kaldırdı.

— Eve mi gideceğim? diye Ilya'ya sordu.

— Eve mi? İnsanın biraz olsun sakinleşeceği yer evidir.

Ilya ve Pavel dışarı çıktılar.

— Ondan ne istiyorsun? Ölü gibi, diye Pavel dükkâna girdikleri zaman sordu.

İlyâ olanları açıkça anlattı. Masha'nın hikâyesi Pavel'in üzerinde bir tesir bırakmamıştı.

— Yaşlı şeytan, diye Masha'nın kocası için söylendi, hatta daha ileri giderek gülümsedi bile.

İlyâ onun yanında duruyor, dükkânına göz gezdiriyordu.

— Kısa bir müddet evvel bütün bunlardan zevk almıyacağımı söylemiştin. diyerek elini salladı, dükkânı kastediyordu. Evet bunda haklıymışsın, diye başını kederle salladı. Bütün gün burada durup öte-beri satmanın ne faydası var? Benim hürriyetime engel oluyor. Bırakmaya cesaret edemiyorum. Eski-den istediğim yere gider, aşağı yukarı sokaklarda dolaşırdım. Zevk alabileceğim bir yere geldim mi oturur eğlenirdim. Ama her gün biraz daha buraya kilitleniyorum.

— Vera senin için iyi bir yardımcı olurdu. dedi Pavel.

İlyâ ona baktı ve hiç bir şey demedi.

— Haydi gelin çay için, diye Masha seslendi.

Üçü de hiç konuşmadan çaylarını içtiler. Dışarda hava güneşli idi. Sokak çocukları çıplak ayakla dükkânın önünden geçip gidiyorlardı. Herşey bahrın müjdesini veriyordu. Fakat onların ufak odası rutubet kokuyordu. Semaver monoton bir şekilde fokurduyor, üzerine gelen güneş ışığını geriye yansıtıyordu.

— Henüz cenazeden çıkmış gibi bir halimiz var, dedi İlyâ.

— Vera'nın cenazesi, diye Pavel ilâve etti. Burada oturup onun hapse girmesindeki sebebin ben mi olduğunu düşünüyorum.

— Belki de diye İlyâ merhamezsiz bir şekilde söylendi.

Pavel ona baktı:

— Taş kalpli yaratıksın, dedi.

— Yumuşak kalpli olmam için hiç bir sebep oldu mu? diye Ilya bağırdı. Hiç benim başımı okşayan oldu mu? Doğru, beni gerçekten seven biri vardı ve o da orospu idi.

Yanaklarına kan hücum etti ve gözleri kararsızlık içinde etrafa bakındı. Sonra birden fırladı ve hıncını almak için giderek duvara ve masaya indir-meye başladı.

Korkan Masha, yüksek sesle, bir çocuk gibi ağ-lıyordu.

— Gidiyorum - bırak beni, diye göz yaşlarının arasında söylendi. Başını bir deliğe sokacakmış gibi önüne eğiyordu.

Ilya sesini kesti. Pavel'in de kendisine kızarak baktığını hissetti.

— Niye ağlıyorsun? diye Ilya konuştu. Ben sana bağırmıyordum. Ve senin gideceğin hiç bir yer yok. Gidecek olan benim. Pavel burada seninle kalacak. Gavrik! Eğer Tatyana Vlashevna gelirse... Kim o?

Bahçeye bakan kapıyı biri vuruyordu. Gavrik merakla efendisine baktı.

— Kapıyı aç, dedi Ilya.

Gavrik'in ablası kapıda göründü. Bir iki saniye hiç hareket etmeden durdu. Başını geriye itmiş, et-rafı tetkik ediyordu. Çirkin, soğuk yüzünde ani bir nefret belirmişti. Ilya'nın eğilmesine aldırmış etmeden kardeşine şöyle dedi:

— Bir iki dakika seninle konuşmak istiyorum Gavrik, Dışarıya gel.

Ilya kızmıştı; ani hiddeti beynini sıçrayarak söylendi:

— Selâm verilince, siz de lütfen verin, diye soğuk bir şekilde bağırdı.

Kız başını daha çok kaldırdı ve kaşlarını çatı. Dudaklarını sımsıkı kapayarak İlya'ya baktı. Gavrik de kızgın bir şekilde efendisine bakıyordu.

— Sarhoşlar, hırsızlar arasında değilsiniz, diye İlya hırsla söylendi. Genç, tahsilli bir kadın olmak dolayısıyla size saygı gösterildi, siz de buna uygun şekilde mukabele etmelisiniz.

— Boşver Sonya, diye Gavrik söylendi ve ablasının yanına giderek elini tuttu.

Gergin hava devam ediyordu. İlya ve kız birbirlerine bakıyorlardı, ikisi de bir şeyler bekler gibi idi. Masha bir köşeye çekildi. Pavel gözlerini aptal aptal kırpı.

— Evet, konuş Sonya, diye Gavrik sabırsız bir şekilde konuştu. Seni kırmak istediğini mi sanıyorsun. Oh, hayır! Hafifçe tebessüm etti. O, sadece tuhaf bir insandır.

Ablası elini tutarak sarstı.

— Benden ne istiyorsun? diye İlya'ya sordu.

— Hiç bir şey... Sadece...

Birden coşarak ona doğru bir adım attı ve elinden geldiği kadar kibar bir sesle:

— Biraz iyi davranın... Görüyorsunuz... İşte burada üç kişiyiz. Hepimiz cahil insanlarız ve siz ise... Genç ...Genç, aydınınsınız...

Fikrini açıklamak için çok çekiniyordu. Kızın inatçı bakışları ise onu ürkütüyor, konuşmasına engel oluyordu. Gözlerini nihayet yere çevirdi.

Herşeyi böyle hemen ayak üstü anlatamam diye mırıldandı. Cam sıkılmış ve utanmıştı. Eğer harcıyacak boş bir dakikanız varsa... Gelip biraz oturursanız...

— Sen olduğun yerde dur Gavrik, diye kız söylendi. Kardeşini kapıda bekleterek odaya girdi. İlya ona bir sandalye uzattı. Oturdu. Pavel'da dükkâna girdi. Masha sobanın yanındaki köşeye çekilmişti. İlya Gavrik'in ablasının iki adım ötesinde hareket etmeden duruyordu. Nasıl başlayacağını bilmiyordu.,

— Evet? dedi kız.

— Evet... İşte böyle... diye İlya derin bir nefes aldı. Şu kızı görüyor musunuz... Doğrusu evli kadın... Yaşlı bir erkekle evli. Erkek bir hayvan... Ve o kaçtı, her yanı yara bere içinde. Buraya bana geldi. Belki aklınıza kötü bir şey gelmiştir? Böyle ise yanıyorsunuz.

Masha'nın hikâyesini anlatmak ve aynı zamanda bu meselede kendi fikrini beyan etmek için endişe duyuyor, kelimeleri arap saçma çeviriyordu. Bu kıza asıl anlatmak istediği, kendi görüşleri idi. Kız da onu dinledikçe yüzünün ifadesi yumuşadı.

— Anlıyorum, diye sözü kesti. Ve ne yapacağınızı bilmiyorsunuz? Herşeyden önce onu doktora göstermelisiniz. Muayene olsun. Benim tanıdığım bir doktor var... Kızı ona götürmemi ister misiniz? Gavrik saat kaç bakayım. Onbir mi? İyi, bu saatte kabul eder. Araba çağır Gavrik. Ve şimdi arkadaşını bana tanıştır.

Fakat İlya kıpırdamadı. Bu kadar inatçı ve soğuk kızın böyle kibar konuşabilmesine şaşmıştı. Aynı zamanda kendini daima gururlu gösteren yüzün şimdi endişeden başka ifadesi olmamasına ve burun deliklerinin her zamankinden daha büyümüş olmasına rağmen yüzünde İlya'nın şimdiye kadar hiç görmediği kibarlık ve mütevazilik olmasına hayret etti.

İlyâ onu seyrederken sesini çıkarmadan utanarak gülümsedi.

Kız kalkarak Masha'nın yanına gitti.

— Ağlama canım, diye hafifçe söylendi. Hem korkma. Doktor kibar adamdır, seni muayene edecek ve rapor verecek. Ben de seni sonra buraya getireceğim. Haydi canım ağlama.

Ellerini Masha'nın omuzuna koyarak onu çekmek istedi.

— Oh, acıtıyorsun, diye Masha hafifçe inledi.

— Ne acıtıyor?

İlyâ dinlerken gülümsüyordu.

— Aman Allahım, bu rezalet! diye kız bağırdı. Yüzü bembeyazdı ve gözleri dehşet içinde parlıyordu. Ne kadar korkunç bir şekilde yaralanmışsın!

— İşte nasıl bir hayat yaşadığımızı şimdi gördünüz! diye İlyâ dehşet içinde bağırdı. Eğer dinlemek zahmetinde bulunursan size başka bir örnek daha göstereyim. İşte o, müsaadenizle arkadaşım Pavel Savelyevich Grachov'u size takdim edeyim.

Pavel ona bakmadan elini uzattı.

— Adım Sonya Medvedava, dedi. Pavel'in kederli yüzünü seyrettikten sonra İlyâ'ya dönerek: Ya sizinki, galiba İlyâ Lunyev? diye sordu.

— Evet diye İlyâ istekle konuştu. Kızın elini sımsıkı tutarak konuşmaya devam etti. Eğer... Masha'ya yardım edeceksen belki... Pavel için de bir şeyler yapabilirsin. Onun da derdi var.

Sonya bu yakışıklı ve heyecanlı yüze bakarken elini kurtarmak için çekingen bir tavırla gayret gösterdi. Fakat İlyâ, Vera ve Pavel adına konuşmak için o derece kendini kaybetmişti ki, kızın eline sımsıkı yapışmış hem konuşuyor, hem de sallıyordu.

— O şiir yazardı. hem ne şiir! Ama artık geçti.

Ve kız da... Yok, hayır; böyle düşünmemelisiniz. Kimse ya iyi, veyahutta baştan aşağıya kötü olamaz.

— Ne? dedi kız.

— Demek istediğim şu. Eğer bir insan kötü ise, muhakkak iyi bir tarafı vardır; veyahutta iyi ise, muhakkak kötü bir tarafı vardır. Hepimizin kalbi lekeli. Hepimizin.

— Dedğiniz çok doğru, diye kız aynı fikirde olduğunu onaylar gibi başını salladı. Ama lütfen elimi bırakın. Acıtıyorsunuz.

— İlyâ özür diledi, ama o Pavel'le konuşmaya başlamıştı bile.

— Hiç bir şey yapmadan beklemek ayıp. Bir şeyler yapmalısınız - Onu mıldafaa edecek bir avukat bulun. Eğer isterseniz ben bir tane bulurum. Olur mu? Vera'ya hiç bir şey olmayacak, muhakkak onu beraat ettirecekler; muhakkak.

Sonya'nın yüzü kızarmış, saçlarının ufak bukleleri yüzüne gelmişti ve gözleri parlıyordu.

Yanında duran Masha bir çocuk masumiyeti içinde ona itimat ediyordu. İlyâ şimdi muzafferane bir tavırla Masha'ya baktı, sonra da Pavel'e değil, odasında duran bu gururlu kıza baktı.

— Eğer sahiden yardım edebilecekseniz, lütfen yapm. diye Pavel titreyen bir sesle konuştu.

— Bu akşam saat yedide benim evime gelir misiniz? Gavrik size yolu tarif eder.

— Olur. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

— Saçma. İnsanlar birbirlerine yardım etmelidirler.

— Nasıl da ederler! diye İlyâ alaylı bir şekilde haykırdı.

Kız derhal ona doğru döndü ama Gavrik bu ka-

dar heyecanlı insanların arasında akli başında biri olmak dolayısıyla ablasının elinden tutarak çekti ve:

— Artık gitme zamanın geldi, değil mi? dedi.

— Evet. Üstüne bir şeyler giy Masha.

— Hiç yok dedi Masha.

— Oh, neyse, ziyam yok. Benimle gel. Ve sen Pavel Savelyevich, sonra gelmeyi unutma? Hoşça kal Ilya Yakovlevich.

İki arkadaş kızın elini konuşmadan sıktılar ve o Masha'nın kolundan tutarak dışarı çıktı. Kapıya yaklaştığı zaman arkasını döndü. Burnunu havaya kaldırarak Ilya'ya şöyle dedi:

— İçeri girdiğim zaman size selâm vermeyi unuttum. Özür dilerim, çok ayıp bir şey.

Yüzüne kan hücum etmişti, başını öne eğdi. Ilya bunları işitince kalbi heyecanla çarptı.

— Çok özür dilerim. Önce sizi içiyorsunuz san-
cım.

Durdu. Konuşmasına devam etmeden önce yut-
kundu:

— Ve bana takıldığınızdan sizi kardeşimin efendi-
si imiş gibi gördüm, ama yanılmışım. Şimdi çok
memnunum. Yaptığınızı söylemekle kendi değerini-
zi ortaya koydunuz.

Yüzü aniden bir tebessümle neşelendi ve heye-
canla konuştu:

— Herşeyin bu şekilde aydınlanmasına korkunç
bir şekilde sevindim! Çok sevindim!.

Ufak, gri bir bulutun güneş ışığı ile aydınlanma-
sı gibi dışarı gülerek çıktı. İki delikanlı onun arka-
sından bakakaldılar. Her ikisinin de yüzü neşe için-
deydi. Nihayet Ilya bakışlarını dükkânın içinde gez-
dirdi.

— Tamam mı? diye Pavel'e dirseği ile dokundu.

Pavel hafifçe güldü. Sanki senin için gelmiş! diye İlya içini çekti. Ne düşünüyorsun, ha?

— Rüzgâr gibi her şeyi beraberinde sürükledi.

— Bunu sen de mi hissettin? diye İlya gülümsedi. Elini kıvrırcık saçları arasında gezdirdi. Nasıl özür diledi duydun mu? İşte gerçekten insan böyle-sine derler; Hürmet edemiyeceğin kimse yoktur ve sen selâmladığın takdirde selâm vermiyecek te yoktur. Bunu unutma!

— Çok iyi bir hanımefendi, diye Pavel gülümsiyerek söyledi.

— Yıldız gibi parlak ve ışıltıyor.

— Hı-hıh. Kimin ne yapacağını anlamakta zorluk çekmedi.

İlya heyecanla güldü. Gururlu genç kızın aslında çok sempatik olduğunu anlayınca sevinmişti. Ve onun yanında iken şerefini muhafaza ettiğinden dolayı da seviniyordu.

Gavrik bir şeyler yapabilmenin heyecanı içinde yerinde duramıyordu.

— Gavrik! diye onun omuzundan tutarak konuştu. Çok iyi bir ablan var.

— İyidir, diye çocuk başını salladı. Bugün dükkânı açacak mıyız? İstersen tatil yapalım ha? Ben de biraz kırlarda dolaşırdım.

— Doğru - bugün iş yok! Ne sana, ne de bana!

— Ben de karakola gideceğim, diye tekrar ke-derlenmeye başlayan Pavel söylendi. Belki de onu görmeme izin verirler.

— Evet, bugün işim yok, dedi İlya.

Neşeli bir hava içinde caddede yürümeye başladı. Kafası, kızın hatırasıyla doluydu. Yüzünü unutamıyordu. Onun özür dilemesini kendi kendine tekrarladı. Her hareketinin yüksek bir anlamı vardı.

Ama önce nasıl beni bozdu! diye gülümsedi ve sebebini keşfetmek için kafasını düşünmeğe zorladı. Kendisi ile bir tek ciddi kelime konuşmadan önce çok gururlu ve sertti.

Hayat etrafında neşe içinde akıyordu. Caddeden neşe içinde talebeler geliyor, yüklü arabalar tıkırdıyarak gidiyorlardı. Dilencinin biri kaldırımında tahta bacağı ile seke seke yürümeye çalışıyordu. İki mahkûm, omuzlarına uzattıkları tahta sopanın ortasındaki dolu bir fıçıyı sallıyarak taşıyorlardı - yanlarında birde muhafızları vardı. Ufak bir köpek, dili bir karış dışarda dolaşıyordu. Tıkırdılar, gürültüler, bağırışlar, adım sesleri hepsi bir tek hayat dolu, dinçlik veren gürültülü seste birleşiyordu. Ilık bir toz havayı doldurmuş, burnu gıdıklıyordu. Güneş pırıl pırıl uçsuz bucaksız gökyüzünde parhyor ve yeryüzündeki bütün nesneleri aydınlatıyordu. İlya uzun zamandan beri farkında olmadığı bir zevke kendini kaptırarak bakındı. Herşey yeni ve mükemmeldi. Caddeden kırmızı yanaklı güzel bir kız salına salma gelip İlya'ya:

— Ne yakışıklı erkeksin, der gibi, hoş bir şekilde gülümsedi.

İlya'da ona karşılık verdi.

Bu sırada bir dükkân çırağı, elinde bakırdan bir çaydanlıkla fırladı ve suyu boşaltırken gevşek olan kapağı neşe ile tıkırdadı, gelip geçenin de bacaklarına sıçrattı. Cadde sıcak ve gürültülü idi. Kasabanın mezarlığındaki bazı yaşlı çam ağaçlarının serinliği ve sessiz gölgesi İlya'yı çekmişti. Eski mezarlığın beyaz duvarının arkasında yeşillikler yükselmekte idi, yaprakları son derece zarifti ve yüksekte yapraklar kıpırdıyor, göğün içinde kaybolacak gibi rüzgârdan sarsılıyordu.

Ilya kapıdan girdi ve kalın gövdeli çam ağaçlarının arasında yürüdü, güzel kokularını derin derin içine çekti. Ağaçların arasında dallarının altında, mermerden, granitten üzerleri yosun tutmuş mezar taşları vardı. Ağaçlardan başka yerlerde, ballıbaba, akasya, diken gibi bitkiler de büyümüştü.

— Ilya bu sessizlikte yürümekten hoşlandı, çiçeklerin ve ağaçların kokusu ciğerlerini doldurmuştu. Kendini dertsiz ve huzur içinde hissediyordu; ruhu sükûneti bulmuş, zihni dinlenmişti. Uzun zamandır özlemini duyduğu saadet işte bu idi.

Yoldan çıkarak sol taraftaki ufak bir patikaya geldi, yürürken mezar taşlarının ve haçların üzerlerindeki yazıları okuyordu. Mezarların hepsinin etrafı dövme demirden yapılmış, parmaklıklar zengin bir şekilde çevriliydi.

“Bu haçın altında Allahın kulu Bonifanty yatmaktadır.”

diye gülümseyerek okudu. İsim hoşuna gitmişti. Bonifanty'nin üzerinde gri renkte muazzam bir granit duruyordu. Onu nyanmda, Pyotr Babuskin adında yirmi sekiz yaşında ölen biri yatıyordu. “Çok genç” diye Ilya düşündü.

Mermerin üzerinde şöyle yazılı idi:

Yer yüzü tatlı çiçeklerle bile yoksuldur.

Cennet bir tek parlak yıldızla bile güzeldir.

Ilya bu satırları içinden tekrarladı ve çok acıklı oldu. Sanki biri aniden kalbini bıçaklamıştı. Durarak gözlerini kapadı. Fakat kapalı gözlerle dahi bı-

çak gibi içine saplanan kelimeleri görüyordu. İlerde kahverengi taşın üzerine yaldızlı harflerle yazılan yazıyı kafasından geçirdi:

«Burada Vasily Gavribovich Poliektov yatmaktadır.»

Ertesi dakika kendi dehşetinden korktu: Çabucak gözlerini açarak etrafına bakındı. Görünürde kimse yoktu ama çok uzakta cenaza için okunan ilâhiyi duyabiliyordu. Sessizliğin içinde tenor bir ses duyuluyordu:

Senden, oh Allahım...

Ve bas bir ses iniltili bir şekilde buna katıldı:

Merhamet dileniyorum...

Belli belirsiz bu hurdanın tıkırdısı işitildi.

Ilya bir ağacın gövdesine dayanarak öldürdüğü adamın mezarına baktı. Başını yasladığı ağacın gövdesi şapkasını alnından kaldırmıştı. Kaşları çatık, dudakları bükük ve aralıktı, dişleri meydana çıkmıştı. Ellerini pantolonun ceplerine soktu ve ayaklarını otların arasına gömdü.

Poluektov'un mezar taşı açık bir kitap tasviri halinde bir lâhitti. Üzerinde kafatası ve çaprazlama konmuş kemiklerin resmi vardı. Yanı başında daha ufak bir lâhit vardı. Taşın üzerinde, yatanın Yevpraksia Poluektova olduğunu yazıyordu. Yaşı yirmi iki idi.

“Birinci karısı” diye Ilya düşündü.

Bütün benliği Poluektov'la olan karşılaşmasının hatıraları ile dolmuştu, başka bir şey düşünecek ka-

dar kafasında boş yer yoktu. Boğazına sarılmasını gözünün önüne getirdi, elinin üzerine salyası akmıştı. Ama Ilya bunları kafasında tekrarlarlarken ne korku, ne de pişmanlık duydu. Kelimelerinin doğruluğu kalbinden derin bir şekilde silindi.

Allahın belâsı, senin yüzünden bütün hayatımı mahvettim! Senin yüzünden işitiyor musun? Seni zebani seni! Şimdi nasıl yaşıyacağım? Ölünceye kadar senin lekeni taşıyacağım.

Bütün kuvvetiyle bağırmak istiyordu; cidden bu vahşi arzu ile çoktandır kıvranmakta idi. Zihninde Poluektov'un nisbetçi ve kartoloz yüzü, Strogany'nın çıplak kafası ve kırmızı kaşları, Petrukha'nın kayıtsız hali, Kirik'in aptal bakışları, gri saçlı Khrepov'un domuz gibi gözlerini görüyordu. Hayalinde resmi geçit yapıyorlardı. Kulaklarında uğultu vardı. sanki bu insanlar onun etrafını sarmışlar, gittikçe üzerine doğru geliyorlardı.

Kendini ağaçtan çekti. Şapkası düşmüştü. Almak için eğilirken gözünü Poluektov'un mezarından alamıyordu. Kendini hasta ve nefessiz hissetti. Beynine kan hücum etmişti, gözleri yanıyordu. Büyük bir güçle onları mezardan ayırdı. Sonra parmaklığa tutunarak mezarın üzerine tükürdü. Uzaklaşırken yere hırsla basıyordu.

Eve gitmek istemedi. İçinde büyük bir sıkıntı ve ağırlık vardı. Ağır ağır yürüyordu, yürürken hiç bir şeye bakmıyor, hiç bir şey düşünmüyor, hiç bir şeyden zevk almıyordu. Caddeninin nihayetine gelince köşeyi döndü, kendini Petrukha'nın birahanesinin civarında buldu. Bu ona Yakov'u hatırlatmıştı. Kapıya yaklaştığı zaman içinde içeriye girmek için istek duydu. Halbuki içinde bir arzu duymuyordu. Merdivenlerden çıktı.

İyi insanlar, diye bağırın Perfishka'nın sesini duydu. Bana acıyın!

İlya koridorda durdu. Toz ve sigara dumanı içinde tezgâhın arkasında duran Yakov'u gördü. Saçlaşır düzgün bir şekilde kafasına yapıştırarak taramıştı. Üzerinde kısa kollu dar bir ceket vardı.

Çabucak çaydanlıkları dolduruyor, şeker koyuyor, votka dolduruyor, kasanın çekmecesini gürültülü bir şekilde açıp kapıyordu. Garsonlar koşarak ona geliyorlar, parayı bırakıp ısmarlanan şeyleri söylüyorlardı:

— Yarım bardak! İki bira!, On kapiklik et.

Yiyecek ve içeceği idare eden arkadaşının becerikli ellerine bakarak, kapana yakalandı diye düşündü.

— Sen ha! Yakov, İlya'nın geldiğini görünce bağırdı. Fakat aniden huzursuz bir şekilde arkasındaki kapıya baktı. Alnı ter içinde kalmıştı, yüzünde boş bir ifade, yanaklarında kırmızılıklar vardı. İlya'nın elini tutarak hızla sıktı, ama bu kadar gayret bile öksürmesine kâfi gelmişti.

— İşler nasıl? diye gülümsemeye çalışarak soru. Demek seni zincirlediler?

— Ne yaparsın.

Yakov'un omuzları çökmüştü, bitkin bir hali vardı.

— Görüşmiyeli epey oldu dedi İlya kibar bir şekilde kederli gözlerle bakıyordu. Seninle biraz sohbet edelim - oh, evet bugün babam dışarıda - Bekle; gidip ilvey anneme buraya benim yerime bakması için söylüyeyim.

Babasının odasının kapısını açarak saygılı bir şekilde seslendi:

— Anne! Biraz buraya gelebilir misin?

Ilya bir zamanlar amcası ile paylaştıkları odaya gitti, dikkatle etrafı kontrol etti. Değişiklik olarak sadece duvar kâğıdı biraz daha kararmıştı. İki yatak yerine sadece bir tane vardı, üzerinde de kitap rafı asılı idi. Ilya'nın bir zamanlar bulunduğu yatağının yerinde şimdi kaba-saba, kutu gibi büyük bir koltuk vardı.

— Evet, bir saat serbesttim, diye Yakov neşe içinde haykırdı, içeri girerken arkasından kapıyı kapadı. Biraz çay ister misin? İva-an! Çay! diye seslendi. Bağıınca tekrar öksürmeye başlamıştı, ciğerlerinden bir şey çıkartacak gibi iyice öne doğru eğilmişti. Uzun bir müddet öksürdü.

— Çok öksürüyorsun! dedi İlya.

— Veremim! Seni gördüğüme çoksevindim. Çok önemli bir insan edası var sende! Hayatın sende oynadığı cilveler nasıl?

— Oh, pek bir şey yok, dedi Ilya. Biraz sonra devam etti. Hâlâ hayattayım. Ama sen kendini anlat.

Ilya ne kendinden bahsetmek istiyordu, ne de ağzını açmak için hali vardı. Yakov'un tükenmiş durumu üzüntüsünü arttırmıştı. Ama bu soğuk bir acıma hissiydi - çıplak bir çeşit histi.

— Şöyle, böyle, hayata tahammül etmeye çalışıyorum diye Yakov hafifçe söylendi.

— Şu senin baban denilecek adam bütün kanını emdi.

Duvarın ardında Perfishka akordiyonunu çalıp şarkı söylüyordu:

Yetmez sana bir ruble,
Gel kal şarkımda benimle,

— Şu kutu gibi şey nedir? diye Ilya sordu.

— O mu? O seyyar org. Babam bana, yirmi beş rubleye aldı. Bana çalmasını öğrenmemi emrediyor, sonra daha iyisini alacakmış ve bende onu birahaneye koyup müşterilere çalacakmışım. Benden başka türlü faydalanamazmış. Niçin istediğini biliyorum. Bütün diğer birahanelerde org var - olmayan sadece bizimdi. Ama her nedense çalmasını seviyorum.

— Orospu çocuğu diyerek Ilya güldü.

— Niçin böyle diyorsun? Ona cidden hiç faydam yok.

Ilya şöyle bir baktı, sonra kararlı bir şekilde konuştu:

— Ona şunu söylemelisin. “Sevgili baba, ben öldüğüm zaman cesedimi birahaneye sürükle ve beni seyretmek isteyecek domuzlardan beşer kapık topla.” İşte bu şekilde ona biraz faydan olmuş olur.

Yakov huzursuz bir şekilde güldü ve tekrar öksürük krizine tutuldu. Boğazına ve göğsüne çılgınca yapıştı.

Bu esnada Perfishka saçma sapan şeyler söylüyordu:

Ne yağ derdi, ne de et.

Hiç bir zaman bitmedi.

Karnı boş, ağladı, inledi.

Fakat oh; içi netemizdi!

“Hu-u-up” ve akordiyon sözlere nağme kattı.

— Üvey annenle anlaşıyor musun? diye Ilya Yakov’un öksürük krizi bitince sordu.

— O bizimle yaşamıyor, diye Yakov öksürmekten morarmış yüzünü kaldırdı. Efendisi izin vermiyor Herşeye rağmen burası umumi bir yer, centilmen

olmasını öğreniyor. Yakov sesini alçaltarak kederli bir şekilde devam etti: O kitabı hatırlıyor musun? Kahverengi olanı? Onu benden aldı. Çok nadir bulunan kitap olduğunu ve kıymetinin fazla olduğunu söyledi. Almaması için yalvardım ama beni dinlemedi.

Ilya güldü. Sonra iki arkadaş birlikte çay içtiler. Duvar kâğıdının bazı yerleri çatlamıştı ve burarlardan birahänenin kokusu geliyor, sesleri duyuluyordu. Heyecanla bağırarak bir ses üzerine diğer bütün gürütüler bir anda kesilmişti.

— Mitry Nikolayevich! Bu kadar mızıkçılık etme ve yapmadığım bir şeyi üzerime atma.

— Şimdi bir kitap okuyorum, dedi Yakov. Adı Julia veyahutta Mazzini'nin Yeraltı Şatosu. Çok enteresan. Bugünlerde hiç okuduğun var mı?

— Yeraltı Şatonunun cam cehenneme! Zaten kâfi derecede yerin dibindeyim. diye Ilya üzgün bir tavırla cevap verdi.

Yakov ona ilgiyle baktı.

— Bir şey mi var? diye sordu.

Ilya, Masha'dan bahsetmenin doğru olup olmayacağını düşünüyordu, ama henüz karar verememişken Yakov devam etti:

— Hep böylesindir zaten, daima içinde birşeyler saklarsın. Ama değmez.

Ilya cevap vermeden çayını içti .

— Herkes kendi çapında bulur diye bir söz vardır. İşte bu çok doğru. Meselâ babam, kimsenin inkâr etmesine lüzum yok, taş kalplidir. Ve birden bire onun bu yeni karısı Fyokla Timofeyevna meydana çıktı, babamı tavladı. Ona şimdi nasıl bir hayat sürdürüyor bilsen! Evleneli çok olmamasına rağmen babam içmeye dahi başladı.

İlyâ bu konuşmaları can sıkıcı buluyordu. Kâ-
pini sabırsız bir şekilde başından itti ve birden ken-
dini hayrette bırakan soruyu sordu:

— Ne bekliyorsun?

— Ne demek istiyorsun? diye Yakov sessizce
gözlerini kocaman açarak sordu.

Yakov başını eğdi, kendini düşüncelere kaptır-
mıştı.

— Evet? diye İlyâ alçak sesle konuştu. Son de-
rece de huzursuzlanmış ve bir an evvel kendini dışa-
rı atmak istiyordu.

— Benim için beklenecek ne var? diye Yakov
hafifçe söyledi, başını hiç kaldırmamıştı. Hiçbir şey.
Çok geçmeden öleceğim - hepsi bu kadar. Sonra ba-
şını geriye itti, yüzünde solgun bir tebessüm belir-
mişti. Mavi renkli rüyalar görüyorum. Yalnız gök
değil, fakat ağaçlar, yer, çiçekler, otlar, herşey ma-
vi. Aynı zamanda son derece sessiz. Sanki hiçbir
şey yokmuş gibi durgun. Ben de bunların içinden yo-
rulmak nedir bilmeden gidiyorum. Hem gidenin ken-
dim olup olmadığını da anlamıyorum. Çok hoş ve ko-
lay. Mavi rüyalar - bunlar çok geçmeden öleceğime
işaret.

— Artık gideyim, diye İlyâ yerinden kalkarken
söylendi.

— Niye? Biraz daha otur.

— Hayır, gidiyorum. Hoşça kal.

Yakov da ayağa kalktı.

— Peki öyleyse, güle güle.

İlyâ onun sıcak elini sıktı ve ayrılırken söyleye-
cek bir şey bulabilmek için bir müddet gözlerinin içi-
ne baktı. İçini kemiren şeyi Yakov'a söylemeyi çok
arzu ediyordu.

— Ya Masha? Çok ıstırap çektiğini duydum, diye Yakov kederli bir şekilde konuştu.

— Öyle.

— Hepimizin talihi aynıymış gibime geliyor. Sen de yaşamaktan pek zevk almıyorsun galiba, öyle mi?

Yakov konuşurken hafifçe gülümsüyordu. Her nedense etrafındaki her şey kansız ve cansızdı. İlya elini açtı ve Yakov'un kolu boş bir şekilde sallandı.

— Neyse, hoşça kal Yakov. Eğer seni üzdüysem beni affet.

— Affetmek yalnız Allaha mahsustur. Gene gelecek misin?

İlya hiç cevap vermeden devam etti.

Caddeye çıktığında kendini daha iyi hissetti. Yakov'un çok geçmeden öleceğini gayet açık olarak anlamıştı. Bundan dolayı birinin suçlu olduğunu seziyordu. Yakov'un öleceğine üzülmüyordu, çünkü bu kadar zayıf bir yaratığın bu dünyada yaşayabilmesine imkân veremiyordu. Yakov'a uzun zamandan beri feci akibeti olan biri diye bakmıştı. Fakat onu öfkeliendiren düşünce bu kadar kararsız bir insanın bu derece ıstırap çekmesi ve vaktinden evvel hayata veda etmesi idi. İçindeki bu kin düşündükçe artmış ve kuvvetlenmişti.

O gece uyuyamadı, Açık pencereye rağmen odası boğucu idi. Bahçeye çıkarak çitin kenarındaki bir karaağacın altına uzandı. Sırt üstü yatarak gökyüzünü seyretmeğe koyuldu, seyrettikçe daha çok yıldızlar beliriyordu. Samanyolu göğün bir ucundan diğer ucuna kadar atılmış gümüşten bir kurdelâyı andırıyordu. Yaprakların arasında görülen manzarası insam aynı zamanda hem hoş, hem de kederli

bir hisse sevk ediyordu. Kimsenin yaşamadığı gökte yıldızlar doluydu. Peki ya, yeryüzünü süsleyen ne vardı? İlya gözlerini kısıtı ve böylece dalların çok yukarlara yükseldiğini hissetti. Mavi ile mor arası yıldızlı gökyüzünde siyah gölge halinde dallar göğe uzanan eller gibiydi. İlya Yakov'un mavi rüyalarını hatırladı ve onu karşısında görür gibi oldu. Gözleri yıldızlar kadar parlak, çelimsiz, şeffaf, mavi renkte idi.

Gavrik'in ablası artık dükkâna nerede ise her gün gelir olmuştı. İşi hususunda hep tedirgindi. İlya'nın sıkı bir şekilde elini sıktıktan ve bir kaç kelime söyledikten sonra İlya'ya düşünmek için yeni bir şeyler bırakarak hemen giderdi. Bir gün ona şöyle dedi:

— Öteberi satmaktan hoşlanıyor musun?

— Oh, tamamiyle sevdiğimi söyleyemem, diye İlya omuzlarını silkerek cevap verdi. Ama hayatımı kazanmaya mecburum.

Donuk gözleri bir şeyler araştırırcasına etrafına bakındı.

— Ekmeğini kazanmak için hiç çalıştın mı? diye kız sordu.

İlya anlamamıştı.

— Ne dedin?

— Hiç çalıştın mı?

— Daima. Bütün hayatım boyunca. Burada dükkânda nasıl çalıştığımı görüyorsunuz, diye şaşkınlık içinde cevap verdi.

Kız gülümsedi, bu gülümseyişte inciten bir ifade vardı.

— Öteberi satmak namuslu bir iş midir? Fark görmüyor musun?

— Niçin fark olsun?

Kızın yüzüne bakınca gayet ciddi olduğunu anladı.

— Şüphesiz vardır, diye kız hafifçe gülümsedi.

— İş, bir insanın kendi kuvvetini artırması ile meydana gelir. Kurdele, bant, sandalye, dolap gibi şeyler yapmakla olur - anlıyor musun?

Ilya başını salladı ve kızardı; anlamadığını söylemeye utanıyordu.

— Ticarete gelince - buna nasıl iş denilebilir? İnsanlara hiç bir şey vermiyor. diye ikna edercesine, Ilya'nın yüzünü tetkik ederek konuştu.

— Doğru, diye Ilya hafifçe başını salladı. Ticaret yapmak zor... Bir kere alışınca... Ama insanlara muhakkak bir şey veriyordur: Kâr etmeseler, ticaret yapmazlardı.

Sonra konuyu burada keserek kardeşine döndü, onunla biraz konuştuktan sonra Ilya'ya hafifçe başını eğdi ve çıktı. Yüzü bir zamanlar olduğu gibi gururlu ve soğuktu. Ilya onu gücendirecek bir şey söyleyip söylemediğini düşündü. Bütün söylediklerini zihninde tekrarlardı ama gücendirecek hiç bir şey keşfedemedi. Sonra kızın söylediklerini tekrarlardı ve düşünmeye başladı. İş ve ticaret arasında ne gibi fark bulabiliyordu.

Onun bu kadar kızgın ve meydan okur halini anlayamıyordu.

Hakikaten iyi kalpli olduğu zamanlar insanlara yalnız acımakla kalmıyor, onlara elinden geldiği kadar yardım ediyordu. Pavel onu evinde ziyaret etmiş ve yaşadığı hayatı görerek hayran olmuştu.

— Ne zaman evine gidersen git; "Gördüğümüze memnun olduk!" derler. Eğer yemek yiyorlarsa masaya davet ederler, çay içiyorlarsa çay verirler. İşte böyle - Hem bir çok kişi var. Hepsi şarkı söy-

leyip bağıyorlar ve kitaplar üzerinde tartışıyorlar. Çok canlı ve neşeliler. Ya kitapların sayısı! Tıpkı kitapçı gibi. Evleri büyük değil, herkes birbiriyle çarpışıyor ama buna sadece gülüyorlar - Hepsi tahsilli. Biri avukat, diğeri yakında doktor olacak. Ama onların seviyesinde olmadığını hemen unutuyorsun ve karışıp gülüp sigara içmeye başlıyorsun. Şen ve iyi insanlar.

— Beni davet edeceğini sanmıyorum, dedi Ilya. Çok gururlu.

— O mu? diye Pavel haykırdı. Sana söylüyorum o kadar iyi bir insan ki. Davet bekleme - kendin git. Bir kere gittin mi, aralarına katıldın demek. Samimi söylüyorum ki evleri birahane gibi. Herkesi buyur ediyorlar. Benim halime bak onlarla mukayese edilecek tarafım var mı? Ama evde kendimi iyi hissediyorum. İki kere gitmiş olmama rağmen samimi davrandılar. Enteresan insanlar. Hayattan zevk alıyorlar.

— Masha nasıl? diye Ilya sordu.

— Galiba iyileşiyor. Yüzünde tebessümle oturuyor. Ona iyi bakıyorlar. Süt içirip, ilâç veriyorlar. Khrenov'un hali duman - Avukat o yaşlı hainden yaptıkları için hesap soracağını söylüyor. Masha'yı tahkikat için götürüyorlar. Vera için de bir şeyler yapıyorlar - mahkemeye hız verdirttiler. Oh, evet, evi beğeneceksin. Sobanın içinde duran odunlar kadar evin içi insanla dolu. Aynı derece sıcaklık ve ışık veriyorlar.

— Ya o? Ondan ne haber?

Pavel kızdan bahsederken, bir zamanlar çocukluğunda hapishanede mahpuslardan öğrendiği konuşma tarzı ile konuşuyordu. Heyecanlanıyor ve cümleleri hayret dolu oluyordu.

— O mu? O cidden şahsiyet sahibi! Herkese hükmediyor ve eğer biri hırlayacak olsa, o kaplan kesiliyor!

— Sanki bilmiyorum! diye İlya güldü.

Pavel'i bilmiyorum! diye İlya güldü.

ziyaret edebilmek için deli oluyordu, ama gururu davet edilmeden gitmesine elvermiyordu.

Tezgâhın arkasında dururken kendi kendine düşünürdü. "Bu dünyada bir çok insan var ve herbiri komşusundan en iyi bir şekilde faydalanmanın yoluna bakıyor, ama o yapmıyor. Masha'ya ve Vera'ya yardım etmekle eline ne geçecek? Kendisi zaten fakir. O evde her kırıntının bir değeri var. Başka bir deyişle iyi kalbi var. Buna rağmen benimle nasıl konuşuyor. Ben Pavel'den hangi bakımlardan daha fenayım?"

Bu düşüncelere kendini o kadar kaptırıyordu ki, etrafındaki diğer şeylerin onca önemi yoktu. Hayatının karanlığında sanki bir yarık açılmıştı ve yarıktan çok uzaklarda parladığını gördüğü, fakat hiç bir zaman teması bulunmadığı bir şeyi hissediyordu.

— Bu ensiz yün şeritten biraz daha ısmarlama-lım, diye Tatyana gevrek bir şekilde söylendi. Kenar şeridi de nerede ise bitmek üzere. Bir firma bizim ince düğme satmamızı istiyor Bugün adamlarından biri beni görmeye geldi, ben de sana yolladım. Geldi mi?

— Hayır, diye İlya kısa kesti. Bu kadından artık bütün kalbi ile hoşlanmıyordu. Onun Korsakov'la yaşadığından şüphe ediyordu. Artık İlya ile pek az buluşuyorlardı. Buna rağmen Tatyana ona karşı her zamanki gibi müşvik davranıyordu. O ne zaman İlya'yı görmeye kalksa İlya bundan kurtulmanın bir

yolunu buluyordu. Bunu anlamamasından dolayı da İly'a'nın nefreti büsbütün artıyordu.

“Pasaklı! Oruspu” diye kendi kendine söylendi.

Malları kontrol etmek için dükkâna geldiğinde onun kısmen maksatla geldiğini biliyordu. Topaç gibi etrafta fırıl fırıl döner, kasaya ko ar, kutuları en üst raflardan  eker, alır, tozdan hapsirir ve sa ını silkelerdi.

Gavrik'e sataşmaya başlamıştı:

—  ırak dediğin eli çabuk ve becerikli olmalı. Kapıda oturup gelen geçeni seyretmesi için ona para verilmiyor. Patronu ona hitap ettiği zaman dikkatle dinlemeli ve yiyecek gibi sıratına bakmamalıdır.

Fakat Gavrik karakter sahibi bir insandı. Onun bu azarlamalarını kayıtsız bir şekilde karşılıyor ve gayet kaba olarak hitap ediyordu. Dükkânın ortağı olan kadına bir parça olsun, saygı göstermiyordu. Dışarı çıktığı zaman İly'a'ya :

— Kızku u gitti, diye söylendi.

— Patronum için bu şekilde konu mamalısın. diye İly'a zorla tebessüm etti.

— Patronun mu? dedi Gavrik. Bütün yaptığı içeri dışarı zıplamak,  tmek. Benim patronum sensin.

— O diye İly'a zayıf bir sesle ilâve etti. Bu çocuğu cesaretinden ve a ık s zl l   nden dolayı seviyordu.

— Evet, o bir kızku u, işte bu kadar, dedi Gavrik.

Bir defasmda Tatyana Vlashevna İly'a'ya   yle demişti:

—  ocu u iyi terbiye etmiyorsun. Bir şey daha söylemek istiyorum, son zamanlarda a k macera-

mız... Nasıl söyliyeyim? Artık meyecanını kaybetti.

Ilya cevap vermedi, ama ondan bütün kalbi ile nefret ediyor, “İnşallah buraya gelirken ayağın burkulur canavar” diye dua ediyordu.

Terenty Amca’sından mektup aldı. Sadece Kiev’e değil fakat Troitsko - Sergiyevsky Manastırına ve aynı zamanda Beyaz Denizdeki Slovkı Adasındaki meşhur manastıra da gittiğini bildiriyordu. Şu anda ise Ladoga Gölündeki Balaam Adasında olduğunu, çok geçmeden eve döneceğini söylüyordu.

Bu dört gözle beklenecek bir şey, Ilya düşündü. Belki de benimle kalmak ister.

Bu arada bazı müşteriler içeri girmişlerdi. Kendisi onlara bakarken içeri Gavrik’in ablası girdi. O kadar yorgundu ki, zorlukla ayakta durabiliyordu. Ilya’yı selâmlar selâmlamaz onun odasının kapısına doğru baktı ve seslendi:

— Burada hiç su var mı?

— Bir saniye, getiririm, dedi Ilya.

— Hayır, ben alırım.

Odasına gitti ve orada Ilyanın işini bitirmesini bekledi. Nihayet Ilya içeri girdiği zaman onu, “Bir Erkeğin Hayatının Safhaları” adlı tablonun önünde beklerken buldu. İçeri girerken ona döndü ve gözleri ile resmi kastederek:

— Ne zevksiz! dedi.

Her nedense Ilya onun bu sözüne şaşırmıştı. Resmin zevksiz oluşu kendi hatası imiş gibi suçlu suçlu gülümsedi. Sebebini öğrenmeye kalkmadan o gitmişti bile.

Birkaç gün sonra kardeşine temiz elbisesini getirdi ve onu elbiselerini çok dikkatsiz bir şekilde yırttığı ve kirlettiği için azarladı.

— İşte gene! diye Gavrik arsız arsız söylendi.

Tatyana Vlasıyevna hep benim kulağımı çekiyor, sen de onun kadar kötüsün.

— Çok mu yaramaz? diye Sonya sordu.

— Elinden geldiği kadar yaramazlık yapıyor, diye İlya tebessüm etti.

— Fazla bir şey yaptığım yok, diye Gavrik inatçı bir şekilde söylendi.

— Tek derdimiz, dilini biraz fazla uzatması, dedi İlya:

— İşitiyor musun? diye kız kardeşi kaşını çattı.

— Pek iyi işitiyorum, diye Gavrik söylendi.

— Oh, ziyanı yok, diye İlya araya girdi. Söze karşılık veren insan diğerklerinin üzerinde söz sahibi olur. Cevap veremeyen insansa dayak yer.

Kız İlya'nın söylediği örneği dinlerken aynı fikirde olduğunu belli eden bir imada bulunmuştı. İlya bunun farkına vardı.

— Sana sormak istediğim bir şey var, diye utanç içinde konuştu.

— Nedir?

Kız ona doğru yaklaşıarak dimdik gözlerinin içine baktı. Bu bakışlar altında İlya gözünü başka tarafa çevirdi.

— Ticaret yapan insanlardan hoşlanmadığını anladım, haklı mıyım?

— Evet.

— Niçin?

— Çünkü onlar başkalarını sömürerek yaşarlar diye kız kesin bir şekilde cevap verdi.

İlya başını geriye attı, kaşlarını kaldırdı; onun sözleri karşısında gücenmekten ziyade hayrette kalmıştı. Hem konuşurken kelimeleri gayet basit ve o derecede üzerlerine basarak söylemişti.

— Yok... Hayır doğru değil, diye İlya bir müddet sonra konuştu.

Kızın yüzünde bir değişiklik olmuş ve kızarmıştı.

— Şu kurdelelere ne kadar para verdin? diye soğuk bir şekilde sordu.

— Şunlar mı? Arşını onyededi kapık.

— Ve kaçta satıyorsun?

— Yirmi.

— Görüyor musun? Almış olduğun üç kapık sana değil, kurdeleyi imal edenlere aittir. Anlıyor musun?

— Hayır, diye İlya açıkça itiraz etti.

— Bu söz üzerine gözleri düşmanca parladı. İlya bunu net olarak gördü ve onun karşısında köpekleşti, ama bu köpekleşmesinden dolayı kendisinden nefret etti.

— Galiba böyle basit bir şeyi anlamakta zorluk çekiyorsun. diyerek kapıya doğru gitti. Ama ne olursa olsun, sen iş sahibisin ve bütün bunları yapmak mecburiyetindesin.

Dükkândaki bütün malları eli ile işaret ederek çalışanlardan ziyade diğerlerinin sömürü dolayısıyla nasıl zenginleştiklerini anlattı. Önce her zamanki gibi - kuru ve kesin bir tavırla konuşuyordu. Çirkin yüzü ifadesizdi; ama çok geçmeden kaşlarını çattı, burun delikleri büyüdü ve başını geriye atarak inatçı ve azimli sesle söylediklerinin doğruluğuna inanarak İlya'ya acı sözlerle hitap etti:

— Tüccar üretici ve tüketici arasında durur. Mallara bir damla olsun değer vermeden fiyatlarını yükseltir. Ticaret kanunileşmiş hırsızlıktan başka bir şey değildir.

İlya hakaret edildiğinin farkında idi ama kendisini hırsız diye adlandıran bu cesur kızı yalanlı-

yacak hiç bir şey bulamıyordu. Dinlerken dişlerini sımsıkı sıkmişti, ama kızın söylediklerine inanmıyor, daha doğrusu inanamıyordu. Cevap bulmak için düşünürken hiç farkında olmadan kızın bu cesaretine hayran kalmıştı. Beklenmedik ve inciten bu kelimeleri karşısında içinde; “Buna lâıyk olmak için ne yaptım?” diye bir soru uyandı.

— Senin söylediklerinle hiç ilgisi yok, diye artık daha fazla dinlemeğe tahammül edemiyeceği zaman yüksek sesle sözünü kesti. Haksızsın. Seninle aynı fikirde değilim.

İçinde adeta fırtına halinde itirazlar çıkmış ve yüzü kıpkırmızı olmuştu.

— Öyle ise bana cevap ver, diye kız sakın bir şekilde konuştu, sonra bir taburenin üzerine oturdu.

İlyâ onun düşmanca bakışlarından kaçınıyordu.

— Vereceğim, diye kendini kontrolden aciz bir şekilde bağırdı. Hayatım buna cevaptır. Ben... Bu şimdiki seviyeye erişmek için belki de büyük bir cıneyet işlemişimdir.

— Daha fena. Çünkü hâlâ cevap vermiş değilsin, diye söylendi. Ses tonu sanki İlyâ'nın yüzüne dökülen buz kesilmiş suyu andırıyordu. Ellerini tezgâhın üzerine koydu ve kızın üzerine atılacakmış gibi ona doğru uzandı. Kıvırcık saçlarını arkaya doğru iterek kıza bir iki saniye hiç konuşmadan baktı. İthamları ile incinmiş, serinkanlılığına hayret etmişti. Kızın sakın bakışları ve hareketsiz yüzü İlyâ'yı çok sinirlendirmiş ve daha fazla kızmasına sebep olmuştu. Tavırlarında korkusuz ve merhametsiz bir şeyler seziyordu. İhtiyacı olduğu kelimeleri bulamıyordu.

— Neyse, niçin bir şeyler söylemiyorsun? diye meydan okurcasına söyledi; sonra kışkırtıcı bir gü-

lüşle, Söyleyeceğin hiç bir şey yok, çünkü gerçeği söylüyorum, dedi.

— Hiç bir şey mi? diye Ilya boş bir şekilde konuştu.

— Hiç bir şey. Ne söyleyebilirsin ki?

Bir kere daha onu küçük görürcesine gülümsedi.

— Hoşça kal, diyerek dışarı çıktı, burnu gene yukarılarda idi.

— Doğru değil. Hepsi aptalca sözler! diye arkasından bağırdı ama o geri dönmedi.

Ilya taburenin üzerine oturdu. Kapıda duran Gavrik, ablasının söyledikleri ile iftihar etmiş olmalı ki, efendisine gururlu ve küçümseyerek bakıyordu.

— Ne diye bakıyorsun? diye Ilya haşın bir şekilde çocuğa sordu.

— Yok birşey, dedi Gavrik.

— Kendine dikkat et! diye Ilya konuştu, bir müddet sonra ilâve eti. Biraz hava almaya çık.

Fakat yalnız olduğu zaman bile düşüncelerini toparlayamıyordu. Onun kelimeleri ile sızlandığı hallerde bir türlü inceliğine inemiyordu.

“Ona ne yaptım? Gelir, bana biraz akıl gösterir, sonra gider. Neyse, gene gel genç hanım, o zaman cevabını alacaksın - hem de nasıl bir bilsen!”

Hem onu tehdit ediyor, aynı zamanda onun niçin bu kadar ithamlarda bulunduğunu keşfetmeye çalışıyordu. Pavel'in kızın zekâsını nasıl övdüğünü hatırladı. “Pavel'in hislerini incittiğini sanmıyorum” diye düşündü. Başını kaldırarak aynadaki aksine göz attı. Siyah bıyığı yukarıya doğru kıvrıktı ve büyük gözlerinde yorgun ifade vardı. Yanakları kızarmıştı. Pavel'in kemikli hasta sarı yüzü ile mukayese edildiği takdirde şu anda bile ne kadar üzgün

ve kızgın olmasına rağmen yüzünde yakışıklılığını açıkça belli eden bir hali vardı.

“Acaba Pavel’i benden daha mı çok seviyor?” diye düşündü. “Ama ben neye benzersem benziyeyim, onun hiç aldıracağı yok? Tipi değilim.”

Odasına giderek bir bardak su içti, sonra etrafına bakındı. “Bir Erkeğin Hayatının Safhaları” adlı resmin parlak renkleri gözünü aldığı için bir müddet bakakaldı.

“Hepsi yalan - İnsanlar hakikaten böylemi yaşıyorlar?” diye kendi kendine sordu. “Eğer böyle olsa kimbilir ne sıkıcı olurdu-” diye düşündü.

Duvarın önüne giderek resmi çekti, çıkarttı, sonra dükkâna götürdü. Orada tezgâhın üzerine yayarak daha dikkatle tetkik etmeye koyuldu. Bütün renkler birbirine karışuncaya kadar baktı. Nihayet yakalıyarak buruşturdu, top gibi yaparak tezgâhın altına attı. Fakat o yuvarlana yuvarlana tekrar ağının dibine geldi. Canı sıkılan Ilya bunu aldı, iyice sıkıştırdı, sonra kapıdan dışarı, caddeye fırlattı.

Cadde kalabalıktı. Karşı kaldırımdan eli bastonlu bir adam geliyordu, bastonunun yere dokunuşu ile adımları birbirine uymuyordu. Bu yüzden üç ayaklıymış intibasını uyandırıyordu. Güvercinler havada uçuyorlardı. Bir demire vurulurken çıkan ses gibi bir gürültü duyuluyordu - baca temizleyicilerden biri çatıda yürüyor olmalıydı. Bu anda dükkânın önünden bir araba geçti, adam oturduğu yerde uyukluyordu, başı arabanın sarsıntısı ile bir o yana, bir bu yana sallanıyordu. Herşey sanki sallanıyordu. Ilya hesap tahtasını alarak üzerinde yirmiyi işaretledi, on yediyi çıkardı, geriye üç kalıyordu. Boncuk tanelerine parmağı ile vurdu, tellerin üzerinde birbirinden ayrı olarak döndüler, sonra durdular.

Ilya içini çekti, sonra hesap tahtasını yerine koydu. Tezgâhın üzerine göğsünü dayayarak uzandı ve kalbinin atışlarını dinlemeye koyuldu.

Ertesi gün Gavrik'in ablası gerigeldi. Her zamanki gibiydi; üzerinde aynı elbise, yüzünde aynı ifade vardı.

— Demek geldin! diye onu odasında görünce düşmanca düşündü. Selâmına karşılık hafifçe eğildi. O anda kızın yüzü birden samimi bir şekilde güldü ve Ilya'ya dönerek:

— Niçin bu kadar rengin solgun? Kendini iyi hissetmiyor musun? diye sordu.

— Oldukça iyiyim, diyerek Ilya kayıtsız bir şekilde cevap verdi. Onun endişesi karşısında kendi hissini gizlemeye çalışıyordu. Bu, güzel, hoş bir histi; tebessümü ve kelimeleri kalbini şevkatle okşamıştı. Lâkin o küskünlüğünü göstermeye niyetliydi. Hıncını almak istiyordu.

Böylece kararlı bir şekilde bekledi.

— Söylediklerimden dolayı bana gücenmiş gibisin, diye katı bir sesle konuştu. Ses tonu Ilya'nın biraz evvel işittiğinden çok daha değişikti, paniğe kapılarak baktı. Kız tekrar o gururlu hâlne bürünmüştü, bakışlarında tahammül edilmez bir hava vardı.

— İnsanların beni gücendirmelerine alışığım, diye Ilya güldü. Ama kalbi hüsrarla buz gibi olmuştu.

“Demek benimle oynamak istiyorsun?” diye düşündü. “Önce yüzüme gül, arkadan da tekme indir öyle mi? Oh, hayır bunu yapamazsın!”

— Seni gücendirmek istemedim, dedi.

— Bunu yapmak güç olurdu, diye küstahça bil-

dirdi. Senin gibilerini bilirim! Senin gibi kuşlar fazla yükseğe uçamazlar!

Kız biraz toparlandı, sonra hayretle ona baktı. Ama İlya buna dikkat edemeyecek kadar sinirliydi. Hıncım almak için içinde delice bir arzu vardı. Ona olur olmaz sözlerle bağırıyordu.

— Şu senin gururun ve takındığın havalar sana çok pahalıya mal olacak. O senin gittiğin gimnazyum'dan herkes bunları alabilir. Ama eğer o gimnazyum olmasaydı sen sadece basit bir dikişçi kadın veya berber çırağı olurdun. Başka bir şey olamıyacak kadar fakirsin değil mi?

— Söylediklerine dikkat et! diye kız yavaşça inledi.

İlya ona baktı, burun deliklerinin hiddetten açılıp kapandığına ve yanaklarının kızardığına memnundu.

— Düşündüklerimi söylüyorum ve düşündüklerim ise senin o havalarının çok ucuz olduğudur, ki saman çöpü kadar değersizdir.

— Ben hava tıkmıyorum, diye kızın bağırان sesi duyuldu.

Kardeşi koşarak geldi ve ablasının elini yakaladı:

— Buradan çıkalım Sonya, diye bağırdı. Efendisine nefretle bakıyordu.

İlya onlara hiddetle bağırdı:

— Evet - defolun. Başka diyeceğim yok.

İkisi bir an durakladılar, sonra dışarı çıktılar. İlya onların bu uyanışları karşısında güldü.

Yalnız kaldığı zaman hiç hareket etmeden bir kaç dakika bekledi, aldığı hıncının tatlı etkisini yudum yudum içti. Zihninin derinliklerinde kızın kararlı, boyun eğmeyen hafifçe korkmuş hâyâli vardı.

Fakat çocuk meselesi kafasını kurcalayıp duruyordu. Gavrik'in davranışları canını sıkmış ve neşesini kaçırmıştı.

"İş çıkırından çıktı!" diye hafifçe gülerek düşündü. "Şu anda eğer Tatyana gelirse ona da iyice haddini bildiririm."

Etrafındakileri kendinden uzaklaştırmak için tarif edilmez bir arzu duyuyordu - Bu arzusu, kaba, merhametsiz ve inciten cinstendi.

Fakat Tatyana gelmedi. Bütün günün yalnız geçirdi - sanki günün sonu yoktu. Yatma zamanı geldiğinde kendisini müthiş bir şekilde yalnız hissetti, kızın kelimelerinden ziyade yalnızlık onu yaralamıştı. Ilya gözlerini kapayarak gecenin sessizliğini dinledi. En ufak bir ses onu yerinden zıplatacak kadar korkutuyordu. Başını yastıktan kaldırarak karanlığın içinde gözlerini kocaman açarak gezdirdi. Sabaha kadar böyle dağınık düşüncelerle kıvranarak yattı. Uyandığı zaman başı sersemdi. Semaveri yakmaya niyetli idi ama yakmadı, sadece yıkanırken biraz su içti. Sonra içeri dükkânı açmağa gitti.

Öğle vakti Pavel asık bir suratla onu ziyarete geldi. Ilyayı selâmlamaya bile zahmet etmeden şöyle dedi:

— Bu kadar gururlu hareket etmendeki sebep nedir?

Ilya anlamıştı, ümitsiz bir tavırla başını salladı.

"Bu da bana karşı" diye düşündü.

— Sonya Nikonovna'ya kaba davranmaya ne hakkın vardı? diye Pavel arkadaşının önüne geçerek devam etti:

Ilya arkadaşının yüzünden içinde geçen pişmanlığı seziyordu ama çok lâkayt davrandı.

— Konuşmaya başlamadan önce merhaba desen

iyi edersin. Hem başındaki şapkayı çıkar, köşede kutsal resim var.

Pavel şapkasının kenarından tutarak iyice aşağıya doğru kulaklarının üzerine kadar çekti. Hiddetten dudaklarını ısırıyordu. Nihayet eli ayağı titreyerek bağırmaya başladı:

— Haydi, göğsünü şişir! Şimdi zenginsin artık! Tok bir karnın var! Bir zamanlar “Güvenebileceğimiz kimse yok” derdin, hatırlıyor musun? Fakat biri karşımıza çıkar çıkmaz sen onu kaçıırıyorsun. Hah! Seni para kurdu seni!

Fakat İlya uyuşukluktan kendini kurtarıp da cevap veremiyordu. Pasif olarak Pavel’in heyecanlı, şikâyet dolu yüzüne baktı. Çenesindeki ve üst dudaklarının üstündeki sarı tüyler, temiz yüzünde büyüyen küfe benziyordu. İlya bunları seyrederken kayıtsız bir şekilde; “Onu bu kadar incittim mi?” diye düşündü. “Daha beter şeyler de söyleyebilirdim.”

— O herşeyi anlıyor, herşeyi açıklayabilir ve sen - Allah kahretsin seni! diye Pavel her zamanki gibi konuşmalarını nidalarla kesiyordu.

— Bana ders vermeye kalkma, dedi İlya. Ne istersem yaparım. Nasıl istersem öyle yaşarım. Nasihata lüzum yok - hepinizden bıktım. Raflardan birine yaslanarak kendi kendine soruyormuş gibi konuştu. Söylemeye değer bir şey söyleyecek misin?

— O kız başka, diye Pavel elini kaldırarak konuştu. O gibi kişiler herşeyi bilirler.

— Öyle ise git onlara katıl, diye İlya alaylı bir şekilde konuştu. Pavel’in söyledikleri ile kendisinin heyecana kapılarak verdiği cevabı tamamen eşit buluyordu. Ama onunla münakaşa etmek için bir arzu duymuyordu. Kendisini konuşmaktan veya düşünmekten men eden ağır bir uyuşukluk içindeydi.

— Gidiyorum! diye Pavel tehdit eden bir tonla konuştu. Onlara gidiyorum çünkü yaşayabileceğim yerin yalnız orası olduğunu biliyorum. Onlardan ihtiyacım olan herşeyi alabilirim - herşeyi!

— Bağırma! diye Ilya zayıf bir sesle mırıldandı.

O esnada bir kız içeri girmiş ve erkek gömleği için bir düzine düğme istemişti. Ilya hiç acele etmeden kıza hizmet etti ve kızın verdiği yirmi kapağı aldıktan sonra parmaklarının arasında ovuşturarak geri verdi.

— Bozuğum yok. Bir dahaki sefere verirsin, dedi.

Kasada bozuğu vardı ama anahtar kendi odasında idi. Gidip almaya da üşeniyordu. Kız gittikten sonra Pavel kesilen sözüne devam etmedi. Tezgâhın yanında ayakta duruyor ve en sonunda, çıkartabildiği şapkası ile dizine vuruyordu. Ilya'ya bakıyor onun bir şeyler söylemesini bekliyordu. Fakat Ilya başını çevirdi ve hafifçe ıslık çaldı.

— Evet? diye Pavel meydan okurcasına konuştu.

— Evet ne? diye Ilya bir müddet sonra sordu.

— Söyliyecek bir şeyin yok mu?

— Allah aşkına beni yalnız bırak! diye Ilya sabırsız bir şekilde devam etti.

Pavel şapkasını başına geçirerek dışarı çıktı. Ilya onu gözleri ile takip ettikten sonra tekrar ıslık çalmaya başladı.

Kapıda büyük, kahverengi tüylü bir köpek durmuş, içeri bakıyordu, biraz kuyruğunu salladıktan

sonra uzaklaştı. Arkasından koca burunlu yaşlı bir dilenci onu takip etti.

— Allah rızası için... diye eğilerek mırıldandı.

İlyâ onu, başını hayır anlamında sallaması ile geri çevirdi. Sıcak cadde hareketli bir günün gürültüsü ile dolu idi. Tıpkı içinde kütüklerin çatırdıyarak yandığı büyük bir sobayı andırıyor, etrafa sıcaklık yayıyordu. Uzaktan duyulan demir tıkırtısı cadde-
nin aşağısından bazı hırdavatçıların geldiğini bildiriyordu. Uzun, demir parçaları arabalarının arkasından sarkıyor ve tıpkı sancı içindelermiş gibi, kaldırım taşlarına sürtünürken bağırıyorlardı. Bu arada bir bıçak bileycisi etrafı sese boğarak, çalışıyordu.

Her geçen dakika başka yeni bir olaya gebeydi. Hayat, çığlıkların çeşidi, hareketinin yorulmak bilmeyişi ve bitmek tükenmek bilmeyen yaratma gücü ile zihinleri fasılasız bir şekilde şaşırtıyordu. Fakat İlyâ'nın içinde herşey durgun ve ölü idi. Büyük bir yorgunluktan başka bir şey yoktu. Günün geri kalan kısmını ve takip eden geceyi böyle bir durumda geçirdi. Öyle bir gece ki, kâbuslarla dolu .. Bunu bir çok gün ve gece takip etti. Müşteriler geldi, istediklerini aldılar, gittiler ve onları seyrederken acı bir şekilde; "Ne onların bana, ne de benim onlara ihtiyacım var." diye düşündü. Yalnız yaşıyacağım.

Semaveri ısıtma işini şimdi ev sahibi zayıf, kırmızı yüzü ahçısı yapıyordu. Bazen onu seyrederken İlyâ bedbin bir şekilde; "Hayatın hiç iyi tarafından zevk almayacak mıyım?" diye düşünürdü. Kendisini bulundukları an içinde heyecanlandıran, coşturan yeni intibalarla günlerini geçirmeye alışmıştı. Bu intibaları ona getiren insanlardı. Fakat şimdi hiç insan

yoktu; hepsi müşterileri bırakarak gözden kaybolmuşlardı. Fakat bu yalnızlık hissi ve daha iyi yaşama şartlarını araması, sık sık kendisini herşeye karşı hadsiz, hesapsız bir kayıtsızlığa sevk ediyordu. Böyle olduğu anlar günler geçmek bilmiyor, monotonluk içinde sürüp gidiyordu.

Bir sabah Ilya henüz uyanıp yatağının kenarında oturduğu zaman gene bu yeni günü nasıl geçireceğini düşünüyordu. İşte tam bu esnada biri arka kapıyı kısa bir şekilde vurdu.

Aşçının semaveri ısıtmak için geldiğini düşünerek kalktı, kapıyı açtı ve kendini kamburla yüz yüze buldu.

— Heh, heh, heh! diye Terenty başını sallıyarak güldü. Saat dokuz ve daha hâlâ bizim genç tüccar dükkânını açmamış.

Ilya'da karşısında durarak gülümsedi, adamın içeri girmesini engelliyordu. Terenty'nin yüzü güneşten yanmıştı ve gözlerinde neşeli, enerji dolu bir ifade vardı. Bohçaları ve çıkınları ayağının dibinde duruyordu, kendisi de bunların arasında çıkına benziyordu.

— Beni içeri almayacak mısın? dedi.

Ilya bir kelime bile söylemeden öteberiyi içeriye taşımaya başladı, bu esnada Terenty'nin gözü putakılmıştı. Önünde eğildi ve haç çıkardı.

— Allaha şükür tekrar evime geldim, dedi. Neyse, hayırlı sabahlar Ilya.

Ilya amcasına sarılırken onun vücudunun kuvvetlenip dinçleştiğini hissetti.

— Yıkanmak istiyorum, diye Terenty etrafına bakındı. Sırtındaki kamburu sanki aşağıya doğru sarkmıştı.

— Hayatın nasıl? diye yeğenine yüzünü yıkar-ken sordu.

Ilya, amcasını böyle neşeli bulduğuna seviniyordu, fakat kendisinin kahvaltıyı hazırlarken verdiği cevaplar acaip ve sinir bozucuydu.

— Senin hayatın nasıl? diye sordu.

— Benim mi, güzel! Terenty gözlerini kapadı mesut bir şekilde gülümsedi. Öyle güzel seyahat ettim ki, inanamazsın! İçmelere gittim. Bir kelime ile...

Masanın başına oturdu, sakalını eli ile ovuşturdu, başını bir yana eğerek konuşmaya başladı:

— Afanasy'yi mucize yapan Pereyaslavsky'yi, Voronezh'i ve Zadon'u ziyaret ettim. Hatta Balaam adasına kadar gittim. Oh, bu topraklar üzerinde bir sürü kutsal yere gittim ve bir sürü kutsal adama dua ettim. Murom'daki Favronia'dan ve S. Peter'dan henüz geliyorum...

Azizlerin ve kasabaların isimlerini sıralarken sonsuz bir tatminlik duyduğu belliydi. Çünkü dudaklarında mesut bir tebessüm ve gözlerinde gururlu bir ifade vardı. Masal veyahut da azizlerin hayatlarını anlatan tecrübeli insanlar gibi aynı eda ile ve neşeli bir ses tonu ile gördüklerini naklediyordu.

— Kutsal Abby'deki Katakomplarda ölüm sessizliği ve mezar karanlığı var. Ve karanlıkta mumlar tıpkı ufak bir çocuğun göz kırpması gibi titreşiyorlar. Her yerde günlük kokusu var...

Birden dışarıda yağmur başladı. Bardaktan boşanırcasına yağıyor, pencereye çarpıyor ve gürültü yapıyordu. Havaya bakıldığı zaman yağmur damlaları gökten yere doğru gerilmiş bir sicimden farksızdı.

— Hımm, diye Ilya mırıldandı. Neyse, şimdi kendini iyi hissediyor musun?

Terenty bir an ses çıkarmadı, sonra ona doğru uzanarak alçak bir sesle konuştu:

— Bak anlatayım; benim günahım tıpkı sıkı bir ayakkabının ayağı sıkması gibi kalbimi devamlı bir şekilde sıkıyordu. Ama günaha ben sebep olmuş değildim, eğer Petrukha'yı dinlememiş olsaydım beni dışarı atardı. Doğru değil mi?

— Doğru diye Ilya kabul etti.

— Fakat ziyaretler için yolculuğa çıktığım an kalbimdeki yük kalktı. Yürürken kendi kendime şöyle diyordum: “Görüyorsun Allahım gideceğim yer kutsal insanların doldukları yer.”

— Demek hesap tamam? diye Ilya gülümsedi.

— Allahım benim dualarımı kabul edeceğini bilemem, diye kambur gözlerini etrafta dolaştırarak söylendi.

— Ama artık için rahat - değil mi?

Terenty bir an düşündü::

— Evet, rahat, dedi.

Ilya yerinden kalkarak pencereye gitti. Yolların kenarındaki geniş nehir gibi sular ızgaralara doğru süratle akıyordu. Taşların aralarında ise ufak dereler hasıl olmuştu. Bunlar yukardan inen yağmurla kıpırdıyorlardı. Böylece bütünyol sanki sarılıyordu.

Ilya'nın dükkânının karşısındaki ev yağmurdan ıslanmış ve şikâyetçi bir hali vardı. Pencerele yağmurdan o kadar kapanmıştı ki, arkasında duran çiçek saksıları görünmüyordu. Cadde boş ve sakindi. Sadece yağmurun hükmü sürüyordu. Bir güvercin pervazın altına girmişti. Herşey ıslak ve kederli görünüyordu.

‘Sonbahar geldi’ diye Ilya kendi kendine söylendi.

— Dua etmezsek Allah bizi nasıl affeder? diye Terenty torbasını açarken söylendi.

— Hepsi çok basit: Günah işle, dua et ve tertemiz bir hayata başla, diye Ilya amcasına bakmadan söylendi. Sonra tekrar günah işlemeye başlayabilirsin.

— Ama ne lüzum var? Temiz yaşa.

— Niçin?

— İçinin rahat etmesi için.

— Bunun ne faydası var?

— Hımm, diye Terenty kabul etmeyerek mırıldandı. Ne biçim söz!

— Tekrarlamaya hazırım, diye Ilya ısrar etti, arkasını amcasına dönmüş, ayakta duruyordu.

— Böyle şeyler söylemek günahtır.

— Bana ne.

— Allah cezanı verir.

— Hayır.

Pencereden çekildi ve Terenty'e baktı. Bir müddet kambur dudaklarını ısırarak onu ikna edici kelimeler aradı ve bulduğu zaman gayet etkili bir şekilde konuştu.

— Evet. Bak bana - Günah işledim ve cezamı buldum.

— Nasıl? diye Ilya asık bir suratla sordu.

— Korku ile hep, ya biri öğrenirse diye korku içinde yaşadım.

—Evet, ben de günah işledim, fakat korkmuyorum, diye Ilya azarlarca gürdü.

— Sen delisin.

— Korkmuyorum. Ama yaşadığım hayat iyi değil.

— Hah işte! diye kambur muzafferane bir eda ile atıldı. Demekki senin cezan bu!

— Ne için cezalandırılıyorum? diye Ilya hiddetten kendini kaybederek bağırdı. Çenesi titriyordu. Terenty ona dehşet içinde baktı ve ipi havada sallayarak:

— Bağıрма, bağıрма! diye heyecanla fısıldadı.

Ama Ilya bağırmaya devam etti. Kimse ile konuşmayalı epey bir zaman olmuştu ve bu yalnızlığı esnasında içinde biriken herşeyi söyleyerek içini boşalttı.

— Sadece çalmak değil, hatta cinayet bile işlesen hiç bir şey olmaz. Seni kimse cezalandırmaz. Cezalananlar yalnız bir şeyi yüzüne gözüne bulaştıranlardır. Ama kurnaz olanlar herşeyin altından kurtulurlar. Herşeyin.

Dışarda birden gürültü olmuştu, birşey tangırdayarak yuvarlanıyordu. Her iki erkek te korkmuş ve susmuşlardı.

— Ne oluyor? diye kambur fısıldadı.

Ilya kapıya doğru giderek açtı ve bahçeye baktı. Rüzgâr içeri ıslık çalarak var kuvveti ile esti.

— Bazı kutular ve çöp tenekesi düşüp yuvarlanmış diye Ilya kapıyı kapayarak söyledi. Sonra tekrar pencerenin yanma gitti.

Terenty yere çömelerek paketlerini açmağa başladı.

— Ne dediğini duy, diye bildirdi. Böyle şeyler söyleme, çok kötü - Senin imansızlığının Allaha bir zararı olmaz ama kendi felâketine sebep olur. Seyahatim esnasında akıllı bir adama rastladım. Zekâ sanki ağzından fışkırıyordu!

Böylece tekrar edindiği tecrübeleri anlatmaya koyuldu. Konuşurken yeğenine gözünün ucu ile bakıyordu. Ama Ilya'ya göre onun konuşmaları yağ-

murun sesinden farksızdı; genç delikanlı amcası ile nasıl yaşayacağını düşünüyordu.

* * *

Halbuki beraber oldukça rahat yaşadılar. Terenty, kendisine soba ile kapının arasında kutulardan bir yatak yaptı, burası geceleri karanlığın en kesif olduğu yerdi.

Ilya'nın hayatını anlar anlamaz bir zamanlar Gavrik'in yaptığı vazifeleri üzerine aldı; semaveri ısıttı, dükkânı odayı temizledi ve birahaneye gidip yemek getirdi. Bütün bunları yaparken hep kendi kendine dualar mırıldanıyordu. Akşamları Hallelujah'ın karısının İsa'yı düşmanlarından korumak için kucığına alacak yerde nasıl sobaya attığını ve bir keşişin fasılasız bir şekilde üçyüz sene kuşların ötmelerini dinlemesini; Kirik ve Ulita'nın Allaha hizmetlerini ve daha birçok şeyleri anlatıyordu. Ilya bunları dinlerken, kafası muhakkak kendi düşünceleri ile dolu olurdu. Akşamları ekseriya yürüyüşe çıkar ve daha ziyade kasabanın dışındaki kırlara giderdi. Burada herşey içi gibi durgun, karanlık ve boş olurdu.

Gelişinden bir hafta sonra, Terenty Petrukha Filimonov'u görmeye gitti. Geriye gayet durgun ve asık suratla döndü. Ilya ona, Ne oldu, diye sorduğu zaman telâşlı bir şekilde:

— Oh, hiçbir şey hiçbir şey. Gittim, herkesi gördüm... Ve Konuştuk, dedi.

— Yakov nasıl? diye Ilya sordu.

— Yakov fena. Yakov bu dünyada fazla kalmaz Hayalet gibi bembeyaz ve öksürüyor.

Terenty sustu ve şikâyetçi bir yüzle köşeye bakmaya başladı.

Hayat gayet monoton bir şekilde devam ediyordu. Aynı darphaneden çıkmış paralar gibi bir gün diğer günün aynısıydı. Derin bir pişmanlık İlya'nın ruhunun derinliklerinde, bütün neşesini yutan kıvrılmış koca bir yılan gibiydi. Artık arkadaşlarından hiç biri onu görmeye gelmiyorlardı. Pavel ve Masha değişik yönlere yönelmiş olmalıydılar. Matitza'nın ise üzerinden bir at geçmiş ve hastahanede ölmüştü; Perfishka yok olmuştu. İlya Yakov'u görmeye niyetleniyordu ama hep bunu erteliyordu. Ölecek olan arkadaşına söyleyecek birşeyi bulunmadığının farkındaydı. Sabahları gazetesini okuyor, akşamları ise dükkânda oturup sonbahar rüzgârının sarı yaprakları cadde boyunca uçuşmasını seyrediyordu. Bazen bu yapraklar dükkânın içine kadar giriyordu.

Terenty odasını toplarken kuru yaprakların hışırtısına benzeyen sesi ile dua ediyordu.

Bir pazar sabahı gazeteyi eline alan İlya'nın gözü bir şiire takıldı. Adı "Geçmiş ve Gelecek" ti S. N. M.'ye ithaf edilmiş ve imza "Pavel Grackov" du.

Bilinçsiz ve en zor günlerle
Çok değerli günlerimi geçirdim
Sormadım, "Senin hududun neresi?"
Doğruluğa varacak yol görmedim.

İçimi karanlıklar, elem sardı,
Zihnimi ve dünyamı kararttım.
Oysa gece ve gündüz hiç bitmeden,
Bir zerre kadar ışığı arattım.

Sonra birden seni gördüm karşımda,
Şafak kadar parlayan bir belirti.
Karanlıklar sarsıldı ve eridi,
Gecenin bütün korkuları gitti.

Oh, lânet olsun kasvetli karanlık,
Siyah bağdan kurtuldum görüyorum.
Ve en nihayet buldum gerçeği,
Nihayet düşmanımı biliyorum.

İlyâ bunu okuduğu zaman hiddetle gazeteyi yere attı. “Şiir yaz - Hoş kelimeler kullan! Yok arkadaş-mış, yok düşmanmış! İnsan can sıkıcı oldu mu herkes düşman olur!” diye düşündü ve kurnazca gülümsedi. Fakat aynı anda içinde sanki başka bir benlik varmış gibi şöyle bir his belirdi; “Acaba onlara gidip sadece, ‘İşte ben geldim, sizden özür diliyorum...’ desem nasıl olur?”

Sonra birinci sesi cevap verdi: ‘Peki ama sebebi ne? Neden gidecek misin?’

Bu diyalog, kendisinin, sadece kovalanacağını belli eden bir kanaatle son buldu.

Şiiri bir daha kendi kendine okudu, kalbi ısırap ve kıskançlıkla dolmuştu. Ve kızı bir kere daha düşündü. Çok gururluydu. İlyâ’ya bakmaya tenez-zül etmiyordu. Gitmekle kendisini sadece küçük düşürecekti.

Aynı gazetede haberlerin arasında Vera Kapitanona’nın mahkemesinin yirmi üç Eylül’de olacağını okudu. Bu, onu haince düşünceye zorladı. Kendi kendine mırıldandı:

O hâlâ hapiste iken sen vaktini şiir yazmakla geçir emi!

— Allahı! Benim gibi bir günahkârı affet diye

Terenty içini çekerek mırıldandı. Sonra gazeteyi buruşturarak yeğenine baktı.

— İlya dedi

— Evet?

— Petrukha... Kambur bir anda sustu ve mahzun mahzun gülümsedi.

— Ne oldu ona? dedi İlya.

— Beni soydu, diye Terenty alçak sesle suçlu bir şekilde mırıldandı, sonra kendi kendine söylenmeye başladı.

İlya ona boş boş baktı:

— Her ikiniz ne kadar çalmıştınız?

Terenty sandalyesini masadan çekerek başını öne eğdi, ellerini dizine koydu, parmakları ile oynamaya başladı.

— Ne kadar? diye İlya tekrarladı. On bin mi? Kambur başını geriye itti:

— On bin mi? diye soludu. Deli misin? Hepsi beraber üç bin altı yüz kadardı. Böyle toplu parayı kim bulmuş?

— Büyükbaba Yeremei'nin parası on binden fazlaydı. diye İlya çıkıştı.

— Yalan.

— Öyle mi sanıyorsun? Bana kendi söyledi.

— Sanki saymasını biliyormuş gibi!

— Senden ve Petrukha'dan daha iyi bilirdi.

Terenty tekrar başını öne eğdi ve düşünceleri içinde kayboldu.

— Petrukha ne kadarını alıkoydu?

— Yediyüz kadar, diye Terenty içini çekti. Demek sen onbinden fazla olduğunu söylüyorsun? Bu kadar parayı nereye gizlemiş olabilir? Herşeyini aldığımızı sanıyordum. Belki de Petrukha beni aptal yerine koydu, ha?

— Çeneni kapayıp bütün meseleyi unutsan iyi edersin.

— Doğru, konuşmakta bir mâna yok, diye Terenty derin derin göğüs geçirerek konuştu.

Ilya para aşkı için insanların duyduğu açlığı düşünüyordu. Birden kendini on, yüz binlerce rublenin arasında düşledi. Oh, o zaman insanlara hadlerini bildirmez miydi? Hepsini ayaklarının dibine çö-meltirdi. Kendini kaybederek yumruğunu masaya indirdi. Çıkan sestten korkarak amcasına baktı.

Terenty ağzı açık bir halde, gözlerinde korku ile yeğenine bakıyordu.

— Sadece düşünüyordum, diye Ilya utangaç bir tavırla ayağa kalktı.

— Yaa! dedi kambur.

Terenty onun dükkâna girişini seyretti ve Ilya arkasında gözleri olmadığı halde bir çift gözün kendisini şüpheli şüpheli süzdüğünü fark ediyordu. Bir müddet amcasının birşey sormak ve bir meseleyi aydınlığa çıkarmak istercesine kendisini süzdüğünü fark etti. Bu Ilya'yı daha çok huzursuz yaparak hiç konuşmamasına sebep oldu. Günler birbirini takip ettikçe amcasının varlığı onu sıkıyordu. Hep kendi kendine: "Bu ne kadar devam edecek?" diye soruyordu.

İçinde bir çıban büyüyor gibiydi; her geçen gün hayatı büsbütün çekilmez bir hale koyuyordu. En fena tarafı hiç bir şey yapmak istememis ve hiç bir yere gitmek istememesi idi.

Böyle anlarda kendini dipsiz ve karanlık bir çukurun içine yavaş yavaş gömülüymüş gibi hissediyordu.

Taşraya kısa bir seyahate çıkmış olan Tatyana Vlasyevna, Terenty'nin seyahatten dönmesinden kı-

sa bir müddet sonra dükkâna geldi. Kahverengi ka-
ba pamuklu kadifeden gömlekli, acayip bakışlı ada-
mı görünce dudaklarım sarkıtarak:

— Senin amcan bu mu diye sordu.

— Evet, diye Ilya keskin bir şekilde cevap verdi.

— Yanında mı kalacak?

— Şüphesiz.

Ses tonundaki kesinlik Tatyana'nın daha fazla sormasına mani oluyordu. Kapıdaki Gavrik'in yerini işgal eden Terenty bu narin kadını ilgi ile seyrediyordu. Ilya'da durmuş, kadının serçe gibi dükkânın içinde oradan oraya zıplamasını seyrediyordu. Haşın bir cevap daha verebilmek için başka bir soruyu ümitle bekliyordu. Fakat Tatyana gözünün ucu ile Ilya'ya baktıkça sesini çıkarmıyordu. Biraz dolandıktan sora nihayet kasanın arkasına geçti ve hesap defterine bakmaya başladı. Bir taraftan da taşrada yaşamının ne kadar güzel olacağını anlatıyordu. Sıhhat için faydalı bulduğunu ve hayatın gayet ucuz olduğunu söylüyordu.

— Orada ufacık, şirin bir nehir var! Ve bir sürü neşeli dostlar! Bir tanesi telgrafta çalışıyormuş - şahane keman çaldı. Hele köylü çocukları! Ne yaramaz şeyler bir bilerseniz. Tıpkı sivrisineklere benziyorlar - etrafımızda dolaşıp hep bizden şunu bunu istediler. Onlara bunu anneleri ve babaları öğretiyor.

— Hayır, diye Ilya kuru bir şekilde konuştu. Anneleri ve babaları bütün gün çalıştıkları için çocuklara bakacak kimse yoktur. Yanılıyorsun.

Tatyana Vlashevna ona hayretle baktı ve bir şey söyleyecek gibi ağzını açtı ama daha fırsatı kalmadan Terenty gülümsiyerek konuşmaya başladı.

— Bugünlerde köylerde artık kibar halk kalmadı. Her köyün belli başlı emlak sahibi olanları var-

dı. Onlar hep köyde kalırlardı. Bugünlerde sadece para için geliyorlar.

Tatyana bakışlarını önce ona, sonra Ilya'ya çevirdi, hiç bir şey demeden başını deftere eğdi. Bir kaç dakika hiçbiri konuşmadı. Tek gürültü, çevrilen sayfaların çıkardığı hışırtı ve kamburun sırtını kapının tokmağına sürmesinden çıkan sestti.

— Seni yontulmamış seni, diye Ilya sakın, kuru bir sesle atıldı. Ağzından iyi bir şey çıkmadan önce izin almak istiyorsun. “Affedersiniz bana izin verebilir misiniz?...” İşte sen bunu söylemek istiyorsun. Çök dizlerinin üzerine ve söyle.

Tatyana Vlashevna defteri bırakınca, tezgâhın arasından yere koyarken yakaladı ve hızla kapağını kaparak masannı üzerine koydu. Sonra kahkaha-larla gülmeye başladı. Terenty başını öne eğdi ve sokağa çıktı. Bunu gören Tatyana, Ilya'nın siyah yüzüne kaçamak bir şekilde baktı, sonra hafif sordu:

— Kızgın mısın? Peki ama neden?

Bakışları müşvikti ve gözlerinde kurnaz ışıltılar vardı. Ilya ellerini uzatarak omuzundan yakaladı. Ona karşı birden nefretle dolmuş ve kucaklamak için içinde hayvanca bir arzu uyanmıştı. Sımsıkı sarılıp narin kemiklerini çtırdatmak istiyordu. Dişlerini göstererek sırttı ve kendine çekti. Tatyana kendini kurtarmak istedi.

— Dur!... Bırak beni!... Deli misin? diye fısıldadı. Beni burada sevemezsin. Hem dinle... amcanı burada tutamazsın... O kambur... İnsanlar ondan korkarlar... Bırak beni. Ona başka bir yer bulmalısın... Yapma!

Ama Ilya onu kollarına almıştı bile. Başını yüzüne doğru yavaşça eğiyordu.

— Ne yapıyorsun? Burada olmaz... Bırak beni!

Birden bir balığın kayganlığı kadar çevik bir halde Tatyana onun kollarından kurtuldu, kendini cadde tarafındaki kapıya attı.

— Ne kadar kabasın! diye titreyen elleri ile bluzunu düzeltmeğe çalıştı. Bekleyemez misin?

Ilya'nın kafası binbir türlü gürültü ile uğulduyordu. Hiç kıpırdamadan tezgâhın arkasında durdu, ellerini sıkıca birbirine kenetlemişti. Tatyana hınçla bakıyordu.

— İhtiraslı olmak iyi şey ama insan kendini kontrol etmesini bilmeli.

— Defol! dedi Ilya.

— Gidiyorum. Seninle bugün buluşamam ama öbür gün - aym yirmi üçü - benim doğum günüm. Gelir misin?

Tatyana konuşurken eli ile bluzunu düzeltiyordu, Ilya'ya bakmadı.

— Çık dışarı! diye Ilya bağırdı. Onu yakalayıp ıstırap çektiirmek için arzudan titriyordu.

Kadın uzaklaştı. O anda Terenty göründü.

— Senin ortak o mu? diye sordu.

Ilya başını salladı ve içini çekti.

— Şuna bak! Hem küçük hem de...

— İffetsiz diye Ilya sakın bir şekilde söylendi.

— Hımm diye Terenty aynı fikirde mırıldandı. Ilya amcasının kendisini dikkatle süzdüğünü anladı.

— Neye bakıyorsun? diye kızgın söylendi.

— Ben mi? Aman Allahım! Hiç bir şeye bakışım yok.

— Ben söylediğimi biliyorum. O iffetsiz bir insan. Bunun yerine daha da fena bir şey söylesem aynı derecede doğru olur.

— Demek böyle diye kambur sempati dolu bir sesle içini çekti.

— Nasıl? diye Ilya atıldı.

— Başka bir deyişle.

— Başka bir deyişle, ne?

Terenty Ilya'nın ses tonundan korkmuş bir halde etrafına bakındı.

— Başka bir deyişle... Sen daha iyi bilirsin diye biraz durakladıktan sonra söyledi.

Hava kasvetliydi günlerdir yağmur yağıyordu. Temiz, gri yol taşları neşesiz bir şekilde gri gökyüzüne bakıyorlardı. İnsanların da yüzleri aynı şekilde gri ve kederliydi. Taşların arasındaki girintiler çamurla doluydu. Ölümü andıran şiddetli rüzgâr ağaçların üzerindeki sarı yaprakları alıp götürmüştü. Dışarıda birisi halıların veyahut tüylü bir şeyin tozunu dövüyor olmalıydı ki tok sesler havada yayılarak içeriye kadar giriyordu. Caddenin nihayetindeki evlerin üzerindeki gökyüzü kalın ve gri beyaz bulutlarla kaplıydı. Muazzam rüzgârla birbirlerinin üzerlerine tırmanıyorlar, böylece devamlı bir şekilde şekil değiştirerek yükseliyorlardı. Bir an ateş dumanına, sonra dağlara, daha sonra da nehre benziyorlardı. Bulutlar evlerin üzerinde iyice keşiflediği zaman sanki yıkmak için gizli bir maksatları varmış gibi görünüyorlardı.

Ilya tepesindeki bu yaşıyan duman duvarını hissedince soğuktan ve ümitsizlikten titredi, sonra kendi kendine konuştu:

— Herşeyi bırakmak gerek... Dükkânı falan, her şeyi... Amcam, Tatyana ile işi devam ettirsin. Ben gideceğim...

Kafasında uçsuz bucaksız yeşil tarlaları düşünüyordu. Üzerinde gri bulutlarla kaplı geniş bir gökyü-

zû vardı. Tarlaların ortasında iki taraflı huş ağacı ile çevrili büyük bir yol uzuyor kendisi de bu yolda yürüyor ve ayakları çamura batıyordu. Yüzü ise soğuk yağmurla yıkanıyor. Ne tarlada, ne de yolda kendisinden başka yaşayan varlık yoktu. Hatta ağaçlarda kuşlar bile gözükmüyordu. Sadece tepesinde sessizce hareket eden kurşundan bulutlar vardı.

“Kendimi öldüreceğim” diye kayıtsız bir şekilde düşündü.

İki gün sonra sabah uyandığında, açık takvimin üzerinde “23” e gözü takıldı ve bu gün Vera’nın mahkemesi olduğunu hatırladı. Dükkândan kaçabilmek için bir fırsat bulabildiğine memnundu, aynı zamanda kızın kaderi ile derinden ilgileniyordu. Bir bardak çayı telâşla içtikten sonra doğru mahkeme binasına koştu. İçeri kabul edilmek için henüz çok erkendi, fakat girişte bir gurup insanın kapıların açılması için beklediğini gördü. İlyâ da sırtını duvara dayayarak onlara katıldı. Mahkeme binası kilise ile karşı karşıyaydı. Solgun ve yorgun bir güneş arada bir buullarm arasından görünüyordu. Fakat daha bir dakika bile geçmeden kilisenin üzerine gelen gölge yavaş yavaş ağaçları, yolu içine alıyor, derken hertaraf kararıyordu.

Girişte bekleyen halkın, yüzleri asık ve bakışları açtı. Yorgun gözlerini birbirlerine deviriyorlar, ağır ağır konuşuyorlardı. İçlerinden uzun saçlı, kırıksık şapkalı ve çenesinin altına kadar ilikli ince palto giymiş olan bir adam donmuş ince parmakları ile devamlı bir şekilde kırmızı sakalını ovuşturuyor ve ayaklarını yere vuruyordu. Bir diğerinin ise üzerinde koyun derisinden yamalı ceket vardı, başındaki şapkasını gözlerinin üzerine kadar çekmişti Bu vaziyette başı göğsünün üzerinde gibi görünüyordu.

Bir elini ceketini içine, diğerini de pantolonun cebine sokmuştu. Siyah saçlı ceketli ve uzun çizmeli bir adam da böceğe benziyordu. Huzursuz bir varlıktı, hiç durmadan keskin hatlı yüzünü göğe çeviriyor, ısıklık çalıyor, kaşlarını çatıyor ve kocaman dili ile bıyığına dokunmaya çalışıyordu. İçlerinde en çok konuşanı oydu.

— Kapıyı açmak mı? diye bir ara bağırarak söylendi. Henüz değil. Hımm, biraz daha var. **Mon-**her siz hiç kütüphaneye gittiniz mi?

— Hayır, henüz değil diye gürleyen bir cevap duyuldu. Bu ses uzun saçlı adamdan çıkmıştı.

— Allah kahretsin, burası çok soğuk.

Uzun saçlı adam sempatik bir şekilde homurdandı. Sonra düşünceli bir şekilde şöyle söylendi:

— Kütüphaneler, mahkeme binaları olmasaydı nerede ısınırdık?

Siyah saçlı adam sesini çıkarmadan omuzlarını silkti. İlyâ bunları seyrediyor ve konuşmalarını dinliyordu. Bunların kapıdan kapıya dolaşıp ellerinde yazılı kâğıtlarla yardım dilenen veyahutta köylülere dolandıran kimseler olduklarını anlamıştı.

Kapının ötesine bir çift güvercin kondu. Dişi olanı şişmandı ve yuvarlak göğsü öne doğru çıkıntılıydı. Erkeğinin etrafında yüksek sesle öterek gururla dolaşıyordu.

— Kışt! diye siyah saçlı adam bağırdı. Koyun derisi ceketli adam şaşırarak başını kaldırdı. Yüzü şiş ve esmerdi. Gözleri ise cam gibiydi.

— Güvercinlere tahammül edemem diye siyah saçlı adam kuşların uçuşlarını seyrederken bağırdı. Zengin dükkân sahipleri gibi çok şişman şeyler. Hem ötüşleri çok iğrenç. Duruşma için mi geldin? diye birden İlyâ'ya sordu.

— Hayır.

Siyah saçlı adam baştan ayağa gözleri ile onu süzdü.

— Tuhaf diye mırıldandı.

— Nesi tuhaf? diye İlya sordu.

— Öyle görünüyorsun diye adam çabucak söylendi. Ah, işte kapıyı açıyorlar...

Açılan kapıdan içeri dalan ilk kişi o olmuştu. Onun bu sözüne alman İlya, adamı takip etti ve bu ara uzun saçlı adamla çarpıştı.

— O kadar telâşlanma, cahil herif diye adam sakın bir şekilde söylendi. Ama kendisi de İlya'ya çarparak onun önüne geçti.

İlya onun bu davranışı ile gücenmekten çok şaşmıştı. "Komik" diye düşündü; "Büyük bir kişiymiş gibi öne geçiyor ama bir de kendisine bak."

Mahkeme salonu sessizdi. Herşeyin bir ağırlığı varmış gibiydi ve yeşil örtülü uzun masa, arkalığı yüksek sandalyeler, oymalı resim çerçeveleri, jüri'nin maroken renkli koltukları ve parmaklığın arasındaki tahta kanape insana korku veriyordu. Pencereler kalın duvarlar içine gömülmüştü ve perdeler ağır bir şekilde salanıyordu. Kapılar gürültüsüz bir şekilde açılıyor ve gene aynı sessiz adımlarla üniformalı adamlar içeriye girip çıkıyorlardı. İlya etrafına baktı ve, Mahkeme Heyeti geliyor! diye duyunca içinde büyük bir korku uyandı. Kanunun emrettiğini bile bilmediği halde herkesten evvel ayağa fırladı. İçeri girenlerden biri kendi dükkânının karşısında oturan Gromov'du. O ortadaki sandalyeye oturdu ellerini saçından geçirerek kabarttı, yakasını düzeltti. Yüzünün ifâdesi her nedense İlya'ya huzur vermişti. Sağ yanında hoş bakışlı, gözlüklü, yaşlı bir adam vardı; sol tarafında ise çıplak kafalı, kırmızı sakal-

lı, boş ve tahta gibi yüzlü bir adam oturuyordu. İlyâ hiç kıpırdamadan içlerinden birinin her an ayağa kalkmasını bekliyordu.

Başını aniden sola çeviren İlyâ, orada tanıdık şişman bir yüz gördü. Bu, Petrukha Filimanov'du. Maroken kaplı koltukların en başında oturmuş ve başını arkasına dayayarak etrafını seyre dalmıştı. Bakışları iki defa İlyâ'ya takıldı. Her seferinde İlyâ yerinden kalkıp Petrukha'ya veyahutta Gromov'a bir şeyler söylemek arzusu ile kıvrandı.

"Hırsız! Senin oğlunu nasıl dövdüklerini biliyorlar mı?" kelimeleri zihninde parlamıştı. Aynı anda boğazında yanma hissi duydu.

Gromov sakın bir sesle:

— Suçlu olarak itham ediliyorsunuz... diyordu, ama İlyâ bunun kime söylendiğini görmüyordu. Gözlerini sabit bir şekilde Petrukha'nın yüzüne dikmişti. Onun burada oturup diğerleri için karar vermesinin korkunçluğu karşısında şaşkına dönmüştü. Mahkûm, lütfen bize dükkân sahibi Anisimov'a hakikaten; "Bekle! Ben sana gösteririm!" deyip demediğini söyler mi? diye müddeiumumi cansız bir sesle alnını ovarken sordu.

Ufak havalandırma penceresi, menteşelerinin üzerinde gıcırdayarak açılmıştı.

İlyâ jüri'nin içinden iki kişiyi daha tanıdığını keşfetmişti. Petrukha'nın arkasında biraz yükseğinde sıvacı Silachov oturuyordu. O yanık tenli, haşin, ufak yüzlü köylü tipinde bir adamdı; Petrukha ile sık sık dama oynarlardı. Rivayete göre adamlarından biri ile milnakâşa esnasında yapı iskelesinden onu atmış ve adam da neticede aldığı yaralardan dolayı ölmüştü. Ön sırada Petrukha'nın diğer bir yanında, büyük tuhafiye dükkânı olan Dodonov vardı. İlyâ

sık sık ondan öteberi aldığı için ne kadar zalim ve aç gözlü olduğunu biliyordu.

— Şahit! Anisimov'un evini yanarken gördüğü zaman... "Gırrrç! diye pencere o esnada gıcırdadı, aynı anda Ilya'nın içinde de bir şeyler gıcırdamıştı.

— Aptal! diye Ilya'nın komşusu fısıldadı. Ilya etrafına bakındı; bu siyah saçlı adamdı, dudaklarında alaylı bir gülümseme vardı.

— Kim? diye Ilya ona donuk bir şekilde bakarak sordu.

— Mahkûm, kafasını kullanmak için elinde mükemmel bir fırsat vardı ama parmaklarının arasından kaçırdı. Eğer şimdi ben olsaydım...

Ilya mahkûma baktı. Köşeli yüzlü uzun boylu bir adamdı. Yüzünden korku ve cehalet akıyordu. Bir köşeye atılmış ve etrafı düşmanlarla çevrilmiş, artık mücadele etmeye gücü kalmamış köpekler gibi dişlerini açmış oturuyordu. Petrukha, Silachov, Dodonov ve diğerlerinin bakışları bu adama çevrilmişti. Ilya onların içlerinden yakalandığına göre suçlu olmalı dediklerini sanıyordu.

— Çok sıkıcı diye komşusu fısıldadı. Söntük bir dâvâ. Mahkûmu aptal, davacı paçavranın biri, şahitler her zamanki gibi mankafa. Eğer ben dâvâcı olsaydım ne diyeceğimi bilirdim.

— Suçlu mu? diye Ilya korkudan hafifçe ürperdi.

— Eh. Ama sorguya çekilecek. Kendini nasıl müdafaa edeceğini bilmiyor. Köylülerin hiç biri bilmez. Et ve kemikten ibaret değersiz şeylerdir. Zerre kadar kurnazlık bilmezler!

— Doğru...

— Yirmi kapağın var mı? diye adam birden sordu.

— Evet.

— Ver bana.

Ilya cüzdanını çıkardı ve hiç düşünmeden adama parayı verdi. Sonra ona yan gözle bakarak: “Oldukça kurnaz!” diye içinden geçirdi.

— Sayın jüri heyeti diye dâvâcı alçak ve tesir edici bir sesle konuştu. Bu adamın yüzüne bakın. Şahidin delilinden daha açık suçu işlediği reddedilmez bir gerçek. İnsan yüzüne baktıkça tipik bir suçlunun karşısında olduğuna kanaat getiriyor. Bu bir kanun düşmanı, sosyete düşmanıdır...

“Sosyete düşmanı” kendisine bu şekilde hitap edildiği zaman ayakta durması gerekirken o oturuyordu, bunu hissedince hemen ayağa kalktı. Baş önünde idi, kolları boş bir halde iki yanında sallanıyordu. Kendini adaletin pençesinne! terk etmişti.

Gromov arayı verince, Ilya ve siyah saçlı adam koridora çıktılar. Adam ceketinin cebinden buruşmuş bir sigara çıkartarak düzeltmeye çalıştı. Bir taraftan da Ilya ile konuşuyordu.

— Aptal, masum olduğuna yemin ediyor. Yangın çıkartmadığını söylüyor. Burada yemin etmenin bir faydası olmaz; sadece pantolonunu indir ve arka kısımlarını göster. Dükkân sahibi insafsız olduktan sonra her türlü bahaneyi bulur.

— Onun hakikaten suçlu olduğuna inanıyor musunuz? diye Ilya düşünceli bir şekilde sordu.

— Belki de, çünkü aptal. Zeki insanlar hiç bir zaman suçlu olmazlar. diye adam sigarasının dumanını üflerken ciddi bir tavırla konuştu.

— Jüri’de oturan adamlar var... diye Ilya alçak ve gergin bir sesle konuşmaya başladı.

— Adamlar değil, çoğu dükkân sahipleri dedi, siyah saçlı adam.

İlyâ ona bir bakış fırlatarak :

— Bazılarını tanıyorum, dedi.

— Öyle mi?

— Mükemmel bir takım!

— Tren yolu hırsızları, diye adam yüksek sesle haykırdı.

Sigarasını attı, dudaklarını büzerek ıslık çalmaya başladı. Herkese küstahça bakıyor, çaldığı ıslığa vücudundaki her kemiği uydurmaya çalışarak oynuyordu.

— Her zamanki şey. Bütün olarak bizim adaletimiz birçok meselelerde hafif bir komedi diye adam omuzlarını oynatarak söylendi. İyi besililer, açların kötü hareketlerini düzeltmeye teşebbüs ederek zihinleri için eksersiz bulurlar. Ben mahkemede vaktimin çoğunu geçiririm ama hâlâ açım, iyi beslenmiş birini itham etmesini bekliyorum, bunu görmem lâzım.

— Tok açın halinden anlamaz, diye bir atasözü vardır, diye İlyâ belirtti.

— Saçma. Çok iyi anladıkları için böyle tavizsiz davranıyorlar.

— Eğer iyi beslenmiş ve namuslu olsalar, bunun zıyam olmaz, diye alçak bir sesle devam etti. Ama iyi beslenmiş ve dolandırıcı oldukları takdirde nasıl diğerlerini adil olmaya sevk edebilirler?

— Dolandırıcılar tam mânâsı ile iyi hakimdirler. diye siyah saçlı adam ciddi bir şekilde konuştu. Neyse şimdi hırsızlık vakasını dinleyeceğiz.

— Hapis olan benim bir tanıdığım, diye İlyâ hafifçe söylendi.

— Deme, diye adam ona aceleci bir bakış fırlatarak mırıldandı. Neyse, senin şu tanıdığına bir bakalım.

Ilya'nın kafası karışıkı. Sepetten bezelye çıkartır gibi kelimeleri ağzından çıkaran bu sırm gibi adama sormak istediğı bir çok şey vardı ama her nedense halinde sormasını istemeyen korkulu bir görünüşü vardı. Halbuki Petrukha'mn burada hakim rolü oynaması içinde ezici bir ağırlık yaratmıştı. Tıpkı demirden bir bağın kalbini sıkıştırması gibi.

Mahkeme salonuna girerken Pavel Grackov'un ufak kafası ve kulaklarını arkasından gördü. Neşelenerek Pavel'in ceketinin kolunu hafifçe çekti ve yüzüne sırttı. Pavel'da sırttı ama huzursuz ve gergin bir şekilde.

Bir kaç saniye hiç konuşmadan birbirlerinin yüzlerine baktılar. Her ikisi de bir şeyler söylemenin ihtiyacını duyuyorlardı.

— Seyretmeye mi geldin? diye Pavel hafifçe gülümsedi.

— O burada mı? diye Ilya utanarak sordu.

— Kim?

— Şu senin Sonya.

— O benim değil diye Pavel kuru bir şekilde lâfım kesti.

Şimdi mahkeme salonunda idiler.

— Beraber oturalım, diye Ilya teklif etti.

Pavel bir an tereddüt etti.

— Görüyorsun... Arkadaşlarım var...

— Oh, peki.

— Hoşça kal.

Pavel aceleci adımlarla uzaklaştı. Ilya onun gidişini seyrederken içindeki yarasına dokunduğunu hissetti. Büyük bir acı ile sarsıldı. Pavel'in iyi, yeni bir ceket almasına ve son birkaç ay içinde yüzünün temiz bakımlı oluşuna hayret ederek kışkandı. Gavrik'in ablası, Pavel'in gittiğı sırada oturuyordu.

Ona bir şeyler söyleyince kız çabucak İlya'ya doğru baktı. İlya bu gergin bakışlar karşısında başını çevirdi ve kalbindeki hiddet onu daha sıkı sardı.

Vera bu sırada içeri getirilmişti. Başında beyaz bir başörtü ve üzerinde mahkûmların giydiği gri bir elbise ile parmaklığın arkasında durdu. İlya onu profilden görüyordu. Alnında bir tutam altın gibi saç buklesi vardı ve yanakları solgun, dudakları sımsıkı kapalıydı. İnatla ve gergin bir şekilde Gromov'a bakıyordu.

— Evet... evet... hayır... Vera'nın kelimeleri kulaklarında çınlıyordu.

Gromov ona kibarca baktı ve tıpkı bir kadının mırıldanmasını andıran bir sesle konuştu:

— Kapitanova o gece yaptıklarınızı itiraf ediyormusunuz... Adamın sesi karnından emekliyerek çıkıyor ve Vera'nın kulaklarında çınlıyordu.

İlya, öne doğru eğilmiş, kepini elleri ile dizinin üzerinde buruşturan Pavel'e baktı. Yanındaki kız dimdik oturuyor, kendinden emin görünüyordu. Bakışlarıyla, Vera'ya, hakimlere, jüri'ye, halka hükmediyordu. Başını sağdan sola boyuna çeviriyordu ve dudakları ince bir hatla sımsıkı kapalıydı. Gözlerinde gururlu ifade vardı.

— İtiraf ediyorum, dedi Vera. Sesi titriyordu; tıpkı çatlak bir porselene kaşıkla vurulduğu zaman çıkan sese benziyordu.

Jüri'den iki kişi, Dodonov ve kırmızı saçlı komşusu kafa kafaya vererek sessizce dudaklarını oynattılar ve kıza bakarken gülümsediler. Petrukha Filimanov koca vücudu ile öne doğru uzanmıştı ve yüzü her zamankinden daha kırmızıydı. Juriden bir kaç kişi daha Vera'ya baktılar, hepsi özel bir dik-

katle tetkik ediyorlardı. İlyâ bunun sebebini biliyor ve kızılıyordu.

“Bunlar Vera'nın tarafını tutanlar, buna rağmen bakışları ile kızın vücudunu inceliyorlar” diye dişlerini sıkarak düşündü. Petrukha'ya, “Hey sen hayvan!” diye bağırmmak için kendini zor tutuyordu.

Nefesini kesecek kadar boğazı düğümlemişti.

— Söyleyin bana... Kapitanova, diye hakim dilini ağır bir şekilde çevirerek konuştu. Gözlerini sıcaktan yanmış gibi döndürüp duruyordu. Uzun zamandan beri mi fuhuş yapıyorsunuz?

Vera kızaran yanaklarını eli ile ovuşturdu.

— Evet. dedi.

Cevabı kesindi. Dinleyiciler arasında genel bir mırıltı oldu. Pavel başını daha çok öne eğmişti, sanki saklamaya çalışılıyordu. Bir taraftan da kepini buruşturup duruyordu.

— Tam olarak ne zamandan beri?

Vera cevap vermedi, sadece bakışlarını Gromov'a dikerek durdu.

— Bir sene mi? İki mi? Beş mi? diye hakim ısrar etti.

Vera hâlâ cevap vermiyordu. Sanki taştan yapılmıştı. Hiç kıpırdamıyordu.

— Arzu ettiğiniz takdirde cevap vermiyebilirsiniz, diye Gromov bıyıklarını bükerek konuştu.

Bunun üzerine Vera'nın avukatı yerinden fırladı. Bu sivri çeneli, yuvarlak gözlü bir adamdı. Burnu uzun ve ince idi, bu ona sivri yüzlü bir görünüş veriyordu.

— Bu mesleği seçmenizde sizi zorlayan sebebini ne olduğunu söyleyin Kapitanovs, diye ince sesi ile atıldı.

— Hiç bir şey mecbur etmedi, dedi Vera. Avukatlarının yüzüne bakıyordu.

— Hımm. Pek öyle değil. Bana söylediğinizi hatırlıyorum...

— Hiç bir şey bilmiyorsunuz, dedi Vera. Başım çevirerek ona inatla baktı. Sesinde hiddet vardı. Sizi hiç bir şey söylemedim. Dinleyicilere bir an baktı, sonra tekrar bakışlarını avukatlarına çevirdi. Bir an tereddütten sonra hakime baktı. Bunu inkâr edebili miyim? diye başını sallayarak sordu.

Ilya heyecandan titredi ve Pavel'e baktı. Ondan kesin bir şey bekliyordu. Fakat Pavel önündeki adamın başının arkasından bakıyor, ne bir kelime söylüyor, ne de kıpırdıyordu.

Gromov gülümseyerek bir kaç kelime söylemesinden sonra Vera alçak bir sesle konuşmaya başladı:

— Sadece zengin olmak istiyordum. Parayı bunun için aldım. Hepsi bu kadar. Her zaman zengin olmak istemişimdir.

Jüridekiler birbirleriyle fısıldaştılar, kaşlarını çattılar. Hâkimlerin de yüzleri asılmıştı, memnuniyetsizliklerini ifade ediyorlardı. Mahkeme salonunda çıt yoktu. Dışarıdan kaldırım taşlarına basan askerlerin ölçülü adım sesleri geliyordu.

— Mahkûmun itiraf ettiğini görerek şunu teklif ediyorum... diye müddeiumumi konuştu.

Ilya orada bir saniye daha duramayacağını hissederek yerinden kalktı ve dışarı çıkmaya çalıştı.

— Hişt! diye mübaşir yüksek sesle bağırdı.

Tekrar yerine çöktü ve Pavel gibi başını önüne eğdi. Petrukha'nın kırmızı, gururlu yüzünü görmeye tahammül edemiyordu. Bir an kendi durumunu düşünerek dehşet içinde kaldı.

Kalkıp itiraf ettiği takdirde aynı şeyi ona da

yapacaklardı. Petrukha onu mahkûm edecek, sürgün edilecek ve kendisi de aynı şekilde yaşamaya devam edecekti. Kafası bu fikre takılarak oturdu, hiç bir şey duymuyor, kimseyi görmüyordu.

— Böyle konuşamazsınız! diye Vera titreyen sesle bağırdı. Sonra boğazına sarılarak ağlamaya başladı.

Odada alçak sesle mırıldanmalar başlamıştı, herkes kızın ağlamasına şaşmıştı. Parmaklıkların arkasında demirlere tutunmuş hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Ilya yerinden fırladı ve öne geçmek istedi ama halk ters yönden gittiği için ne olduğunu anlamadan kendini koridorda buldu.

— Ruhunu çırılçıplak bıraktılar, diye siyah saçlı adamın sesini duydu.

Solgun yüzlü Pavel bitkin bir halde duvara yaslanmıştı, çenesi titriyordu. Ilya onun yanına giderek tuhaf bir şekilde baktı:

— Evet, ne dersin? dedi.

— Pavel ona baktı, ağzını açtı ama hiç ses çıkmadı.

— Onu mahvettin, değil mi? dedi Ilya. Pavel kırbaçlanmış gibi şaşırmıştı. Bir elini omuzuna koyarak konuştu:

— Ben mi? Niçin?.

Ilya onun elini çekerek;

“Sen ha! Parayı kendin için çaldığını söylediğini duymadım mı? demek istedi ama bunun yerine şöyle dedi:

— Petrukha Filimanov onu itham etti. Bu da doğru sayıldı, diye dişlerini gıcırdattı.

Pavel kendisine çeki düzen verdi. Yüzü kızarak telâşla bir şeyler söylemek istedi, ama Ilya hiç

dinlemeden çekildi gitti. Hâlâ dişlerini gıcırdatıyordu, tıpkı sahipsiz köpek gibi bütün gün hava karıncaya kadar ve açlıktan bayılacak bir hale gelinceye kadar sokaklarda dolaştı.

Evlerde lâmbalar yanmış ve sokağa ince, sarı ışık hüzmeleri sızmıştı. Bunlar pencere camlarında gölge ile, karışık şekiller yaratıyorlardı. İlyâ durarak bu şekilleri incelemeye koyuldu. Bu ona Gro-mov'ların pencerelerindeki saksıları, masal perisine benzeyen karısını ve evlerinde kederli şarkılar söyleyip gülen misafirleri hatırlattı.

Bu esnada caddeden dikkatli adımlarla bir kedi geçiyordu.

“Bir birahaneye gideyim” diye İlyâ düşündü, caddenin ortasına fırladı.

— Dikkat et! diye ikaz eden bir haykırış duydu. Bir atın kafası burnunun dibinden geçti ve yüzünde ılık nefesini bıraktı. Arabacının küfürü kulaklarında olduğu halde kenara fırladı. Birahaneye gitmekten vaz geçti.

“Yük atı değil - beni öldürmezdi” diye sakın bir tavırla düşündü. “Ama birşeyler yemem lâzım... Vera şimdi gerçekten mahvoldu... Aynı zamanda gururluydu. Pavel'den bahsetmek istemedi... Hikâyesini anlatmaya lüzum görmedi... Kimseyi değerli bulmadı... Eğer onun yerinde Olimpiada olsaydı... Yok, hayır, Olimpiada iyidir. Eğer Tatyana olsaydı...”

Bu ona bu günün, Tatyana'nın doğum gününün olduğunu hatırlatmıştı. Önce partiye gitmek istemedi ama sonradan gitmek için içinde ani bir arzu duydu.

Bir araba kiralıyarak yola çıktı, bir kaç dakika sonra Avtonomov'ların yemek odalarının koridorla-

rında duruyordu. Işığın karşısında gözlerini kısarak büyük masanın etrafında oturan insanlara boş boş gülümsiyerek baktı.

— Ah, nihayet gelebildin! diye Kirik bağırdı. Çikolata mı getirdiniz? Ne! Doğum günü için hediye yok mu? Ne biçim arkadaşlık?

— Neredeydin? diye ev sahibi sordu.

Kirik onun kolundan tutarak masanın etrafında dolaştırdı ve misafirlerine tanıştırdı. İlyâ onların ılık ellerini sıktı. Fakat hepsinin sırttan yüzleri kafasında kocaman bir kâbus olarak kaldı. Domuz rostosunun kokusu burnunu doldurmuştu. Kulağı konuşan kadın sesleriyle çınliyordu. Gözleri yanıyordu, etrafında karmakarışık renklerden başka bir şey görmüyordu. Oturduğu zaman ayaklarının ağrıdığının farkına vardı. Açlıktan karnı gurulduyordu.

Hiç konuşmadan bir dilim ekmek alarak yemeye koyuldu. Misafirlerden biri öksürdü ve Tatyanâ Vlasyevna ona şöyle dedi:

— Niçin beni tebrik etmiyorsun? Çok kibar bir misafir doğrusu! İçeri giriyor, bir kelime bile söylemeden yemeye başlıyor!

Masanın altında İlyâ'ya hafif bir tekme attı, sonra çaydanlığa su koyarken eğildi.

İlyâ ekmeğini bıraktı, ellerini ovuşturarak yüksek sesle konuşmaya başladı:

Bütün günümü mahkemede geçirdim.

Kendi sesi mırıldanmalar arasında gayet açık olarak belli oluyordu. Misafirler susmuştu. İlyâ hepsinin bakışlarının kendi yüzünde olduğunun farkına varınca utandı ve kaşlarının altından onlara bakmaya başladı. Bu geniş omuzlu, kıvrıkcık saçlı genç adamın enteresan bir şey söyleyeceğini sanarak bakıyorlardı. Odayı gergin bir sessizlik doldur-

muştı. Bir sürü düşünce Ilya'nın kafasında dönüp dolaşıyordu. Nihayet hepsi ruhunun karanlığı tarafından yutuldu gitti.

İnsan bazen mahkemede, enteresan hikâyeler duyuyor, diye Felitzata Gryzlova ince sesiyle konuştu.

Tatyana Vlasyevna'nın yanakları kızarmıştı. Kirik de bu sırada gürültülü bir şekilde burnunu sildi.

— Demek bütün günü mahkemede geçirdin...

“Beğenmediler” diye Ilya düşündü, dudakları gülümsiyerek hafifçe aralandı. Misafirler bu konuda bir çok şey anlatmaya başladılar.

— Bir defasında bir cinayet olayı işitmiştim, diye genç telsizci konuştu. Bu siyah gözlü, ufak bıyıklı bir adamdı.

— Böyle heyecanlı şeylere bayılırım! diye Travkin'in karısı haykırdı.

Kocasını misafirlere bakarak şöyle dedi:

— Genel duruşmalar, genel bir hayır duasıdır.

— Samk, Yevgenev adına bir arkadaşımı, diye telsizci devam etti. Bir gün bir kasa parayı beklerken ufak bir çocukla oynamaya başlamış ve birden onu vurup öldürmüş.

— Ne kadar korkunç! diye Tatyana Vlasyevna haykırdı.

— Vurup öldürdü, diye telsizci tekrarladı.

— **Bir kerede ben şahit olarak bir davaya katılmışım** diye Travkin kuru sesi ile konuştu. Ve oradayken bir adamın yirmi üç yeri soyduğunu işittim. Fena değil, değil mi?

Kirik alaylı bir kahkaha salıvermişti. Misafirler şimdi iki guruba ayrılmışlardı. Bir kısmı telsiz-

cinin anlattığı cinayeti, diğerleri de Travkin'n anlattığı hırsızlık olayını dinliyorlardı.

Ilya gözlerini ev sahibesine dikmişti, içinde bir şeylerin alev aldığıнын farkındaydı. Ama bu gayet yavaş bir şekilde kalbini sarıyordu. Ilya Avtonomovların ne kadar korktuklarını hissedince misafirlerine şok tesiri yapacak bir şey söylemek istedi. Zihni gittikçe aydınlanmıştı.

Tatyana Vlasyevna diğer odada şişelerle dolu bir masanın başında duruyordu. Kırmızı renkli buluzu duvarlarda akis yapıyordu. Odanın içinde âdeta kelebeği andırıyordu. Yüzünde ev hanımlığının verdiği bir gurur vardı. Ilya iki defa onun kendisine gözü ile gelmesi için işaret ettiğini gördü ama gitmedi. Canının sıkıldığını görmekle mutluluk duyuyordu.

— Ne diye manken gibi oturuyorsun? diye Kirik ona seslendi. Korkma, istediğini söyle. Bunların hepsi tahsilli insanlar - seni küçük görmezler.

Ilya aniden yüksek bir sesle konuşmaya başladı.

— Bugün tanıdığım bir kızın mahkemesi vardı. Düşük bir kadındır ama aslında çok iyi bir insandır.

Bir kez daha bütün dikkatler ona çekilmişti. Felitzata Yegorovna dişlerini meydana çıkaran bir şekilde sırıttı.

Telsizci ise bıyıklarını düzeltirken ağzını kapıyordu. Herkes dikkatli ve ciddi görünmeye çalışıyordu.

Tatyana Vlasyevna'nın elinde tuttuğu çatal bıçakları birden masaya bırakması ile çıkan ses Ilya'nın kalbine müzik gibi tesir etmişti. Sakin bir şekilde masanın etrafındaki misafirlere baktı ve devam etti:

— Neye gülüyorsunuz? Aralarında bazı çok iyi kızlar vardır.

— Vardır, vardır, diye Kirik telâşla söylendi. Ama fazla açık konuşma.

— Bunların hepsi okumuş kişiler, dedi Ilya. Ufak bir hata yaparsam beni küçük görmezler.

Birden içinde bomba gibi bir şeyin patladığını hissetti. Acı acı güldü. Pervasız kelimeler ağzından çıkarken kalbi gayet rahattı.

— Evet, bu kız tüccarın, birinden bir miktar para çalmış.

— Bu kadarı da fazla, diye Kirik yüzünü komik bir şekle sokarak söylendi.

— Siz kendiniz onun ne zaman ve nasıl çaldığını tahmin edebilirsiniz. Belkide hiç çalmamıştır, belki de bu sadece hediye idi.

— Tatyana! diye Kirik seslendi. Gel buraya! Ilya hikâyeler anlatıyor! Aman ne komik!

Fakat Tatyana Ilya'nın yanına gelmişti bile.

— Hiç komik bir tarafını bulmuyorum, diye zorla gülümsiyerek omuzlarını silkti. Alelâde bir hikâye. Böyle yüzlercesini işittim. Hem burada masum genç kız yok, onun için sonra devam edersiniz. Öbür odaya gelin, içkileriniz ve hors-d'œuvres'larınız hazır.

— Haydi lütfen! Ho-ho!

— İştah açar, diye Travkin yutkundu.

Hepsi Ilya'mın yanından çekilmişlerdi. Ev sahiplerinin istememesi yüzünden onların kendisini dinleme arzularının kaybolduğunu görmüştü. Bu onu daha çok heyecanlandırdı. Ayağa kalkarak hepsine seslendi:

— Ve inanır mısınız - bu kızı mahkeme edenlerin hepsi onu bir defadan daha fazla kullanmışlardır.

Bazılarını tanıyorum. Onlar hırsızlardan daha beterler.

— Haydi, haydi, diye Travkin inatçı bir şekilde parmağını kaldırarak konuştu. Bu şekilde konuşmamalısın. Onlar jüri üyeleri ve ben kendim de...

— Tamam, jüri üyeleri, diye Ilya bağırdı. Kendileri üç kâğıtçı olduktan sonra nasıl adil olabilirler...

— Affınızı dilerim! Mahkeme müessesesinin jürisi, Majeste II. Alexander tarafından umumi menfaat için yapılan bir reformdur. Böyle büyük bir kuruluşa leke atacak kadar ileri gitme.

Ilya'nın yüzüne, yiyecekmiş gibi bakıyordu, şişman temiz traşlı yanakları titriyor, gözleri sağdan sola dönüp duruyordu. Misafirlerin bir kısmı onlara sokulmuş, diğerleri kapının önünde bekleyip entere-san durumu seyrediyorlardı. Ev sahibesi bembeyaz olmuştu ve titriyordu. Yamndakilerin kollarından çekiyor:

— Oh, bırakın! diye bağıırıyordu. Önemli değil! Kirik misafirlere yol göster.

Kirik ise gözlerini şaşkın şaşkın kırptı ve:

— Haydi arkadaşlar, reform meform cehennemin dibine. Bırakın felsefeyi, dedi.

— Felsefe değil, politika, diye Travkin sırttı. Ve böyle şeylerden bahseden kimselerden şüphe edilir, tehlikeli adamlardır bunlar.

Ilya fitili almıştı. Bu ufak tefek şişman, nemli dudaklı, iyi traşlı adama karşı gelmekten büyük bir zevk duyuyordu. Aynı zamanda Avtonomov'ları misafirlerinin önünde bozmaktan neşesi bir kat daha artmıştı. Sinirleri daha sakinleşmiş, bu insanlarla boy ölçüşmek ve onları çileden çıkarmak en büyük isteğiydi. İçindeki büyük arzusu tıpkı çelikten bir

zembereği andırıyordu. Sesi gittikçe sakinleşmiş ve katileşmişti.

— Bana istediğinizi söyleyebilirsiniz - hepiniz okumuş kişilersiniz - ama bu kelimelerimi sizlerden saklamama mani olamayacağımız. Tok açın halinden anlar mı? Açlar hırsız olabilirler ama toklar da böyledir.

— Kirik Nikodimovich! diye Travkin hırıldadı. Bu yüz karası! Bu bir... bir...

Fakat bu sırada Tatyana Vlashevna onun kolundan tutup çekerek götürürken, yüksek sesle şöyle dedi:

— Haydi, yumurtalı, yeşil soğanlı tereyağlı en sevdiğiniz sandevicler var...

Hımm... Bunun gibilerini bilirim! diye Travkin incinmiş bir sesle mırıldandı, dudaklarını şırıltıyordu. Karısı kocasının koluna girerken İlya'ya azarlarcasına baktı.

— Yok yere üzülme Anton, dedi.

— Salatalık ve domates turşusu, diye Tatyana değerli misafirlerini sükûnete kavuşturmak için devam ediyordu.

Birden Travkin yere hızla basarak durdu ve dönüp İlya'ya baktı.

— Çok kabahatlisin delikanlı, dedi. Takdir etmen, anlamam lâzım...

— Ne yazık, anlamıyorum, diye İlya haykırdı. Petrukha Filimanov nasıl olurda jüriye girebilir - ben bunu söylüyorum.

Misafirler İlya'nın yanından geçerken dokunmamak için belirli bir şekilde hareket ediyorlardı. Fakat Kirik o anda dosdoğru yanına geldi ve kızdığını belli edecek şekilde:

— Lânet olsun. Sende ne manfaka şeysin, diye bağırdı.

Ilya afallamıştı, gözünün önündeki her şeyi bir an karardı. Yumruklarını sıkarak Kirik'e doğru atıldı. Fakat Kirik onun hareketini önceden anlamış ve hemen masanın bulunduğu odaya gitmişti. Ilya derin bir şekilde içini çekti.

Durduğu yerden içerdekilerin masaya eğilmiş halde olduklarını görüyor, dudaklarını şapırdatmalarını işitiyordu. O da masaya doğru yöneldi, birinin şarap dolu bardağını alarak Tatyana Vlasjevna'ya doğru uzattı. Sonra her kelimesi bomba tesiri yapan bir açıklama yaptı.

— Şerefine eski sevgilim!

Tesiri müthişti - sanki içerde kulakları sağır eden bir gürültü olmuş veya ışıklar tamamen sönererek odayı zifir gibi karanlığa boğmuştu. Karanlığın içinde insanlar oldukları yere mihlanıp kalmışlardı. İçlerinde çiğnenmiş yemek bulunan ağızlar, bu korkulu yüzlerde akan yaralara benziyordu.

— Haydi için. Kirik Nikodimovich söyle metresime benimle içsin. Ne var? Kirli işlerimizi niçin el altından yürütmeliyiz? Bırakalım açığa çıksın. Ben de buna karar verdim - açığa çıkmasını istiyorum.

— Hayvan! diye Tatyana haykırdı.

Ilya onun elindeki tabağı fırlatmak için kolunu savurduğunu görmüş ve hemen eğilmişti.

Porselen tabağın kırılan sesi misafirleri daha çok şaşırtmıştı. Yavaş yavaş ve sessizce masadan çekildiler, Avtonomov'ları Ilya ile karşı karşıya bıraktılar. Yüzü bembeyaz olmuş Kirik, balığı kuyruğundan tutmuş ve aptal aptal gözlerini kırıpıştırıyordu. Tatyana tir tir titriyor ve Ilya'ya yumruğunu sallı-

yordu. Yüzü buluzu gibi kıpkırmızı olmuştu, dili ise kelimeleri zorlukla söylüyordu.

— Söylediklerin yalan! diye boynunu ileri doğru uzatarak bağırdı.

Misafirlere vücudunun çıplak halini anlatayım mı? diye İlya sakın bir şekilde mırıldandı. Bana doğuştan olan benlerini göstermiştin - istersen söyleyeyim, kocan da yalan olup olmadığını anlar.

Ufak tefek gülüşmeler olmuştu. Tatyana Vlas-yevna ellerini kaldırarak boğazını yakaladı, bir tek kelime bile söylemeden sandalyeye çöktü.

— Polis çağırın! diye telsizci bağırdı.

Kirik ona döndü ve başını öne eğerek boğa gibi İlya'ya doğru ilerlemeye başladı.

İlya onu itti.

— Nereye gidiyorsun? diye kaba bir şekilde sordu Sıskanın birisin - bir defa vurursam parça parça olursun. Ama dinle - hepiniz dinleyin. Bir daha size doğruyu söyleyecek kimseyi pek bulamazsınız.

Fakat Kirik kendine gelince tekrar başını eğerek İlya'ya ikinci bir defa yaklaştı. Misafirler hiç seslerini çıkarmadan seyrediyorlardı. Travkin hariç herkes olduğu yerde duruyordu. O ise köşedeki sedire parmaklarının ucunda gitmiş ve oturmuştu.

— Dikkat et, yoksa döverim! diye İlya ikaz etti. Seni incitmek istemiyorum. Aptal ve zararsız-sın. Bana hiç bir fenalığın dokunmadı. Çekil başımdan.

Onu bir defa daha, fakat kuvvetli bir şekilde itti, duvara yaslattı.

— Karın kendisini kollarıma attı, diye devam etti. Çok zeki ve çok düşük kadındır. Ama sizler de hepiniz soysuz kişilersiniz. Mahkemede bir gün ge-

çirdim ve vatandaşlarımın kimlerin ellerinde kaldığımı öğrendim.

Söylemek istediği o kadar çok şey vardı ki, hepsini bir düzene sokup söyleyemiyor, fakat hedefe belirsiz taşlar gibi atıyordu.

— Aydınlığa çıkarmak istediğim Tatyana değil. O her nedense kendiliğinden oldu. Her şey içimden kendiliğinden çıkıyor. Hatta kazara bir adam bile öldürdüm. Ama bunu yapmak önceden hiç aklımda yoktu. Ama oldu işte! Tatyana sen ve ben öldürdüğüm o adamın paraları ile o dükkânı yürütüyoruz.

— Delirdi! diye Kirik neşe içinde bağırdı ve bir misafirden diğerine sevinçle haykırarak koştu. Görüyor musunuz? Delirdi! Ah Ilya, zavallı çocuk! Zavallı çocuk!

Ilya gülmeye başlamıştı. Şimdi artık cinayeti de itiraf ettiği için kendini daha rahat ve sakin, ayağının altında döşeme yokmuş gibi hissediyordu, sanki gökte uçuyor, hep yükseliyor, yükseliyordu. Güçlü, kuvvetli bir şekilde başını geriye itti, göğsünü kabarttı. Kıvrık saçları alına düşmüş, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Tuhaf bir şekilde parlıyordu.

Tatyana ayağa kalktı ve Felitzat Yegorovna'ya doğru gitti:

— Uzun zamandan beri farkındaydın zaten, diye titrek sesle konuştu. Uzun zamandan beri bakışlarında vahşi pırıltılar vardı. Oh! Çok korkunç!

— Aklını kaçırdıysa polise haber verelim, diye Felitzat Ilya'ya dikkatle bakarak konuştu.

— Delirdi Delirdi! diye Kirik bağırdı.

— Hepimizi öldürecek diye Gryzlov fısıldayarak kaçamaklı bir şekilde etrafına bakındı. Hiç kimse odadan çıkmaya cesaret edemiyordu. Ilya ise kapıda durmuştu, hiç kimse ona dokunmadan çıka-

mazdı. Bu insanların kendisinden korkmasına memnundu. Gülüyordu. Misafirlerin Avtonomov'lara üzülmeleri dikkatini çekti. Bütün gece onları suçlasa memnuniyetle dinleyeceklerdi ama korkuyorlardı.

— Delirmedim, diye kaşlarını çattı. Ama olduğunuz yerde kalın. Kimseyi dışarıya bırakmıyacağım. Eğer içinizden biri bana saldıracak olursa öldürürüm. Çok kuvvetliyim. Öldürürüm.

Yumruğunu sıkarak havada salladı, sonra indirdi.

— Bana şunu söyleyin: Siz hakikaten ne biçim yaratıklarsınız? Ne faydanız var? Asalaklar, hayvanlar, işte siz böylesiniz.

— Kapa çeneni! diye Kirik bağırdı.

— Sen kendininkini kapa. Ben aklımdakileri söyleyeceğim. Size bakarken çıldırmaktan kendimi alamıyorum - bütün yaptığınız karnınızı doldurmak, birbirlerinizin gözlerine perde germek. Aslında birbirinizi hiç düşündüğünüz yok. Sizin gayeniz nedir? Ben temiz, namuslu bir hayat elde etmeye çalıştım ama yok. Daha ararken mahvoldum. Namuslu bir insan sizlerin arasında yaşayamaz - sizler namuslu insanları mezara sürüklersiniz. Bana bakın - ben kuvvetli ve mücadeleciyim ama sizlerin arasında olunca karanlık kilerde fareler tarafından kapana kısıtılmış kedi gibi çaresiz oluyorum. Hakimler, kânun yapanlar, patronlar hep aranızdan çıkıyor. Fakat aslında yaltak ve düzenbazsınız.

Bu söz üzerine telsizci duvarın yanından çekilerek İlya'nın yanından geçti ve dışarıya fırladı.

— Yazık! Birini kaçırdım! diye İlya güldü.

— Polise gidiyorum, diye telsizci seslendi.

— Git, ziyayı yok dedi İlya.

Tatyan Vlasievna yanından geçti. İly'a'ya hiç bakmıyordu. Uykuda gibiydi.

— Onu da çıkarttım, diye İly'a arkasından bakarken konuştu. Yılan bunu haketti.

— Dilini tut! diye Kirik haykırdı. Komidinin önünde diz çökmüş, çekmeceyi karıştırıyordu.

— Bağırma, diyerek İly'a oturdu ve kollarını göğsünde kavuşturdu. Ne diye bağırıyorsun? Onunla yaşadığım için tanımam lâzım. Aynı zamanda Poluektov'u da ben öldürdüm. Sana onun hakkında kaç defa soru sormuştum, hatırladın mı? İşte onu öldürmüş olduğum için sordum. Allahın huzurunda yemin ederimki dükkânımı da onun parasıyla açtım.

İly'a odanın içinde gözlerini gezdirdi. Korkudan dona kalmış kişiler hiç seslerini çıkarmadan duvara yaslanmış duruyorlardı. Onları muazzam bir şekilde kilçük görüyor ve cinayeti söylediği için kendine kızıyordu.

— Size bunu pişmanlık duyduğum için mi söyledim sanıyorsunuz? diye bağırды. Oh, hayır, alâkası yok. Sizlere gülüyorum.

Kirik yerinden fırladı, yüzü kıpkırmızı olmuş, gözlerini vahşi bir şekilde açmıştı. Elindeki tabancayı İly'a'ya doğru çevirdi:

— Artık kaçamazsın! diye haykırdı. Demek onu öldüren sendin?

Kadınların solukları kesilmişti. Travkin hâlâ sedirin üzerinde oturuyordu. Hırslayarak bağırды:

— Beyler! Artık buna dayanamıyacağım. Bırakın gideyim. Beni ilgilendirmez, bu ailevî bir mesele.

Ama Kirik onu duymadı. O tabancayı tutmuş,

Ilya'mn etrafında zıplayıp duruyor, bir taraftan da bağıyordu:

— Göreceksin! Sana pahalıya mal olacak!

— O senin ufak tabancanın dolu olduğunu sanmıyorum? diye Ilya kayıtsız bir şekilde konuştu. Yorgun gözlerle ona bakıyordu. Niye bu kadar heyecanlısın? Ben kaçmaya çalışmıyorum. Kaçacak yer yok. Neye mal olursa olsun, fark etmez.

— Anton, Anton! diye fısıldayan Travkinin karısının sesi duyuldu. Haydi gidelim.

— Gidemem canım.

Karısı onun kolundan tutarak kaldırdı ve ikisi Ilya'nın yanından başlarını eğerek yavaşça geçtiler. Bitişik odadan Tatyana Vlashevna'mn hıçkırık sesleri duyuluyordu.

Ilya birden içinde büyük bir boşluk hissetti, öyle bir boşluk ki, içinde karanlığın hüküm sürdüğü, ümitsiz soruların eridiği, tıpkı sonbaharda gökyüzündeki ölgün aya benzemesi gibiydi: Bundan sonra ne olacaktı?

— İşte artık hayatımın sonu geldi, diye alçak bir sesle ağır ağır söylendi.

— Kendini bize acındırmaya çalışma, diye Kirik bağırdı.

— Çalışmıyorum. Hepiniz cehennemin dibine. Size değil, köpeye acındırsam daha iyidir. Elimden gelse hepinizi siler, süpürürdüm. Önümden çekil Kirik, seni görmeye tahammül edemiyorum.

Teker teker misafirler odadan yavaşça çıktılar, hepsi Ilya'nın yanından geçerlerken ona ürkek bir şekilde bakıyorlardı. Ilya'ya göre onların hepsi bir düşünce veya his uyandırmayan ufak gri birer nokta idiler. İçindeki boşluk genişlemiş, bütün benliğini sarmıştı. Bir iki dakika Kirik'in haykırımlarını

dinleyerek oturdu, sonra hafifçe gülerek şöyle dedi:

— İstersen güreşelim Kirik? Ne dersin?

— Kafana kurşunu yersin, diye Kirik ileri atıldı.

— Silâhın dolu değil, diye Ilya güldü, sonra ilâve etti, Güreşseydik emin olki senin hakkından gelirdim. Bir an geri kalan misafirlere baktı, sonra gayet basit bir şekilde sesini yükseltmeden konuştu. Senin hakkından gelmek için nasıl bir kuvvete ihtiyacım olduğunu bilseydim ama bilmiyorum.

Bundan sonra hiç bir şey demedi, sadece kıpırdamadan oturdu.

Kısa bir müddet sonra iki polis ve bir polis şefi içeri girdiler. Arkalarında Tatyana Vlashevna göründü. Ilya'yı işaret edip bağırmaya başladı:

— Şimdi itiraf ettiğine göre... Poluektov'u... öldürmüş... Hatırladınız mı?

— Tasdik edilebilir mi? diye şef telâşla sordu.

— Niçin olmasın? Ben tasdik edebilirim, diye Ilya yorgun bir şekilde söylendi.

Şef tekrar masaya oturarak yazmaya başladı. Bu esnada diğer iki polis Ilya'nın her iki yanına geçmişlerdi. Ilya onlara baktı, derin bir nefes aldı, sonra başını öne eğdi.

Odanın sessizliğini sadece mürekkepli kalemin kâğıda sürtünmesinden çıkan ses bozuyordu. Dışardaki karanlık ise simsiyah bir duvar gibi pencerenin önünü örtmüştü. Kirik bunların birinin önünde duruyor, dışarısını seyrediyordu. Aniden tabancasını köşeye atarak şefe söylendi:

— Savelyev! Ona iyi bir dayak at ve bırak, çünkü o deli.

Şef Kirik'e baktı ve bir dakika düşündükten sonra devam etti:

— Yapamam. Böyle suçlandırmada olmaz.

— Çok fena, diye Kirik içini çekti.

— Fazla yumuşak kalplisin, Kirik Nikodimovich, diye İlya alaylı birşekilde konuştu. Böyle köpekler vardır - dayak atarsın okşanılmak için tekrar gelirler. Belki de bunu bana acıdığın için söylemiyorsun - sadece karın hakkında mahkemede itirafta bulunacağımдан korkuyorsun? Korkma, bunu yapmam. Onu düşünmeye bile utanıyorum, bırakalım yalnız kendi konuşsun.

Kirik çabucak bitişik odaya geçerek oturdu.

— Şimdi, diye şef İlya'ya döndü. Bu kâğıdı imzalar mısın?

— İmzalarım.

Hiç okumadan büyük harflerle, İlya Lunyev diye yazdı. Başını kaldırdığı zaman şefin kendisine hayretle bakmakta olduğunu gördü. Bir kaç saniye hiç konuşmadan birbirlerinin gözlerinin içine baktılar. Birinin bakışlarından sonsuz bir şükran ve ilgi, diğerinde ise sakın bir kayıtsızlık vardı.

— Vicdanın mı rahat etmedi? diye şef sordu.

— Vicdamm yok ki, diye İlya sert bir şekilde söylendi.

Tekrar sessizleşmişlerdi. Bu sırada bitişik odadan Kirik'in sesi duyuldu:

— Aklını kaçırmış.

— Haydi gel, diye şef söylendi. Ellerini bağlamıyacağım... Fakat kaçmaya çalışma.

— Nereye kaçacağım? diye İlya konuştu.

— Neyse, kaçmıyacağına dair yemin et. Allahın huzurunda yemin et.

— Allaha inanmıyorum ki.

Şef ümitsiz bir şekilde elini salladı:

— Haydi çocuklar, takip edin, dedi.

Ilya kendini karanlığın içinde bulur bulmaz derin bir nefes aldı, durdu ve yakınındaymış gibi hissettiği göğe baktı. Bir nevi ufak ve dumanlı odaymış gibi.

— Haydi, diye şef söylendi.

Ilya gitti. Sokağın her iki yanındaki evler çeşitli kaya parçalarına benziyorlardı. Bastığı yerdeki çamurları etrafa sıçratıyordu. Yokuşun sonunda karanlık gittikçe kesifleşiyordu. Ilya'nın bir ara ayağı taşa takıldı, az kalsın düşecekti. İçinin derinliklerinde bir soru devamlı şekilde kıpırdanıp duruyordu: "Bundan sonra ne olacak? Petrukha beni mahkeme edecek mi?"

Bu soru ona henüz şahit olduğu mahkemeyi gözünün önüne getirmişti. Gromov'un pis fazla nazik ve samimiyetsiz sesi, Petrukha'nın kırmızı yüzü aklındaydı.

Taşa çarpan ayağında acı hissetti, bunun üzerine adımlarını yavaşlattı. Kulaklarında siyah saçlı adamın "Tok olanlar" sözü vardı. "Çok iyi anladıkları için böyle müsamahasız davranıyorlar" demişti.

Sonra tekrar Gromov'un sakin sesini duydu:

— İtiraf ediyor musunuz...

Müddeiumuminin kelimeleri uzatarak konuşması beyninde çınılıyordu:

— Bize şunu söyleyin, mahkûm...

Petrukha'nın kırmızı yüzündeki memnuniyetsizliği ve kalın dudaklarını emişini görüyordu.

Kelimeler bir yana, bıçak kadar keskin bir acı benliğini sarmıştı. İleri doğru atılarak var kuvvetiyle koşmaya başladı. Kaldırım taşlarına ayakları ile hızla basıyordu. Rüzgâr kulklarında uğulduyor ve ne-

fesi kesik kesik çıkıyordu. Karanlığın içine doğru kollarını ve vücudunu var gücüyle atıyordu. Arkasından polisin adımları takip ediyordu. Acı bir düdük çalındı ve kalın bir ses bağırdı:

— Yakalayın onu!

Evler, yol, gökyüzü - İlya'nın etrafındaki herşey dönüyor ve sallanıyor, üzerine kalın siyah bir kütle gibi yıkılıyordu. Yorgunluğun farkına varmadan, Petrukha'yı tekrar görmenin dehşeti içinde durmadan koşuyordu. İlerde gölgelerin içinde gri ve düz bir şey belirmişti. İlya yolun ilerde sağa dönüp ana caddeye vardığını hatırladı - Orada insanlar olacaktı... Yakalanırdı...

— Durmayın, yakalayın! diye başını eğip süratini hızlandırırken var gücü ile bağırdı. Önünde büyük gri bir duvar vardı. Dalganın kayalıklara çarparken çıkardığı sese benzeyen bir darbe duyuldu. Ardından sessizliğin takip ettiği ağır net bir darbeydi bu.

Diğer iki siyah gölge duvara koştular. Bir an bu iki kişi yerdeki üçüncü kişinin üzerine eğildiler. Yokuşun başından koşarak bir sürü insan geliyordu. Bağırışmalar, güm güm basan adım sesleri ve karanlığı yırtan bir düdük...

— Ölmüş mü? diye polislerden bir soludu.

Diğeri kibrit yaktı ve yere çömeldi. Ayağının dibinde yavaş yavaş açılan sımsıkı sıkılmış bir yumruk vardı..

— Tuhaf şey... Tuhaf, kafası iyice yarılmış.

— Bak - Beyni!

Karanlığın içinden siyah gölgeler devamlı çoğalıp etrafında birikiyordu.

— Zavallı, diye ayakta duran polis memuru mırıldandı.

Diğeri doğruldu, haç çıkardı, sonra nefes nefese
ve bitkin bir şekilde mırıldandı:

— Ne yapalım - Allah affetsin.

S O N

MAKSİM GORKİ
(16.3.1868 — 13.6.1936)

«ÜÇ ARKADAŞIN ZOR GÜNLERİ» Gorki'nin baş eserlerinden biridir. Çarlık Rusya'sının akıl almaz sömürü çarkında ezilen halkın arayışını, emekçi kesimde başlayan sosyal uyanışın mücadelesini, tutucu yoz düzenin kurbanı olmak istemeyenlerin başkaldırışını, objektif bir görüşle yansıtır.

- GÜNCE YAYINLARI P.K. 1337 **FIAT 133 E**
- 1973 - NİSAN - İSTANBUL KAPAK DÜZENİ: ENGİN